

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

МОЛОДА НАУКА

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ

Київ – 2024

Рекомендовано до друку рішенням кафедри педагогіки
(протокол №5 від 16 грудня 2024 року)

Упорядники:

Світлана КУШНІРУК – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Андрій ШЕВЧЕНКО – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Рецензенти:

Наталія ОНИЩЕНКО – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та педагогічної інноватики Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Анжеліка РЕМНЬОВА – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова.

Молода наука: Студентська наукова конференція. Наукові публікації / Мін-во освіти і науки України, Український державний університет імені Михайла Драгоманова; за наук. ред. С.Кушнірук, А.Шевченко. К.: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 276 с. електронне видання

Збірник укладено згідно матеріалів студентської конференції за підсумками науково-дослідної роботи у 2023-2024 навчальному році. Наукові доробки її учасників присвячені основним проблемам та перспективам розвитку педагогічної науки, аналізу сучасного стану освіти, а також історико-педагогічним дослідженням. Представлені матеріали будуть цікавими та корисними для здобувачів вищої освіти різних наукових напрямів та спеціальностей.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

Наукові роботи друкуються в авторській редакції без коректорських правок.

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2024
© Автори, 2024

Шановні читачі!

Вашій увазі пропонується результат творчої співпраці кафедри педагогіки та педагогічного факультету в організації студентської конференції, присвяченої нагальним проблемам української освіти й науки.

Як свідчить досвід проведення подібних заходів, студентська дослідно-пошукова робота є і залишається невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців, здатних до розв'язання професійних завдань різного рівня та складності.

Матеріали збірника містять наукові публікації здобувачів вищої освіти, в яких відображено різні аспекти організації освіти та педагогічної науки. Таке різноманіття думок, ідей та пропозицій дало змогу актуалізувати педагогічні проблеми. Так, серед них:

- ✓ Історія освіти та педагогічної думки.
- ✓ Актуальні питання освіти та навчання.
- ✓ Реалії та перспективи національно-патріотичного виховання учнівської молоді.
- ✓ Створення простору самореалізації зростаючої особистості в екстремальних обставинах життєдіяльності суспільства.
- ✓ Проблеми організації культурно-дозвіллевої діяльності з людьми різних вікових груп в умовах воєнного стану.

Очевидно, що проведення подібних справ має прискорити процес налагодження тісної співпраці здобувачів вищої освіти з представниками наукових шкіл різних галузей педагогічної науки, сприяти підвищенню ефективності професійної підготовки педагогічного працівника, а отже, створенню належних умов для самореалізації майбутнього фахівця.

Запрошуємо до співпраці та обміну досвідом всіх, кому небайдужі проблеми сучасної освіти, школи та педагогічної науки.

Оргкомітет

**Збірник, присвячений світлій пам'яті
Івана Шкурка, професора кафедри педагогіки**

Ініціатора і натхненника проведення Всеукраїнського науково-практичного семінару-дискусії «Козацька педагогіка в реаліях сучасної української освіти: проблеми та виклики».

Наукові доробки, окремі історико-педагогічні розвідки, результати дослідно-пошукової діяльності здобувачів вищої освіти за наукового керівництва Івана Івановича, увійшли до складу цієї збірки.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія Аврамук

факультет спеціальної та інклюзивної освіти

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Наталія Лещенко

В статті висвітлено значущість позашкільної діяльності для становлення школяра. Увага спрямована на визначення шляхів формування лідерських якостей особистості в процесі їх включення у позашкільний простір.

Ключові слова: лідерські якості, позашкілля, учень, підтримка, тренінг, волонтерство.

В умовах воєнних дій, за необхідності швидкої адаптації до нових реалій, учням стає все складніше розкривати свій потенціал, бачити можливості для подальшої самореалізації. Лідерський досвід підвищує самооцінку та надає необхідні інструменти для успішної адаптації до викликів життя. Прояву лідерських рис сучасних школярів сприяє участь у позашкільній діяльності як складовій освіти.

Питання становлення лідерських якостей школярів знаходиться у полі зору різних дослідників. Зокрема, психолого-педагогічні аспекти лідерства розкривають Д. Алфімов, В. Карманенко, І. Краснощок, Ю. Кращенко, В. Ягоднікова та ін.

Мета нашої роботи - вивчити шляхи формування лідерських якостей особистості в процесі включення у позашкільний простір.

В залежності від подій, що відбуваються в суспільстві, змінюється ідеал людини, котра здатна так організувати взаємодію між людьми, що

допоможе не лише витримувати зміни, а й злагоджено та ефективно здійснювати спільну діяльність. Такою людиною є лідер.

У кожній суспільній формації зміст даного поняття різнився, але, як показує аналіз літератури, автори одностайні в тому, що лідером стає найбільш ініціативна, активна й досвідчена особистість. Найсуттєвішими її рисами, на думку В. Ягоднікової, є ті, що "...впливають на групу й призводять до досягнення мети" [5, с. 15]. Д. Алфімов уособлює їх із чесністю, відповідальністю, організованістю, комунікативністю, впевненістю у собі, емпатійністю, самостійністю [1]. Н. Семченко доповнює їх інтелектуально-креативними (гнучкість, аналітичність, критичність, точність, послідовність, ерудованість) і морально-вольовими (людинолюбство, порядність, оптимізм, сумлінність, самокритичність, дисциплінованість) рисами [4]. Тобто, людина є лідером завдяки своїм особистісним якостям та прагненню вести за собою інших.

Досконалим майданчиком для формування цих якостей, на нашу думку, є позашкільна освіта.

Діяльність позашкільних закладів характеризується масовістю і будується за принципом добровільності. Пріоритетними формами позашкільної роботи на сьогодні є гуртки, клуби, арт-осередки, хобі-групи, музеї, центри дозвілля. В процесі різної активності в мистецтві, спорті, творчості учні розвивають здібності, розширюють спектр ціннісних орієнтирів: від особистих до громадських. Формуванню лідерських якостей сприяють наступні завдання, які вирішує позашкільля:

- розширення спектру знань та навичок: Позашкільна освіта дозволяє вивчати предмети та теми, що виходять за межі шкільної програми, такі як мистецтво, музика, танці, спорт, наука тощо.

- розвиток критичного мислення та творчих здібностей: Участь у позашкільних проектах сприяє розвитку критичного мислення, вміння аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

- міжособистісна взаємодія: в позашкільних групах учні навчаються взаємодіяти з однолітками у різних соціокультурних умовах, набуваючи при цьому комунікативних навичок, навичок командної роботи, співпереживання, взаємоузгодженості. Окрім того, учні приймають відповідальність за свої дії, планують час та дотримуються зобов'язань. Вони вчаться самостійно розв'язувати проблеми та приймати рішення.

- збагачення життєвого досвіду: Позашкільна освіта надає дітям можливість отримати нові культурні, соціальні та інтелектуальні враження, що збагачують життєвий досвід.

Як показав аналіз досліджуваних джерел [1; 2; 3; 4; 5], основними шляхами формування лідерських якостей в позашкільному просторі є:

1. створення мотивуючого середовища: забезпечення доступу до різноманітних позашкільних груп відповідно сфери інтересів (спорт, мистецтво, наука, громадянська активність тощо); створення невимушеної атмосфери для вільного вираження думок, співпраці з однодумцями та отримання досвіду спілкування з опонентами.

2. використання тренінгових програм з розвитку комунікаційних навичок, роботи в командах, спільного вирішення проблем тощо.

3. менторство та підтримка: Надання можливостей для взаємодії з досвідченими лідерами, які можуть стати менторами для молодших учасників. Забезпечення підтримки та конструктивного фідбеку щодо утвердження учнів у ролі лідерів.

4. Сприяння розвитку громадянської активності: організація спільних заходів з волонтерства, які допомагають учням розвивати свідомість та відповідальність перед громадськістю; підтримка участі у громадських ініціативах та проектах, що спрямовані на покращення умов проживання в громаді.

Відтак, позашкільна діяльність має значний потенціал для формування лідерських якостей учнів. Шляхом створення мотивуючого середовища, підтримки з боку дорослих, тренінгів, волонтерської діяльності ми можемо

допомогти молодому поколінню стати лідерами, що характеризуються соціально-відповідальною поведінкою, високою самооцінкою, вмінням повести за собою інших та згуртуватися у період суспільних змін.

Використані інформаційні джерела:

1. Алфімов Д. Теоретико-методологічні основи виховання лідерських якостей школярів. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2014. Вип. 14 (спец. вип.). С. 160 – 165.
2. Лещенко Н. Аксіологічна спрямованість сучасної освіти крізь призму НУШ. Нова українська школа – середовище щасливого дитинства : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23 лют. 2023 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2023. С. 174-178.
3. Литовченко О. В. Роль позашкільних навчальних закладів у формуванні світогляду та ціннісних орієнтацій учнів. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2015. Вип. 19 (1). С. 330-340.
4. Семченко Н. О. Педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. О. Семченко. Харків, 2004. 215 с.
5. Ягоднікова В. В. Виховання лідерів. Виховна робота в школі. 2009. № 10. С. 2 – 36.

ОСОБЛИВОСТІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Марія Айкало, Тетяна Бабич
факультет математики, інформатики та фізики

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Войналович

У статті розглядаються шляхи впровадження козацької педагогіки в систему освіти України і формування козацької духовності та патріотизму у школярів.

Ключові слова: козацька педагогіка, любов до батьківщини, патріотизм, традиції, організація "Січ", об'єднання «Джура».

Козацька педагогіка – унікальне явище не лише східно-слов'янської, а і світової культури, це частина народної педагогіки, яка формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі [1, с. 14]. Це народна виховна мудрість, що основною метою мала формування в сім'ї, школі і громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською свідомістю і самосвідомістю. Основні завдання козацької педагогіки як найкраще відображені в неписаних законах кодексу лицарської честі, що передбачали:

- любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини – України;
- готовність захищати слабших, турбуватися про молодших;
- шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;
- непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність тощо);
- відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави;
- турботу про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі;
- прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально-виховних і культурних закладів;
- цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму;
- вміння скрізь і всюди поступати благородно, шляхетно, ви являти інші чесноти [1, с.65].

Крім того, із століття в століття козацька педагогіка формувала в молоді й такі героїчні якості, що склали кодекс лицарської звитяги: - готовність боротися до загину за волю, віру, честь і славу України; -

нехтування небезпекою, коли йдеться про життя друзів, побратимів, Матері України;- ненависть до ворогів, прагнення звільнити рідний край від завойовників; - героїзм, подвижництво у праці і в бою тощо. Водночас козаки були глибоко милосердними. Вони чутливо ставилися до інших людей, ділилися з ними радість і горе [1, с.61].

Місце козацької педагогіки в системі виховання сучасної молоді важко переоцінити [2]. Це складова української етнопедагогіки, яка формує в дітей і молоді синівську любов до рідної мови, культури, землі, народу, Батьківщини, виховує в них незламну силу волі й духу, високу лицарську мораль, духовність. Тому козацьку педагогіку, традиції українського народу, закладені з часів козацтва, необхідно вивчати, переосмислювати, і застосовувати для того, щоб змалку в дитині формувати і розвивати риси господаря, патріота, громадянина, адже формування патріота, мужнього громадянина Української держави, її захисника з яскраво вираженою національною свідомістю і самосвідомістю, світоглядом і характером, високою мораллю і духовністю є актуальним і сьогодні.

Закономірно, що нині активно відроджуються і діють громадські козацькі організації, які метою своєї діяльності вбачають виховання громадянина, патріота, гуманіста незалежної української держави, вивчення і поширення козацько-лицарського минулого народу, його традицій, звичаїв, культури та господарювання, формування здорової української нації. Поряд із відродженням таких організацій, як «Пласт», «Сокіл», «Січ» народжуються і міцніють дитячі та юнацькі об'єднання суто козацького характеру, зокрема «Джура». Педагоги-ентузіасти створили як зразки - орієнтири програму і статут цієї організації. В них викладені основні напрями і форми діяльності, організаційні засади, права й обов'язки її членів. Ті, хто прагне відродити дитячий рух на козацьких традиціях, можуть взяти ці матеріали за основу своєї діяльності. Тут проводяться посвята учнів у козачата, фестивалі козацької пісні і танцю, змагання з козацьких видів спорту, ігри і забави, створюються підліткові та юнацькі гурти, загони,

товариства. Улюбленим осередком учнів став шкільний музей Києво-Могилянської академії. На його базі вивчається факультативний курс «Києво-Могилянська академія». Учні дізнаються, що волелюбна козацька духовність визначала ідейно-моральну спрямованість багатогранної діяльності цього першого прославленого вузу на території східних слов'ян. Працюють також «Кобзарська школа» та етнографічно-фольклорний ансамбль «Мальви» [2].

Виховання – це, в першу чергу, прищеплення моралі та створення в учнів навичок життя в моральній атмосфері, бо глибока моральна криза в нашій країні є наслідком прогалин і в освітньому процесі, зокрема у недооцінці ролі духовності української національної школи, яка виступає одним із важливих елементів збереження і розвитку спільноти, її духовного ядра і постачає суспільству свідомих громадян, носіїв духовності. В підґрунті козацького гарту лежить щоденна практична робота козацьких організацій. Головна мета їх діяльності – формувати вільнолюбиву і незалежну особистість, козака-лицаря, мужнього громадянина, сутність якого розкриває козацьке гасло: «Душу - Богові! Життя - Батьківщині! Серце - людям! Честь - нікому» Загально визнано, що суспільство засновується на ідеї моральності й цементується духовними прагненнями народу. Ідеологія козацтва фундується на таких засадах: Християнство (Православ'я), прагнення до Народовладдя та Самоврядування в організації свого життя й на усвідомленні святого свого обов'язку – захищати рідну українську землю й українську державність. Це стало в перебігу віків свого роду генетичною особливістю козацького характеру. І в сучасному суспільстві, коли значний відсоток населення України розгубив, не мав або розміняв свої ідеали на «речизм» та долари, козацтво за рядом обставин стає найбільш стійким носієм національно-історичних традицій українського народу, здатним зіграти роль свого роду каталізатора громадської самосвідомості, очолити всенародний рух за духовне відродження України-Батьківщини, бо Козацтво має Кодекс Честі! [1,с.37].

Українська козацька духовність – це історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму бутті, способу життя відобразила найвищі цінності його національної душі, філософії, характеру, світогляду, моралі, правосвідомості, естетики; це лицарська духовність, компоненти якої розвиваються у напрямі довершеності, найглибшого відображення потреб, інтересів української нації, держави. Практичний досвід стверджує, що школа козацько-лицарського гарту може (й повинна!) бути центром духовного життя, берегинею духу громади, але для цього їй потрібно бути національною, мати національно налаштовані кадри, лицарів духовності у самій школі, а в підґрунті – сформовану громадську думку та козацькі звичаї і традиції громади. Козацько-лицарський напрямок в сучасній педагогіці я особисто³⁷ сто вважаю найперспективнішим напрямком в теорії сучасного виховання громадянина, патріота України; за цим напрямком майбутнє; він буде слугуватиме підґрунтям державної системи виховання, бо ми, браття, козацького роду! [1, с.43].

Життя невпинно йде вперед. Козацька педагогіка теж не стоїть на місці. Вона зазнає певних змін. Але при цьому всьому постійною залишається її тверда традиція – формувати національно свідомих українців, стійких оборонців волі й незалежності України.

Козацька педагогіка має забезпечити виховання мужніх і сильних духом майбутніх громадян України. У школі сучасності треба мати, розвивати й зміцнювати дитячу організацію в школі, вона – підмурівок колективної виховної роботи, бо зараз багато школярів відмовляються від шкільної «індивідуальності» на користь неформальних, а іноді й злочинних угруповань, та об'єднань. У багатьох з них панують міцний груповий тиск, жорстка система підлеглих, свавілля лідерів, але здебільшого підлітки не покидають їх, а, навпаки, цінують досить високо.

Отже, потреба реалізації козацької педагогіки, організація дієздатних молодіжних козацьких об'єднань, виховання стійких і мужніх захисників

незалежної України викликана як внутрішніми, так і зовнішніми обставинами. Тому виникає потреба створити науково-методичний центр, який би розробляв навчальні плани, програми, методичні рекомендації з проблем реалізації козацької педагогіки як на уроках, так і в поза навчальний час, координував би зв'язки з козацькими об'єднаннями країни.

Використані інформаційні джерела:

1. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді засобами козацької педагогіки. Інформаційно-просвітницький матеріал. К.: ТОВ «Видавництво «ПРОМЕТЕЙ», 2017. 90 с.
2. https://studwood.net/2424948/pedagogika/shlyahi_vprovadzhennya_kozatskoyi_pedagogiki_suchasnih_zagalnoosvitnih_zakladah

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Юлія Берегова

педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

У тезах розкриваються своєрідність та активність ігрового дозвілля дошкільників, адже гра – це основний вид діяльності дитини дошкільного віку. Означено важливість спланованого дозвілля, різноманітність дозвілля. Зазначається, що гра для дитини цього віку це найкраще дозвілля.

Ключові слова: дозвілля, ігрове дозвілля, гра, діти дошкільного віку, активність ігрового дозвілля.

Перехід з дитинства в доросле життя і все те, що ми беремо з собою, закладається в першу чергу в сім'ї, зокрема під час дозвілля. Адже в організації дозвілля формується та розвивається вся палітра дитячих емоцій, а саме: традиції, любов до рідної мови, колискові пісні, цікаві прочитані казки. Насамперед, дитина виносить не тільки культуру поведінки, а й особливості проведення дозвілля. Тому для дітей дошкільного віку цікавим є дозвілля у формі ігрової діяльності. Завдяки дозвіллю діти і дорослі відновлюють свої сили для навчання, праці, розвитку та пізнання. Корисно сплановане дозвілля дає можливість, займатися спортом, малювати, колекціонувати різні цікаві предмети, грати в ігри, читати цікаві книжки, переглядати мультфільми, організовувати походи до театру, відвідувати різні музеї, виставки, галереї, проводити час всією родиною на природі [2].

Однак, на наш погляд, далеко не у всіх дітей ці форми дозвілля достатньо затребувані і досить часто переважає пасивне дозвілля. Дозвілля, зокрема ігрове, спостерігається в діяльності дітей та підлітків. Гра спроможна як дітям різного віку, так само і будь-якій дорослій людині, учаснику надати безліч емоцій, енергії і слугує джерелом натхнення. Ігрова діяльність проявляється як рисою самостверженості і спілкування. Ігрова діяльність займає дуже важливе місце у житті дитини. Гра допомагає йому адаптуватися до навколишнього середовища, спілкуватися, думати. До ігор дитину потрібно привчати з перших місяців життя: починаючи з примітивних і закінчуючи тими, які передбачають власне мислення малюка [3].

Активність ігрового дозвілля дозволяє зберегти оптимізм, стимулює прояв тих здібностей в ігровому дозвіллі, які раніше були не розкриті. Якщо дитина в грі активна, то такою вона буде і в дорослому віці. Тому виховання майбутнього діяча відбувається насамперед у грі. Ігрова діяльність є головним заняттям дитини, найбільше її захоплює, та цікавить. Ігровий вид дозвілля без зусилля, без активної діяльності – це не дозвілля. Ігрове дозвілля повинно дарувати дитині радість – радість творчості або радість

перемоги. Дитяче ігрове дозвілля – це особлива сходинка розвитку, але цей етап потребує особливого методу керування. Перша сходинка – це дозвілля кімнатної гри, період іграшки. Саме у цей момент розвиваються особисті здібності дитини. Особливим проявом активного відпочинку дозвілля є найкраща із форм його проведення – це природа. В пізнанні навколишнього світу формується дитяча особистість [1]. У вільні години дозвілля, особливо у батьків разом з дитиною, є можливість навчитись розуміти один одного. Переважно дозвілля дітей залежить саме від батьків: як зацікавити їх, які форми відпочинку та розваг запропонувати?

Одним із основних видів активної дозвіллевої діяльності є – гра. Саме під час гри налагоджуються взаємовідносини між дорослими і однолітками. Гра сприяє творчому мисленню, активним діям, розвиває різні уміння. Так краще розвивається фантазія, увага – це допомагає встановити довірливі і дружні взаємовідносини батькам зі своєю дитиною, дати завчасно цікаву ідею. Крім самих ігор, цікавою формою дозвілля є проведення і організація різних свят, під час яких можна запропонувати дітям також різні види цікавих ігор. Серед видів дозвілля, які дуже люблять діти є ігри. Гра – спосіб пізнання своїх потенційних можливостей, здібностей. Саме тому діти люблять ігри, тому що тільки у грі дитина віддається повністю, особливо якщо це цікава та захоплююча гра. Ігри в години дозвілля є найкращим доповненням, адже під час гри дитина відпочиває, можна сказати перевіряє свої можливості [1].

Корисне і улюблене дозвілля дошкільнят – те, яке вони проводять разом із батьками, де вони засвоюють цінності. Зазначимо, що, починаючи з дошкільного віку, дитині потрібно закласти інтерес до книг, різних журналів, особливо діти люблять, коли це журнал розфарбованок. Адже збагачене дозвілля дітей традиціями – це і є емоційна сфера гармонійного розвитку маленької особистості, розвитку якої сприяє створення сімейного альбому, куди збирають маленькими частинами фотографії від самого дитинства і аж до періоду старіння про всі знаменні події. В період на даний час важкого

стану в Україні дітям, особливо дошкільного віку, потрібно мінімалізувати стреси, надати їм активний спосіб діяльності, організувати дозвілля в укритті. Методами заспокоєння дітей в укритті: улюблена іграшка; вірші, загадки; пісні, танці; малювання, аплікація, конструювання; виготовлення поробок; гра на дитячих музичних інструментах; тілесні ігри та вправи [4].

Гра завжди зацікавлює дитину. Ігрова діяльність сприяє розвитку в дитини навичок, умінь, необхідних для самообслуговування й надання допомоги дорослим. Дитині корисно буде послухати казку, оповідання, вивчити вірш, переказати прочитаний твір. Це можна зробити за допомогою запитань, малюнків. Цікава форма роботи – складання казки, можливо її героями будуть нереальні фантастичні створіння і нехай дитина дає волю своїм фантазіям [3].

І якщо дорослі намагаються компенсувати цю нестачу власними силами на свій смак, то діти втрачають найбільше. Брак просторів активного дозвілля, спілкування з однолітками, можливостей дізнаватися нове про світ поза війною, ресурсів на навчання і дослідження призводить до того, що діти втрачають цінний час юності, коли вчити нове найлегше, а отже, втрачають шанс на краще майбутнє.

Отже, ми дійшли висновку, що провідну роль у дозвіллевій ігровій діяльності дитини відіграють саме батьки, які піклуються про її виховання в атмосфері доброзичливості, любові. Гра це найкраще дозвілля, адже в грі дитина відпочиває, проявляє свої здібності, розвивається. У грі діти пізнають увесь світ.

Використані інформаційні джерела:

1. Ігрові технології в освітньому процесі. Ігрофікація та освітні ігри для розвитку спільнот. URL: <http://gameblog.woc.org.ua/igrovi-tehnologiyi-v-osvitnomu-shkilnomu-protsesi/>]
2. Формування культури дозвілля сучасної молоді URL : <https://ua.kursoviks.com.ua/kultura-dozvillya-suchasnoi-molodi>

3. Методика культурно-дозвіллевої діяльності як феномен URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7115.html>
4. Яременко Н.В. Формування компетентності майбутнього педагога з організації дозвіллевої ігрової діяльності дошкільників. *Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/3/statti/2yaremenko/yaremenko.htm]

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ОНЛАЙН-ПРОСТОРИ

Олександра Бикова,

студентка,

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

У статті охарактеризовано виховний потенціал народної педагогіки в сучасному освітньому процесі під час онлайн-навчання. Зроблено висновок про актуальність і необхідність використання засобів і методик народної педагогіки під час проведення роботи в освітньому онлайн-просторі для формування повноцінної особистості. Зазначено, що інтеграція елементів народної педагогіки у сучасну систему педагогічної освіти засобами онлайн-навчання сприяє покращенню потенціалу сучасної освіти в Україні.

Ключові слова: виховний потенціал, народна педагогіка, освітній онлайн-простір, Нова українська школа.

На сьогодні система онлайн-навчання стала актуальною потребою. У сучасній освіті використання онлайн-простору – це вже не стільки розваги, скільки «найефективніший спосіб отримання й обміну інформацією. Для

сфери освіти доступ до віртуальних джерел часто виявляється порятунком, коли на руках не вистачає потрібних матеріалів або компетенцій» [5]. В Україні майже всі навчальні заклади перейшли на систему онлайн-навчання або використовують змішану систему навчання, де перевага надається саме освіті через Інтернет. Якщо раніше такий спосіб отримання освітніх знань вважався допоміжним або частково використовувався у навчальному процесі, то зараз у воєнний час – це чи не єдиний доступний вид в Україні отримання належного рівня освіти.

Неабияку роль у підтримці якісної освіти в просторі Інтернет належить поширенню інноваційних технологій в освітній галузі. В умовах воєнного стану система освіти «характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій» [3, с. 7]. Українські заклади освіти створюють цілі онлайн-платформи з відкритим доступом із базою навчальних матеріалів, якою можуть користуватися здобувачі освіти з будь-якої точки України після відповідної реєстрації. Наприклад, такі платформи мають школа «Оптіма», науковий лицей ім. Кліма Чурюмова, онлайн-школа Grand-Ехро» та ін. Завдяки таким платформам виконується одне з головних завдань освітньої галузі – забезпечення якості освіти на всіх рівнях, що здійснюється завдяки розробки якісного цифрового контенту і створенню інклюзивного освітнього середовища.

Всі українські сучасні інноваційні технології неможливо застосовувати у процесі навчання без урахування й основ народної педагогіки. Відповідно до загальнонаукового визначення народна педагогіка – це «галузь педагогічних знань і досвіду народу, система поглядів на навчання і виховання молодих поколінь, це система усталених у даній місцевості методів і засобів виховання, що передаються від покоління до покоління і засвоюються передусім як певні знання, вміння і навички» [1, с. 31]. Саме народна педагогіка стоїть у витоків формування національного характеру, навичок, звичаїв і етнопсихології кожної людини. Ще В. Сухомлинський у

працях зазначав, що українська народна педагогіка уособлює у собі духовне життя нашого народу, втілене у рідній мові, усній народній творчості, національних звичаях і обрядовості, символіці, родинно-побутовій культурі практиці сімейного виховання. До навчально-виховних засобів, якими користується народна педагогіка слід віднести ще й родовід та історію, народний календар, види національного мистецтва, народні ігри тощо. «Народна педагогіка володіє значним освітньо-виховним потенціалом, який виражається цілеспрямованістю виховання, природністю цього процесу, раннім початком виховання, віковою і статевою диференціацією, раціональністю поєднання й комплексністю засобів і методів впливу... Вироблений століттями освітньо-виховний потенціал народної педагогіки цілком співвідноситься з принципами навчання і виховання, які інтерпретовані й сформульовані класичною педагогічною наукою» [4, с.155].

Традиційно в народній педагогіці поняття виховання загалом транслюється на виховання повноцінної особистості: фізичне, розумове, етичне, трудове та естетичне. Ідеї української народної педагогіки активно використовуються під час організації освітнього процесу і в онлайн-просторі, насамперед під час проведення онлайн-уроків. Вчителі використовують активно для пояснення нового матеріалу, або закріплюючи його засвоєння приклади казок, пісень, ігор, народних свят, при цьому враховуються час, диференціація, відповідність віковим особливостям вихованців, багатоваріантність, цілеспрямованість тощо. У цьому вчителям допомагають спеціально творені інтернет-платформи, інформаційні бази із необхідним матеріалом. Вони можуть через мережу Інтернет завантажувати різноманітні кінофільми як класичні, так і сучасні. Також чимало матеріалів із народної педагогіки розміщують на своїх інтернет-сайтах чи інтернет-сторінках вчителі, таким чином відбувається обмін досвідом, напрацьованими джерелами, вони навчаються працювати з різноманітними інтернет-технологіями, програмами, шукають цікавий ілюстративний і пізнавальний матеріал. При цьому необхідно враховувати вік отримувача освітніх послуг –

чи це є дитина дошкільного віку, молодшого шкільного, старшого шкільного чи цілком доросла аудиторія. Якісне використання елементів народної педагогіки у процесі отримання онлайн-освіти сприяє кращому розумінню матеріалу, який ускладнюється відповідно до вікової групи.

Необхідно відзначити зв'язок народної педагогіки із положеннями «Нової української школи», тим більше використання творчого потенціалу її на теренах інтернету. Застосування елементів народної педагогіки у системі нових виховних стандартів освіти сприяє орієнтації на визнання особистості дитини найвищою цінністю, на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності. «Успішне досягнення організаційно-педагогічних умов для розвитку зростаючої особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей у закладах загальної середньої освіти залежатиме від розроблення і впровадження моделі, системи формування компетентнісного виховання учнів, відповідних освітніх і методичних матеріалів, що застосовуватимуться в освітньому процесі закладів освіти» [2, с. 95 – 96]. Особливо цінним при цьому є використання напрацювань саме народної педагогіки, її навчально-виховних засобів, які наповнюють процес отримання освіти конкретним змістом, враховують регіональні особливості, вікові та індивідуальні можливості здобувачів освіти, інших актуальних соціальних викликів.

Отже, у процесі відповідного онлайн-навчання зберігаються основні принципи народної педагогіки. Окрім врахування вікових особливостей, під час роботи в освітньому онлайн-просторі активно використовується наочність, у будь-який час можна отримати інформацію про основний навчальний матеріал, а міцність засвоєння знань забезпечується за допомогою можливості багаторазового перегляду навчального матеріалу. При цьому обов'язково враховується зв'язок із реаліями життя, надається актуальний допоміжний матеріал про особливості сімейного виховання чи трудової діяльності.

Виховний потенціал народної педагогіки використовується як на онлайн-заняттях у прямому ефірі під час проведення демонстрації матеріалів, наочних прикладів, проведення бесіди, де може активно обговорюватися певна ситуація, а також у записах таких видів занять, так і під час самостійного пошуку здобувачем освіти необхідного матеріалу, його обробки, можливості самостійно продемонструвати свій результат у вигляді презентації. Також елементи народної педагогіки в онлайн-просторі можуть застосовуватися під час використання у навчанні різноманітних елементів гри, тобто ігровій діяльності. Нова українська школа активно використовує напрацювання з народної педагогіки. Це має бути принцип її функціонування, щоб бажання досягти успіху у розвитку педагогічної творчості мало відповідну реалізацію. Це є першоосною навчання і виховання повноцінної особистості, що можливе під час інтеграції виховних зусиль суспільства. З подання виховного потенціалу народної педагогіки діяльність Нової української школи має бути спрямована у напрямі «виховання базових загальнолюдських цінностей, соціальних цінностей суспільства і малих груп, соціально-значущих якостей особистості, її компетентності і готовності до вияву відповідальної громадянської позиції і патріотизму» [2, с. 96]. За сучасних реалій життя, воєнного стану в Україні, це неможливо зробити без врахування технологій і засобів освітнього онлайн-простору. Тому інтеграція елементів народної педагогіки у сучасну систему педагогічної освіти засобами онлайн-навчання сприяє покращенню потенціалу сучасної освіти в Україні. При цьому здобувач освіти стає не пасивним об'єктом навчання, а суб'єктом освітнього процесу, збагачує свій особистий духовний досвід, перетворюється на ціннісно-орієнтаційну активну особистість.

Використані інформаційні джерела:

1. Кіт Г. Г., Тарасенко Г. С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій. Навч. посібн. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. 302 с.

2. Програма «Нова українська школа у поступі до цінностей». Освіта України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність. Науково-методичний збірник*. Київ – Чернівці: «Букрек», 2022. С. 95 – 99.
3. Рогова В. Інноваційна експериментальна діяльність у системі освіти України в умовах воєнного стану. *Інноваційна та проєктна діяльність. Науково-методичний збірник*. С. 7 – 8.
4. Сірант Н. Освітньо-виховний та естетичний потенціал української народної педагогіки. *Молодь і ринок*. 2019. №4 (171). С. 153 – 157.
5. Хорунжий С. Онлайн-освіта вже данність URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/02/18/243971/>

ДОЗВІЛЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Яна Бойко

педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

У тезах здійснений огляд ролі дозвілля під час війни та післявоєнного періоду. Розкриті питання надзвичайно важливої ролі дозвілля у житті людини, особливо у важкі часи конфліктів та після них. Також означено вплив дозвілля на психологічний стан людей під час воєнних подій, а також його роль у процесі адаптації до мирного життя.

Ключові слова: дозвілля, післявоєнний період, психологічний стан, військовий конфлікт, адаптація.

Під час воєнних дій дозвілля може слугувати засобом для зняття стресу та підтримки психологічного здоров'я бійців. Це може бути можливість для відпочинку та відведення думок від жорстокостей війни. Як сказав Вінстон Черчилль: "Іноді найкращий спосіб нагородження є той, що людина може спостерігати за військовими діями з безпечної відстані" [3,с.81]. Це може бути гра в футбол на передовій, вистава або концерт у військовому таборі. Важливо забезпечити можливості для здійснення цих видів дозвілля для військових під час воєнних дій.

Також, можемо звернутися до слів Ернеста Хемінгуея, який сказав: "Дозвілля – це найкраща справа, яку людина може робити після війни, щоб позбавитися від тривог та болю" [2]. Під час війни дозвілля стає істотною відповіддю на надлишковий стрес та травми, зазнані під час конфлікту. Наприклад, спорт або мистецтво можуть стати засобом відволікання та способом самовираження для воїнів або цивільних осіб, які пережили війну.

Дозвілля під час війни відіграє важливу роль у підтримці морального духу та психологічного стану людей, які потрапили у конфліктні умови. Військові дії та загроза для життя та безпеки можуть викликати стрес та тривогу, і саме у таких умовах дозвілля може стати важливим засобом зняття напруги та підтримки психічного здоров'я. Умови війни зазвичай обмежують доступ до різноманітних розважальних можливостей, проте навіть у таких умовах люди можуть знаходити способи для відпочинку та розваг. Наприклад, збірні ігри, аматорський театр, музикальні виступи, читання, малювання та спортивні змагання можуть стати психологічним відпочинком для людей під час військових дій [4,с.123].

Дозвілля під час війни також може відігравати роль у зміцненні спільності та побудові відносин між людьми. Можливість спільно проводити

час у сфері дозвілля може сприяти формуванню та підтримці соціальних зв'язків, взаєморозумінню та солідарності.

Таким чином, дозвілля під час війни має важливе значення для забезпечення психологічного та емоційного благополуччя людей, розвитку соціальної спільноти та зміцнення моральних сил під час складних випробувань.

Під час війни люди можуть використовувати дозвілля для втечі від реальності конфлікту, підняття настрою та підтримки психічного здоров'я. Після військових конфліктів дозвілля відіграє надзвичайно важливу роль у процесі відновлення та реабілітації населення, а також у зміцненні соціальних стосунків та побудові миру в суспільстві. Після війни люди часто потребують психологічної, фізичної та соціальної підтримки, тому дозвілля стає важливим компонентом відновлення звичного способу життя. Спорт, культурні заходи, мистецтво, туризм та інші види активності стають способами для відновлення фізичного та психічного здоров'я людей, які постраждали від військових дій [1, с.64].

Наприклад, спорт та руханка можуть сприяти фізичному відновленню та підвищенню життєвої енергії, тоді як культурні та розважальні заходи можуть стимулювати психологічний комфорт та підняття настрою.

Дозвілля післявоєнного періоду також може стати важливим інструментом для побудови спільноти та зміцнення соціальних відносин, особливо в умовах, коли були порушені традиційні соціальні структури та спільноти. Спільні культурні заходи, фестивалі, спортивні змагання та інші форми дозвілля можуть сприяти об'єднанню та відновленню співіснуванню та спілкуванню [1,с.71].

Дозвілля відіграє важливу роль як під час війни, так і після військових дій у відновленні фізичного, психологічного та соціального благополуччя людей. Загалом, дозвілля відіграє значущу роль під час війни та післявоєнного періоду, надаючи людям можливість зняти стрес, знайти внутрішню силу та звернутися до позитивних аспектів життя. Тому

розуміння важливості дозвілля в цих складних умовах допоможе людству створити більш мирне та гуманне суспільство [2].

Отже, дозвілля є важливою складовою для підтримки емоційного стану людей, особливо в умовах військових конфліктів. Це може бути ключовим елементом для подолання травм та адаптації до нового життя після війни. Тому важливо створювати умови для доступу до різноманітних видів дозвілля як для військових, так і для ветеранів, щоб сприяти їхньому здоров'ю та благополуччю.

Використані інформаційні джерела:

1. Волошин С. М. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Психологія. 2019. №. 9, с.73–76.
2. Психологічна служба університету: активна робота на фронті ментального здоров'я. <https://lnu.edu.ua/psykholohichna-sluzhba-universytetu-aktyvna-robot-na-fronti>
3. Черчилль, В. Мемуари: вплив дозвілля на бойовий дух військовослужбовців // Військова історія. 2022, с. 78-91.
4. Волошко Н. І. Психологічні вправи для розвитку навичок використання психологічних методів саморегуляції, збереження і зміцнення здоров'я. Проблеми сучасної психології. 2012. Випуск 16, с. 123–133.

АГРЕСІЯ ТА ФОРМИ ЇЇ ПРОЯВУ У ПЕРІОД СТУДЕНТСТВА

Вікторія Бойченко
УДУ імені Михайла Драгоманова
Спеціальність 053 психологія,
практична психологія

У статті розглядаються поняття агресії та агресивності, які належать до класу явищ, вивчення яких потребує комплексності, тому в роботі розкривається широкі погляди на агресію, позитивні та негативні форми її прояву. Значна увага в роботі приділяється аналізу та узагальненню наукових досліджень в темі агресії у період студентства.

Ключові слова: агресія, агресивність, форми прояву агресії, період студентства.

Сучасні соціологічні дослідження підтверджують зростання виявів агресивної поведінки саме серед молодих людей. Дослідження агресії серед студентів може виявитися важливим для розуміння їхнього психологічного стану та виявлення факторів, що сприяють або стримують агресивну поведінку. У період студентського життя, особистість здійснює активний пошук своєї ідентичності й перед нею постає безліч викликів, до яких вона ще може бути не готова. Нестача знань і досвіду призводить до того, що вона може почувати себе розгубленою і поведінка її може бути не конструктивною, що є типовим для цього віку. Також студенти зазнають значних психологічних та емоційних навантажень, які можуть призвести до збільшення рівня стресу. А перебування в умовах війни додає ще більшого психологічного навантаження і прояви агресії в такій ситуації є нормальним явищем, однак провокують нервову нестабільність, конфлікти між студентами та їхнім оточенням, тому на сьогодні питання агресії у період студентства є дуже актуальним.

Метою статті є комплексне розкриття поняття агресії, агресивності та форм її прояву. Також значущим аспектом є аналіз діагностичних досліджень агресії у період студентства.

Слово "агресія", походить від латинського "agresi", що означає "нападати". До XIX століття агресією вважалася будь-яка активна поведінка, незалежно від її спрямованості - як доброзичлива, так і ворожа. Проте

пізніше значення цього терміну змінилося і стало більш вузьким. У науковій літературі встановлено розрізнення між поняттями "агресія" (як дія) і "агресивність" (як властивість особистості, що проявляється у готовності до агресивної поведінки). Таким чином, агресивність може бути усвідомленою або не усвідомленою схильністю до агресивної поведінки, тоді як агресія є формою поведінки, що частково визначається соціальним навчанням (засобами масової інформації, однолітками, сім'єю) і частково є результатом агресивності (властивості особистості) [3].

У кожної людини агресивність може мати різний ступінь прояву. Вона може бути повністю відсутня, пригнічена, витіснена і це призводить до податливості, нездатності зайняти активну життєву позицію. Або навпаки, мати надмірний ступінь прояву, і така людина конфліктна, порушує правила та норми співіснування, завдає шкоди, заподіює страждання та біль іншим. А у своєму крайньому вираженні є патологією (соціальною і клінічною), що проявляється у невиправданій ворожості, злостивості, жорстокості, негативізмі.

В літературі зустрічається значна кількість класифікацій агресії. У дослідженні В.Дрьоміної висвітлені два основні види агресивної поведінки: "деструктивна агресія" - це прямий вияв агресивності, який пов'язаний з порушенням морально-етичних норм, містить елементи делінквентної або кримінальної поведінки з недостатнім урахуванням реальних умов і зниженим емоційним самоконтролем; та "конструктивна агресія" - це відкриті вияви агресивних спонукань, які проявляються у соціально прийнятній формі при наявності відповідних навичок та стереотипів емоційного реагування, а також відкритості до соціального досвіду, можливості саморегуляції та корекції поведінки [1].

Агресія проявляється у різноманітних формах. Згідно з формальними характеристиками, в психології розрізняють наступні форми агресивних дій: 1) негативні – позитивні (деструктивні – конструктивні); 2.) явні і латентні (зовнішньо спостережувана агресія – прихована агресія); 3) вербальна –

фізична (словесний напад – фізичний напад); 4) прямі – опосередковані (безпосередньо спрямовані на об'єкт - замінені на інші об'єкти); 5) ворожі – інструментальні (з метою нанесення шкоди іншій людині – з іншою метою); 6) его-синтонні (ті, які приймаються особистістю) – его-дистонні (невластиві “Я”).

Найбільш звичними, явними проявами агресивної поведінки вважаються: підвищення тону і гучності голосу, афектація (бурхливий прояв негативних емоцій), негативне оцінювання, образи, погрози, використання фізичної сили (кусання, царапання), використання зброї. Приховані форми агресивної поведінки проявляються у втечі від контактів, бездіяльності з метою нашкодити будь-кому, нанесення шкоди собі і самогубство. Особливо небезпечною для суспільства є агресія, спрямована на інших людей [4].

Завдяки дослідженню проведеному Т.Д. Щербан на початку війни з росією у 2022 році, було діагностовано підвищення рівня агресивності та ворожості серед студентів. Також було виявлено, що серед студентів з високим рівнем агресивності найбільш розповсюдженими формами агресивної поведінки є фізична агресія, вербальна, непрямая агресія та почуття провини. Експериментально доведено, що серед агресивних студентів спостерігається характерний набір психологічних особливостей, який включає інтелектуальні та емоційно-вольові характеристики. За результатами кореляційного аналізу виявлено значну узгодженість між рівнем агресивності і ворожості та деякими емоційно-поведінковими особливостями особистості. Ці особистісні риси можна розділити на три блоки: інтелектуальні особливості, емоційно-вольові характеристики та міжособистісну взаємодію. Отримані практичні результати підтверджують, що коригування агресивної поведінки слід базувати на розвитку здібності до ефективного когнітивного процесу, що створює сприятливе середовище для покращення інших когнітивних процесів особистості, які також важливі в практиці корекційної роботи з агресивною поведінкою студентів [5].

У роботі М.В. Замятіної за результатами дослідження було виявлено п'ять основних складових психологічної структури агресивності студентів:

1) бажання досягти самоактуалізації: студенти проявляють активність у досягненні мети, вони легко вступають у взаємодію з іншими, вміють раціонально використовувати свій час, зацікавлені у здобутті нових знань;

2) виявлення злості та недовіри: студенти схильні до вияву негативних емоцій у відношенні до себе та інших, вони можуть відчувати недовіру, заздрість та бачити загрозу в діях оточуючих; 3) нестабільний емоційний стан: студенти мають тенденцію до недостатньої здатності регулювати власну поведінку та незалежності від зовнішніх впливів і оцінок. 4) прояв агресії: студенти можуть бути нестійкими та не контролювати свої емоції, вони можуть неадекватно реагувати на критику, схильні до фізичної агресії та мають обмежений рівень самоконтролю. 5) невдоволення: студенти проявляють незадоволення щодо різних аспектів, вони мають обмежену здатність регулювати свої емоції, що може призводити до прояву агресивності [2].

Отже, усі студенти мають певний рівень ворожості та агресивності, який може проявлятися у різних формах, від оборонних до деструктивних. Однак важливо те, як вони із своєю агресією вміють впоратися, чи відслідковують, контролюють її, уникають нанесення шкоди іншим. Тому важливо кожному розуміти природу агресивності, щоб вміти керувати нею та конструктивно, зріло виходити з життєвих ситуацій.

Використані інформаційні джерела:

1. Дрьомін В. М. Злочинність як соціальна практика: інституціональна теорія криміналізації суспільства : монографія. Одеса: Юридична література, 2009. 616 с.
2. Замятіна М.В. Психологічна структура агресивності студентів ВНЗ/ М.В.Замятіна. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб .наук. пр./ред. Л.Л.Товажнянський,*

- О.Г.Романовський,-Харків: НТУ «ХП», 2012.-Вип.30-31(34-35). С. 385-392.
3. Кириченко Р. В. Дослідження проблеми агресивної поведінки сучасної молоді. *Scientific Journal Virtus*. 2017. № 15. С. 51–54.
 4. Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі. Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2018. 200с.
 5. Щербан, Т. Д. & Л. М. Балецька. Агресія як психологічний феномен у сучасному студентському середовищі. *Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука" [Елект. ресурс] / голов. ред.: Щербан Т. Д.; заст. голов. ред.: Jerzy Piwowarski; Гоблик В. В. Мукачево-Ченстохова : РВВ МДУ; Академія ім. Я. Длугоша, 2022. 1(32). С. 113-119*

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНИХ КАНІКУЛ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ангеліна Вареник
педагогічний факультет
УДУ імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Войналович

Стаття присвячена актуальній проблемі, пов'язаній з необхідністю і потребою в організації дитячого дозвілля та відпочинку, особливо у воєнний час. На думку автора, дитячі табори оздоровлення та відпочинку володіють достатніми можливостями або створити простір самореалізації зростаючої особистості, обмежуючи дитину від зовнішніх негативних впливів соціуму.

Ключові слова: шкільні канікули, дитячий оздоровчий заклад, пришкільні та міські табори, ігри, спортивно-оздоровча діяльність.

Шкільні канікули під час воєнного стану в Україні стають викликом для освітнього процесу та здоров'я школярів. Цей період потребує особливої уваги та підходу до організації дозвілля та навчання. Важливо забезпечити безпеку, захист та психологічну підтримку для учнів, а також зберегти можливість навчання та розвитку.

Протягом року діти навчалися постійно в умовах повітряних тривог, ракетних обстрілів, і тому, хоч влітку мають відпочити, відволіктися, набратися сил, оздоровитися.

Шкільні канікули під час воєнного стану вимагають комплексного підходу та співпраці між учнями, педагогами, батьками та владою. Забезпечення безпеки, навчання, психологічної підтримки та соціальної взаємодії допомагають учням пройти через цей складний період та зберегти своє благополуччя.

Як і минулого року батьки не матимуть змоги відвезти дітей на море, бо деякі території окуповані, а де вільні частини моря, то вони не придатні для відпочинку через загрозу обстрілів. Море діти можуть побачити лише за кордоном, але не в багатьох людей є така можливість.

Але, попри цю ситуацію, можна організувати відпочинок дітей цікаво та корисно і без моря. Табори, поїздка в село, басейни під відкритим небом, дозвілля на дитячих майданчиках, центри дозвілля.

Найпопулярнішим видом проведення канікул є табори. Сучасні табори пропонують безліч активностей, і інтернеті можна відкрити будь який табір і подивитися чим буде займатися ваша дитина. Скелелазіння, стрільба з лука, акторська майстерність, квести та змагання, рафтинг і туристична підготовка, страйкбол і каякінг, верхова їзда та плавання... Це лише скромний перелік того, що можуть запропонувати у різних таборах [2, с.5]. Таким чином, можна підібрати будь-яку активність, яка до вподоби дитині.

Зараз не всі батьки готові відправити дитину в інше місто чи область, альтернативним варіантом можуть бути місцеві табори, пришкільні, там діти грають на свіжому повітрі, проводять спортивні ігри та змагання,

влаштовують концерти чи роблять поробки своїми руками. Адже дитячі табори є одним з найпопулярніших традиційних видів проведення літніх канікул. Для дітей в таборах цікавий активний різноманітний відпочинок у колі однолітків та під наглядом педагогів [2, с.5].

Заміські табори можна знайти в кожній області, але зі зрозумілих причин найбільшою популярністю наразі користуються табори у Карпатах – якщо вже не виходить поїхати на море, то гори з неймовірним повітрям та зеленню будуть найкращим варіантом відпочити від міської метушні.

Більшість батьків, обираючи табір для своїх дітей, згадують власне дитинство у таборах, де дозвілля обмежувалось зазвичай спортивними змаганнями та дискотекам. Таким чином, можна підібрати будь-яку активність, яка до вподоби дитині. Альтернативою можуть стати місцеві табори, які часто відкриваються безпосередньо у містах – при школах, дитячих центрах розвитку, спортивних секціях чи школах іноземних мов [3, с.14].

Найпростішим способом влаштувати дитину є пришкільні табори, які зазвичай відкривають місцеві школи. Там діти грають на свіжому повітрі, проводять спортивні ігри та змагання, влаштовують концерти чи роблять поробки своїми руками. Табори, звісно, не є безальтернативними способами відпочинку. І навіть, якщо дитина не виїжджатиме з міста, не ходитиме у дитячі центри, то все одно можна знайти можливість організувати час цікаво відпочити [3, с.12].

Як розповів агенції УНІАН президент Української Асоціації Індустрії іграшок Павло Овчинніков, попри складні воєнні умови важливо наповнювати дитинство радістю та допомогти їм провести літо яскраво, і організувати цікаве дозвілля допоможуть іграшки Outdoor (призначені для вулиці – УНІАН) – з ними весело та корисно проводити час на свіжому повітрі. "Одна з найпопулярніших забавок на вулиці – лук зі стрілами. Така іграшка розвиває концентрацію уваги та сприйняття простору. Можна влаштовувати змагання між двома командами або просто практикуватися у

стрільбі в мішень та стати як справжній супергерой Соколине Око з Marvel. Ще одна гра, яка захоплює дітей – фрисбі. Це літаючий диск, який учасники кидають один одному. Ця гра допомагає розвинути координацію рухів, баланс та витривалість", – сказав П.Овчинніков [1].

Не менш цікаві та корисні традиційні ігри з м'ячем – футбол, волейбол, баскетбол. Ці розваги сприяють і фізичному, і соціальному розвитку – навчають дітей командної взаємодії та здорового суперництва. А ще діти точно не захочуть цілий день сидіти вдома, якщо на вулиці можна покататися на комфортному власному транспорті. "Велосипед, самокат, ролики, скейт – все це подарує дитині море позитивних емоцій та сприятиме загальному фізичному розвитку. Головне – обрати варіант, який сподобається дитині. Але який би вид транспорту ви не обрали, подбайте про безпеку дитини. Обов'язково придбайте повний набір захисту: наколінники, надолонники, налокітники, шолом", – зазначив президент Української Асоціації Індустрії Іграшок [1].

Вуличні розваги у всі часи були цікавими та важливими для дитячого розвитку, і літо – саме час проводити якомога більше часу на вулиці. Тільки в літню спеку варто подбати про сонцезахист – обов'язково головні убори, прикриті легким одягом тіло та в ідеалі – сонцезахисний крем. А також важливо дотримуватися часових рамок перебування на сонці.

Проведення літніх канікул у зоні воєнного стану вимагає особливої уваги до безпеки та планування. Деякі поради, які можуть допомогти забезпечити безпечність під час літніх відпусток у таких умовах:

Дотримуйтесь офіційних порад і рекомендацій: Слід ретельно відслідковувати інформацію та поради місцевих владних органів, а також консультуватися з місцевими експертами щодо безпеки.

Оберіть безпечне місце для проживання: Вибирайте місце проживання, яке є безпечним і віддаленим від зони конфлікту. Оберіть готель або гостьовий будинок, який має належні системи безпеки.

Плануйте маршрути та активності заздалегідь: Перед виїздом зазначте маршрути та активності, які ви плануєте здійснювати, і перевірте їх на безпеку. Уникайте відвідування зон, де може бути підвищений ризик.

Будьте завжди свідомі: Слід бути завжди свідомими про навколишнє середовище та події, що відбуваються. Слухайте місцеві новини та інформацію про безпеку та реагуйте на будь-які зміни в ситуації.

Зберігайте засоби зв'язку: Майте при собі засоби зв'язку, такі як мобільний телефон та радіо, щоб отримувати оновлення про безпеку та зв'язатися з найближчими у випадку надзвичайної ситуації.

Уникайте публічних місць вночі: Стежте за тим, щоб уникати відвідування публічних місць, особливо вночі, коли ризик може бути більшим.

Подорожуйте в малих групах: Якщо можливо, подорожуйте у малих групах та майте з собою компанію. Це може забезпечити більшу безпеку в незнайомих місцях.

Майте план евакуації: Заздалегідь розробіть план евакуації у разі необхідності та знайте, куди йти та як діяти у випадку надзвичайної ситуації.

Дотримуйтеся місцевих правил і законів: Поважайте місцеві правила і закони, щоб уникнути проблем з місцевими владами та правоохоронними органами [1].

Потрібно пам'ятати, що безпека завжди є найважливішою пріоритетом. Якщо ви відчуваєте небезпеку або маєте сумніви стосовно безпеки, краще уникати певних місць та активностей. Отже, вкрай важливо дати змогу дітям відпочити та відволіктись від занять у літній період – час літній канікул.

Використані інформаційні джерела:

1. Шкільні канікули на війні: як організувати дозвілля наших дітей не за всі гроші світу (2023) URL:

<https://www.unian.ua/economics/finance/shkilni-kanikuli-na-viyni-yak-organizuvati-dozvillya-nashih-ditey-ne-za-vsi-groshi-svitu-12311673.html>

2. Путівка і літо: організація дитячого оздоровлення та відпочинку. С.Рудницька. *Соціальний педагог. Шкільний світ*. 2019.№6.с 4-7.
3. Сотнікова Т.О. Літнє оздоровлення та відпочинок дітей у пришкільному таборі. *Виховна робота в школі: Науково-методичний журнал*. 2018. №5. С.4-16.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС В ЦПР СВЯТОШИНСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА

Грищук Надія

Факультет соціології та соціальної політики

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

Стаття присвячена актуальному питанню організації освітнього процесу у воєнний час. На думку автора, саме осередки позашкільної освіти мають стати тим середовищем, де дитина навчаючись, набуває життєвого досвіду у спілкуванні з однолітками розв'язуючи спільні завдання різного рівня і складності.

Ключові слова: центри позашкільної освіти, освітній процес, соціально-професійні ролі педагога, дистанційна форма навчання.

Організація освітнього процесу у воєнний час – це новий виклик для всіх педагогів, зокрема і для педагогів закладів позашкільної освіти. Не зважаючи на всі виклики навчального року, пов'язані з роботою в умовах воєнного стану, колектив Центру позашкільної роботи гідно тримав освітянський фронт та

доклав максимум зусиль щодо забезпечення прав дітей на якісну позашкільну освіту та виконання освітньої програми закладу в повному обсязі.

Зміст освітнього процесу у закладі оновлювався цілісно з урахуванням таких пріоритетів: створення передумов для творчого розвитку особистості, індивідуалізації та диференціації навчання; формування життєвої, соціальної, комунікативної та інформаційної компетентності гуртківців; посилення практично-діяльнісних і творчих складових у змісті навчальних програм. У доборі змісту враховувалися його науковість, наступність і перспективність, практичне значення, можливості для розвитку ключових компетентностей, індивідуалізації, диференціації навчання. Спираючись на принципи організації виховного процесу які визначені у Концепції національного виховання, Національній програмі виховання дітей та молоді, серед яких основними є акмеологічний принцип, національна цілеспрямованість, культуровідповідність, цілісність, психологічний супровід, технологізація, діалог тощо.

Залежно від джерела подачі і сприйняття навчальної інформації керівники оберігають такі методи: як

- словесні;
- наочні;
- практичні.

За характером пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративний;
- репродуктивний;
- частково-пошуковий;
- дослідницький;
- проблемного викладу.

За системним підходом до навчального процесу:

- організації і проведення навчання;
- стимулювання і мотивації учнів;
- контролю і самоконтролю в навчанні;
- інтегровані методи.

Під час війни заклад позашкільної освіти є осередком, який дає змогу дітям отримувати психологічну підтримку, емоційний стан, спілкування, переключення уваги, відволікання від новин, впевненість, відчуття приналежності до спільноти. Тому, надзвичайно важлива гнучкість в організації роботи закладу та педагогів, налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним. А педагог виконував нові соціально-професійні ролі – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора та ментора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Та поєднував у собі такі компетенції:

- Фасилітатора – створювач умов для навчання
- Супервайзера – організатора, менеджера
- Модератора – партнера
- Коуча – тренера, режисера
- Тьютора – репетитора

Кожне заняття є для викладачів закладу міні-проектом, що включає :

- Проблему (компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний підходи)
- План (завдання)
- Пошук (практичні дії по виконанню завдання)
- Продукт (розвинуті компетентності; вмотивована особистість)
- Презентація (самоаналіз результатів)

Найбільш оптимальна та безпечна форма організації освітнього процесу в умовах воєнного стану – дистанційна, але найкраща-очна, живе спілкування. І коли серед батьків було опитування, яку форму навчання вони обирають на 2023-2024 н. р. майже сто відсотків проголосувало за очну. Минулого навчального року у керівників творчих об'єднань був вибір працювати офлайн чи онлайн на різних платформах, то в цьому році всі працюють очно.

Навчальний заклад забезпечив можливість навчатися офлайн усіх бажаючих. Дотримуючись алгоритму дій при оголошенні повітряної тривоги,

провівши належний інструктаж з викладачами, а ті в свою чергу з гуртківцям. І при можливості продовжуючи навчальний процес в укритті.

В нашому закладі, як було зазначено вище, здійснюється освітній процес здебільшого – в очній, іноді дистанційній та змішаній формах в залежності від ситуації . Особлива увага приділяється забезпеченню права на позашкільну освіту дітей із внутрішньо переміщених сімей.

Основною метою навчання у воєнний період є підтримка, яка допомагає стабілізувати психологічний стан дітей, а потім вже надання нових знань. Корисним є залучення до навчальних занять практичного психолога закладу для проведення вправ для стабілізації емоційного стану вихованців та налагодження ефективної співпраці.

Освітній процес відбувається без жодних негативних оцінок, критики, обліку відвідування, тощо. Ставиться акцент на позитивне - сьогодні і зараз. Навчання має стати допомогою дитині, а не черговим стресом та хвилюваннями.

Найефективнішим варіантом в організації освітнього процесу - є хвилинки відпочинку, коли гуртківцями виконуються вправи на дихання, споглядання та фізкультхвилинки. Новий матеріал розбивається дозовано на невеличкі об'єми, ставлячи акцент на повторення, узагальнення вивченого матеріалу раніше.

Керівники гуртків з розумінням ставляться до розгубленості, неуважності та інертності учнів під час занять. Хоча раніше контролювали та заохочували більш наполегливо, працюють ті в кого є бажання. Обов'язковим методом у процесі навчання учнів є підбадьорення, турбота та підтримка дітей.

Педагоги реалізують навчальний процес обираючи різні форми навчання: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, практики, самостійна р.

Основними видами навчальних занять у гуртках є: практичні, семінарські заняття, комп'ютерний практикум та консультації, вікторини і квести, індивідуальні, фронтальні та групові, ігрові та пленери, тощо.

Метою програм за якими працюють керівники є формування компетентностей особистості засобами відповідними до предмету вивчення. Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

1. Пізнавальної, що забезпечує ознайомлення з поняттями та знаннями.
2. Практичної, що сприяє оволодінню навичками та вміннями.
3. Творчої, що забезпечує формування творчих здібностей.
4. Соціальної, що сприяє вихованню дбайливого, шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку, популяризації предмету вивчення. Програми містить теоретичну і практичну частини. В гуртках створюються сприятливі умови для виявлення обдарованої молоді та набуття нею навичок і знань у певних галузях діяльності для написання проектів в Малу академію наук України.

Протягом навчального року, попри всі негаразди, намагаємося зробити освітній процес максимально різноманітним та цікавим: долучаємося до відзначення національних пам'ятних дат та подій, проводимо в гуртках різноманітні конкурси, тематичні заняття та майстер-класи, організуємо цікаве дозвілля своїх гуртківців під час шкільних канікул, відвідування музеїв та виставок, організація виїзних уроків та пленерів, працюємо за змішаною формою навчання, активно впроваджуючи різноманітні форми дистанційної р.

Найчастіше керівники ТО проводять нестандартні заняття для яких характерне таке структурування змісту й форми, яке викликає передусім інтерес в учнів і сприяє їх оптимальному розвитку і вихованню.

До них відносять:

- інтегровані заняття, на яких матеріал кількох тем подають блоками;

- між предметні , які ставлять за мету «спресувати» споріднений матеріал кількох предметів; (обр. м, малювання+природознавство+літер. +істор.)
- театралізовані, які проводять у межах чинних програм і відведеного навчальним планом часу. Вони збуджують інтерес до навчання, спираючись переважно на образне мислення, фантазію, уяву учнів;
- сугестопедичні ;
- заняття з різновіковим складом учнів, які передбачають подачу блоками матеріалу одного предмета, що за програмою вивчається у різних кл.
- сюди ще можна додати заняття під назвою «вихід із зони комфорту».

Нестандартні заняття руйнують застигли штампи так званих зунів (знання, уміння, навички). Структура нових типів уроків також відмінна від традиційних, вона різноманітна, залежить від типу уроку і способу проведення

Всі творчі об'єднання мають свою сторіночку у фейсбуці для кращого висвітлення роботи з дітьми та батьками, серед яких онлайн виставки, майстер-класи, відео заняття, презентації, освітні відео, флешмоби та участь у соціальних проектах, участь в онлайн конкурсах.

Діяльність педагогів спрямована на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді засобами українського мистецтва, пропагування, примноження та популяризації надбань національної культури українського народу, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, мужності та відваги.

Цінним є партнерство з науковими установами (Інститут проблем виховання НАПН України, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Інститут екології, економіки і права), яке сприяло розвитку методичної служби шляхом реалізації проектів науково-дослідних програм.

Важливою складовою ефективності освітнього процесу стала робота з батьками. Батьки – партнери у вирішенні багатьох проблем, пов'язаних з функціонуванням та розвитком закладу позашкільної освіти. У всіх колективах відділу протягом року проходили батьківські зустрічі, проводились індивідуальні та колективні бесіди, надається психологічна допомога вихованцям та їх батькам. Також керівники гуртків активно залучають батьківську громадськість до участі у виховних заходах та запрошують на відкриті і підсумкові заняття.

Критерії оцінювання творчих об'єднань та гуртківців, щоб визначити рівень знань, умінь та навичок є виставки, конкурси, концерти, МАНовські роботи, публікації, тощо моніторинг.

Закінчити хочу словами Володимира ВЕРБИЦЬКОГО, доктора педагогічних наук, директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді МОН України.

«Значення позашкільної освіти, в основу якої було покладено принципи гуманізму, демократизму, єдності загальнолюдських і національних

цінностей, безперервності, наступності, багатоукладності й варіативності, добровільності, доступності та практичного спрямування, зростає як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. Позашкільна освіта здобувається в основному в позашкільному навчальному закладі.

Основним об'єктом навчання і виховання в позашкільному навчальному закладі є конкретна дитина. Навчально-виховний процес у позашкільному навчальному закладі орієнтований на бажання дитини, враховує її можливості, інтереси, нахили, психофізичні особливості, стан здоров'я. Відсутність примусу, свобода вибору - заняття робить привабливим для дітей різного віку. Індивідуально-особистісний підхід реалізується не в намірах чи принципах, а на практиці. Здійснюється безпосередньо через спілкування, що є безцінним для розвитку особистості».

Використані інформаційні джерела:

1. Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки: Зб. матеріалів Всеукраїнської педагогічної конференції, Київ, 2–3 грудня 2008 р. / За заг. ред. доктора педагогічних наук Вербицького В. В. К.: АБЕРС, 2008. 308 с.
2. Цюпак І. М. Сутність дефініції «тьютор» у сучасному просторі дошкільної освіти. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С.51-53. – 393 с.
3. Петрухін В. Акмеологія та підвищення якості освіти. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/5405>
4. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.

**ВАЖЛИВІСТЬ АДАПТАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ
ЗАХОДІВ ДО УМОВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ**

Валерія Гарбовська
педагогічний факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Войналович

У тезах розкривається важливість адаптації культурно-дозвіллевих заходів до умов воєнного конфлікту. Адаптація цих заходів до воєнного конфлікту стає нагальною потребою. Означені виклики адаптації культурних заходів, стратегії адаптації та реагування.

Ключові слова: культурно-дозвілєві заходи, адаптація, воєнний конфлікт, альтернативні форми.

Воєнний конфлікт, як життя показує, перевертає існування суспільства з ніг на голову. У такі часи культурні заходи здаються розкішшю, яке можна собі дозволити лише у спокійні часи. Однак, саме в цей час культурність, виражена через мистецтво, музику, театр, та інші форми дозвілля, може мати найбільше значення для підтримки емоційного та психологічного здоров'я населення. Адаптація культурно-дозвілєвих заходів до воєнного конфлікту – це процес, який вимагає творчого підходу та впровадження новаторських ідей.

Необхідність адаптації культурно-дозвілєвих заходів:

У такі непрості часи, коли люди потребують підтримки та відволікання від стресових ситуацій, культурні заходи набувають особливого значення. Адаптація цих заходів до воєнного конфлікту стає нагальною потребою. Це може включати організацію виставок та концертів у відкритих просторах, проведення онлайн-кінопоказів та концертів, а також створення культурних програм для військових, біженців та населення, що постраждало від воєнних дій [1].

Виклики перед культурно-дозвілєвими заходами у воєнний період:

Воєнний конфлікт руйнує стандартні механізми культурно-дозвілєвих заходів. Театри, кінотеатри, музеї – всі вони стають недоступними або небезпечними для відвідувачів. Звичні музичні фестивалі, концерти та виставки переносяться або скасовуються. На перший погляд, це може здатися дрібною проблемою порівняно з іншими наслідками воєнного конфлікту, але це важливий аспект підтримки емоційного стану населення [1].

Створення спільноти через культуру: культурні заходи можуть також виконувати важливу роль у створенні спільноті під час воєнного конфлікту. Вони об'єднують людей, допомагаючи їм відчутися частиною чогось більшого, ніж просто жертва воєнного конфлікту. Це може сприяти підтримці морального духу та психологічного благополуччя населення.

Важливість адаптації культурно-дозвіллевих заходів: культурно-дозвіллеві заходи відіграють ключову роль у житті суспільства, надаючи можливість відпочити, насолодитися мистецтвом, спілкуватися та розвиватися. Проте, в умовах воєнного конфлікту ці заходи стають недоступними або обмеженими через загрозу безпеки та інші обставини [1].

Адаптація культурних заходів до воєнного середовища стає не лише питанням доступу до культурних подій, але й засобом підтримки морального духу та психологічного здоров'я населення. Відновлення нормального ритму життя через культурно-дозвіллеві заходи може мати суттєве значення для підтримки емоційного благополуччя населення в умовах воєнного конфлікту.

Виклики адаптації культурних заходів: адаптація культурних заходів до воєнного конфлікту стикається з численними викликами. Серед них - питання безпеки учасників та глядачів, обмеження доступу до ресурсів, таких як приміщення та обладнання, а також економічні труднощі для організаторів подій. Крім того, культурні заходи можуть стикатися з обмеженнями свободи виразу та іншими правовими аспектами в умовах воєнного конфлікту.

Стратегії адаптації та реагування: щоб відповісти на ці виклики, потрібно розробляти нові стратегії адаптації та реагування. Це може включати проведення подій на відкритих майданчиках, трансляції концертів та виставок у віртуальному форматі, організацію кіносеансів у безпечних місцях та інші форми адаптованих культурних заходів. Важливо також залучати гуманітарні та міжнародні організації до підтримки цих ініціатив та забезпечення необхідних ресурсів для їх реалізації.

Важливість створення альтернативних форматів подій: у воєнний період культурні заходи можуть бути скомпрометовані через різні обмеження, такі як обмеження на громадські зібрання, перешкоди для безпечного переміщення або зміни в економічному стані. Саме тому створення альтернативних форматів подій стає нагальною задачею, щоб забезпечити доступ до культурних заходів та дозвілля для населення навіть у важкі часи.

Переваги альтернативних форматів подій: один із основних плюсів альтернативних форматів подій – це їх гнучкість та адаптивність до змін у соціальному середовищі. Нові технології, такі як віртуальна реальність або онлайн-платформи, відкривають необмежені можливості для створення цікавих та інноваційних культурних подій. Крім того, альтернативні формати можуть бути більш доступними для аудиторії з різних соціальних груп та регіонів, оскільки вони не обмежені географічними чи фізичними обмеженнями.

Однак створення альтернативних форматів подій також стикається зі своїми викликами. Технічні проблеми, недостатня підтримка та фінансові обмеження можуть ускладнити впровадження нових ідей. Проте ці виклики можуть бути подолані за допомогою колективних зусиль і творчого підходу. Важливо залучати спеціалістів з різних сфер (технології, мистецтво, менеджмент), а також залучати підтримку з боку громадськості та влади [1].

Важливість переходу до віртуального формату: перехід до віртуального формату культурних заходів в умовах воєнного конфлікту стає не лише необхідністю, але й можливістю забезпечити доступ до культури та дозвілля для широкого кола аудиторії. Віртуальні технології дозволяють організувати заходи з великою кількістю учасників без ризику для їх безпеки, а також роблять культурні події доступними для тих, хто перебуває в зоні конфлікту або обмежених у своєму русі.

Переваги віртуального формату: однією з головних переваг віртуального формату є можливість збереження соціального дистанціювання, що особливо важливо в умовах пандемії або воєнного конфлікту. Участь у віртуальних культурних подіях може бути зручною та комфортною для глядачів, а також дозволяє залучити більш широку аудиторію з різних куточків світу [3].

Виклики та шляхи подолання: одним із викликів віртуального формату є технічні аспекти та доступ до Інтернету. У зоні воєнного конфлікту може бути обмежений доступ до мережі Інтернет, що ускладнює участь у віртуальних подіях. Проте ці виклики можуть бути подолані за допомогою альтернативних методів доступу до віртуальних ресурсів та спеціальних програм підтримки.

Приклади успішного використання віртуальних технологій: у світі вже існують численні приклади успішного використання віртуальних технологій у культурній сфері. Від віртуальних музейних екскурсій до онлайн-концертів та фестивалів – віртуальні культурні заходи дозволяють зберегти доступ до мистецтва та культурної спадщини навіть у найскладніших умовах [2].

Отже, адаптація культурно-дозвіллевих заходів до воєнного конфлікту важлива для забезпечення психологічної підтримки та підтримки морального духу населення. Шляхи адаптації включають в себе перехід до віртуального формату, організацію заходів на відкритому повітрі та забезпечення дотримання заходів безпеки. Незважаючи на виклики, культурні заходи залишаються важливим засобом підтримки гармонії та психологічного благополуччя в умовах воєнного конфлікту.

Використані інформаційні джерела:

1. Бойко О. П. Культура дозвілля у суспільстві ризику: монографія. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. 285 с.
2. Бочелюк, В. Й., Боченок В.В. Дозвіллезнавство: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. URL: https://tourlib.net/books_ukr/bocheluk.htm
3. Еволюція дозвілля в контексті соціологічних категорій / Н.Цимбалюк, Ю.Яковенко. *Психологія і суспільство*. 2004. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/29741/1/%D0%A6%D0%B8%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%BA.pdf>

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Алла Горбач,

студентка

Групи 11ПОМЗ

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м. Київ

«Патріотизм починається з колиски... Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а й передусім серцем.»

В.Сухомлинський

Модернізація змісту освіти сьогодні потребує якісно нових підходів до розвитку, виховання та навчання, актуальності набувають проблеми збереження духовності, національної свідомості та культури, формування моральних якостей сучасного школяра.

На сьогоднішній день частина молоді переживає кризу особистості: не ідентифікує себе з українським народом, не має суспільно-корисних ідеалів, почуття обов'язку, гордості, гідності, честі, патріотизму, нехтує національними інтересами. Початкова школа це період становлення свідомої особистості, коли закладаються основи ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми, особисті якості. На мою думку у завданні сучасної педагогіки важливу роль відіграє відродження духовності, формування її у підростаючого покоління у моральному, інтелектуальному, світоглядному аспектах.

Завдання яке має поставити перед собою кожен вчитель – знайти надієвіші способи формування креативної та патріотично свідомої особистості. На допомогу такому завданню приходять Козацька педагогіка.

Козацька педагогіка – частина народної педагогіки у вершинному її вияві, яка формувала в молодих українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині – незалежній Україні. Це народна виховна мудрість, що основною метою мала формування в сім'ї, у школі і громадському житті

козака – лицаря, мужнього громадянина з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю.

Козацька система виховання глибоко самобутнє явище, яке має такі ступені:

1. Дошкільне родинне.
2. Родинно-шкільне виховання.
3. Вища освіта.

Українське козацтво – гордість української нації. Його ідейно-моральні принципи є невичерпним джерелом патріотичного загартовування підростаючих поколінь.

Ефективність виховання за допомогою Козацької педагогіки залежить від форм, методів і технологій, які безпосередньо обирає вчитель. Процес виховання у школярів патріотичної свідомості за допомогою Козацької педагогіки буде ефективним за умови його безперервності та систематичності, тобто, охоплюватиме урок, позакласні та факультативні заняття. Ще важливо і поетапність роботи засобами Козацької педагогіки, потрібно враховувати і вікові особливості школярів.

Метою Козацької педагогіки у вихованні учнів початкової школи є:

- ✓ Утвердження в свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного й історичного минулого України;
- ✓ Виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки;
- ✓ Підвищення престижу військової служби;
- ✓ Формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- ✓ Культивування кращих рис української ментальності : працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до пр родини;
- ✓ Формування мовної культури.

У Козацькій педагогіці особливого значення набуває особистісно орієнтований підхід, коли в центрі виховного процесу стоять інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет.

Школа має бути для учня та вчителя місцем духовного збагачення кожного учасника навчально-виховного процесу. У початковій школі потрібно менше говорити про патріотизм, а більше створювати ситуацій співпереживання стосовно проблем малої Батьківщини. Неможливо полюбити велику Батьківщину, поки не навчився любити малу. Саме тому в початковій школі потрібно вчити дітей любити свою родину, свій дім, своїх друзів, знайомити з оточенням та природою рідного краю, міста, визначними місцями, що є дорогими серцю батьків і близьких.

Проводячи різні заходи, педагоги мають добирати і поєднувати різноманітні методи і форми патріотичного виховання, уникаючи формалізму й одноманітності, насичувати їх патріотичними емоціями та переживаннями, активно використовувати приклади мужності й витяги захисників України.

Наприклад важливу роль і позитивний результат відіграє козацьке виховання в системі шкільного самоврядування. Самоврядування дітей забезпечує комплексний вплив на учнів через їхнє залучення до усвідомленої, системної участі у житті навчального закладу відроджуючи козацькі традиції та звичаї важливо щоб учні передусім оволодівали історією української Козацької державності.

В умовах кардинальних змін у освіті держави не можна залишати у минулому таке велике надбання, як козацька педагогіка. І саме у традиціях Козацької педагогіки закладено той величезний потенціал, який потрібен для розвитку підростаючого покоління.

Використані інформаційні джерела:

1. http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15010/fedkevich_pedf_2021.pdf?sequence=1

2. <https://vseosvita.ua/library/nacionalno-patrioticne-vihovanna-ucniv-pocatkovih-klasiv-466592.html>
3. <https://naurok.com.ua/prezentaciya-patriotichne-vihovannya-ditey-v-pochatkoviy-shkoli-z-dosvidu-roboti-244773.html>
4. <https://lib.iitta.gov.ua/733993/1/%D0%92%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf>

РОЛЬ ПЕТРА КОНАШЕВИЧА-САГАЙДАЧНОГО У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Гогія Давид Мерабійович,

студент

Український державний університет

імен Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Петро Конашевич-Сагайдачний активно сприяв розвитку педагогічної науки. Його підходи до виховання, вивчення та розвитку молодого покоління залишаються актуальними і сьогодні. Важливо зауважити, що його погляди мали не лише локальний, але й глобальний вплив на розвиток педагогічної думки.

Ключові слова: козацтво, освіта, педагогіка, братські школи.

Упродовж багатьох століть український народ в умовах іноземного панування та відсутності своєї національної держави намагався забезпечити собі гідне існування та розвиток у світі. Шукаючи способи захисту, форми самооборони та методи активної воєнної протидії збройним силам експансіоністських держав, народ саме з козацтва створив потужні збройні

сили, що є, як відомо, однією з головних ознак держави. Тож саме козацтво заклало ідею державності, яка згодом реалізувалася в Запорозькій Січі.

У процесі тривалого історичного розвитку передовою силою і формою духовного об'єднання суспільства в Україні було козацтво. Епоха козацтва створила глибоку багатогранну духовність, що стала вершиною української національної культури.

На початку XVII ст. на чолі Запорожжя став чоловік, за твердженням Володимира Антоновича: «вельми талановитий, з політичним хистом» [1, с. 71]. Петро Конашевич-Сагайдачний був кошовим отаманом Запорозької Січі майже 20 років. Про освіту Сагайдачного відомо те, що він навчався в одній з найкращих шкіл того часу – Острозькій академії. Ще не будучи гетьманом та старшим на Запорожжі, він показав себе цілим рядом добре підготовлених та успішних походів на Османську Імперію та Кримське Ханство. 1616 року він рушив на чолі запорожців за допомогою козацьких чайок через море та взяв фортеці Варна (сучасна Болгарія), Синоп (Туреччина), Кафа (сучасна Феодосія). Цими походами Сагайдачний здобув собі широку славу та популярність в Україні.

Пізніше, Петро Конашевич-Сагайдачний брав участь у спільному з поляками походу на Москву та Хотинській війні 1621 року. Великою є участь Сагайдачного у відновленні православної ієрархії в Україні. Єрусалимський патріарх Теофан, приїхавши до Києва за запрошенням Сагайдачного, висвятив сім єпископів, а на київського митрополита поставив Йова Борецького.

Відповідно до наявних джерел про Сагайдачного, можна зробити висновок, що його ідеали та світогляд були направлені, перш за все, на просвіту, яка стоїть на першому місці серед усіх його діянь. «Сам чоловік освічений, Сагайдачний силу народу добачає у просвіті та самосвідомості і намічає той шлях, яким вона повинна прямувати» [1, с.83]. Своєю політичною діяльністю він був видатною людиною свого часу. Сагайдачний

власною працею повернув Україні громадський лад та додав народові сили до подальшої боротьби.

Великі кошти Гетьман виділяв на діяльність та розбудову братських шкіл (Львівську та Київську). Шкільний рух братств загальнонаціонального масштабу ґрунтувався на глибинно-духовній праці, відданості справі відродження – і в цьому була його приваблююча сила для інших слов'ян, котрі потерпали від католицизму. З братських шкіл вийшло чимало тих свідомих українських письменників, захисників православної віри й національної свободи, які вплинули на дух епохи й культури, продовжуючи славні традиції Київської Русі. Саме в період братського руху українська культура почала прогресивно відроджуватися і розвиватися [2].

Першою братською школою підвищеного типу в Україні стала школа Львівського братства, відкрита 1586 р., яка за організацією навчання і розпорядком перевершила подібні західноєвропейські школи того часу.

Львівська братська школа стала другою в Україні православною школою вищого ніж початковий рівня. Першими її керівниками були Стефан Зизаній, Кирило Ставровецький, Памво Беринда, Іван Борецький.

Близько 1615–1616 рр. одночасно були засновані Київська братська школа і Київське Богоявленське братство. Вже сама ця одночасність вказує, що для фундаторів братства й школи основним була саме школа: братство тут засновувалося для опіки над школою, і це мало бути його головною функцією. Київська братська школа стала родоначальницею Київського (Києво-Могилянського) колегіуму (пізніше академії) [3, с. 24].

Велике значення для становлення школи мала її матеріальна підтримка з боку заможних громадян. Очолюване Петром Конашевичем-Сагайдачним Запорозьке військо вступило до братства, засвідчивши цим самим свою солідарність з програмою братства і взявши його і школу під свій захист. Усе своє майно Сагайдачний перед смертю заповідав Київському та Львівському братствам і школам при них. При створенні Київської братської школи був врахований досвід уже існуючих шкіл. В основу навчання покладалися

слов'янська, грецька, латинська, польська мови, а також «сім вільних наук». Першим ректором Київської братської школи був Іван Борецький (1615–1618 рр.). В основу діяльності школи він поклав статут Львівської братської школи [4].

У навчально-виховному процесі школи утверджувалися демократичні принципи організації життя вихованців. Учні повинні були систематично відвідувати уроки, добре вчитися, слухатися старших і вчителів, бути скромними і стриманими; вчителі – ставитися до всіх учнів однаково вимогливо і з повагою, добре знати свій предмет, бути прикладом у всьому. Батьки мусили стежити за навчанням учнів, їхньою поведінкою, не порушувати встановлених у школі вимог до вихованців.

Козацтво зробило великий внесок у розвиток культури й духовності українського народу. Козацька старшина й козаки побудували багато православних храмів, архітектурний стиль яких одержав назву «козацьке бароко». Козацькі думи та пісні, у яких відбилосся героїчне і трагічне життя України і в яких живе гаряча любов до Батьківщини, відзначаються неперевершеною художністю. Вони несли високі і шляхетні ідеали, мали величезний вплив на піднесення національної свідомості українського народу, формували його внутрішній духовний світ.

Використані інформаційні джерела:

1. Антонович Володимир. Про козацькі часи на Україні. Київ: Дніпро, 1991. 238 с.
2. Кібук Наталія. Братські школи в Україні: організація та діяльність (XVI-XVII ст.). Збірник студентських наукових праць. № 2 (2). Рівне: РВЦ МEGУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2014. 421 с. С. 172-180.
3. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури 16–17 ст. Київ, 1966. 276 с.
4. Кралуок П. «Порядок шкільний». С. 38.

ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА ЗАСАДАХ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Юлія Головка,
студентка факультету української філології
та літературної творчості імені Андрія Малишка
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Висвітлено проблеми виховання зростаючого покоління на засадах народної педагогіки, пріоритетним завданням якої є непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності, відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави, турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі, любов до української мови, Батьківщини, уміння скрізь і всюди чинити благородно, шляхетно.

Ключові слова: народна педагогіка, козацька педагогіка, методи народного виховання, етапи козацької системи навчання.

Народна педагогіка – це елемент загальної духовної народної культури. Народна педагогіка з'явилася раніше ніж наукова педагогіка і вплинула на її формування. Макаренко А.С., Ушинський К.Д., Сухомлинський В.А. змогли повноцінно пояснити, що таке народна педагогіка, і в своїх працях довели, що народна педагогіка значно доповнює і збагачує наукову, і навпаки. Суть виховання, що застосовується в сучасній педагогіці, досить тісно пов'язана з думками та ідеями, що висловлюються в народному фольклорі: приказки, перекази, билини, казки. Народна мудрість про правила виховання - це вираз багатомісної педагогічної культури і практики сімейного виховання, що проводиться народом.

Методи народного виховання:

- привчання;
- роз'яснення;
- схвалення;
- заохочення;
- переконання;
- особистий приклад старших;
- осуд і докір;
- покарання.

Метод привчання є типовим для етапу раннього дитинства. Привчаючи дитину до чого-небудь, старші доручають завдання і його виконання.

Роз'яснення і переконання застосовуються в народній педагогіці з метою створення у дитини позитивного ставлення до трудової діяльності, а також для формування гідної поведінки як в родині, так і в суспільстві. В народній педагогіці особливе значення має наочна демонстрація способів виконання різноманітних типів праці. Спостерігаючи за старшими і вислуховуючи від них поради, діти повинні отримати потрібні навички і вміння, які допомагають у трудовій діяльності. Народні вихователі уклали в свої висловлювання різні педагогічні методи, такі як: повчання, докір, попередження і певні педагогічні умови, за умови виконання яких досягався успіх в будь-якій діяльності.

Переконання, як метод виховання, має включати в себе, як роз'яснення так і доказ. Переконання ґрунтується на прикладах, після чого в дитини зникає сумнів в розумності понять, вчинків, дій, і з часом накопичується досвід, а також бажання керуватися ним.

Заохочення і схвалення теж вельми часто знаходили своє застосування в практиці народного сімейного виховання. Дітям необхідна оцінка їх діяльності та поведінки і заохочення батьків у вигляді похвали або схвалення. Особистий приклад є самим ефективним методом народного виховання.

Народна педагогіка застосовувала також такі методи виховання: покарання, примус, осуд, заборона або навіть докір. У народі, зазвичай, застосовують словесний осуд поганих вчинків. Метою цього було усвідомлення дитиною допущених ним помилок і виникнення бажання їх усунення, не повторюючи в майбутньому.

Батьківський докір використовується значно рідше, зазвичай, в якості попередження.

Україна має багаті й різноманітні вітчизняні педагогічні традиції. Починаючи ще з епохи Трипільської культури (IV-III тис. до н. е.), українці створили багатий фольклор, міфологію, народне мистецтво, символіку, національні традиції, які як основні засоби народної педагогіки, успішно виховували підростаючі покоління в національному, демократичному дусі.

Справжнім феноменом патріотизму в історії України стало запорізьке козацтво. Воно глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю українського народу, на формування національної самосвідомості. Багатовіковий визвольний козацький рух покликав до життя унікальне явище не лише української та східнослов'янської, а й світової культури – козацьку педагогіку. Козацька педагогіка є невід'ємною складовою української етнопедагогіки, яка акумулювала в собі вироблені віками та перевірені часом традиції виховання молоді.

Козацька педагогіка виникла, як частина народної педагогіки в її вершинному вияві, вона формувала в підростаючих поколіннях українців синівську вірність рідній землі, народу, Батьківщині. Виховувала в них незламну силу духу, стійку волю і високу козацьку мораль.

Найважливішими в національній системі освіти і виховання були провідні ідеї козацького руху, такі як свобода і незалежність України. Педагогічна мудрість козаків сприяла зміцненню української системи виховання, яка на той час досягла апогею розвитку. В Україні діяли різні типи навчальних закладів, зокрема академії (Острозька - з 1576 р., Києво-Могилянська - з 1615 р.).

Українська козацька система навчання і виховання є глибоко самобутнім явищем, аналогів якому не було в усьому світі. В історії її становлення можна виокремити декілька етапів.

Перший етап – це козацьке дошкільне родинне виховання, яке утверджувало високий статус батьківської і материнської козацької педагогіки. Полягала в цілеспрямованому загартуванні своїх дітей, вихованні у них честі та гідності, підготовці до майбутніх життєвих випробувань, до захисту рідної землі. Другий етап – козацький родинно-шкільний, він передбачає дотримання єдності вимог родини і школи у вихованні при збереженні пріоритетної ролі батька, сім'ї у виховному впливі на дітей. У козацьких сім'ях панував культ Батька, Матері, Бабусі та Дідуся, Родини і Батьківщини. Третій етап – етап вищої освіти. Її учні здобували у вітчизняних закладах освіти, університетах європейських країн.

Людина завжди є часточкою свого народу. Традиції народної мудрості навчають удосконалювати себе, побут і навколишній світ, любити мову, Батьківщину, захищати її. Любити не за те, що вона багата, а люблячи її, намагатися зробити такою. Бути патріотом своєї країни.

Використані інформаційні джерела:

1. Кузь В.Г. & Ю.Д. Руденко, О.Т. Губко Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 220 с.
2. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посіб.: у 2 кн./за ред.О.В. Сухомлинської. К: Либідь, 2005.-Кн. 1. 624 с.

ПАРК ЯК ЦЕНТР ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марина Григорова
педагогічний факультет
Науковий керівник:

Наталія Лещенко,
кандидат педагогічних наук, ст. викладах

Автор досліджує парки як природно-рекреаційні осередки життєдіяльності людини. Увага спрямована на характеристики форм організації вільного часу у парковому середовищі.

Ключові слова: парк, дозвілля, рекреація, особистість, інновації.

В останні десятиліття поширилася тенденція до впровадження сучасних технологій в галузі дозвілля, що, в свою чергу, сприяло зростанню ролі парків як природних та рекреаційних осередків.

Проблемами використання паркового потенціалу на сьогодні опікуються науковці різних сфер життєдіяльності: педагоги, економісти, філософи, соціологи. Вчені вивчають питання екологічного виховання особистості засобами паркової роботи, розглядають специфіку проведення парками освітніх проектів, здійснюють соціологічне дослідження паркової проблематики, створюють навчально-екскурсійні програми для школярів.

Аналіз педагогічної літератури показав, що парки мають перевагу щодо використання потенціалу навколишнього середовища. За парками залишається можливість організації таких форм відпочинку, що допомагають переключитися від звичних умов життя. Мова йде про міські парки, що слід розглядати не лише як ділянки зелених насаджень, а й важливий компонент системи взаємозумовленого міського життя. Петренко-Лисак А. О. називає їх матрицею культурної пам'яті для відтворення традицій поселення та художніх символів [4]. Парк реалізує культурно-емоційну програму з послідовними переходами від історії до мистецтва (живопису, архітектури, скульптури, садівництва).

Інформативність та багатофункціональність простору посилюється зоологічною, ботанічною, театральною і спортивною темами. Зокрема, відвідувачі можуть залучатися до гри в гольф або теніс, кататися на човнах, брати участь у театральних дійствах, слухати музику, відвідувати виставку чи ярмарок. Міські парки найчастіше придатні для прогулянок, розвитку естетичних

смаків людини, формування екологічної культури, емоційного розвантаження. Паркові комплекси пропонують широкий асортимент дозвіллевих заходів: творчі та мистецькі клуби, вистави балету на воді, вечори відпочинку для дорослих, ігрові конкурси, спортивні змагання, рекреаційні програми (велосипедні прогулянки, плавання, екскурсії, робота груп здоров'я). Така різноаспектність дозволяє реалізовувати важливі культурно-виховні завдання, виконувати рекреаційні, просвітницькі, соціальні та інші функції. Провідним в організації дозвілля в парку є безпосереднє спілкування із природою.

Українські парки відображають культуру країни та цілісність знань про природу рідного краю, звичаї та обряди народу. Вони є однією із форм збереження й розвитку національної культури і, водночас, умовою її входження у світову спільноту. Паркова зона сприяє формуванню моральних цінностей людини, засобом розвитку її творчості та духовності, про які, свого часу, писав В. Сухомлинський. Відомими є історичні паркові комплекси України, котрі наслідували європейські стилі та стали важливими осередками сучасного дозвілля: «Олександрія», «Софіївка», «Качанівський парк» та інші. Це дозволяє нам погодитися із думкою О. Бойко про те, що парк є полікультурним середовищем [1, с.15].

Тож, форми організації дозвілля в парку можна розподілити наступним чином:

- 1) театральні вистави, свята та видовища, фольклорні програми, мистецькі фестивалі, карнавали;
- 2) музичні фестивалі, вечори музики, дні музичного мистецтва, вечори авторської пісні тощо;
- 3) танцювальні шоу, хореографічні гуртки;
- 4) виставки-експозиції, фестивалі ремесел;
- 5) спортивні програми, ігрові програми, змагання, прогулянки;
- 6) екскурсії, розважальні програми, освітні проекти, квести.

Вивчені наукові джерела [1-5] дозволяють зазначити про поширення тематичної та функціональної диференціації парків. З'являються нові їх

різновиди, серед яких слід назвати краєзнавчі, парки-музеї, парки-меморіали та ін. Вони забезпечують неформальне спілкування між відвідувачами, сприяють зустрічам із творчими людьми, героями фільмів та художніх творів, ознайомлюють із сучасними досягненнями в галузі мистецтва, науки й техніки, природними багатствами. Засобами досягнення визначених цілей є паркові приміщення, зокрема кіно та відеозали, розважальні заклади (ігрові автомати, дискотеки тощо), елементи аквапарків, тобто, ті підрозділи що задовольняють культурні запити різних соціально-вікових категорій відвідувачів.

Відтак, за сучасних умов парк стає одним із просторів проведення вільного часу, все більше набуваючи соціокультурного спрямування в своїй діяльності.

Використані інформаційні джерела:

1. Бойко О. Культура дозвілля у суспільстві ризику : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 285 с.
2. Звєкова В. Культура дозвілля як фактор духовного розвитку особистості. *Науковий вісник Ізмаїльського національного гуманітарного університету*. Серія : Педагогіка, 2019. Вип. 42. С. 82–86.
3. Кушнірук С.А., Дубровіна І.В., Лещенко Н.А. Практична підготовка майбутніх івент-педагогів: взаємодія із стейкхолдерами. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 69-76. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/277561>
4. Петренко-Лисак А.О. Простір міського парку як середовище прогулянкової практики. *SOCIOPROSTIR: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2016. № 5. С. 10-22.
5. Смочко Н. М. Тематичні парки як поліфункціональні заклади дозвіллевого комплексу рекреаційної системи. *Міжнародний та національний досвід суспільно-географічного розвитку туристичної галузі в умовах євроінтеграції* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачєво, 17 жовтня 2018 р.) / гол. ред. Т. Д. Щербан. Мукачєво : РВВ МДУ, 2018. С. 76–80.

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА

Вікторія Грязна

Історичний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Анжеліка Ремньова

У статті розкрито сутність та основні ознаки козацької педагогіки, визначено виховний потенціал козацької педагогіки як засобу формування національної свідомості громадянина України і досягнення духовної єдності поколінь

Ключові слова: козацька педагогіка, козацька етика, принцип честі, принцип гідності, методи виховання, національна самосвідомість.

У сучасному світі, коли питання національної ідентичності та громадянської свідомості стає важливішим, ніж будь-коли, роль освіти та педагогіки у формуванні особистості національно свідомого громадянина стає ключовою. Серед різноманіття педагогічних підходів, однією з найцікавіших і унікальних є козацька педагогіка.

Проблемі формування в молоді лицарських чеснот велику увагу приділяли відомі українські педагоги Г. Ващенко, А. Волошин, С. Русова, С. Сірополко, В. Сухомлинський, Я. Ярема та ін. Досліджували козацьку педагогіку і адаптували її до сучасних умов виховання такі науковці, як О. Губко, В. Каюков, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Д. Федоренко. Але

проблема впровадження козацької педагогіки в сучасний освітній процес є сьогодні актуальною і потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

Метою статті є аналіз особливостей козацької педагогіки та розкриття її виховного потенціалу як засобу формування особистості національно-свідомого громадянина.

Козацька педагогіка є явищем глибоко самобутнім і характерним тільки для українського народу. Це поняття охоплює зміст і національні виховні традиції, які формувались впродовж століть для підготовки молоді до захисту рідної землі від чужинців. Як зазначає В. Кузь та Ю. Руденко, основними завданнями козацької педагогіки є: готувати фізично загартованих воїнів-захисників рідного народу від чужоземного поневолення, ворожої агресії; виховувати в підростаючих поколіннях український козацький характер, світогляд, ідеали та інші національні й загальнолюдські духовні цінності; формувати високі лицарські якості, глибокий український патріотизм, інші моральні чесноти, гуманізм, почуття милосердя; виробляти непримиренність і ненависть до всього лихого, ворожого гуманній сутності людини, вміння боротися з такими явищами і перемагати їх; виховувати готовність до альтруїзму, надання пріоритетності громадським обов'язкам, інтересам української нації, Батьківщини; виховання громадян, які б розвивали культуру, економіку та інші сфери життєдіяльності народу на світовому рівні [2].

Принципи честі, гідності та відповідальності, які визначали козацький спосіб життя, втілені не лише в історичних наративах, але й стають чинниками формування моральних якостей сучасної особистості.

Принцип честі: Честь для козаків була не просто словом, а фундаментальною частиною їхнього світогляду. У сучасному вихованні, поглиблюючись у принципи козацької честі, ми можемо навчити молодь бути відданою своїм словам та виконувати свої обіцянки, навіть якщо це вимагає великих жертв.

Принцип гідності: Гідність для козака не була обмежена лише внутрішнім відчуттям самозбереження, але й розширювалася на повагу до інших. Кожен козак виховував у собі повагу до своїх товаришів та повноправних членів суспільства. У сучасному світі цей принцип гідності може слугувати основою для розвитку толерантності та розуміння різноманіття.

Принцип відповідальності: Відповідальність козака передбачала не лише відданість своїй службі, але й активну участь у житті громади. Вони були готові взяти на себе відповідальність за свої вчинки перед товаришами та Богом. Цей принцип може послужити прикладом для молодого покоління у вихованні свідомих громадян, готових не лише споживати блага суспільства, але й активно сприяти його розвитку.

Патріотичне виховання, поєднане із фізичною підготовкою, є ключовим елементом формування гармонійно розвиненої та патріотично налаштованої особистості. Фізична активність сприяє зміцненню тіла та здоров'я, одночасно віддзеркалюючи силу та стійкість нації. Вивчення рідної мови в козацькій педагогіці стає не лише засобом спілкування, але і засобом передачі історії, традицій, ідей козацького духу. Мова в цьому контексті виступає не тільки як інструмент, але і як живий образ культурного спадку.

Вагома роль у духовному розвитку особистості належала моральному вихованню, заснованому на любові до Бога, ближнього, рідного краю. Волелюбні, сильні духом козаки, готові віддати своє життя за Батьківщину, були прикладом для наслідування [4, с. 10]. Прикладом є козацька народна пісня «За рідний край - хоч помирай».

У січових і козацьких школах, школах джур, а також по закінченні вищих навчальних закладів юнацтво одержувало систематичне фізичне, психофізичне, моральне, естетичне і трудове загартування, національно-патріотичну підготовку, спортивно-військовий вишкіл [1, с. 25].

Сьогодні в Україні спостерігається зростання національної самосвідомості, але водночас є виклики відносно втрати національної

ідентичності під впливом зовнішніх факторів. Однак є й прагнення до відновлення та утвердження історичних традицій, зокрема козацьких. Це проявляється в організації культурних заходів і фестивалів, створенні нових музеїв, які можуть бути використані для педагогічних цілей. Сучасна ситуація в Україні визначається потребою у вихованні громадян, що мають глибоке розуміння і любов до своєї країни, до її історії, культури та традицій. В цьому контексті, козацька педагогіка стає важливим інструментом формування національно-свідомої особистості.

Вітчизняні науковці і педагоги впроваджують козацьку педагогіку в освітній процес, організовують наукові дослідження, проводять тематичні семінари, конференції, тренінги, екскурсії тощо. Яскравим прикладом такого подвижництва є доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Ю. Руденко, який був керівником науково-методичного центру «Козацька педагогіка» при НПУ імені М. П. Драгоманова та ініціатором створення молодіжних козацьких об'єднань, що сприяють вихованню історичної пам'яті, української національної свідомості, глибокого патріотизму, шляхетності громадянина незалежної України. У своїх працях він зазначав, що козацька педагогіка є частиною української наукової педагогіки, а метою виховання є ідеал справжнього українця — людини-козака, людини-лицаря, українського патріота, громадянина, людини певної професії з яскраво вираженими якостями українського характеру та світогляду[3, с. 334]

Вчителі та викладачі мають можливість впроваджувати козацьку педагогіку у освітній процес, зосереджуючи свою увагу на кількох ключових аспектах:

1. Історична підготовка: Знання історії козацтва є основою для розуміння національних традицій та цінностей. Вчителі можуть проводити уроки та розробляти проекти, які дозволять учням глибше пізнати історію козацького періоду та його вплив на формування сучасної української ідентичності. Шляхи реалізації історичної підготовки: інтерактивні уроки

історії, під час яких учні вивчатимуть історію козацтва не лише з підручників, а й через взаємодію з додатковими матеріалами, відео, та ігровими сценаріями. Наприклад, рольові ігри, де учні самі відтворюють події козацького життя, можуть поглибити їхнє розуміння та інтерес до історії; екскурсії та віртуальні мандрівки до історичних місць, пов'язаних з козацтвом, або використання віртуальних турів може надати учням конкретні приклади та враження від козацького спадку; проєкти та дослідницька робота: учні можуть займатися самостійною дослідницькою роботою, створюючи проєкти про козацький період. Це може бути презентація, макет, чи навіть документальний фільм, які вони представляють спільноті школи; гостьові лекції: запрошення вчених чи істориків, які спеціалізуються на козацькій епосі, може допомогти учням отримати експертні знання та почути цікаві розповіді, які не завжди можна знайти у підручниках. Такі заходи спрямовані на активне та поглиблене вивчення історії козацтва, створення живого інтересу до минулого, та формування національної свідомості серед учнів.

2. Розвиток духовних цінностей: Козацька педагогіка покликана виховувати героїчний дух, гідність та відповідальність. Вчителі можуть стимулювати розвиток цих якостей серед учнів через впровадження виховних заходів, лекцій, та дискусій, присвячених героїзму та гідності козаків, які можуть стимулювати учнів замислитися над цінностями та заохочувати їх відповідально ставитися до своєї ідентичності.

3. Фізична активність: Козацька традиція визначалася також фізичною силою та витривалістю. Сучасні вчителі можуть заохочувати фізичну активність серед учнів, організовуючи спортивні заходи та фізичні тренування, що сприяють формуванню здорового способу життя.

4. Патріотичне виховання: Козацька педагогіка сприяє вихованню патріотизму. Вчителі та викладачі ЗВО можуть організовувати заходи, присвячені українським святкам та історичним подіям, проводити конкурси, які підкреслюють гордість за свою країну.

Таким чином, виховний потенціал козацької педагогіки розкривається через такі ідеї та засоби впливу на душу і розум, за допомогою яких успішно формують сміливі, мужні, вольові, національно-свідомі громадяни, здатні захистити і відбудувати Українську державу. Козацька педагогіка може служити засобом передачі та укріплення традицій від покоління до покоління, сприяючи формуванню єдності та спільної ідентичності.

Використані інформаційні джерела:

1. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти : науково-методичний збірник / Укладачі: В.Є. Берека, І.К. Гіджеліцький, Н.М. Орловська. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2018. 472 с.
2. Кузь В. Г. Українська козацька педагогіка і духовність / В. Г. Кузь, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. Умань, 1995. 220 с.
3. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП, 2007. 384 с.
4. Цьось А. Культ фізичної досконалості запорозьких козаків. Рідна школа, 1996. № 5–6, С. 9–10.

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ШКОЛІ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА

Ірина Гунько

Студентка 11 уммз

Український державний університет

Імені Михайла Драгоманова

м. Київ Україна

У статті розглядається козацька педагогіка, як невід'ємна історична складова української педагогіки, мета та завдання козацької педагогіки в

українській школі, її визначальне значення у формуванні особистості школяра, громадянина, людини.

Ключові слова: козаки, педагогіка, козацьке виховання і традиції, родинне і шкільне виховання, національна самобутність.

Як свідчить історія, козацтво було справжнім феноменом, який не мав аналогів в історії людства. Перебуваючи впродовж століть в оточенні ворожих держав, які прагнули загарбати і поневолити Україну, козаками було створено дві форми національної державності – Гетьманщина і Запорізька Січ. Під захистом могутніх збройних сил відбувалось велике українське Відродження 16 - 18 ст. Козаки розвивали козацьку ідеологію, високу лицарську мораль, культуру, філософію. Козацьке виховання передбачало:

- дошкільне родинне виховання;
- поєднання родинного та шкільного;
- середня та вища освіта;
- військова служба.

Велика заслуга козаків полягає у створенні і розвитку мережі січових, сотенних, полкових козацьких, братських, монастирських, церковних та інших типів шкіл. Також було створено заклади середньої і вищої освіти: колегіуми і перші українські академії – Острозька і Києво-Могилянська. У ті часи майже все населення України, включаючи жінок і дівчат, було грамотне. Козацькі школи були у всіх містах і містечках. Вони давали своїм учням не тільки знання, але й виховували фізично, морально та естетично.

Освітні і виховні традиції козаків розвивались, удосконалювались і реалізовувались у житті та побуті і насамперед у козацько лицарській системі виховання. Саме тому назвою педагогіки, яка набула глибокої самобутності і застосовувалася не тільки в козацьких школах, а й в побутовому житті для виховання молодих козаків і козачок стала назва українська козацька педагогіка. Становлення козацької педагогіки відбувалось на морально-

духовних цінностях козацької філософії та ідеології, лицарської моралі, єдності слова і діла, правосвідомості. Кодексом козацької гідності і лицарської честі є Лицарська регула і Козацька обітниця, які впродовж століть виховували і гартували високу лицарську мораль і духовність. Першотекст Лицарської регули зберігся і до наших днів:

Не рухай чужого майна і не втручайся у чужі справи,

Але не дозволяй втручатися і в свої.

Поради слухай, але май свою думку.

Якщо почав щось робити, то роби,

Не дозволяй собі покинути початої справи

Ні через важкість, ні зі страху.

Нікому не нав'язуйся зі своєю думкою,

Але нікому не дозволь зневажати її.

У своєму житті не будь лозиною,

Що гнеться в той чи інший бік.

Перед нижчими не задирай голови,

А перед вищими не гнись дугою.

На людські діяння дивись,

А за свої відповідай перед Богом

І самим собою. Живи по-Божому

На цих високих моральних засадах українці виховували свою молодь впродовж століть. І в наш час вони залишаються все такими ж актуальними.

Українська козацька педагогіка займає чільне місце в сучасній науково-педагогічній теорії і практиці виховання молоді. Зараз як ніколи актуальна основна мета козацького виховання – формування мужнього громадянина, захисника рідної землі, козака-лицаря, з високим рівнем духовності, національною самосвідомістю і патріотизмом. Для більш дієвого виховання дітей на засадах козацької педагогіки у школах створюються гуртки, творчі об'єднання, лицарсько-козацькі клуби («Джура», «Козацька школа», «Лицарська звитяга»); відроджується та використовується символіка й

атрибутика українського козацтва; вивчаються та відтворюються козацькі мистецькі традиції; проводяться творчі заходи (конкурси пісні і танцю, мистецькі виставки, вистави, лекції), які популяризують основні принципи і цінності українського козацтва; урочисто відзначаються державні і народні свята і пам'ятні дати, пов'язані діяльністю українського козацтва та його визначними діячами; відроджуються та популяризуються козацькі традиції фізичного, естетичного та духовного виховання; налагоджується співпраця та партнерство з козацькими громадськими та волонтерськими організаціями, військовими частинами тощо.

Учні захоплюються козацькими ідеалами, високою лицарською духовністю і благородством, патріотизмом та відданістю. Яскраві приклади високої духовності, стійкості, патріотизму надихають учнів на більш поглиблене вивчення історії і традицій України, дають приклад гідного життя.

В наш час кожна школа і кожен навчальний заклад повинен мати дитячо-юнацьку організацію, яка буде об'єднувати козаченят дошкільників, козачат молодших школярів, джур середніх класів, та молодих козаків старшокласників. Для дітей це захоплююча гра, яка прививає їм найкращі морально-духовні цінності козацтва, розвиває самостійність кмітливість допитливість, формує справжніх громадян України. І саме козацька педагогіка сприяє усвідомленню молоддю високого смислу життя і покликання справжнього громадянина зберігати і розвивати найкращі традиції свого народу.

Використані інформаційні джерела:

1. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність /Ю. Руденко, О. Губко К.: МАУП, 2007 384с.
2. Руденко Ю. Д. Самобутність, унікальність і висока ефективність козацької педагогіки. Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки НПУ імені М. П. Драгоманова березень 2017 року.

3. Петровський Л. Козацька педагогіка: виховуємо нових українців. Газета «День» №93 (2006).
4. Беркута Ж., Мартинюк Н. Козацька педагогіка в сучасному закладі освіти. Педагогічний вісник №1 2018р.
5. Мельничук Ю. Засобами козацької педагогіки. Газета «Університет «Україна» №1-2 2018 р.

МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР КУЛЬТУРНОГО ДОЗВІЛЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олена Денисенко
педагогічний факультет
Науковий керівник:
Наталія Лещенко,
кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Автор досліджує музеї та їх значення для життєдіяльності людини. Увага спрямована на особливості процесу інтеграції музейних установ у дозвіллевий простір.

Ключові слова: соціокультурний феномен, вільний час, музей, особистість, можливості.

Світоглядні трансформації сьогодення обумовили зміни чи розширення функціонального призначення установ соціальної сфери. Акцентово це торкнулося і музеїв.

Як показують проаналізовані джерела, у ХХІ столітті культурно-освітня діяльність музеїв трансформувалася під впливом економічних та соціальних вимог. Останні перестали бути центром збереження та передачі

культурної спадщини, а звернулися до публіки, людини загалом. Дана концепція запозичена із зарубіжної музейної практики і базується на розумінні музею як комунікаційного інституту. Відповідно неї, завдання музею спрямовані на внутрішній світ відвідувача, вплив на його чуттєво-емоційну сферу. Так, реалізуючи освітні програми для школярів і дорослих, музеї сприяють збереженню національної ідентичності, формуванню толерантності, акультурації національних меншин, забезпечують умови для самонавчання та саморозвитку в галузі історії та культури. Освітня діяльність у культурному просторі музею вибудовує нові взаємовідносини між останнім та людьми вкладаючи їх зміст у термін "культурно-освітня діяльність".

Інноваційними для музеїв вважаються такі форми дозвілєвої діяльності як конкурси, олімпіади, вікторини, театралізовані видовища, музейні концерти, музейні уроки та ін. Даним способом відвідувачів залучають до захопливого, інтерактивного та пізнавального часопроведення. Підтримуючи діалог та обмін ідеями в суспільстві, музеї стають аренами обговорення життєвих питань, усвідомлення соціальних та політичних проблем, вияву громадської позиції, розвитку критичного мислення.

З метою популяризації музейного простору вдаються до відкриття магазинів сувенірної продукції, кав'ярень, оглядових майданчиків, ігрових куточків, клубних кімнат. Сутнісними для активізації участі населення в культурно-дозвілєвих заходах музейних установ є: організація днів культури, мистецьких фестивалів, міських свят, культурно-мистецьких проєктів; створення "мистецтвотек"; трансляції мистецьких радіо- і телепередач.

Розповсюдження набуває музейний туризм. В нашій країні він виник в той час, коли музейні установи були зайняті пошуком нових шляхів розвитку та нових джерел залучення коштів, в тому числі в рамках організації туристичної діяльності на своїй території.

Співпраця музеїв і туризму ґрунтується переважно на формуванні складної системи історико-культурних, суспільно-цивілізаційних,

господарсько-економічних, техніко-технологічних, креативно-творчих, природно-екологічних зв'язків між виокремленими елементами певних територіально-суспільних формацій [4]. Розвиток цих систем забезпечується акумульованою природно-цивілізаційною спадщиною як фактором туристичного розвитку регіону. З метою реалізацією туристичних продуктів музеї вдаються до організації: подорожей та екскурсій, створення експозицій, виготовлення і реалізація навчальної та культурно-просвітницької літератури, пам'яток, макетів та копій музейних експонатів, предметів колекціонування [4].

Тож, музеї надають широкий спектр послуг, організовують різноаспектне дозвілля та допомагають реалізовувати особистісні, культурні та соціальні потреби.

На основі опрацьованої літератури [1-7] виокремимо ряд функцій, що реалізуються музеєм:

зберігаюча (музей є центром зберігання історико-культурної спадщини, мистецтва, популяризації етнокультури, літератури, релігії, соціального середовища, традиційної обрядовості);

превентивна (музеї сприяють профілактиці та подоланню духовної кризи суспільства загалом);

культурологічна (музеї допомагають залучити людину до світу загальнолюдських пріоритетів, мистецтва, естетичних ідеалів);

дозвіллева (музей є простором створення та проведення вільного часу).

Тож, музей задовольняє потребу збереження матеріальних пам'яток культурної спадщини народу і, в той же час, є середовищем для пізнавального, освітнього, розважального часопроведення особистості, що дозволяє вважати його новою соціокультурною інституцією.

Використані інформаційні джерела:

1. Горішевський П., Ковалів М., Мельник В., Оришко С. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: навчальний посібник. Івано-Франківськ: Плай, 2005. 400 с.

2. Кускова С.С., Отземко О.В. Сучасний український музей: новітні практики. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Історія, філософія, право*. 2019. Том 2. № 11. С. 33-38.
3. Кушнірук С.А., Дубровіна І.В., Лещенко Н.А. Практична підготовка майбутніх івент-педагогів: взаємодія із стейкхолдерами. *Молодь і ринок*. 2023. № 3 (211). С. 69-76. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/277561>
4. Любіцева О. О. Музейний туризм: навчальний посібник. Київ, 2021. 150 с.
5. Музей: менеджмент та освітня діяльність / Г. Аартс, З. Мазурик та ін. Львів, 2009. 224 с.
6. Надольська В. В. Місія музею в сучасному світі. *Волинський музейний вісник: науковий збірник*. Вип. 13. / упоряд. Є. І. Ковальчук. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 2023. С. 19–24.
7. Тобелем Ж-М. Нова епоха музеїв. Культурні установи перед викликом менеджменту / пер. з французької З. Борисюк, П. Таращука, С. Тевольде. Київ: Видавець Чередниченко, 2018. 320 с.

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ КІНО ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У 10 КЛАСІ: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Єрмоленко Богдана,
здобувач вищої освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна
Науковий керівник:
д. істор. н., професор,
Ігор Коляда

Сучасне українське кіно, важливе джерело культурного багатства та відзеркалення сучасності, є важливим засобом навчання історії України у 10 класі. Це не просто екранізована історія минулого, але й надзвичайний засіб виховання та формування патріотичних цінностей серед молодого покоління. Використання українського кіно у освітньому процесі безпосередньо розкриває його виховний потенціал. Фільми стають каталізатором для обговорення не лише історичних фактів, а й суспільних цінностей, моральних принципів. Вони спонукають до аналізу та порівняння історичних персонажів з реальними героями сучасності, вчать розрізняти добро та зло, формуючи в здобувачів освіти глибоке розуміння своєї національної ідентичності.

Виховний потенціал сучасного українського кіно полягає в здатності зацікавити здобувачів освіти, візуалізувавши історичні події та посприяти глибшому розумінню минулого через сучасний погляд кінематографу [5].

Виховання засобами кіномистецтва може бути ключовим чинником у формуванні суспільних орієнтирів для молодого покоління українців. Відображаючи різні аспекти життя на великому екрані, кіно викликає емоції, віддзеркалює соціальні реалії та сприяє виробленню цінностей у глядачів. Інтелектуально та морально насичені фільми можуть надихати на рефлексію, спонукаючи їх розуміти та аналізувати інформацію. Цей постійний взаємозв'язок між кіно та суспільством дозволяє передавати почуття, звичаї, традиції та звички, глибше занурюючи глядача у світ ілюзій [2, с. 35].

Використання художніх фільмів на історичну тематику на уроках історії України у 10 класі допомагає виходити за рамки навчання фактам, подіям та явищам, активно сприяючи розвитку національної самосвідомості молодого покоління українців, усвідомленню ними своєї української ідентичності, що особливо є важливим у нинішніх умовах відкритої агресії путінського режиму проти України.

Висвітлення історичних подій та національних символів, цінностей українського народу через сучасне українське кіно визначає важливий аспект

процесу виховання на уроках історії України. Це допомагає здобувачам освіти не лише отримувати знання, але й відчувати своє місце у національній спільноті, активно взаємодіяти з культурним спадком.

У освітній парадигмі Нової української школи передбачено активне впровадження нових підходів до викладання історії України, які б стимулювали активну участь здобувачів освіти у освітньому процесі та сприяли усвідомленому розумінню ними своєї національної ідентичності.

Використання художніх фільмів як дидактичного засобу навчання на уроках історії України у 10 кл. посилює інтерес у нинішнього покоління здобувачів освіти, покоління «зумерів», до усвідомленого засвоєння історичних подій, фактів, персоналій та їхнього внеску у світову цивілізацію.

Використання сучасного українського кіно передбачає формування мовної компетентності, що має посприяти збереженню та підтримці мовної культури. Художні фільми мають потужний вплив на емоційну та когнітивну сфери, і використання їх в освітньому процесі може зробити історію України більш доступною та цікавішою для нинішнього покоління здобувачів освіти з їх сформованим кліповим мисленням та сприйняттям інформації.

Для здобувачів освіти покоління «зумерів» особливо важливо відчувати особисту ідентифікацію з історичними постатями та подіями, які були відтворені на екрані. Так, художні фільми на уроці історії України забезпечують емоційне занурення здобувачів освіти у навчальний матеріал. Українське сучасне кіно відображає сучасні погляди та інтерпретації історичних подій, дозволяючи здобувачам освіти розглянути минуле крізь призму сучасних цінностей та світогляду.

Важливо обирати фільми, які відображають історичні події, постаті та аспекти культури України. Це можуть бути художні фільми, документальні стрічки або анімації, які наочно демонструють певний історичний період чи тему. Перш ніж використати навчальні відеоматеріали на уроці, зазначає відомий вчени-методист О. Пошетун, що вчителю історії варто: у вступному слові підготувати здобувачів освіти до активного і більш повного сприйняття

змісту пропонованого відео; шляхом бесіди встановити із здобувачами освіти зв'язок між відеоматеріалом і досліджуваною темою; звернути увагу школярів на головні питання, що знайдуть своє висвітлення в навчальному відеофільмі [7, с. 196].

Так, перед переглядом кінофільму важливо здобувачам освіти контекст історичних подій, які будуть представлені в фільмі. Це допоможе їм краще зрозуміти та сприйняти сюжет фільму і, які важливі аспекти історії в ньому відображено. Під час перегляду фільму запропонуйте завдання для здобувачів освіти, які допоможуть їм активно спостерігати й аналізувати історичні аспекти. Наприклад, створити список ключових подій чи постатей, визначити анахронізми, обговорити теми та символи. Після перегляду фільму дозвольте здобувачам освіти порівняти його інтерпретацію історії з реальними історичними джерелами, такими як документи, свідчення свідків, фотографії тощо. Заохочуйте здобувачів освіти, обговорювати та дебатовати про те, як фільм впливає на їх розуміння історії та національної ідентичності. Дозвольте висловлювати різні погляди, навіть суперечливі [7, с. 195].

Для забезпечення ефективного обговорення та аналізу фільмів можна використовувати методи групової роботи, дебатів або рефлексивних записів, а також порівняння історичних фактів, які відображені у фільмі з історичними джерелами, оцінками вчених істориків, політологів. Також цілеспрямоване обговорення цінностей, тем та моральних питань, які піднімаються у фільмі, може сприяти більш глибокому розумінню історичних подій та реалізувати виховний потенціал навчального матеріалу.

Кінофільми можна використовувати на різних етапах уроку, щоб зробити урок більш цікавим і ефективним. Наприклад, на етапі мотивації навчального матеріалу: використання, коротких відеороликів або фрагментів кінофільмів може зацікавити здобувачів освіти та спонукати їх думати про тему уроку. Вибір відповідного фрагмента з фільму, що містить емоційно-збагачений матеріал, який буде спонукати здобувачів освіти до зацікавлення темою уроку. Фрагмент фільму має вражати своєю несподіванкою чи

незвичайністю, для того, щоб було бажання дізнатися більше про контекст теми уроку.

Під час повторення матеріалу, що вивчався раніше: такі фільми можуть слугувати стимулом для обговорення, аналізу або порівняння з вивченим раніше, допомагаючи здобувачам освіти оновити свої знання та готуватися до нового матеріалу. Також, візуальне використання фрагментів фільмів може допомогти в підсиленні розуміння та запам'ятовування попередніх знань.

Вивчення нового матеріалу передбачає використання кінофільму як ілюстративного і самостійного джерела інформації. Використання фільму для пояснення складних подій, явищ може полегшити їх засвоєння здобувачами освіти та сприяти побудові міцних основ для подальшого навчання.

З метою закріплення щойно вивченого матеріалу, після вивчення теми, використання художнього фільму, пов'язаного з темою чи матеріалом уроку, може допомогти здобувачам освіти усвідомленому засвоєнню нової інформації. Вибір прикладів з фільму, що ілюструють ключові події, моменти, допомагає вчителю узагальнити та закріпити розуміння нового матеріалу здобувачами освіти.

Художні фільми на історичну тематику можуть стимулювати до дискусії та аналізу: обговорення сюжетних ліній та персонажів фільму може сприяти розвитку критичного мислення в здобувачів освіти та поглибленню їх розуміння з теми.

При узагальненні, систематизації знань після перегляду фільму можна провести обговорення ключових моментів та тем, які стосуються вивченого матеріалу. Це допоможе здобувачам освіти засвоїти інформацію та побачити ширшу картину теми.

Для оцінювання здобутих знань, після перегляду можна провести тестування, щоб оцінити розуміння здобувачами освіти ключових моментів та ідей фільму та їхній зв'язок з навчальним матеріалом.

Важливо враховувати, що використання кінофільмів повинно бути відповідним завданням та цілям навчання на кожному конкретному уроці.

Для вдалого застосування кінофільмів на уроці можна застосовувати такі прийоми: перегляд кадрів із кінофільмів, здійснення учителем коментаря до них, відповіді здобувачів освіти на поставлені запитання після перегляду кінофрагментів, використання проблемних запитань чи ситуацій на уроці. Також можна робити порівняння кіноадаптації з літературним оригіналом, використовувати групові обговорення після перегляду фільму, проводити аналіз подій, використовувати рольові ігри.

З метою урізноманітнення форм і методів навчальних занять можна також проводити мультимедійні конференції, дискусії, інтелектуальні ігри.

Вибір фільму для використання на уроці вимагає дотримання певних критеріїв, таких як вікова відповідність, відповідність навчальній програмі, перевірені медійні сервіси, мова (оригінал або переклад українською), історична достовірність, виховне значення та високий художній рівень. Також дуже важливо, щоб відеоуривки були інформативними та фактологічно наповненими, мають зберігати естетичну складову та етично-моральні норми, не перериватись рекламою [7, с. 227].

Виділимо фільми, які варто використати на уроці історії України у 10 кл., що дозволять вчителю історії реалізувати виховний потенціал навчального матеріалу при вивченні таких тем: «Перша війна більшовицької Росії з УНР та проголошення незалежності УНР» — фільм-екшн «Крути, 1918» (2018 р., реж. О. Шапарєва); тема: «Голодомор 1932-33 рр.» — фільм «Голод-33» (1991); тема: «Масові репресії» — фільм «Поводир, або Квіти мають очі» (2014 р. реж. О. Санін); тема уроку «Насильницька колективізація та опір українського населення» — фільм «Земля» (1930 р., реж. О. Довженко); «Радянсько-німецький пакт. Доля західноукраїнських земель» — «Щедрик» (2023, реж. Олеся Моргунець-Ісаєнко); «Рух Опору та його течії в Україні» — «Шлях поколінь» (2022. реж. Володимир Сидько).

Окрім художніх фільмів, пізнавальний та виховний потенціал забезпечують документальні стрічки. Так, при вивченні розділу «Україна в роки Другої світової війни» рекомендуємо вчителю використовувати такі стрічки: «Війна. Український рахунок» (2002. Реж. С. Буковського); «Золотий вересень. Хроніка Галичини 1939 – 1941» (2010. Реж. Тарас Химич), а також «Срібна Земля. Хроніка Карпатської України 1919–1939», «Хроніка Української Повстанської Армії 1942–1954» та «Легіон. Хроніка Української Галицької Армії 1918–1919» [3]; «Національно-культурне життя радянської України» та «Масові репресії» – фільм «Будинок «Слово» (2017. Реж. Тарас Томенко).

Розглядаючи ці документальні фільми як не лише джерела інформації, але й невід'ємну частину виховного процесу, важливо підкреслити, що вони сприяють формуванню в здобувачів освіти розвитку аналітичних навичок та поглибленню розуміння історії. Такий підхід дозволяє створювати освітнє середовище, в якому здобувачі освіти можуть активно взаємодіяти з історичним матеріалом, розкриваючи нові глибини знань та вдосконалюючи свої навички.

Таким чином, сучасне українське кіно є невід'ємною складовою унікального підходу до вивчення історії України в 10 класі. Його виховний потенціал виявляється не лише в здатності перенести здобувачів освіти у історичне минуле, але й у здатності реалізувати виховний потенціал уроку історії, впливаючи на формування національної свідомості та патріотичних почуттів здобувачів освіти покоління «зумерів». Кінематограф стає не лише джерелом знань, але й відкриває двері до вдумливого обговорення та аналізу, надаючи здобувачам освіти можливість самостійно відкривати і оцінювати історичні факти, виховуючи толерантне ставлення до поглядів, думок, мистецьких підходів інших. Сучасне українське кіно, збагачуючи освітній процес, впроваджує візуальний рівень розуміння історії, розвиває критичне мислення, сприяючи вихованню юних громадян України. Такий підхід не лише збагачує навчання історії України, але й стає кроком у напрямку

виховання нового покоління українців, яке розуміє та шанує історію свого народу, його віковичну боротьбу за національне самовизначення, прагнучи внести свій власний вклад у майбутнє рідної країни.

Використані інформаційні джерела:

1. Гісем О., Мартинюк О. Історія України: підруч. Для 10 кл. (рівень стандарту). Харків: Ранок, 2018. 240 с.
2. Єпик Л., Єпик Д. Сучасне українське кіно як фактор формування національної свідомості: 2020. С. 35
3. День Гідності: 10 фільмів про боротьбу українського народу. Освіторія Медіа. URL: <https://osvitoria.media/experience/10-filmiv-za-yakymy-mozhna-vchyty-istoriyu-ukrayiny> (дата звернення 17.11.23)
4. Іващенко К. Національна самосвідомість. Енциклопедія Сучасної України: Київ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України: 2020. URL: <https://esu.com.ua/article-71054> (дата звернення 17.11.23)
5. Подшивалова І. Використання відеофрагментів як засобу мотивації учнів до навчання на уроках історії. Таврійський вісник освіти. 2016. № 1. С. 230
6. Пометун О., Фрейман Г. Методика навчання історії в школі. К.: Генеза, 2003. – 328 с.

ІНФОМЕДІЙНИЙ ПРОСТІР ТА УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: СПРОБА СПІВВІДНЕСЕННЯ

Артем Дяченко

педагогічний факультет

Науковий керівник:

Наталія Лещенко,

кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Автор здійснив спробу розкриття специфіки дозвілєвого простору українців з 1991 року. Проаналізовано домінуючі медіапродукти, що були представлені на території незалежної України. Контекстного вивчення зазнали серіали “Кадетство”, “Кремлівські курсанти”, “Татусеві дочки”, “Моя прекрасна няня”.

Ключові слова: інфопростір, серіали, дозвілля, українська ідентичність, пропаганда.

За часів незалежності мешканці України усвідомили, що рівень людського життя у Радянському Союзі був досить посереднім. Не існувало класу багатіїв, як і середнього прошарку населення. 1991 рік поступово приніс розуміння того, що можна мати стабільну зарплату, досхочу наповнювати кошик у магазині, купувати товари зарубіжних виробників, користуватися фастфудом. І це розкрило перед людиною можливості.

А чи були такі ж можливості у сфері дозвілля? Чи мали українці вибір ЯК і ДЕ проводити вільний час?

У 2000-ні роки, коли інтернет не набув розповсюдження, популярністю та доступністю для населення України характеризувався телевізійний інфопростір.

Про це знали засновники та керівники медіаканалів, які "володіли інформацією". Пропонований медійний контент не суттєво добирався за змістом, не співвідносився з історією та традиціями народу.

Не переймалися і зйомками власних стрічок. Деякі кінострічки у нас, звісно, знімали, але їх було досить мало, щоб наповнити дозвілєвий простір українців. Натомість російські фільми та серіали фактично «окупували» медійну програму. Вони купувалися в росії, не адаптувалися для споживачів, і навіть не потребували мовного дубляжу. Мова ворожнечі була цілком зрозумілою і прийнятною. Звичним вважався перегляд "Нашої раши", цитування її героїв, наслідування їх поведінки, створення сюжетних мемів. Тому не дивно, що українці повністю були занурені в російський

інфопростір. І, на жаль, ми не могли нічого запропонувати натомість. Маючи власні розважальні шоу "Файна Юкраїна", "Шанс", "Територія А", "Караоке на Майдані" українське медійне середовище не створювало конкуренції.

Давайте згадаємо найбільш ключові телемедіа проекти, які довгий період визначали дозвіллієві уподобання підростаючого та дорослого населення України.

Відомим телесеріалом є "Кадетство" (2006 р.), що створений у жанрі драмеди продюсерською компанією "Кіноконстанта". Саме той, де ми познайомилися із Макаровим, Сирніком, Перепечкою та іншими героями. Насамперед, хочу звернути вашу увагу на те, що це історія вихованців Суворовського училища. Тобто училища, що носить ім'я персоналії, яка безпосередньо пов'язана із придушенням Коліївщини (козацько-селянського повстання на Правобережній Україні 1768—1769 рр.), депортацією населення з території Криму. По-друге, протягом 160 серій ми спостерігали за протагоністом Макаровим, якого батько відправив на навчання до училища через асоціальну поведінку. І, як наслідок, він таки став «людиною», що і уможливило продовження його сюжетної лінії ще в одному серіалі - "кремлівські курсанти" (2018 р.). Як бачимо, ідея військового опору, очікування загрози з боку інших, потреби військового вишколу чудово пропагувалася і завуальовувалася у звичайне життя.

Розглянемо інший приклад. "Татусеві дочки" - телесеріал тієї ж продюсерської компанії у жанрі комедії. На перший погляд досить позитивний кінопроект, навіть частково із виховним потенціалом. Глядачеві нагадують про те, що батькові важко впоратися із становленням різновікових та ще й протилежностатевих від нього дітей. Показано і аспект дорослішання особистості. Однак, викликають заперечення використані засоби комедійності. Чи можна, на вашу думку, розсмішити глядачів невіглаством персонажу? А якщо це ще й українець... На думку російських продюсерів, можна. Проаналізуємо персонажа Тамару. Вона - секретар того батька, який і зіткнувся із вищевказаними проблемами. Тож, Тамара потрапила до росії

нелегально. Має дивакуватий вигляд, проста, зловживає міцними напоями. Її мрія про весілля та російське громадянство підкреслює меншовартість українців, прагнення до кращого майбутнього за межами української держави та єдину можливість "вибитися в люди" шляхом одруження із представником "великої держави". Серії фільму ще неодноразово презентуватимуть населення України у вигляді банальних, неотесаних, примітивних, недолугих та нахабних людей.

Заперечливо та обурливо сприймаються привчання Тамари до домашньої роботи та її просвітництво щодо наявних благ цивілізації ("є гаряча вода та пральна машинка, чули таке?"). Ставлення головного героя до даного персонажу також не позбавлене принизливих та сексистських висловлювань ("якби у нас таке говорили, то одразу ложкою по лобі... бац!").

Але найбільше серця українців полонив інший російський комедійний серіал "Моя прекрасна няня" (2004 року), що змусило, свого часу, його виробників продублювати оригінальну мову озвучення та офіційно представити продукт на Новому каналі. І якщо врахувати той факт, що після подій 2014 року в Україну не проникали серіали на військову тематику, "моя прекрасна няня" все ще розважала населення країни. Головна героїня, няня Віка, зображена, як комічний персонаж, тому виглядає безглуздо абсолютно в усіх сценах, безвідповідально щодо своїх обов'язків... І було б добре на тому зупинитися, якби її не представили як громадянку України, бувшу жительку Маріуполя. Ми знову спостерігаємо протиставлення "недалеких" українців із "нормальними" росіянами: і щодо поведінки, і щодо спілкування, і щодо умінь.

З метою остаточного утвердження створеного образу, продюсери серіалу вводять до сюжетної лінії ще одного мешканця України - подругу Віки, харків'янку. Аналогічні приклади несхожості та неосвідченості цих герої ви знайдете і самостійно, пригадавши серіал.

«Ми те, що ми споживаємо» - такий лаконічний висновок можна зробити. Очевидність нашого перебування в зоні російського інфопливу не

викликає сумнівів та дискусій. Це саме та зброя, що має уповільнену дію та негативні наслідки.

Ворожий інфопростір не лише масовізує та уніфікує, а й формує пріоритети. Ми маємо навчитися критично осмислювати медійно-дозвіллєвий контент, обирати форми та засоби проведення вільного часу, а головне - наповнити його якісним українським медіапродуктом.

СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Віктор Камоцький

група 014,

Українська мова та література

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Українське козацтво- гордість нації, вільний родовід як історична спільнота українського народу є уособленням національного характеру, сили й мужності, традиційного вираження його способу життя, діяльності та поведінки, символом невмирущості української нації, її демократичного й вільного існування в колі європейських держав [10; 13]. Відповідно **козацьке виховання** є невід'ємною складовою народної педагогіки в її вершинному вияві, що формувала в юних поколіннях українців синівську вірність рідній землі, Батьківщині, народу, виховувала в них незламну силу духу, стійку волю й високу козацьку мораль, лицарські якості. Аналіз козацької виховної традиції показує її продуктивне функціонування й інтенсивний розвиток у сучасних умовах, що потребує належного навчально-методичного й дидактичного забезпечення з урахуванням особливостей функціонування закладів освіти, вікових та індивідуальних можливостей

учнів, інших актуальних соціальних викликів [6; 10]. Українське козацтво формувало, утілювало й утверджувало духовність, яка стала гордістю і окрасою, вершиною української національної культури, а її освітньо-виховний та емоційно-естетичний потенціал став основою не лише козацької, а й усієї української національної системи виховання. Приєднуємося до думки, що козацьке виховання – це «...історично сформована система духовних багатств лицарської верстви рідного народу, яка виробила і в своєму способі життя відобразила найвищі цінності його національної душі, характеру, світогляду та ідеології...

У духовному житті молоді козацька система виховання відводила особливу роль лицарській честі та лицарській звитязі – своєрідним кодексам якостей шляхетної особистості. Кожен молодий козак намагався розвивати ці гідні поваги властивості, які до цього часу не втрачають значного виховного потенціалу. Неписаний **кодекс лицарської честі козаків** [6] передбачав:

- любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини – України;
- готовність захищати слабших, турбуватися про молодших;
- шляхетне ставлення до дівчини, жінки, матері, бабусі;
- непохитна вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність);
- відстоювання повної свободи й незалежності особистості, народу, держави;
- турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі, природи;
- намагання робити пожертвування для будівництва храмів, навчальних і культурних закладів;
- цілеспрямований розвиток фізичних і духовних сил, силі волі;
- уміння скрізь і всюди чинити благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

За історичними документами стало відомо, що значна частина козацтва була вихована в родині, де як спадщину батьки передавали дітям знання та навички українського народу, які стали основою козацької культури. Козацька педагогіка характеризує собою систему принципів, форм і методів роботи та осередків виховання дітей і молоді за козацької доби. Козацька педагогіка формувала у них любов до рідної землі, готовність захищати її від чужоземних загарбників, духовність. Головне полягало у вихованні вільної й незалежної особистості, козака-лицаря, розумного і мужнього громадянина, захисника рідної землі, патріота України. Вихованець був носієм української ідентичності, національної гідності, волелюбності, чеснот і норм християнської моралі. У часи Козацької республіки існував кодекс моральних заповідей, цінностей, козацької честі, яким послуговувались не тільки січові, сотенні, полкові школи, Острозька і Києво-Могилянська академії, а й українські сім'ї. Цей кодекс отримав назву «Лицарська регула» (від слова регулювати) і звучав так: «Не рухай чужого майна і не втручайся в чужі справи, але не дозволяй втручатися й у твої; поради слухай, але май свою думку, а якщо щось почав робити, то роби, не дозволяй собі кинути початої справи ні через важкість, ні зі страху; нікому не нав'язуйся зі своєю думкою, але нікому не дозволяй зневажати її; у своєму житті не будь лозиною, що гнеться у той чи інший бік; перед нижчими не задирай голову, а перед вищими не гнись дугою; на людські діяння дивися, а за свої відповідай перед Богом і самим собою. Живи по-Божому».

Таким чином, виховання в козацькій педагогіці має свої коріння в культурі та традиціях козацтва.

До історичних передумов виховання в козацькій педагогіці можна віднести.

1. Соціальну структуру козацтва. Козацтво було організовано на засадах демократії, рівності та братерства. Військо складалося з різних соціальних верств, від заможних козаків до простих селян. Всі козаки мали рівні права, і виховання сприймалося як відповідальність всіх козаків.

2. Військову культуру. Козацька культура була нерозривно пов'язана з військовими традиціями. Виховання в козацтві орієнтувалось на розвиток військової дисципліни, фізичної міцності та вміння боротися.

3. Релігійну традицію. Козацтво було глибоко вірчим народом, і релігійні цінності були важливою складовою козацької культури. Виховання в козацтві сприймалось як процес формування духовних якостей та моральних цінностей.

Особливу роль у вихованні козаків відігравали родина, національна культура та релігія. Родина була важливою соціальною та моральною інституцією, де діти засвоювали правила моральності, поваги до старших, любові до Батьківщини та нації. Культура і релігія також відігравали важливу роль у формуванні менталітету та світогляду козаків.

Відзначимо, що характерною особливістю козацького виховання був його високий рівень родинності, який забезпечував ідеї та засоби козацької духовності, народної педагогіки, звичаї та обряди, здобутки християнської моралі.

Доведено, що характерною особливістю козацької педагогіки було те, що вона діяла не лише в родинному вихованні та навчальних закладах різного типу, а й у повсякденному житті українського народу. Козацьку педагогіку слід розуміти як унікальне явище народної мудрості, складовою і невід'ємною частиною сучасної національної освітньої системи.

Значна культурно-історична заслуга українських козаків полягає в тому, що вони створили національну козацьку систему освіти і виховання дітей. Її ланками були січові, сотенні і полкові школи, чотири ступені козацьколицарського виховання дітей і молоді: дошкільне родинне, родинно-шкільне, підвищена і вища освіта.

Використані інформаційні джерела:

1. Андріянова О. Модель виховної системи на засадах козацької педагогіки. *Сучасна шк. України*. 2011. №5. С. 63- 70.

2. Костомаров М. І. "Закон Божий" (Книга буття українського народу). К.: Либідь, 1991. 40 с.
3. Кузь В.Г. Українська козацька педагогіка і духовність. В. Г. Кузь [та ін.] ; ред. Ю. Руденко. Умань, 1995. 116 с..
4. Руденко, Юрій & О. Губко. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. К. : МАУП, 2007. 384с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Анастасія Кива

Педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

У тезах розглядаються питання особливостей організації дозвілля для дітей з особливими освітніми потребами. Зазначені спеціально адаптовані форми дозвілля. Розкриті психологічні закономірності, що прискорюють соціальну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: соціальна адаптація, діти з особливими освітніми потребами, дозвіллева діяльність, змістове дозвілля.

Дозвіллева діяльність є однією з найактуальніших питань сучасного організатора дозвіллевої діяльності. Неухильне зростання дітей-інвалідів, дітей із розладами аутичного спектру, з одного боку, викликає збільшення уваги до кожного з них незалежно від їх фізичних, психічних та інтелектуальних можливостей, з іншого боку – прагнення суспільства до підвищення цінності особистості та необхідності захищати її права.

Дозвілля є однією із домінуючих сфер життя дітей та відіграє важливу роль у формуванні особистості дитини, робить вирішальний вплив на розвиток її потенціалу. Культурно-розвивальна значимість дозвіллевої діяльності полягає в її впливі на розвиток творчих задатків і здібностей дитини. Саме в умовах дозвілля відбувається активне формування у дитини духовно-культурних цінностей, забезпечується спадкоємність поколінь, передача традицій та стимулювання і розвиток творчості.

Культурно-дозвіллева діяльність виступає важливим напрямком соціальної адаптації та гармонізації відносин дітей із ООП, розвитку їхніх соціальних зв'язків. Основний пріоритет належить розвивальним технологіям, пов'язаним із включенням дітей з ООП у різні види художньої, технічної та прикладної творчості. Дозвільні концепції акцентують увагу на змісті, що соціалізує, самодіяльність дитини з ООП, розширенні можливостей для їхнього самоствердження й самореалізації, їхньої соціальної адаптації й просування в сфері суспільного поділу праці. Рекреація, таким чином, органічно замикається з розширенням комунікативних відносин, особливо дітей з РАС і можливостей їхнього інтелектуального та фізичного розвитку [1].

Правильно організоване дозвілля покращує психічний стан дітей: піднімає настрій, заспокоює, пробуджує оптимізм, дає відчуття задоволеності життям.

Як захід соціальної адаптації дозвілля реалізується через досягнення життєво важливих для дітей з особливими освітніми потребами цілей. Різноманітність цілей, що виникають в адаптаційному процесі, пов'язана з певними типами функціональних порушень (сенсорні, порушення опорно-рухового апарату, тощо)

Варто зазначити, що при організації культурно-дозвіллевої діяльності, спрямованої на адаптацію дітей з ООП необхідно враховувати : особистість самої дитини; відносини і контакти дитини з навколишнім середовищем;

культурно-дозвільні форми і методи, які активно впливають на особистість дитини з особливими освітніми потребами, на її соціальну реабілітацію [2].

Залучення до культурно-дозвільних заходів покликане допомогти дітям освоїти навички спілкування, необхідні для адаптації в оточенні. Існують психологічні закономірності, що прискорюють соціальну адаптацію. Важливо вміти вибирати і запропонувати дитині таке цікаве заняття, яке не дозволяло б їй зосередитись на своїх хворобливих відчуттях і переживаннях. Завдяки цьому у дітей поліпшується самопочуття, полегшується хворобливий стан [3, с.25].

Потрібно наголосити, що одним із основних елементів соціальної адаптації заходами культурно-дозвільної діяльності є аналіз ситуації, що характеризує спосіб життя дітей з ООП, властиві їм ідеали і норми поведінки. Так, наприклад, якщо у нас в групі є діти з розладом аутичного спектру, то в цьому випадку ми використовуємо візуальні підказки, або додаткову альтернативну комунікацію. Суттєве значення має психологічна мотивація такої дитини до участі у проведенні дозвілля, її бажання і готовності брати активну участь в процесі реабілітації заходами дозвілля є неодмінною умовою успіху.

Хочемо зазначити, що ефективна дозвільна діяльність проявляється не лише за рахунок змін у самій дитині, але і за рахунок змін у навколишньому середовищі, що сприяє розвитку особистості та бажанню активно діяти. Мотивація діяльності дітей із особливими освітніми потребами (їх інтереси, психологічний настрій, емоції) будуть змінюватися в процесі оволодіння тим чи іншим видом дозвілля, конкретним видом художньої, технічної або декоративно-прикладної творчості. Динаміка зміни мотивації слугує підставою для оцінки реабілітаційного впливу дозвілля, який освоює дитина з особливими освітніми потребами [1].

У процесі організації дозвілля у навчально-реабілітаційних центрах реалізуються основні функції соціально-культурної діяльності, до яких відносяться: розвивальна, просвітницька, творча, рекреативно-оздоровча.

У практиці різноманітної за формами та видами культурно-дозвіллевої діяльності індивідуальні інтереси відрізняються різними проявами, кожний з яких може характеризуватися певним показником реабілітаційного впливу на особистість дитини.

Культурно-дозвіллева діяльність дітей з ООП включає в себе: заняття художньою, прикладною, технічною творчістю; дозвільні свята, обряди, конкурси, фестивалі; спорт, активний рух, екскурсії, ігри; ділові, комерційні, логічні, інтелектуальні ігри та заняття; спокійний та пасивний відпочинок (читання, перегляд телепередач, слухання музики, передач, тощо).

Високу ефективність показують індивідуальні програми, що включають в себе систему різноманітних спеціальних тренінгів, коли чергуються розумові та фізичні навантаження; інтенсивність яких зростає в міру поліпшення стану дитини. Навіть механічне заучування і використання стереотипних наборів дій, необхідних у стандартних культурних ситуаціях, дає дитині можливість знайти певний ступінь самостійності [3,с.64].

Спеціально адаптовані форми дозвілля сприяють реалізації потенціалу, вільній грі, за допомогою фізичних і духовних сил можна реалізовувати пошукову, наднормативну, надситуативну активність, можна імпровізувати, багаторазово пробувати, переборювати свої захисні психологічні функції, поведінкові штампи і неадекватні реалізації, не боячись невдач, і при цьому всерйоз приміряти і закріплювати все нове, вдало знайдене в навчально-ігрових відносинах.

Отже, організація культурно-дозвіллевої діяльності дітей з особливими освітніми потребами визначається можливістю вирішити такі завдання – це соціальна адаптація, збереження і продовження соціальної активності дітей, розвиток особистісного потенціалу, надання їм можливості корисно і приємно проводити вільний час, задоволення різноманітних культурно-просвітницьких потреб, потреб у комунікації та визнанні, а також пробудження нових інтересів, полегшення встановлення дружніх стосунків,

активізація особистої активності дітей, формування, підтримка і підвищення їхнього життєвого тону.

Використані інформаційні джерела:

1. Шмаюн, О. Ю. (2021). Феномен культурно-дозвілєвої діяльності: концептуалізація проблеми. *Питання культурології*, (38), 354-362.
2. Тодорова І.С. & В.І. Павленко. Психологія і педагогіка : навчальний посібник К. : Центр учбової літератури, 2011. 228 с.
3. Балахтар В.В. Педагогічні засади організації дозвілля дітей та підлітків у системі позашкільної освіти в Україні (1960-1991 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Балахтар Валентина Візіторівна Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2010. 20 с

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ

Ірина Лавренова

Педагогічний факультет

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Наталія Дем'яненко

Розглянуто особливості використання технологій контекстного навчання у професійній підготовці майбутніх викладачів. Проаналізовано форми діяльності технологій контекстного навчання у закладах вищої освіти.

Ключові слова: технологія, контекстне навчання, професійна підготовка, професійна підготовка майбутніх фахівців, педагогічна технологія.

У сучасних умовах реформування та впровадження інноваційних технологій в систему вищої освіти України, враховуючи зосередженість на особистості, все більшої уваги набувають практико орієнтовані системи освіти, що мають на меті організувати освітній процес так, щоб студент зміг застосувати отримані компетентності в конкретній практичній діяльності, враховуючи специфіку здобутої професії.

Найбільш удалий напрям організації освітнього процесу, спрямованого на фахову та підготовку та соціальну адаптацію майбутніх викладачів для успішної реалізації в професійній діяльності - це контекстне навчання. Важливо підкреслити, що в межах саме контекстного навчання можлива реалізація переходу від теоретичних знань до практичного їх застосування, внаслідок чого відбувається формування активної позиції, безперервний саморозвиток майбутнього викладача. Отже, маємо на меті зміну в пріоритетах напряму підготовки викладача як такого, що зможе будувати власну модель професійної діяльності з опертям на контекстне навчання.

Аналіз наукової літератури дає можливість підкреслити, що використання технології контекстного навчання в професійній підготовці майбутніх викладачів висвітлюється різноаспектно: науковці Н. Бібік, І. Богданов, В. Бондар, Н. Дем'яненко, О. Гуренко, Я. Кодлюк, А. Крамаренко, М. Марусинець, О. Матвієнко, О. Онопрієнко, О. Савченко, О. Федій спрямовуються на процеси вдосконалення підготовки фахівців; теоретичні та практичні засади підготовки майбутніх викладачів вищої школи з орієнтуванням на європейський вектор розвитку педагогічної освіти досліджуються в працях В. Бобрицької, С. Вітвицької, В. Гриньової, Н. Гузій, О. Гура, О. Дубанесюк, В. Жигір, В. Кравченко, В. Лозової, С. Сисоєвої, Л. Хоружої; технологія контекстного навчання в практиці професійної підготовки фахівців (Н. Бакшаєва, В. Желанова, І. Ішук, С. Качалова, О.

Кіліченко, І. Марчук, О. Цюняк та ін.); застосування технології контекстного навчання в магістратурі (Н. Бекузарова, Н. Дем'яненко, Т. Дубовицька, В. Калашников, М. Левківський, О. Ткаченко та ін.) тощо. [2, с. 20-21]

Провідна ідея контекстного навчання полягає в тому, що вся інформація, яку здобуває студент під час навчання, засвоюється ним у максимальному наближенні до професійної праці. Це значно впливає на розуміння та сприйняття ним конкретної професійної ситуації. Контекстне навчання слід відносити до активно використовуваних педагогічних технологій. Його головне завдання полягає в оптимізації викладання і навчання з опорою не тільки на процеси сприйняття або пам'яті тих, хто навчається, а передусім на творче або креативне, продуктивне їх мислення, поведінку, спілкування. [4, с. 166]

Не менш важливим є той факт, що в технології контекстного навчання особливу роль та значення відіграють методи, форми навчання, що забезпечують інтенсивний особистісний розвиток студента та сприяють його професійній підготовці. Адже відбувається зміна фокусу із засвоєння та використання минулого досвіду на зосередження на майбутній професійній діяльності. Організація навчальної діяльності студентів, відповідно до етапів переходу від навчальних матеріалів до професійної практики, є основою знаково-контекстного (контекстного) навчання.

У концепції контекстного навчання розрізняють три базові форми діяльності і низку проміжних. Базовими є власне навчальна (лекція, семінар), квазіпрофесійна (аналіз конкретних ситуацій, ділова гра та інші ігрові форми) і навчально-професійна (науково-дослідна робота, практика, підготовка кваліфікаційної праці) діяльності. У формах навчальної діяльності здійснюється передавання і засвоєння інформації; у формах квазіпрофесійної - моделюються цілісні фрагменти майбутньої професійної діяльності, її соціально-рольовий і предметний зміст; у формах навчально-професійної діяльності студенти проявляються дії і вчинки, які відповідають нормам майбутньої професійної діяльності. [1, с. 77]

Важливим елементом контекстного навчання є проблемна лекція, що відтворює умови теоретичної роботи вченого даної галузі знань. У вигляді навчальних проблем подається суперечливий рух змісту наукового знання (наочний контекст), що розгортається, як боротьба думок, позицій, наукових шкіл або окремих учених в історії науки, як їх діалог (соціальний контекст). За допомогою моделювання цих контекстів студент залучається до об'єктивних суперечностей науки, розвивається теоретично і виховується як фахівець.

Найважливіший психологічний чинник, на який спирається концепція контекстного навчання, полягає в тому, що засвоєні в навчанні знання і уміння виступають у професійній діяльності вже не як той предмет, на який спрямована активність студента, а як засіб вирішення завдань діяльності фахівця. З цим пов'язано і перетворення суб'єкта навчання – студента в суб'єкт професійної діяльності – у фахівця. Технологія контекстного навчання передбачає вже на етапі визначення змісту навчання врахування основних видів діяльності, необхідних для роботи з даними знаннями, для вирішення завдань, передбачених метою освіти.

В контекстній технології забезпечується безперервна професійно-практична підготовка, де студенти мають нагоду ставити і розв'язувати певні професійні завдання; науково-дослідна робота студентів стає складовою освітнього процесу, в рамках якого розв'язуються творчі професійні завдання. Освітнє проектування здійснюється з реальної тематики, широкого застосування набувають методи розгляду конкретних виробничих ситуацій і ситуаційних задач, ділові ігри, проблемні методи, орієнтовані на типові завдання діяльності і виробничі функції майбутнього фахівця. [3, с. 238]

Технологія контекстного навчання відіграє важливу роль у формуванні професійної підготовки майбутнього викладача. Передусім, використання цієї моделі навчання сприяє застосування певних методів розв'язання проблемних завдань, конкретної ситуації, що моделює майбутню професійну діяльність, у ході якої підвищується пізнавальний інтерес, результативність

студента. У контекстному навчанні створюється певна система зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки і діяльності особистості, яка має безпосередній вплив на усвідомлення та прийняття конкретної ситуації, надає їй сенс. Найбільш доцільно використовувати цю модель навчання, як один із засобів засвоєння інформації студентами, на самому початку їхньої самостійно-пошукової діяльності, роботи над практичними завданнями. Адже саме в ході індивідуального аналізу та спільного вирішення професійних ситуацій відбувається розвиток майбутнього фахівця.

Використані інформаційні джерела:

1. Кожухар О., Матвієнко І. Технології контекстного навчання іноземної мови у професійному розвитку особистості майбутнього фахівця. *ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки*. 2020. №. 10. С. 76-78.
2. Ніконенко Т. В. Наукові засади застосування технології контекстного навчання в процесі підготовки магістрів початкової освіти. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 75(3). С. 186-190.
3. Педагогіка вищої школи: підручник / В. П. Головенкін ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: НТУ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
4. Юденкова О. П. Контекстне навчання як форма оволодіння професійними компетентностями у закладах професійної освіти. 2023. С. 165-171. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735714>

БАГАТОГРАННІСТЬ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

О. Маслюк,

Факультету української філології
та літературної творчості імені Андрія Малишка

УДУ імені Михайла Драгоманова,

м. Київ, Україна

вчитель зарубіжної літератури сш 277, Київ

У статті окреслено проблему нагальності використання виховного потенціалу морально-етичних норм українського козацтва, зазначена важливість і доцільність використання виховного потенціалу української козацької духовності у формуванні особистості зі стійкими морально-вольовими якостями та силою духу, оскільки виховання свідомого українця має базуватися на засадах історичних і культурних традицій.

Ключові слова: мораль, духовність, виховання, козацтво, цінності.

Питання, якими саме морально-етичними нормами слід послуговуватися у вихованні молоді, завжди були актуальними для педагогіки. І школа сьогодні має стати біля витоків духовності суспільства, тому що школа працює на перспективу і має мотивувати у здобувачів освіти потребу стати свідомішими, самовдосконалюватися, щоб реалізуватись як громадяни. Ми сьогодні живемо у ситуації, коли підлітки, що прагнуть до знань, духовності, до пізнання національної і загальнолюдської культури становлять, на жаль, меншість в океані сірості і пристосуванства. Чи може людина жити без духовності? Може, але з великими труднощами, в стані деградації та з ризиком самознищення.

На думку вчених, поняття «духовність» - це категорія етики, яка визначає моральний вимір людської життєдіяльності, це живе джерело доброчесностей людини, її моральна спроможність та вища цінність. Однак мені не вдалося знайти єдине трактування для поняття «духовність». На думку і. Бега, породжувальною клітинкою духовності особистості слід вважати цінність, внутрішній сенс якої відповідає її вчинкові життя. Духовність є здатністю до позитивних перетворень фундаментального рівня, тобто до духотворних дій, які сприяють проявам духу. Історично саме

релігія поширювала духовні практики, але духовність не обов'язково релігійна.

Цікавою є думка Сергія Дацюка про те, що духовність різко протиставлена культурі як зразкам, еталонам та нормам в процесах відтворення, і тільки та частина культури чи цивілізації, де норми чи мотивації оновлюються та перетворюються, є духовною, і являє собою духовні орієнтири. Однак відтворення – це один із орієнтирів. Навчаючись чужому – не цураймося і свого. Варто мати і плекати власне, тобто прагнути до духовного суверенітету - здатністю особи чи країни до позитивних перетворень фундаментального рівня на власних засадах без суттєвих запозичень ззовні. Націю визначає духовна спільнота, яка має духовний суверенітет, за будь-яких умов зберігає та відтворює духовний простір. Зокрема, в освіті, запозичуючи чужі теорії, концепти, освітні практики та підходи всередині мотивацій споживацтва, продукуємо духовних калік з інтерпретативним мисленням і обмеженими творчими здібностями. Мотивації дорослої людини мають бути зрозумілими цій же людині в її дитинстві, мають ускладнюватися протягом всього життя.

Україна має багаті й різноманітні вітчизняні педагогічні традиції. Особлива ж роль у вихованні сучасної молоді належить пізнанню духовності запорізьких козаків, які були елітною частиною українського народу. Козацтво стало справжнім феноменом патріотизму в історії України. Воно глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю українського народу, на формування національної самосвідомості. Багатовіковий визвольний козацький рух покликав до життя унікальне явище не лише української та східнослов'янської, а й світової культури - козацьку педагогіку. Система козацького виховання базується на загальнопедагогічних принципах виховання, таких, як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових й індивідуальних особливостей. Основна мета козацької педагогіки - формування в сім'ї, школі

та громадському житті козака-лицаря, мужнього громадянина, захисника рідної землі з яскраво вираженою українською національною свідомістю і самосвідомістю, дійовим патріотизмом, високим рівнем духовності.

Мав рацію видатний історик України Михайло Грушевський, підкреслюючи, що період існування Запорізької Січі — “це найбільш яскравий і цікавий період українського життя і з погляду українця-потомка, і з погляду стороннього дослідника-історика”. Запорізька Січ разом із її морально-духовним потенціалом, виховними традиціями є яскравою сторінкою і в історії вітчизняної педагогіки. У багатьох відношеннях Запорізька Січ не має аналогів в історії. Українська козацька духовність — це історично сформована система духовних багатств лицарської верстви нашого народу, яка виробила в своєму бутті, способі життя найвищі цінності його національної душі, характеру, світогляду та ідеології. Козацька духовність — це містке фундаментальне поняття, що розкриває людину як активного діяча історії свого народу, господаря рідної землі та держави, володаря, охоронця і примножувача національних матеріальних і духовних багатств. Козацька духовність була багатокомпонентною, розмаїтою за своїм внутрішнім змістом і характером.

Як вища якісна характеристика свідомості, козацька духовність має свою самобутню систему цінностей. Їй притаманні цілісність і гармонійність, віра, надія і любов до всього батьківського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси. Складовими і невід’ємними компонентами козацької духовності є презирство і ненависть до всього, що гальмує розвиток рідного народу, обмежує його можливості та перспективи, прагнення та уміння долати перешкоди, які стоять на шляху до утвердження волі, свободи особистості і народу, незалежності України, рівноправності всіх націй.

Козацька духовність була невіддільна від ідеї Бога як захисника народу, нації, України. Образно кажучи, на вершині козацької духовності

були Бог і Україна, а непорушними підвалинами її — ідеї любові до рідної землі, народу, пошани до волелюбних заповідей дідів і прадідів.

Стійкість і міць козацької духовності становило те, що лицарі свято берегли віру батьків і дідів, їхні духовні здобутки. Ще з епохи дохристиянської, зокрема дайбожицької, вони донесли побожне ставлення до рідної природи, землі, середовища, у якому жили.

Найвищими національними і загальнолюдськими духовними цінностями козацької еліти були ідеї волі та свободи людини і народу, нації і держави. Козацька духовність спрямовувалася на утвердження національного способу життя, укорінення та увічнення в ньому реалій, геніально висловлених Великим Кобзарем України Тарасом Шевченком: “В своїй хаті своя правда, і сила, і воля”. У часи Козацької республіки існував кодекс моральних заповідей, цінностей козацької честі, яким послуговувались не тільки січові, сотенні, полкові школи, Острозька і Києво-Могилянська академії, а й українські сім’ї. Цей кодекс отримав назву «Лицарська регула») і звучав так: «Не рухай чужого майна і не втручайся в чужі справи, але не дозволяй втручатися й у твої; поради слухай, але май свою думку, а якщо щось почав робити, то роби, не дозволяй собі кинути початої справи ні через важкість, ні зі страху; нікому не нав’язуйся зі своєю думкою, але нікому не дозволяй зневажати її; у своєму житті не будь лозиною, що гнеться у той чи інший бік; перед нижчими не задирай голову, а перед вищими не гнись дугою; на людські діяння дивися, а за свої відповідай перед Богом і самим собою. Живи по-Божому».

Духовний розвиток особистості, згідно з козацькою педагогікою, проходить чотири ступеня. Перший ступінь - сімейне виховання, що припускає передачу з покоління в покоління релігійних і національних традицій, смаків, поглядів, норм поведінки. Другий ступінь - виховання й навчання в січових, братерських та інших типах козацьких шкіл, де відбувається формування козака-воїна на кращих прикладах прославлених

запорожців, гетьманів і кошових отаманів. Третій ступінь - продовження навчання й виховання як у вітчизняних колегіумах та академіях, так і в європейських університетах з метою ознайомлення зі світовою культурою. Четвертий ступінь - національно-патріотична підготовка в Запорізькій Січі.

Лицарській духовності були притаманні особливі прикмети.

Усі свої духовні сили, любов, віру і надію козаки пов'язували зі святими для них іменами Бога і України. У зміцненні духовних засад козацтва велика роль належала православній вірі. Козаки були глибоко віруючими людьми, шанували і боронили свою віру, збагачували її традиціями культури своїх предків. Бог у свідомості козаків оберігав інтереси України, надавав їм фізичних і духовних сил у боротьбі з численними ворогами.

Надзвичайно важливою ознакою духовного життя козаків була гармонія любові та ненависті. Народна виховна мудрість, козацька педагогіка (сімейна, шкільна та соціальна) формували в дітей синівську любов до Матері-України, землі-годувальниці, рідного краю, заповітів батьків і дідів, материнської мови, рідної культури, історії. Ця сама мудрість потребувала такої ж глибини ненависті до всього чужого, ворожого, що заважало жити на своїй землі і було спрямоване на гальмування і знищення гуманного в людині. Глибока ненависть, обурення, гнів до ворога сприяли формуванню непереможного бажання вигнати його з території України.

Та чи не найвищими були вимоги козаків до себе, своєї духовності. Постійне прагнення до досконалості змушувало їх систематично займатися самовихованням, вони розуміли, що лише таким чином можна розвинути свої внутрішні сили, загартувати дух. У духовному житті молоді козацька система виховання відводила особливу роль лицарській честі та лицарській звитязі – своєрідним кодексам якостей шляхетної особистості. Кожен молодий козак намагався розвивати ці гідні поваги властивості, які до цього часу не

втрачають значного виховного потенціалу. Неписаний кодекс лицарської честі козаків передбачав:

1. Любов до батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини – України;
2. Готовність захищати слабших, турбуватися про молодших;
3. Шляхетне ставлення до дівчини, жінки, матері, бабусі;
4. Непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність);
5. Відстоювання повної свободи й незалежності особистості, народу, держави;
6. Турботу про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі, природи;
7. Потребу робити пожертвування для будівництва храмів, навчальних і культурних закладів;
8. Цілеспрямований розвиток фізичних і духовних сил, силі волі;
9. Уміння скрізь і всюди чинити благородно, шляхетно, виявляти інші чесноти.

Глибоко знаючи життя і духовність європейських та інших народів, козацтво прагнуло постійно розвивати власну духовність, розширювати її обрії, сягати нових вершин.

Підсумовуючи, скажемо, що метою козацької системи виховання є духовний розвиток особистості майбутнього лицаря рідної землі. Відповідно до мети формулюються завдання: закласти міцні основи православної віри; дати майбутньому воїну добру фізичну підготовку; виробити непримиренне ставлення до пороку в усіх його формах і різновидах; виховати високі людські якості, засновані на любові до Бога та ближнього.

На таких високих, чистих, чесних моральних засадах українці виховували молодь упродовж століть. Ми – продовжувачі традицій нашого народу. Доки ми плекатимемо свою високу духовність, доти буде і

українська держава. Козацьке педагогічне надбання – це безцінна скарбниця народного досвіду, використання якого в наш час необхідне для виховання здорової нації та розбудови незалежної України.

Використані інформаційні джерела:

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
2. Мартіросян Л. Становлення духовно-ціннісного компонента українського виховання: історичний аспект. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. 2014. № 8. С. 8-13
3. Гурова О. Українська козацька педагогіка. URL: <https://osvita.ua/school/method/upbring/1097/>
4. Гурова О. Українська козацька педагогіка про духовний розвиток особистості. Козацька педагогіка. *Освіта*. 2007. № 32
5. Дацюк С. Що таке духовність та навіщо вона потрібна? URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/06/16/4026929/>
6. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. К. : МАУП, 2007.
7. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 116с.

РОЛЬ СІМ'Ї У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

Яна Моря

Природничий факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Андрій Шевченко

У статті розглянуто роль сім'ї в процесі національно-патріотичного виховання зростаючого покоління. Показано важливість інституту сім'ї у виконанні виховної функції та формуванні соціальних якостей особистості.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, сімейне середовище, батьки, підлітки, засоби масової комунікації.

Сьогодні Україна переживає непрості часи, російська війна жорстоко сколихнула наше суспільство та змусила переосмислити багато речей, включаючи роль та значення національно-патріотичного виховання. Патріотизм – це комплексний феномен, що формує громадянську свідомість, особисті цінності та бачення майбутнього. Він єднає суспільство навколо спільної мети та робить його більш стійким перед викликами.

Війна загострила потребу в системі національно-патріотичного виховання. Ми бачимо, як патріотизм мотивує людей на захист України, надихає на волонтерство та єднає українців у боротьбі за свободу.

В реалізації цілісної системи національно-патріотичного виховання важливу роль відіграє освіта, сім'я, громадськість, засоби масової інформації [1]. В даній статті ми розглянемо детальніше вплив сім'ї на це виховання.

Виховання молоді має важливе значення для суспільства, оскільки це саме те покоління, яке буде будувати нову державу, з новими пріоритетами і правилами. Тому важливо, щоб вони вирости свідомими та відповідальними громадянами. Сім'я стає першим інститутом, в якому відбувається становлення патріота своєї держави, навчають розуміти та поважати культурну спадщину та історію своєї країни [2].

Національно-патріотичне виховання це непростий процес і він залежить від багатьох чинників: рівень освіти батьків; матеріально-економічний стан сім'ї; звичаї та традиції в родині; склад сім'ї і тип виховання, який використовують у сім'ї [4].

Діти підліткового віку починають формувати власні світоглядні позиції, намагаються знаходити відповіді на питання, що турбують і зокрема, цікавляться що таке патріотизм, як він проявляється і навіщо взагалі потрібний. Батьки відіграють ключову роль у тому, щоб допомогти підліткам зрозуміти це складне почуття. Проте, необхідно не забувати що підлітки дуже вразливі і не намагаються зрозуміти людей, що нав'язують свою думку.

Батьки є прикладом для дітей, тому необхідно показати як ви любите та пишаєтеся своєю країною, її людьми. Патріотичне виховання має відбуватися на постійній основі, але не потрібно змушувати дітей. Підлітки люблять цікаву інформацію, хочуть бути в центрі уваги і відчувати себе рівним. Якщо батьки будуть використовувати авторитарний тип виховання, то в дітей може зникнути бажання бути патріотом, цінувати родину і державу. Ось декілька порад, як батьки можуть здійснити національно-патріотичне виховання підлітків:

- спільний перегляд українських фільмів та їх обговорення;
- відвідування музеїв та різних історичних місць;
- залучення дітей до святкування державних свят;
- спільна участь в різних громадських акціях чи проектах [3].

Також певний вплив на формування національно-патріотичних почуттів мають старші родичі (дідусі та бабусі), адже це спілкування допомагає передати певний досвід, розкрити питання з різних сторін.

Отже, сім'я відіграє неабияку роль у національно-патріотичному вихованні підлітків, що в наш час є надзвичайно важливим для того, щоб побудувати вільну країну із всебічно розвиненим суспільством. Батьки повинні формувати патріотичні цінності через особистий приклад: розповідати про своїх предків, відомих українців та їх вклад в розвиток держави; шанувати традиції та звичаї. Важливим також є спілкування українською мовою вдома, перегляд фільмів та читання книг рідною мовою.

На даний момент батьки можуть різними способами заохочувати підлітків до активної патріотичної діяльності. Це відкриття різних зборів для допомоги ЗСУ, облаштування благоустрою міста і т.д.

Також необхідно говорити з дітьми про війну, наших героїв, навчати аналізувати інформацію. Якщо батьки будуть відкриті до діалогу, прислухатимуться до думок дітей та не будуть їх критикувати, то зможуть виховати справжніх патріотів своєї Батьківщини.

Використані інформаційні джерела:

1. Кузьмук Л. Плекаємо патріотів. Досвід організації роботи з педагогами та батьками. *Дошкільне виховання*. 2018. №8. С. 14-16.
2. Гурик Н. Патріотизм як морально духовна цінність особистості. (2017). URL: <http://kluby.if.ua/blog/view/patriotizm-iak-moralno-dukhovna-tsinnist-osobistosti>
3. Гавриш Н., К.Крутий В. (2015). Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи. *Дошкільне виховання*. 2015. №8. С.2-7.
4. Робітників, К. (2022). Національно-патріотичне виховання в умовах війни. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734223/1/PTO_4_2022.pdf

ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вікторія Олійник,
педагогічний факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент

Валентина Саюк

У статті розкрито роль тренінгу як ефективної технології підготовки майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Розглянуто етапи організації та проведення тренінгу.

Ключові слова: тренінг, технологія навчання, підготовка майбутніх викладачів, заклад вищої освіти.

Процеси розвитку громадянського суспільства, які відбуваються в Україні, потребують активного впровадження інноваційних технологій навчання здобувачів освіти, що передбачає наявність внутрішньої готовності викладача закладу вищої освіти до розуміння необхідності здобування освіти упродовж усього життя, упровадження нових методів навчання та викладання, адаптації до постійних змінюваних умов.

У сучасному освітньому середовищі викладач закладу вищої освіти має постійно підвищувати свій професійний рівень для забезпечення реалізації успішної педагогічної діяльності. Якість реалізації педагогічних завдань залежить від ефективного впровадження інноваційних технологій навчання, які ґрунтуються на методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях. Оволодіння новими технологіями навчання й виховання вимагає внутрішньої готовності майбутнього викладача закладу вищої освіти щодо розуміння необхідності навчання упродовж всього життя, осмисленої діяльності із запровадження нових методів навчання та викладання, готовності до адаптації в нових умовах розвитку суспільства [1].

Проблемі впровадженню активних методів навчання в освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців вищої школи приділяється значна увага у роботах таких науковців як Г. Бевз, О. Безпалько, О. Біляковська, А. Ніколс, О. Оніщенко. Важливе значення в освітньому процесі надається практикоорієнтованим тренінгам.

Тренінг ми розглядаємо як освітній простір у якому відбувається структурована і цілеспрямована взаємодія учасників між собою та тренером

із метою набуття нових знань, розвитку соціальних та особистісних компетенцій, формування чи переосмислення власної позиції з певного питання. Тренінг як інноваційна форма навчання почав розвиватися на початку ХХ-го ст. У 1912 р. у США автор популярних книг із психології Дейл Карнегі організував свій тренінговий центр «Dale Carnegie Training» у якому стали проводити тренінги з розвитку впевненості в собі, формування навичок спілкування, ділової взаємодії з людьми, публічного виступу тощо [3].

Видатний психолог Курт Левін установив, що спілкування, організоване в ході спільного виконання спеціально підібраних вправ, стає найбільш ефективним під час аналізу учасниками власних переживань у групі. У 1950-ті – 1970-ті рр. тренінг розвивається як форма розвитку соціально-психологічних умінь, здібностей особистості взаємодіяти з оточуючими людьми.

У сучасній практиці використання тренінгових технологій широко застосовуються в освіті дорослих, виходячи за рамки практичної психології та підготовки фахівців. Тренінг знаходить застосування в загальній, професійній та вищій освіті, вихованні та розвитку особистості, корекційно-педагогічній роботі тощо.

Учені визначають тренінг як сплановані та систематичні зусилля щодо модифікації чи розвитку знань, умінь, установок людини засобами навчання, завдяки яким можна досягнути ефективного виконання одного чи декількох видів діяльності. Тренінг є однією з інноваційних педагогічних технологій та спрямований на набуття життєвої компетентності шляхом збагачення як знаннями, так і життєво-практичним та емоційно-особистісним досвідом завдяки використанню інтерактивних засобів навчання [2].

Суттєві відмінності відрізняють тренінгові технології навчання від традиційних форм навчання. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь і за своєю суттю є формою передачі інформації та засвоєння знань. Тренінг, насамперед, орієнтований на запитання та пошук,

активне включення особистості у процесі засвоєння знань. На відміну від традиційних форми тренінги повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та обсяг її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, міжособистісну взаємодію тощо. Як навчальне заняття, тренінг має певну мету: інформування та набуття учасниками нових професійних навичок та умінь; опанування новими технологіями у професійній сфері; зміна погляду на проблему. Педагоги визначають тренінг як модель педагогічної взаємодії, в основу якої покладено групову взаємодію - інтеракцію. Застосування тренінгових форм навчання у закладах вищої освіти у підготовці майбутніх викладачів передбачає зміну ролі викладача, який перестає бути інформатором, а стає організатором самостійної роботи студентів, сприяє набуттю ними компетенцій, підвищує діалогічну позицію педагога. Викладач виступає у ролі педагога-фасилітатора, педагога-модератора.

У тренінгу широко використовуються методи, спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Такі методи об'єднуються під назвою «інтерактивні техніки» і забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного освітнього процесу. Дослідники О. Комар і Л. Пироженко основною метою навчального тренінгу визначають «навчити конкретних навичок і вмінь, він стає частиною процесу навчання або професійної адаптації» [4, с.58].

У проведенні тренінгу виокремлюють декілька етапів: підготовчий, безпосередньо проведення самого тренінгу та аналіз тренінгу. Проведення тренінгу чітко структуровано. У тренінгу широко використовують методи, спрямовані на стимуляцію для взаємодії її учасників, інтерактивні технології: дискусія (групові дискусії, дискусія побудована на діалозі), ігрові технології (ситуативно-рольові, ділові, організаційно-діяльнісні ігри), кейс-метод, дебати тощо.

Підготовка до проведення тренінгу передбачає, насамперед, визначення цілі та завдань, плану-сценарію. Викладач на цьому етапі має

здійснити самопідготовку: продумати власні дії щодо проведення інтерактивної взаємодії та активної участі кожного учасника; розподілити ролі між учасниками; змодельовати можливий план обговорення проблеми та висновки; запланувати практичну роботу (вправи) учасників; спрогнозувати появу суперечних точок зору та кінцевий результат роботи; обрати час і форми узагальнення висновків, продумати зворотний зв'язок та інше.

Відповідно до теми та мети тренінгу викладач має підготувати приміщення та необхідні матеріали. Роздаткові матеріали мають відповідати таким параметрам: легко читатися, сприйматися на слух та візуалізувати інформацію; текст завдань має бути оптимально коротким; чітка схематизація замість великих текстових блоків; можливість робити помітки у роздаткових матеріалах; змістовні малюнки тощо. Відповідно до мети чи виду тренінгу може бути потреба заздалегідь підготувати учасників до нього, наприклад, ознайомитися із тематикою тренінгу, роздати запитання, які будуть розглядатися, визначити коло проблем, які будуть обговорюватися, порекомендувати літературу для попереднього опрацювання тощо [4, с.60-61].

Тренінг, на думку фахівців, подібний до самого життя в мініатюрі. Часто вживається вислів: «тренінг – це гра в життя, під час якої вирішуються реальні життєві проблеми» [5, с.108].

Використані інформаційні джерела:

1. Абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства «ТОБТО». Київ, 2017. 42 с.
2. Бопко І. З. Роль інноваційних технологій у формуванні педагогічної техніки майбутніх викладачів. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2015. Вип. 2. С. 2-7.
3. Дзеньдзюра Н. Педагогічний досвід: рольова гра як метод активного навчання майбутніх економістів. *Освіта Регіону. Політологія. Психологія Комунікації*, 2014. № 1-2. С. 130-141.

4. Комар О. А., Пироженко Л. В. Інтерактивна технологія навчання: організація і проведення тренінгів (інноваційні форми навчання). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 109 с.
5. Оніщенко О. В. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_132_28 (дата звернення 05.04.2024 р.).

ВИКОРИСТАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЦІННОГО РЕСУРСУ ДЛЯ ВИХОВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Владислава Остапчук,
природничий факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Андрій Шевченко

У тезах викладено цінність козацької педагогіки в українській етнопедагогіці, її використання як цінного ресурсу для виховних можливостей позакласної діяльності в сучасній школі, сприяючи формуванню в учнів цінних якостей, патріотизму, розвитку лідерських навичок та відповідальності.

Ключові слова: козацька педагогіка, етнопедагогіка, навчання, виховання

Козацька педагогіка в українській етнопедагогіці вмістила давні передані та перевірені часом методи виховання молоді. Традиції навчання та виховання козацьких дітей відрізнялися національною унікальністю у своїх цілях, завданнях, традиціях та засобах впливу на особистість. Вони були

характерні своєю єдністю, багатством ідей і настанов, що втілювали як теоретичну, так і практичну сутність специфічної та унікальної козацької педагогіки. Принцип національного виховання вимагає врахування культурної та етнічної відповідності у виховному процесі для розвитку національної свідомості, характеру, психології, традиційної родинно-побутової культури та способу життя, відповідно до власної культури та етносу. Козацька педагогіка, заснована на вікових традиціях та цінностях, створює широкі можливості для впровадження виховних ідей у позакласну діяльність шкіл. Це відкриває шлях до виховання учнів у дусі національних цінностей, патріотизму та розвитку особистості [4-5].

Козацька педагогіка – це цінний ресурс для розвитку виховних можливостей позакласної діяльності в сучасній школі. Її принципи та цінності можуть послужити основою для організації позаурочної роботи, сприяючи формуванню в учнів цінних якостей, вихованню патріотизму та відповідальності, розвитку лідерських навичок та здібностей.

Відповідно до сучасних завдань національного виховання молоді в загальноосвітніх навчальних закладах, з'являються можливості формування особистості учня з використанням принципів козацької педагогіки, що реалізуються в фронтальній, груповій та індивідуальній формах організації позанавчальних виховних заходів для учнів на основі програм:

- Вивчення козацького визвольного руху, історії козацтва, життя гетьманів, кошових отаманів, та інших постатей козацького руху. Також вивчається козацька державність, її управління, законодавство, наука та мистецтво, а також воєнна стратегія і тактика.
- Практичне втілення військово-спортивних навичок, розвиток правосвідомості та розуміння традицій, навичок у господарстві, ремеслах, народній медицині, культурі, метеорології та інших сферах [2].

Як зауважать В. Кузь та Ю. Руденко, серед головних завдань козацької педагогіки необхідно назвати:

- Підготовку фізично сильних захисників для захисту від зовнішньої агресії та поневолення, спрямовану на захист рідної нації.
- Виховання в молодому поколінні козацьких цінностей, світогляду, ідеалів та інших духовних цінностей, які є національними та загальнолюдськими.
- Формування високих моральних якостей, утвердження глибокого патріотизму, честі та гуманізму, сприяння розвитку почуття милосердя.
- Розвиток в людині протистояння та непохитної ворожості до негативних аспектів, навчання боротьби з ними та їх перемоги.
- Виховання готовності до альтруїзму, підтримки громадських обов'язків та сприяння національним інтересам.
- Формування громадян, які б забезпечували розвиток культури, економіки та інших сфер життя народу на світовому рівні [3].

Однією з ключових ідей козацької педагогіки є виховання в душі самовдосконалення та виховання сильної особистості. Це можна втілити через різноманітні позакласні заходи, такі як тренінги з розвитку особистості, майстер-класи з військово-спортивних дисциплін, етнопедагогічні проекти для вивчення та практичної реалізації традиційних козацьких ремесл чи обрядів, що дозволяють учням зануритися у спадщину та цінності минулого., які дозволяють учням розкрити свій потенціал та навчити їх робити свідомий вибір у підтримці власних цінностей.

Ще важливою складовою козацької педагогіки є формування в учнів патріотизму та громадянської позиції. Школа може організовувати позакласні заходи, такі як історичні екскурсії до місць, пов'язаних із козацькою історією. Наприклад, відвідування козацьких фортець чи музеїв історії України, що сприятиме глибшому зануренню у вивченні історії та розвитку патріотичних почуттів, театралізовані постановки або військово-спортивні змагання, які сприяють усвідомленню важливості традицій та історії.

Крім того, козацька педагогіка покликана виховувати справжніх лідерів. Учні можуть брати участь у волонтерських проектах, наприклад, допомога ветеранам або проведення благодійних заходів для місцевих громад або лідерських тренінгах, що сприяють розвитку своїх лідерських якостей, умінь приймати відповідальність та керувати колективом.

Отже, позакласна виховна робота на основі козацької педагогіки дозволяє створити учням унікальні можливості для розвитку особистості, формування патріотизму та виховання громадянської свідомості. Вона є інструментом для виховання нового покоління, готового до викликів сучасності та вірним національним цінностям.

Використані інформаційні джерела:

1. Дейниченко В.Г. Проектна діяльність як вид навчальної діяльності школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць*. Запоріжжя: КПУ, 2014. Вип. 36 (89). С. 10-16.
2. Дейниченко Г.В., Кукленко А.В. Традиції козацької педагогіки як засіб виховання школярів. *Науково-дослідна робота студентів як чинник удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя: зб. наук пр. Х.*, 2016. Вип. 14. С. 95-97.
3. Кузь, В. Г. & Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 220 с.
4. Федорченко, Д. Мудрість козацької педагогіки. *Освіта*. 10–17 листопада, 1999. С. 42–4
5. Фіцула, М. М. Педагогіка: посібник / М. М. Фіцула. К. : Академвидав, 2003. 528 с.

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Охріменко Юлія

студентка

спеціальності «практична психологія»

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор,

Світлана Кушнірук

У статті розглядається професійна свідомість як провідний чинник формування позитивного іміджу майбутнього практичного психолога. Важливою умовою позитивного іміджу, на думку автора, має стати взаємозв'язок професійних та особистісних якостей майбутніх практичних психологів, які сприятимуть їх реалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: практичний психолого, професійний імідж, самосвідомість, самооцінка, самопізнання.

Позитивний професійний імідж будь-якого окремого фахівця складається в імідж професії в суспільстві, тому відповідальність лежить на кожному практичному психологу. Управління іміджем можна розглядати як заплановане поширення інформації з прогнозованим реагуванням цільової аудиторії на цю інформацію, тому важливим моментом у створенні й управлінні іміджем є впевненість і психологічна готовність власне до створення позитивного іміджу.

Важливою умовою позитивного іміджу є взаємозв'язок професійних та особистісних якостей майбутніх практичних психологів, які сприятимуть їх реалізації у професійній діяльності. Можемо впевнено стверджувати, що позитивний професійний імідж виступає показником професійного зростання та професійного самовизначення. Він дозволяє фахівцям повноцінно

реалізуватися у професійній сфері, яка у повній мірі залежить від їх психологічної готовності до створення власного ефективного образу.

У психологічній освіті позитивний професійний імідж є цілеспрямованим сформованим образом особистості, що включає в себе ціннісні внутрішні та зовнішні характеристики особистості, які виявляють емоційно-психологічний вплив на когось та сприяють саморозвитку й соціалізації в комунікативному процесі, включають систему ролей, що доповнюється індивідуальними особливостями та зовнішніми даними.

Психологічна структура позитивного професійного іміджу практичних психологів являє собою комплексний багатокомпонентний взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх особистісно-індивідуальних та особистісно-професійних якостей фахівців і вміщує в себе такі компоненти: інтелектуально-психологічний, емоційно-психологічний, комунікативно-психологічний, креативно-психологічний та рефлексивно-психологічний [1]. Така психологічна структура є умовною, оскільки структурні компоненти комплексної, цілісної системи важко диференціювати, адже вони тісно переплітаються між собою та є сукупністю взаємопов'язаних індивідуально-психологічних характеристик та особистісно-професійних якостей майбутніх практичних психологів, які матимуть ефективність лише під час процесу постійної роботи над собою.

Самосвідомість, як вважає В. В. Столін: є регулятором поведінки, що впливає на розвиток особистості; виступає чинником детермінації поведінки людини; є утворенням, яке багато у чому визначає спрямованість діяльності людини, її поведінку у ситуаціях вибору, контакти з людьми [2]. Варто зазначити, що самосвідомість має відчутний мотиваційний потенціал, зумовлює процеси самовдосконалення і розвитку особистості, спонукає її змінювати свій життєвий шлях.

Самооцінка є рефлексивним компонентом самосвідомості, вона виражається в оцінці особистістю своїх можливостей, якостей, свого місця у цьому світі. Часто вона виступає важливою внутрішньою умовою регуляції

поведінки і діяльності. Якість самооцінки, її адекватність, стійкість та глибина здійснюють відчутний вплив на процес саморегуляції. Саморегуляція складних психічних актів, які входять до складу діяльності і поведінки людини, є кінцевою ланкою самосвідомості.

Основна форма саморегуляції виражається у свідомій роботі особистості над собою, коли поставлено за мету щось змінити, розвинути, вдосконалити у собі й здійснювати послідовну і планомірну діяльність заради досягнення мети. Ця функція забезпечує можливість саморозвитку, самовдосконалення [3]. Регулятивна роль самосвідомості полягає у тому, що вона є джерелом мотивації до діяльності, скерованої на підтримку і розвиток особистості. Високий рівень розвитку саморегуляції поведінки, що проявляється у диференційованості та адекватності усвідомлених поведінкових реакцій, вчинків, вербальних проявах, припускає наявність достатньо зрілого стану розвитку самосвідомості особистості.

Професійна самосвідомість практичного психолога – це складне особистісне утворення, що формується у процесі участі в професійній діяльності психолога, складається з уявлень про себе як про практичного психолога, що включає образ себе як практичного психолога, оцінку себе як практичного психолога, ставлення до себе як до практичного психолога, і є важливою умовою його професійного розвитку.

Самопізнання практичного психолога як фахівця відбувається не тільки через порівняння себе з іншими психологами, але й через спілкування з клієнтами. Вивчаючи особливості особистості клієнта, практичний психолог приглядається до себе, порівнює себе з ним, ще краще пізнає себе і свої можливості як практичного психолога.

За допомогою самопізнання формуються складові узагальненого образу себе як практичного психолога, які відображають стійкі уявлення про себе як особистість, як практичного психолога та як фахівця. Особливе значення у процесі самопізнання себе як практичного психолога, як фахівця

має безперервність цього процесу, що виявляється у неперервному русі знань про себе, в їх уточненні, поглибленні та розширенні.

Варто зазначити, що безпосередній вплив на формування ставлення до себе як до практичного психолога, має ставлення до професії. Прийняття себе, повага до себе як до особистості є основою формування позитивного ставлення до себе як до практичного психолога. Негативне ставлення до своєї професії є джерелом викривлення картини свого професійного шляху, порушення процесу формування уявлення про своє професійне призначення.

Самооцінка значним чином впливає на ефективність і результати діяльності, є реакцією на успішність професійної діяльності та взаємодію з іншими людьми, визначає характер саморозвитку, виступає основою процесів самоконтролю, самопізнання, саморегуляції, самовиховання; впливає на поведінку людини, визначає рівень домагань особистості.

Отже, рівень професійної самосвідомості має особливе значення для професійного становлення і розвитку практичного психолога та формування його особистості як фахівця. Розвиток самосвідомості супроводжується якісними змінами, які характеризуються зростанням активності особистості, ускладненням способів пізнання себе. Головними чинниками розвитку самосвідомості є власна практична діяльність людини та її взаємодія з іншими людьми.

Розвиток професіоналізму практичного психолога неможливий без становлення його суб'єктності, одним зі стрижневих проявів якої є професійна самосвідомість.

Використані інформаційні джерела:

1. Бозаджиєв В.Л. Імідж психолога. М.: Видавництво «Академія Природознавства», 2009. 219 с.
2. Каламаж Р. В. Професійна самосвідомість: теорія та практика формування у ВНЗ: навч.-метод. посібник. Острого: Вид-во НУ «Острозька академія», 2012. 148 с.

3. Мащенко Н. І. Соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості студентів технічних університетів: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.05. К., 2005. 18 с.

ВПЛИВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА СИСТЕМУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Людмила Повар, Алла Нехай

факультет математики,

інформатики та фізики

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

У статті розглядається вплив козацької епохи на систему освіти в Україні. Стаття також зазначає, що в сучасний період існуючі ідеї козацької педагогіки використовуються у дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі "Сокіл" ("Джура").

Ключові слова: козацька педагогіка, національне шкільництво, школи мандрівних дяків, патріотична гра "Сокіл" ("Джура"), позакласна робота, традиції козацького кола.

За часів козаччини в Україні було створено національне шкільництво, яке включало початкову освіту (полкові школи, сотенні школи, січові школи, церковно-парафіяльні школи, монастирські школи, школи мандрівних дяків), професійну освіту (цехові школи, музичні школи, школи співу, художні школи), середню освіту (університети, семінарії) та вищу освіту (Києво-

Могиллянська академія, Канцелярський курінь). Формувалася і розвивалася освіта. Оригінальним явищем у культурно-освітньому житті стали школи мандрівних дяків, які сприяли забезпеченню загальної грамотності населення. Унікальним навчальним закладом був Генеральний курінь Генеральної військової канцелярії у Харкові, який забезпечував підготовку військових канцеляристів, кваліфікованих управлінців гетьманату, що складала основу державної еліти [1, 96]. Саме їм присвячені слова Івана Котляревського: " То був із Глухова юриста, він має чин канцеляриста і звався добродій Купавон..." та рядки з «Енеїди»: «Любов к Отчизні де героїть, там сила вража не устоїть, там грудь міцніша від гармат!"

Пріоритетом виховання української молоді в козацький період було формування культу історичної пам'яті, вірності заповідям предків, любові до України. Рукописні шкільні збірники, створені дяками-вчителями та прикрашені національним орнаментом, наповнені народними піснями і прислів'ями. Яскрава пам'ятка цього періоду – «Козацька читанка» містить матеріал, пов'язаний з актуальними потребами духовного й політичного розвитку українського суспільства. Як встановлено Д. Мартиненко, саме вихованці закладів національного шкільництва (Д. Бортнянський, А. Ведель, І. Григорович-Барський, Г. Сковорода) були репрезентантами культури українського бароко; О. Лобисевич і І. Котляревський заклали підвалини становлення української літературної мови; О. Павловський – автор граматики української мови вважав, що вона після певного літературного опрацювання гідна звучати з високих академічних кафедр. Антоновський, М. Бантиш-Каменський, С. Величко, В. Рубан, А. Сатановський створили праці з історії України, що сприяли формуванню національної свідомості [3, 97]. А пріоритетом освіти української молоді в козацьку добу було культивування історичної пам'яті, вірності заповітам предків та любові до України. Рукописні шкільні підручники, виготовлені писарями та вчителями і прикрашені етнічними орнаментами, були наповнені народними піснями та прислів'ями. Видатна пам'ятка цього періоду "Козацька читанка" містить

матеріал, що відповідає актуальним потребам духовного і політичного розвитку українського суспільства. Як встановив Д. Мартиненко, представники української барокової культури були вихованцями національних шкільних закладів, а О. Лобисевич, І. Котляревський заклали підвалини для формування української граматики [3, 97].

Використання рідної мови та засобів народної педагогіки уможливило поширення грамотності серед українського населення. За часів козаччини в кожному українському селі були церкви, школи та лікарні, які забезпечували всебічну турботу про психічне та фізичне здоров'я підростаючого покоління; за підрахунками О. Лазаревського та Б. Біляшівського, в середині ХУІІІ століття в Гетьманській Україні налічувалося близько 1500 шкіл. Реформи гетьмана К. Розумовського позитивно вплинули на цей процес. Запровадження загальної грамотності, покращення професійної освіти та заснування університету в Батурині мотивувалися необхідністю "малоросійського нахилу до навчання і науки", браком українських професорів та віддаленістю від закордонних освітніх центрів. Університет майбутнього, покликаний виховувати національну еліту, характеризувався демократією та поширенням істинного знання. Проєкт був ідеальним баченням українського університету європейського рівня на той час.

Українське суспільство характеризувалося демократичними традиціями, принципом виборності (гетьмана, кошового отамана, священика, вчителя) та громадським характером управління школою. Козаки дуже пишалися Києво-Могилянською академією, яку називали "нашою Сорбонною" і "нашим Парижем", вважали її національною святинею і підтримували фінансово. Академія мала автономію, власні "привілеї та свободи" і розвинула корпоративну культуру, що проявлялася у виборах ректорів та викладачів, існуванні власних судів, діяльності студентських об'єднань та можливості оскарження неправомірної поведінки викладачів. Українські православні університети та школи Запорізької Січі вирізнялися розвиненою автономією.

Позитивними традиціями національної освіти в Україні козацької доби були шанування знань і патріотизму, шанобливі стосунки між учителем і учнем, демократичний характер навчального процесу (переважно самостійний вибір учителем змісту і засобів навчання) та високий соціальний статус учителя. Коли вчитель входив до хати, для нього одразу накривали стіл як для людини, яку слід поважати, а українці, проходячи повз хату вчителя, знімали шапки і шанобливо вклонялися.

Територія сучасної Сумської області тривалий час була багатим і перспективним козацьким краєм, населеним славними гетьманськими та старшинськими родами краю - Ханенками, Дорошенками, Скоропадськими, Розумовськими, Поретиками, Капністами, Маркевичами, Савичами, Безбородьками, Туманськими [4, 430]. Багато з них здобули високу освіту в Київській академії та європейських університетах, були авторами наукових праць, членами освітніх і самоврядних органів, засновниками приватних шкіл і музеїв українських старожитностей, благодійниками та меценатами. Цікавими освітніми ініціативами, пов'язаними з впливом Г. Сковороди, є намір місцевої знаті заснувати університет у Шумі (1767 р.) та клопотання гульгівської старшини про заснування університету в Україні. Адже гетьманська столиця вирізнялася високими освітніми стандартами, а Сумський полк мав найрозвиненішу шкільну мережу на Слобожанщині.

На сучасному етапі дослідженням національних освітніх традицій займається лабораторія педагогічного краєзнавства та козацької педагогіки Сумського національного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, в рамках якої Д. Мартиненко підготував кандидатську дисертацію: "У ХУІІІ столітті на Лівобережній та Слобідській Україні. Розвиток національної шкільної освіти". У наш час, опираючись на козацьку педагогіку, було створено дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру Українського козацтва «Сокіл» («Джура»). Це всеукраїнська гра створена у 2003 році колективом козаків на чолі з бунчуковим товаришем Українського козацтва Петром Бровком та затверджена за поданням Генеральної канцелярії Українського

козацтва Міністерством юстиції України та Міністерством освіти і науки України. Гра є формою позакласної роботи з патріотичного та морально-етичного виховання школярів, засобом формування патріотичної свідомості, спортивно-оздоровчої роботи. Організація гри в навчальних закладах спирається на учнівське самоврядування, засноване на традиціях козацького кола, вільного народного віче, і являє собою добровільне об'єднання дітей для виконання завдань гри. Гра проводиться Міністерством освіти і науки України за сприянням інших міністерств, відомств та громадських організацій. На загальнонаціональному рівні проводиться з 2009 року. Метою гри є військово-спортивне і національно-патріотичне виховання української молоді на основі традицій українського козацтва: виховання нових поколінь України у дусі відданості Батьківщині та її народу на основі відродження національних і загальнолюдських духовних і моральних цінностей; глибоких і твердих національно-патріотичних переконань, підготовка молоді до творчої праці, до військової служби та захисту своєї Батьківщини шляхом залучення до оборонно-масової та військово-спортивної патріотичної роботи; формування і виховання, спираючись на національні козацькі педагогічні традиції, у юнаків і дівчат високих морально-психологічних якостей тощо.

Змагання полягають у проведенні комплексних командних ігор військово-спортивного, культурно-інтелектуального та патріотичного спрямування, на обласних та всеукраїнському етапах, в ході яких відбувається відбір кращих команд та визначення переможців. Основними завданнями гри є: творчо-мистецький звіт «Ватра», інтелектуальна гра-вікторина «Відун», інтелектуально-творче завдання «Пластун» за методикою квестів, фізкультурно-спортивний комплекс «Козацький гарт», туристсько-спортивний комплекс «Козацькими стежками», військово-прикладний комплекс «Козацька звитяга», конкурс строю та пісні «Впоряд», стрільба із пневматичної зброї «Стрільба», тактична гра на місцевості з елементами топографії та орієнтування «Теренова гра» і надання першої медичної допомоги та транспортування потерпілого «Рятівник» [5].

Отже, актуальним і перспективним, на нашу думку, є комплекс заходів, спрямований на оптимізацію реалізації ідей і досвіду козацької педагогіки в умовах сьогодення, серед них: поживлення співпраці між школами, педагогічними університетами та Академією педагогічних наук України; розробка програм козацького виховання, що охоплюють сфери національно-патріотичного виховання, культури, освіти, мовознавства, військової справи, спорту, туризму та краєзнавства; створення козацьких виховних "шкіл-хрестоматій" у навчальних закладах України; формування молодих особистостей на засадах козацької педагогіки.

Віriamo, що під гаслом «Душу Богові, життя Україні, честь собі!» формується нова генерація гідних громадян нашої держави, носіїв цінностей української культури.

Використані інформаційні джерела:

1. Апанович О. Урядові службовці Гетьманщини – українська інтелігенція ХУІІІ століття. *Український історичний журнал*. 1997. № 2. С. 92–97.
2. Мартиненко Д. В. Національне шкільництво на Лівобережній та Слобідській Україні (ХУІІІ століття). Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. 186 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України. К. ; Відень, 1921. 576 с.
4. Козацько-лицарське виховання : збірник нормативно-правових актів і методичних матеріалів щодо впровадження гри «Сокіл» («Джура»)/Упоряд. А. Грива. Київ, 2010. 170 с.

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ФІНЛЯНДІЇ:
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОГРАМИ МІЖНАРОДНОГО ОЦІНЮВАННЯ
ЯКОСТІ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ - PISA**

Олександр Погібко
історичний факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Іван Шкурко

У статті розглядаються орієнтири системи освіти Фінляндії. Її унікальність та поширені аспекти.

Ключові слова: освіта, Фінляндія, реформування освіти, стратегія розвитку, орієнтири.

Міжнародні дослідження демонструють, що фінська система освіти є однією із найбільш ефективних у світі. Задумом освітньої політики Фінляндії є надання жителям рівних можливостей у здобуванні освіти, незалежно від віку, місця проживання, майнового стану, статі або рідної мови. Дошкільна, базова та вища освіта здобувається на безоплатній основі. Навчальні заклади забезпечені безкоштовним харчуванням, соціальним захистом, навчальними посібниками. [1]

Навчальна програма визначається законом і передбачає вивчення мов та навичок спілкування, вивчення математики, етики, мистецтва. Обсяг подібних занять у початкових школах обмежений 700 годинами за рік (19 годин щотижня). [2]

Одним із найголовніших орієнтирів освіти в Фінляндії є узгодженість, яка уможливорює взаємодію структур, що створює умови для успішного управління освітньою системою.

Дотримання узгодженості фінської освітньої політики з політикою різних державних секторів створює умови для втілення іншого важливого орієнтиру фінської політики в галузі освіти – тривалості. Мова йде про стратегічне бачення держав, попри те, що в 1970-х років змінилося близько 20 міністрів освіти. Воно спрямоване на відповідальність за стабільне

дотримання визначених і обраних напрямів розвитку фінської системи освіти. [3]

Перший орієнтир – стандартизація, в контексті глобального освітнього руху, вимагає встановлення чітких, централізованих стандартів навчання для шкіл, учителів та учнів. Фінські експерти з питань освіти, зокрема П. Сальберг, вважають, що збільшувана стандартизація викладання і навчання може мати ефект, протилежний очікуваному. Саме тому політика Фінляндії здійснює свою діяльність за гнучкою стандартизацією. Школи і місцева влада займаються лише досягненням поставлених цілей, які затверджує рада з питань освіти. Вчителі мають право обрати посібник, методичку навчання. Вони також формують способи оцінювання учнів. Такі гнучкі методи заохочують до творчої реалізації національних завдань на місцевому рівні, до знаходження найкращих шляхів навчання для всіх, дають змогу адаптувати навчання до потреб конкретних учнів конкретної школи. Так, світовому стандарту освітня політика Фінляндії протиставляє гнучку стандартизацію, яка базується на збалансованості центрального й місцевого рівнів управління освітою. Позитивно впливає на якість навчання автономія школи і вчителів.

Другий орієнтир освітнього руху - вивчення основних «серйозних» предметів. Цей принцип часто приводить до ігнорування інших сфер знань.

Фінська політика спрямована на те, щоб зміст навчання та викладання були відкритими різних сфер життя громадян. Такий принцип освіти передбачає надання однакового значення всім аспектам людської особистості. [1]

Третій орієнтир освітнього руху - навчати, спираючись на наперед визначені результати, на думку фінських фахівців, шкодить творчості.

Пов'язано це з тим, що бажання досягти наперед встановлених результатів викликає прагнення зробити викладання безпечним, обмежити його лише тим змістом та методами, які гарантують підготовку до тестів. Це зменшує прийняття вчителем ризиків під час навчання.

Політика Фінляндії орієнтується на прийняття ризиків, невизначеності в навчанні, викладанні. Учителів заохочують до створення нових підходів до викладання у процесі розроблення навчальних програм для створення атмосфери творчого натхнення.

Четвертий орієнтир освітнього руху - запозичення зовнішніх освітніх інновацій . Так, наприклад, Фінляндія сприйняла такі шведські ідеї, як модель державного добробуту, система турботи про здоров'я, базова освіта тощо. Пізніше політика Фінляндії перебувала під впливом таких наднаціональних інституцій, як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), до якої Фінляндія приєдналася в 1969 р., та Європейський Союз, до складу якого Фінляндія увійшла в 1995 р. Багато педагогічних ідей та освітніх інновацій були запозичені в Північній Америці, Великобританії. До таких запозичень можна віднести моделі курикулуму з Англії, Каліфорнії та Онтаріо, кооперативне партнерське навчання зі США та Ізраїлю, оцінювання у формі портфоліо зі США; навчання наук і математики – з Англії, США, Австралії; взаємодоповнюване управління – з Канади.

Проте, під міжнародним впливом, Фінляндія обрала власний шлях розвитку освіти. П. Сальберг трактує його як «фінський шлях», адже він різниться від глобального руху освітніх реформ, а інколи є його протилежністю. Цей шлях повинен зберігати традиційні педагогічні цінності і дотримуватися принципу педагогічного балансу між консерватизмом та прогресивністю. [3]

П'ятий орієнтир освітнього руху – високий рівень звітності та контролю шкіл на основі зовнішнього тестування. Негативний наслідок - якість роботи вчителя визначається на основі стандартизованого тесту, в якому до уваги беруться лише деякі аспекти навчання. За результатами оцінювання, переможців зазвичай нагороджують, а школи та вчителі-невдахи – караються. Зростання контролю за школами – інспектування, оцінювання, огляди – приводить до того, що в учителів не вистачає часу і простору для

творчості, можливостей для створення кращого навчального середовища, а отже, погіршується якість освіти. [4]

Аналіз освітніх орієнтирів освіти Фінляндії дає можливість міркувати, що країна поєднує запозичені освітні інновації та традиційні педагогічні підходи, що сприяє отриманню високих результатів.

Використані інформаційні джерела:

1. Волинець Л. Принципи освітньої політики фінляндії щодо забезпечення якості загальної середньої освіти. URL: https://lib.iitta.gov.ua/706487/1/стаття_Котун_13_Вищ_освт_34_том.PDF
2. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне : Овід, 2012. – 352 с.
3. Sahlberg P., Hargreaves, A. Lieberman A., Fullan M. and D. Hopkins (Eds.) Educational change in Finland. *Second International Handbook of Educational Change*. New York. 2010. P. 323–348.
4. Sahlberg P. The Fourth way of Finland. *Journal of Educational Change*. Volume 12(2). 2011. P. 173–185.

ПРИНЦИПИ ЦІННІСТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Наталія Познякова,
Педагогічний факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор
Іван Шкурко

Сформульовані основні принципи історичного ціннісно-орієнтовного підґрунтя удосконалення військово-патріотичного виховання молоді у сучасних умовах війни в Україні.

Ключові слова: освіта, військово-патріотичне виховання, молодь, козацтво, традиції Українського народу, війна.

В умовах сучасної війни привертає до себе увагу питання удосконалення військово-патріотичного виховання молоді в Україні. Це те, що може сьогодні сприяти формуванню так званої суспільної (національної) свідомості молодого українського покоління й мотивації молоді до активного соціального життя, захисту України, як території свободи.

В публічно-владному середовищі в Україні патріотичне виховання визнається одним із пріоритетних напрямів діяльності органів сучасної української держави. Так, затверджені Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 положення Стратегії національно-патріотичного виховання, визначили публічні пріоритети та основні напрями національно-патріотичного виховання, зокрема дітей та молоді, розвитку відповідних інститутів держави і суспільства, забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання [1]. У проєкті Концепції військово-патріотичного виховання та громадського сприяння безпеці і обороні України, розробленій Міністерством оборони України зазначено про нагальну необхідність переосмислення існуючих системних підходів, спрямованих на посилення виховання громадян України, що діють на основі національних та європейських цінностей, з метою утвердження громадянської і громадської ініціативи [2]. Положеннями Закону України “Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності” визначено, що “військово-патріотичне виховання” – це наскрізний виховний процес, спрямований на

формування у громадян України оборонної свідомості, готовності до національного спротиву, підвищення суспільної значущості та поваги до військової служби, мотивації громадян до набуття ними необхідних компетентностей у сфері безпеки і оборони” [3].

Разом з цим, на даний час проблема військово-патріотичного виховання не достатньо вирішена з погляду сприйняття молоддю її значення в сучасних умовах війни в Україні, принципів історичного ціннісно-орієнтовного підґрунтя військово-патріотичного виховання молоді в Україні.

Мета на основі використання методів історико-порівняльного аналізу, узагальнення та синтезу витоків козацько-лицарських традицій Українського народу, сформулювати основні принципи історичного ціннісно-орієнтовного підґрунтя військово-патріотичного виховання молоді у сучасних умовах війни в Україні.

Основна частина. Історія переконливо свідчить, що розвиток культури, мистецтва, освіти, духовності та державності може бути успішним лише на національних засадах. Коріння таких засад в Україні є у ґрунті культурно-історичної спадщини українців, їхнього козацького духу, лицарських виховних традицій молоді, козацької педагогіки [4, с. 5, 8]. Адаптація цих та інших національних традицій до нової історичної епохи має відбуватися із урахуванням викликів та досвіду сучасної загарбницької війни, зазіхань історичного московитського ворога на свободу українців, їх культуру, самобутність та державність.

Ще з докиївського та киеворуського періодів розвитку нашого етносу відомо, що *виховні ідеали-принципи людини* – витязя, лицаря, козака набули серед наших пращурів значного поширення. Це виявлялося у національно-патріотичному піднесенні свідомості молоді, створенні братських шкіл освіти, особливо у період Козацької доби. У зазначений період динамічно розвивалася козацька система навчання, виховання української молоді того часу, успішно працювали січові школи, відкривалися нові сотенні та полкові

козацькі школи, була утворена Києво-Могилянська академія, як центр просвітництва та науки [4 с. 40].

У сучасній історії України козацько-педагогічний процес активізовувався у різні періоди. Наприклад, на початку ХХ ст. у зв'язку з формуванням перших *козацьких "Січей"* [4, с. 18]. Утворення так званих "Січей" на теренах Галичини, Буковини і Закарпаття відбувався в основному за рахунок січового руху тогочасної молоді. І саме ця українська молодь стала в подальшому основою "Українських січових стрільців" і майбутнього українського війська.

Разом із цим, постає запитання : а що рухало молоддю у ті часи йти до війська; які переконання, спонукання, причини, методи виховання сприяли молоді брати участь у суворих умовах національно-визвольного опору загарбникам-московитам, жорсткої агресії більшовистської Росії і, який досвід або його засади може мати у своїх можливостях молодь України в умовах новітніх військово-політичних викликів сучасності? На нашу думку, відповіді на зазначені питання знаходяться у царині власне формування принципових ціннісно-орієнтованих засад, виховних умов для сприйняття молоддю культурної спадщини українського народу в часи загроз національній самобутності, державного суверенітету.

Мати досвід значить вміти вчитися, як на позитивних, так і на негативних його сторонах. На жаль, в буремні історичні роки поч. ХХ ст. українська влада недооцінювала козацько-лицарську ідею виховання молоді, не надавала належної уваги козацькому руху молоді. Більшовистсько-російська пропаганда того часу відвертала більшу частину населення від ідей національно-визвольного руху. Насамперед, на той час не було утворено відповідної законодавчої основи для розвитку козацтва, виховання молоді на його традиціях [4, с. 30]. Так само можна стверджувати і про період 90-х років ХХ ст. коли знову Україна отримала шанс сформувати незалежну суверенну державу на демократичних, культурно-історичних цінностях.

Водночас, український досвід перемог і жорстоких поразок у війнах у різні історичні періоди надавав свідомій патріотичній частині українців мотивацію відроджувати ціннісні орієнтири козацької спадщини, що виявлялися в певних формах і методах віськово-патріотичного виховання молоді. Наприклад, на поч. ХХ ст. формувалися такі громадські молодіжні організації, як “Січ”, “Луги”, “Пласти” [4, с. 32]. У період кін. 80-х – поч. 90-х років ХХ ст. продовжилося відродження козацьких громадських організацій. Зокрема були утворені такі організації, як “Вільне козацтво”, всеукраїнської національно-патріотична, оборонно-спортивна організації “Українське козацтво”, Козацтво України, Українське реєстрове козацтво, Українське соборне козацтво “Січ”, Спілка козацьких організацій України, Спілка козаків України “Військо Запорізьке”, Козацькі війська України, Міжнародна асоціація “Козацтво”, Міжнародний Союз козацтва та інші [4, с. 74-75].

Нажаль, історичний досвід формального підходу утворення громадських організацій не був спроможний в повній мірі вирішити проблему віськово-патріотичного виховання сучасної молоді. Проте переваги очевидного досвіду сучасної війни в історії утворював сприятливі умови не тільки для патріотичного виховання, але й активності молоді у захисті інтересів і традицій Українського народу. Недарма сьогодні, найбільш життєздатні підходи віськово-патріотичного виховання молоді пропонують саме військовослужбовці Збройних сил України, які мають військовий досвід сучасної війни із російськими загарбниками, досвід, що мали в історії козаки [5].

Також, для цілей принципового удосконалення віськово-патріотичного виховання сучасної молоді варто ураховувати етимологічний зміст термінопоняття “козак”, що зберігає в собі зміст таких понять, як “захисник рідного краю”, “захисник держави”, “воїн-мечник”. Тому в науковій літературі стверджується, що кожен українець має знати з дитинства дві основні його сторони : 1) слово “козак” має вітчизняне походження; 2) слово “козак”

означає людину обов'язку, яка покликана захищати свободу рідної землі [4, с. 98].

Етимологічна основа поняття “козак” і історичний досвід козацтва є історичним підґрунтям впровадження у виховний процес таких принципів, як *патріотизм, публічний обов'язок захисту Вітчизни, відповідальність, свобода, правопорядок*, Віри християнської. Так, принцип “відповідальності” та інші його чесноти, успадковані від козацтва, у наші часи покладені в основу усіх правоположень Конституції України. Зокрема, в преамбулі Основного Закону України утверджено наступне положення “усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями“ Верховна Рада України від імені Українського народу прийняла Конституцію України [6]. Принцип “патріотизму“ утверджений у Законі України “Про державну службу“ як “відданість та вірне служіння Українському народові“ [7]. Принцип “патріотизму“ впроваджено лише наприкінці 2022 року, як один із основних завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності [3].

Висновки. Актуальність історичного підґрунтя військово-патріотичного виховання молоді зумовлюється необхідністю сучасної консолідації та розвитку суспільства за ціннісно-орієнтовним підходом виховання молоді на ґрунті історичного досвіду минулих поколінь козацтва й на цьому вчитися долати сучасні виклики, загрози війни в Україні, будувати майбутнє.

Засади вирішення проблеми військово-патріотичного виховання лежать в можливостях усвідомлення сучасною молоддю переваг

1) бути козаком по духу особистих цінностей, що також є цінностями публічними;

2) козацтва, як кореневої традиції українського народу, як методу досягнення українським суспільством цілей суспільної злагоди, добробуту та безпеки.

Історичний зв'язок поколінь та традицій; очевидний досвід сучасної війни в конкретних прикладах військових для молоді; змістовне усвідомлення і розуміння молоддю, хто є “козак”; які ціннісні характеристики складала його публічний статус; роль “козацтва”, як певної ідеї досягнення злагоди в спільноті досконалих людей по духу Віри християнської і вміння захищати Україну, яку поважає увесь світ, включаючи ворогів, та інші подібні принципи, можуть бути засадами до формування освітніх програм в державних й комунальних освітніх закладах щодо підготовки фахівців за освітнім напрямом “Військово-патріотичне виховання”.

Також, патріотизм, публічний обов'язок захисту, відповідальність, як принципи можуть використовуватися у навчально-виховному процесі молоді як ціннісно-орієнтовні компоненти компетенції фахівця, наприклад, у військовій справі, цивільного захисту тощо.

Сформульовані принципи ціннісно-орієнтованого військово-патріотичного виховання молоді в Україні за результатами їх впровадження нададуть можливість сформувати сучасний соціально-активний статус відповідальної людини, громадянина держави, члена суспільства.

Використані інформаційні джерела:

1. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019. *Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України.* URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
2. Проект Указу Президента України “Про концепцію військово-патріотичного виховання та громадського сприяння безпеці і обороні України” України *Офіційний вебпортал Міністерства оборони України* URL: <https://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/gromadske-obgovorennya/57372/proekt-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-konczepcziyu/>

3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. *Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України:* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
4. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. К. : МАУП, 2007. 384 с.
5. Круглий стіл “Нові підходи до військово-патріотичного виховання: що зміниться у школі, позашкільні та підготовці молоді“: URL <https://armyinform.com.ua/2023/09/15/novi-pidhody-do-vijskovo-patriotchnogo-vyhovannya-molodi-zaproponuvaly-vijskovosluzhbovcizsu/>
6. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України /* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
7. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII *Офіційний вебпортал парламенту України. Законодавство України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

ПРОБЛЕМАТИКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ СВОГО НАРОДУ У ВИХОВАННІ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

С. Попова,

навчально- науковий інститут

перепідготовки та підвищення кваліфікації

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

У статті розглядається проблематика запровадження звичаїв і традицій у зростаючого покоління та вирішення за допомогою основних положень Методики Монтесорі : основні вікові групи дітей, хто і як впливає на них у відповідному віці, вимоги та рекомендації до груп впливу. Як впливає стан сучасного суспільства та технологій на передачу звичаїв і традиції в Україні. Розглядаються прості та дійсні інструменти, такі як речові форми та конструкції, котрі дорослі можуть використати у спілкуванні з дітьми, а також структурі та організації які працюють давно й довели свою ефективність.

Ключові слова: виховання, національні звичаї і традиції, козацька духовність, методика Монтесорі,

Традиція (від лат. *traditio* — переказ, звичай) — це елементи культури, що передаються від покоління до покоління, зберігаються протягом тривалого часу та слугують регулятором суспільних стосунків. Традиції тією чи іншою мірою і в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури. Традицію можуть утілювати певні суспільні інституції, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди і т. д. Поняття традицій іноді вживаються щодо формально (зовнішньо) схожих феноменів. [7]

Велика заслуга **козацької духовності** полягає в тому, що родинні цінності в ній вважалися за найглибші та найміцніші, які, до того ж набували загально національного характеру. [8]

Жінки в Гетьманщині народжували 5-7 разів за життя, але була велика смертність дітей. Сім'ї із десятима нащадками траплялися рідко. У другій половині XVIII століття середньостатистична полтавська родина мала двох-трьох дітей. На одну дитину до 5 років припадало дві 5—14 років. Завдяки цьому батьки могли працювати. Їхні немовлята перебували під опікою старших діток, часто сусідських. [10]

Дитина на прикладі своєї родини бачить практично всі моделі поведінки людей у суспільстві. На прикладі поведінки батька та матері, як чоловік повинен будувати стосунки з жінкою та жінка з чоловіком. На прикладі батьків та дітей - як дорослі повинні будувати стосунки з дітьми, як діти повинні будувати стосунки з дорослими. На прикладі старших дітей бачить як будуються відношення старших дітей до молодших дітей і як молодші діти відповідно будують свої стосунки зі старшими дітьми.

Зараз сучасним дітям справлятися ще важче, вони не завжди мають старших братів та сестер. На поміч їм раніше проходило “вуличне суспільство” дітей, де вони могли набрати необхідні моделі поведінки. Зараз ми маємо в урбанізованому суспільстві, що у багатьох родин мається 1-2 дитини, а спілкування у “вуличному суспільстві” дуже обмежено як по часу, так і за кількістю ситуацій.

У будь-якому складі сім'я за нормальних умов залишається основним носієм звичаїв та традицій.

Гаджетизація, нові традиції чи вбивця традицій. Зараз до урбанізації додається тотальна гаджетизація. Весь відносно вільний час, а іноді замість інших дій велика кількість дорослих, а за ними й дітей занурюється у гаджети. Ще якісь 20-30 років тому усі психологи та інші експерти озвучували проблеми з великою кількістю перегляду телебачення. Потім додалась така проблема як ігрова залежність на комп'ютерах та приставках. Зараз ми об'єднали цю проблему в одну і змогли засунути у кишеню.

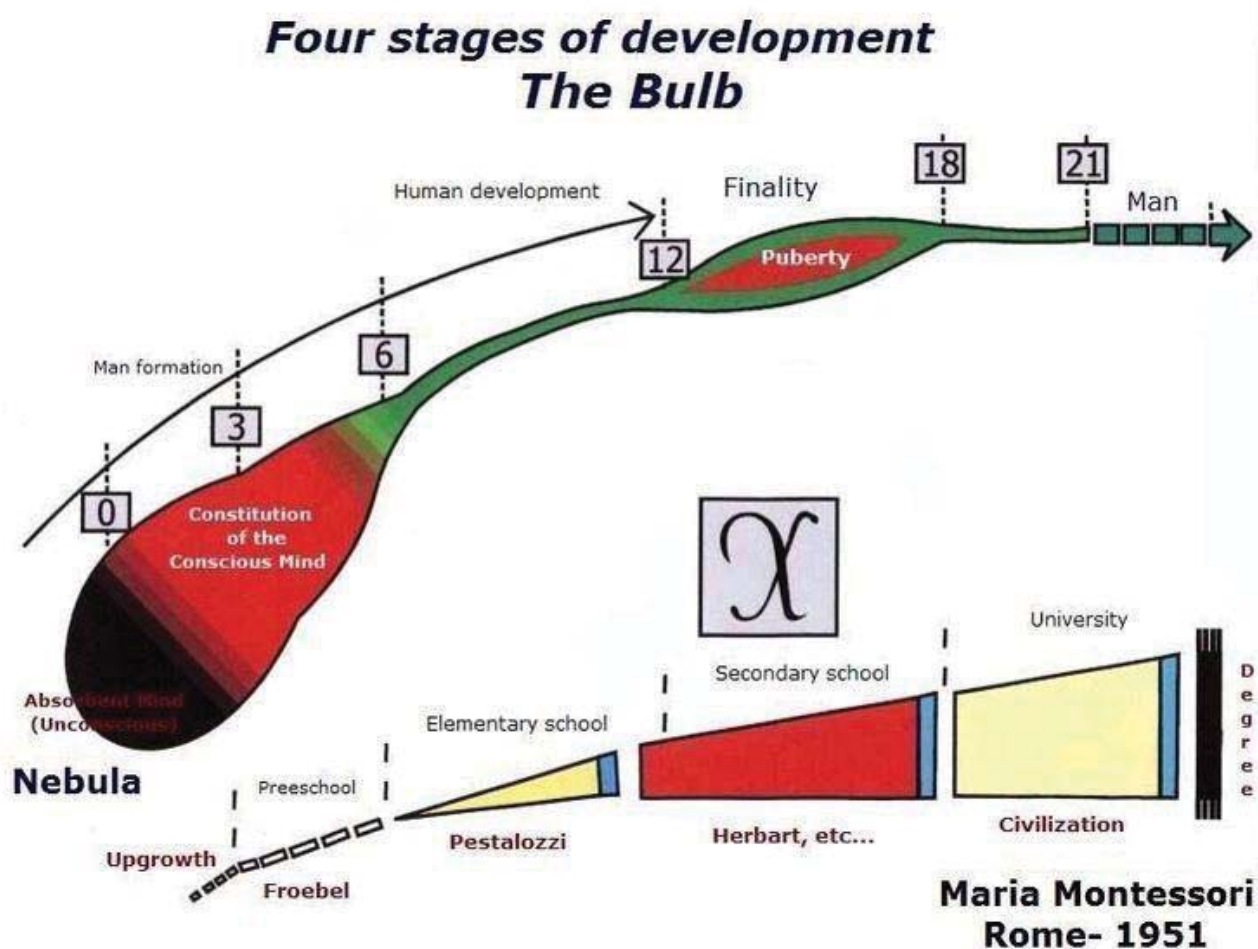
Діти занадто занурюються у гаджети та не бачать реальне життя. Не придбають навички спілкування з однолітками.

Для вивчення проблематики та визначення практичних рекомендацій я пропоную використовувати напрацювання Методики Монтесорі. Це науковий метод який базується на психології, підтверджений великою кількістю наглядів і пояснює поведінку дитини згідно з її психологічного і фізичного стану та просто здоровому глузді. Зараз Методика Монтесорі

використовують у багатьох країнах всесвіту як у вигляді Монтезорі шкіл, так і у загальних освітніх програм.

У 1938 році Марія Монтезорі прочитала свою лекцію про 4 стадії розвитку дитини. У 1950 році вона доповнила її. Отже, методика спирається на чотири періоди у розвитку дитини, які поділяються на підперіоди [1].

Розглянемо Схему вікової луковиці Монтезорі:

1-й період від народження до 6 років. За «луковицею Монтезорі» це майже найважливіший період у розвитку дитини, на цьому етапі відбувається найбільша кількість трансформацій з людиною. Так, наприклад у цьому періоді у дитини декілька разів змінюється «вектор уваги» - це коли дитина концентрує свою увагу та підлаштовує свою поведінку під модель поведінки цієї людини або групи людей.

Враховуючи «вектор уваги» ми можемо розуміти хто для дитини є «авторитетом», хто на неї впливає на поточному етапі розвитку, через кого вона буде вбирати звичаї та традиції.

Вектор уваги «На матусю» 0-2. Дитина народжується як чистий лист, вона не розуміє та не розрізняє, що таке жовте чи червоне, що таке груша чи ананас, вона не розрізняє емоції, що таке добре чи погане і навіть не знає слів котрі це все описують. Перше що отримає дитина - це розуміння “мені добре чи зле”. Через те, що дитина не може нічого вимовити природа заклала у неї інструменти оповіщення – спокійний вираз та посмішка або сумний вираз з плачем. Також природа винагородила дитину почуттям найближчої до неї людини – матері.

Дитина при народженні повністю залежить від людини яка її народила - матері. Це єдина людина на якій сконцентрована увага дитини. Від матері залежить все існування дитини. Дитина повністю відчуває маму вона бачить її реакцію на навколишній світ і навіть психологічний стан копіюється з матусі.

Дитина не розуміє слів, вона їх тільки починає розрізняти та запам'ятовувати. Тому дитина запам'ятовує та сприймає поведінку мами. Відповідно все що відбувається з матусею відразу відображається на дитині, її радість та страхи, впевненість або розгубленість, тривоги та спокій.

По перше як матуся відповідає базову потребу дитини – довіру до всесвіту. Ми спостерігаємо коли мама дитини спокійна і нормально реагує на все що коїться навколо неї – дитина теж спокійно реагує як на малі подразники такі як різкі звуки, так і на відсутність матусі біля неї. Матуся показує дитині своєю поведінкою чи безпечний світ, чи його необхідно застерігатись. Але якщо татусь, бабусі чи вихователі у дошкільному закладі у цей час проводять багато часу з дитиною, то вони теж є “авторитетами”.

По друге дитина зчитує поведінку матусі у родині. Чи відчуває Вона комфорт у родині, чи сподобається їй робити домашні справи. Як матуся

спілкується з чоловіком та дітьми. Чому матуся радіє, що її засмучує. На що вона ображається, як реагує на конфліктні ситуації.

Вектор уваги на татка та інших родичів, початок періоду 2-6. Далі вектор уваги поширюється й у поле зору дитини додається спочатку татусь, а потім й найближчі дорослі родичі, які безпосередньо беруть участь у житті дитини та викладачі у дошкільному закладі, який відвідує дитина.

Тато (або людина яка виконує його роль, наприклад дідусь або старший брат) дуже важлива людина на цьому етапі. Ця людина показує дитині що всесвіт не обмежується тільки на мамі. Тато комунікує з зовнішнім всесвітом. Діти дуже цінують час проведений з татом без мами.

У цьому віці сама дитина починає грати більш значну роль у повсякденному житті родини. Вона вже бере участь у сімейній рутині. Дитина фіксує всі ті невеличкі повсякденні традиції як привітаються у родині, як родина снідає, як вирішуються конфлікти. Вона ніби “фотографує” усе і негативне і позитивне і це стає її сутністю. Якщо, наприклад тато прогулюючись з дитиною навіть не говорить нічого вербально, а автоматично стискає сильніше руку, коли бачить людину певної національності, чи його рука пітніє у цій момент - дитина на підсвідому рівні буде з побоюванням відноситись до людей цієї національності, навіть не розуміючи чому.

Дитина фіксує, як члени родини роблять спільні справи такі як підготовка до свят, готування їжі. Як родина готується до якоїсь справи, чи робиться це разом, як розподіляються ролі, чи хтось один бере все на себе, наприклад займається всіма справами по дому. Потім у дорослому віці коли затикаються люди з різними сімейними традиціями, вони навіть не розуміють, що можна робити якимось інакше, наприклад миття посуду, де посуд має кожний за себе, в інших родині тільки матуся і т.д., це навіть приводить до конфліктів, тому що кожна сторона приймає «свої звички» як норму.

У цьому віці дитина отримує смакові вподобання. Бачить та запам'ятає як поводять себе члени родини. У цьому періоді у дитині дуже розвивається потреба бути схожою на батьків і реалізує це через самостійність. Головне розуміти дорослим, що у цьому періоді дитина більше копіює їх поведінку ніж реагує на слова.[1]

Вектор уваги на дітей старше нього. Після дорослих, дитина починає звертати увагу на дорослих дітей, тому що вони можуть підстроїтись під неї, розуміючи що вона ще маленька. Діти поглинають: як старші діти відносяться до дорослих, як вони поведуться з молодшими дітьми. Діти тягнуться до них, пробують схожими на них, брати участь у їх іграх та житті.

Вектор уваги на дітей молодше нього - період 3-6 коли дитина починає звертати увагу на дітей молодше нього. Починає відпрацьовувати навички спілкування, які вона бачила від дорослих та старших дітей, як піклуватись молодшими.

І тільки потім дитина готова для спілкування з однолітками та у неї формується **вектор уваги на однолітків**. Вона може десь поступитися своїми бажаннями, десь навпаки настояти на своєму, десь допомогти, а десь прийняти поміч. Діти, котрі у цей вік мають небагато контактів з різними дітьми різного віку далі у більший часті мають проблеми зі спілкуванням з однолітками. Цей вектор повинен сформуватись до кінця цього періоду, ближче до 6 років.

А десь близько 6 років, дитина активно комунікує з однолітками, вага інших людей для неї поступово зменшується і дитині важливо бути таким же як «усі», але «усі» для нього це та невеличка зграя однолітків навколо нього, які роблять теж саме що і він, у садочку, на майданчику, на якихось гуртках.

Діти переймають та повторюють за старшими все що бачать і добре і погане за розумінням дорослих. Але діти й ті що переймають і ті що демонструють поведінку не розуміють чи це добре, чи це погане. І знову на дорослих покладаються обов'язки контролювати та організовувати середовище де дитина може робити «добрі поступки». Щоб одні діти мали

можливість демонструвати, а інші спостерігали, як необхідно поводитись у тих чи інших ситуаціях. Наприклад у спальні ми спимо, у столовій ми їмо і не бігаємо не тільки, тому що це небезпечно, а, тому що тут так поведяться. А бігаємо ми на прогулянці, розкладаємо іграшки в ігровій.

Роль вихователя у дошкільному віці. У оточені дитини з'являються вихователі або дошкільні педагоги, яких вони бачать від 4 до 8 годин на день, тобто стільки ж, як і батьків або просто значну частину доби.

Щоб вплинути на суспільство, ми повинні звернути свою увагу на важливість дошкільних закладів, тому що саме малюки творять людство, а створювати вони можуть лише з того матеріалу, який ми їм даємо. При цьому навколишнє середовище є інструментом, бо дитина вбирає своє навколишнє середовище, бере з неї все і втілює це в собі. Зі своїми необмеженими можливостями вона може бути перетворювачем людства. Дитина несе нам велику надію та нове бачення. Існує багато такого, що ми, вчителі та вихователі, можемо зробити, щоб привести людство до більш глибокого розуміння, вищого рівня добробуту та до вищого рівня духовності. [1]

Однорівнева конструкція для пояснення дитині ситуацій навколо неї.

Для пояснення будь чого, дитині необхідно використовувати прості імперативи “якщо щось - то тоді”.

опис	по стійний вираз	посилання	постійн ий вираз	опис
ситуація у якій (не) можна щось робити	Т ОМУ ЩО	у якомусь середовищі (відповідно віку)	(не) ПРИЙНЯТО робити	робити наступним чином

Приклад:

опис	по стійний вираз	посилання	постійн ий вираз	опис

Ми не віднімаємо іграшку у іншої дитині	Т ОМУ ЩО	у нашої родини	ПРИЙНЯТО	поважати приватну власність
---	----------------	----------------	----------	--------------------------------

Приклад, як пояснити неадекватну і нелогічну поведінку інших дорослих:

опис	по стійний вираз	посилання	постійн ий вираз	опис
Ми переходимо на пішохідному переході тільки на зелене світло	Т ОМУ ЩО	у нашої родини	ПРИЙНЯТО	піклуватись власною безпекою.

Приклад, як пояснити правила у іншому середовищі (які можуть відрізнитись від родинних):

опис	постій ний вираз	посила ння	постійний вираз	опис
У приміщенні кафе ми ходимо спокійно і говоримо тихо	ТОМУ ЩО	у нашої родини	ПРИЙНЯТО	поважати відпочинок інших людей
У школі (на тренуванні) ми не перебиваємо питанням вчителя (тренера)	ТОМУ ЩО	у цьому закладі	Є ПРАВИЛО	задавати питання наприкінці уроку (вислову тренера).

Також цю подібну формулу можна використовувати для пояснення дитині неприємності тих чи інших її дій з посиланням на її “вектор уваги”.

пос илання	постійний вираз	опис	постій ний вираз	опис	опис
Твій тато	КОЛИ ЙОМУ НЕ ПОДОБАЄТЬСЯ	об разливий вираз	ГОВОРИТЬ:	мені не подобається коли Ви так говорите	а не кидає іграшку в іншу людину

Головне розуміти, щоб ця конструкція спрацьовувала, необхідно щоб це правило дійсно виконувалось у сім'ї чи авторитетною людиною (групою людей). Інакше ці імперативи не будуть спрацьовувати. Ми можемо багато разів говорити дитині говорити що “ми вдома при роздяганні складаємо речі у відповідні місця”, але якщо ми самі їх просто скидаємо просто на зручний стілець, дитина буде повторювати наші дії, а не те що ми говоримо.

Позитивні вирази. Доведено що наш мозок фільтрує конструкції з використанням негативу, особливо ярко це спостерігається у дітей – вони просто не чувають частку НІ або НЕ у висловах:

НЕ можна ... , НЕ роби цього ... , НЕ чіпляй ...

Це пов'язують з тим що мозок налаштовано таким чином, щоб запам'ятовувати:

ЯК ПОТРІБНО РОБИТИ

Скоріш за все це пов'язано з заощадженням ресурсів – для розв'язання тій чи іншій ситуації достатньо запам'ятати ОДНЕ правило – як «можна» отримати необхідний результат, замість БАГАТЬОХ правил як це «не можна» досягнути. Цим пояснюється й особливість дітей запам'ятати то «як роблять» інші дорослі або діти у процесі своєї життєдіяльності.

2. Період віку від 6-ти до 12-ти років, ми зазвичай називаємо шкільним, дитина змінює середовище, вважає себе дорослою. І по “луковиці” Монтессорі ми бачимо що у дитині зменшується можливість засвоювати нові навички. Вона поглинає велику нову інформацію за допомогою тих навичок та вмій, що отримала у попередньому періоді. Родина вже віддала дитині те що змогла. Вектор уваги зміщується на однолітків. Це не позначає що батьки зовсім нічого не можуть зробити, але тепер зусилля на це будуть витратитись дуже великі. Дитина вже закріпила свої навички та уміння, також звичаї які вона отримала на попередньому періоді. Тому зіштовхуючись з новими обставинами або необхідність робити те що вона ніколи не робила, дитина вже не поглинає як губка – а чинить опір і не завжди приймає щось. На цьому

ґрунтується багато конфліктів та суперечок, як з дорослими, так і з однолітками. Дитина легко втрачає мотивацію, як до навчання, так і до комунікації з суспільством.

І ми бачимо дві протилежності або дитина повністю занурюється у групову зграйну модель і готова повторювати як «розумні», так і зовсім «безглузді» - «погані речі». Або навпаки дитина дистанціюється від групи дітей, а у сучасному суспільстві цьому дуже спонукають гаджети, і діти повністю занурюються у них, повністю втрачаючи зацікавленість до «реального світу», аж до втрати зацікавленості до будь-яких рухів та активностей.

У цьому періоді, дорослим дуже важко підтримувати якісь звичаї та традиції, а освоювати «нові для дитини» дітям ще важче. Тому **дорослим необхідно** прикласти ще більше зусиль. Розглянемо які **інструменти** можемо поради дорослим.

Подивимось до вектора уваги – його націлено на однолітків.[4] Тобто дорослому необхідно створювати активності та ситуації у яких можна втягнути у колективну дію групу дітей і додавати або ускладнювати комунікацію, створювати активності та діяльність де буде цікаво працювати гуртом. При цьому необхідно використовувати досвід досвідчених педагогів та тренерів, і який застосовують розробники ігор. Давати дітям якісь прості дії, щоб вони бачили та отримували задоволення від того, що у них це гарно виходить – втягнути у процес. Потім поступово ускладнювати, даючи дитині отримати успіх. Коли дитина зіштовхнеться зі складнощами, вона вже буде розуміти, що вона не тільки «програла», але й у неї є досвід «маленьких вигравів».

Також необхідно підходити з іншого боку уваги, там де легко застряють наші діти – з боку гаджетів. Гаджет в першу чергу розглядати як постачальник контенту. Контентом може бути мультфільми, науково-документальні фільми, ігрові фільми, анімований контент, а також ігри.

Гарним прикладом може бути Мультсеріалі “Пес Патрон” [10]. Цей просвітницький проект реалізовано за підтримки USAID у партнерстві з UNICEF [11]. У цьому проекті ми бачимо дійсно **козацькі наративи**: «Я справжній українець — я ніколи не здаюся» [13].

У цьому напрямку **головна задача дорослих** створювати такий контент, на усіх рівнях від викладачів до професійних виробників контенту та книжок. А задача батьків та викладачів - контролювати використання контенту та зміщувати увагу дітей у бік якісного контенту.

3. Період віку від 12-ти до 18-ти років. Головна подія цього періоду, це перетворення людини із дитину у дорослого. Це становиться коштом повної перебудови організму, його ендокринної системи, так званого гормонального вибуху. Наслідком цього дитина отримує мозок дорослого і тіло підлітка. З цього моменту дитині можна донести глибокі, багаторівневі пояснення. Перед пубертатним періодом мозок на невеликий термін знову відчиняється для отримання нових навичок, поглинання нових можливостей, мозок дитини поглинає без опору нові концепції нові можливості та бажає їх застосувати – це дає родині та іншим дорослим невеличку можливість впливати на дитину. У цей період дитина дуже вразлива до зовнішнього впливу. Історично цим користувались тоталітарні системи: у радянському союзі промивались мозки за використанням піонерської та комсомольської організації, у фашистській Германії використовували гітлер'югенд (з 10 до 18 років), у радикальних релігійних організаціях, наприклад в Афганістані готували бійців ісламу. З позитивних прикладів можемо привести скаутські організації. В Україні розвивались Скаути й свого часу зі скаутських організацій з'явився Пласт — Національна скаутська організація України.

В скаутських організаціях дуже важливе значення приділяють вивчання та підтримувannya національних традицій, велика частка часу приділяється вивчання, підготовці та проведенню традиційних свят. Робота дорослих построєна таким чином що вони тільки наглядають та допомагають

в організації, але все інше роблять діти: підготовку, проведення, активну участь.

На базі скаутських організацій ми бачимо як діти вчаться комунікувати між собою, з дорослими, розподіляють ролі між собою і виконують їх.

До війни були спроби державних установ долучитись до розвитку скаутського руху. Але головною проблемою як і у всьому світі є кадрова проблема. Формально підходити до спілкування з дітьми та скаутського процесу не можливо довго, діти почувають фальш і швидко втрачають зацікавленість і покидають лави. Якщо підходити до цього процесу формально і залучати дітей примусово то тоді є ризики отримати «піонерську організацію». Тому дуже важливо залучити небайдужих дорослих до скаутського руху, скористатись їх технологіями та напрацюваннями як у праці з дітьми, так і у підготовці дорослих.

Дорослі в цьому віці можуть покращити свої відносини з дітьми. [1]. Прищепити важливі традиції дуже важко, діти вже приходять у цей вік зі своїм життєвим багажем, але вони відчинені до нового. І ми знову отримуємо важливість ролі дорослих. Дорослі беруть можуть взяти на себе відповідальність і вийти в контакт з дитиною наступним чином побудувати прості правила, жорсткі обмеження.

Наприклад. Ти повинен приходити до дому не пізніше 22:00 тому що тобі потрібно висипатися перед школою. Тобто одна дія, яка несе зрозумілі обмеження та обмеження по терміну – поки ти не станеш повністю дорослим.

Дітям у цей період дуже важливо зрозуміти своє місце у групі де вони опинились, протестувати, спробувати все що їм цікаво. Побачити практичну реалізацію своїх навичок та дії, перейти до «дорослих справ». Однією з привабливих сторін скаутів є те, що там дитині дається можливість застосувати на практиці теоретично отримані знання: поставити та жити у наметі, власно приготувати їжу і потім її з'їсти, одягнутися та пройти кілька кілометрів і знову отаборитися.

Також ми можемо побачити спроби пошуку себе і свого місця на прикладі такого явища як Тік-Ток. Де дуже наочно ми можемо побачити таке явище як «челенж», коли хтось запускає якусь дію, у гарному випадку безпечну і нейтральну, і діти намагаються не тільки дивитись, але й повторювати та розповсюджувати не тільки у мережі, але й у реальному житті [13]. Вікові тенденції та знання знаходять своє відображення у сучасності та підтверджуються сучасними психологами практиками [14].

Марія Монтесорі для цього віку «вигадала» так звані «ферми». [1]. В той час це дійсно були ферми, де діти проживали тижнями і здійснювали практичну діяльність по догляду за тваринами та рослинами, самі готуючи для себе їжу. З ними були декілька дорослих, які проводили уроки шкільного навчання, а у повсякденне життя практично не втручались. Ця концепція продовжує жити та успішно приймається дітьми. Кожна Монтесорі школа прагне зробити класичну ферму або її заміник. Ця концепція також застосовується сучасним державними освітніми системами, на нашому просторі нам знайомі «практика» або «практичні заняття» або «учбово-виробничі комбінати». Я мала дуже гарний досвід, на власні очі побачила реалізацію концепцію «ферм» у Німеччині у декількох школах. Я побачила реалізацію у вигляді класичної ферми за містом, куди їздили діти по черзі працювати та виконувати ручну працю. Також я слухала про сучасної реалізації у вигляді бізнес інкубатора. Дорослі допомагали організувати юридично, а всю діяльність здійснювали діти. Запам'ятались деякі бізнеси тінейджерів. Кейтеринговий бізнес, де діти організовували не тільки шкільні заходи, а й сторонні, які замовляли жильці міста, приводились приклади коли діти отримали на руки до 200€ за виконану роботу, і там це дійсно контролюється, щоб діти отримали ці гроші. Також у них працював бізнес по друку на футболках. Зараз це досить розповсюджений бізнес і у дорослій бізнес сфері.

Тобто в цьому віці 12-15 років можна впливати на дітей і **знову за участю дорослих**, щоб діти бачили як повинен себе вести дорослий, сам

дорослий повинен дотримуватися правил, відігравати свою роль у процесі, відносився до дитини як до рівного учасника процесу. [1]

Гарно було б використовувати інструменти що дійсно працюють, такі як скаутські організації і бізнес інкубатори – ферми де **за допомогою дорослих** - носіїв традицій, діти можуть «знайти себе», своє місце у світі, перейняти дорослі звичаї і традиції дивлячись на реальних дорослих у реальних умовах.

4. У періоді від 18-ти до 24 років людина завершує трансформацію у «дорослу». Людина відокремлюється від звичної для неї групи, родини, шкільного або студентського колективу. Молода людина вже розуміє хто він є та йому важливо те що він унікальний у світі. Він визначається у питаннях «Що я у цьому світі?», «Як я можу вплинути на світ?». У періоді 21-24 років молоді люди визначаються зі своєю «дорослою» спеціалізацією.

І поступово молоді люди становляться вже «носіями» традицій та звичаїв. Вони часто попадають у нову середу, вони формують свої власні звичаї, обирають або змінюють традиції що наслідують. У групах молодих людей, коли вони залишаються без догляду з боку дорослих, ми можемо побачити які звичаї та традиції вони винесли з дитинства, що вони беруть у своє доросле життя. Що вони намагаються утримати та втілити у своє життя, а з чим свідомо або несвідомо прощаються назавжди.

Використовуючи їх молодіжний запал до спроб вплинути на світ, з відповідною допомогою можна отримати якісних носіїв, котрим зрозуміло сучасне ставлення до звичаїв і традицій, вони зовсім нещодавно самі були цільовою аудиторією.

По перше їх можна залучати до створення контенту, вони розуміють що чіпляє молодь, вони розуміють як користуватись сучасними технологіями та інструментами: відео, кліпи, соцмережі, подкасти, ігри застосунки, месенджери.

По друге їх соціальну активність можна залучати до роботи з дітьми у гуртках, спорт секціях, де молодь може за відповідною підготовкою може

передавати дітям те що мають самі. Їм самим ще цікаво робити теж саме що і дітям, вони самі напрацьовують свої навички у соціальних комунікаціях. Своєю мотивацією вони спроможні запалювати дітей і дітям теж цікаво, тому що діти бачать у молоді рівних себе, а не дуже дорослих котрі «повчають», а не діють сумісно.

Ставлення та відношення до традицій у сучасному суспільстві. За останній час з'явилися цікаві проєкти де пересічні громадяни користуються українськомовним контентом. Приведу яскраві приклади.

Проєкт «Рок-Відродження» ([https://www.radioroks.ua/programs /60-rok-vidrozhennia/](https://www.radioroks.ua/programs/60-rok-vidrozhennia/)). Де не просто згадали поетів 20-30 років , а використали їх вірші у творчості сучасних рок гуртів і ці пісні стали хітами і досі знаходяться у ротації радіостанцій.

Приклад проєкту за котрий голосують грошима є видавництво Старого Лева (<https://starylev.com.ua/old-lion/about>), де не тільки друкують переклади, а й створюють нові книжки українських письменників, дитячі книжки з гарними самостійно розробленими ілюстраціями. Наприклад книжки Галина Вдовиченко - 36 і 6 котів (<https://starylev.com.ua/36-i-6-kotiv>). Вони також відчинили мережу монобрендових книгарень-кав'ярень: зараз обрати книжки, посмакувати кавою та відвідати цікаві літературні зустрічі можна у затишних закладах Старого Лева у Львові, Києві, Одесі і Дніпрі.

Також до цього голосування грошима можна віднести кіно. Навіть з продукції закордонного виробництва робили не тільки якісний дубляж, а цілі проєкти до яких долучали відомих українців та озвучували їх голосами відомих героїв. Такі відомі закордонні проєкти як: Тачки, Нікчемний Я, Літачки, Рятувальний загін, Пригоди Паддінгтона та інші. Діти чують гарну українську мову, героїв з великим ентузіазмом озвучували відомі зірки, тобто діти голосами тих хто кожний день спілкується з їх батьками. Більш того. За якість цих озвучок діти голосували грошима батьків, сім'ями йшли на прем'єрні покази цих та інших фільмів.

Тобто ми бачимо що існує не тільки державне просування, а й **потреба у цьому у пересічних батьків і дітей**. Тобто ми фіксуємо наші звичаї та традиції на сучасному рівні – сучасним контентом, який залишиться та буде використовуватись ще багато часу. До цього долучаються творчі і просто відомі люди, пересічні люди споживають це як норму, якісну гарну цікаву норму.

Свята дуже велика частина традицій, найбільш візуалізована та обрядова. Історично більшість свят було пов'язано до традиційного християнського віросповідання і неділимо було пов'язано з церквою. Відповідно під час знаходження України у складі СРСР ці свята пригнічувались. Особливо у великих містах. Але й у той час народ не бажав залишати цікаві обряди які привносили різноманіття у їх життя, колядування на Різдво, млинці на Масницю, кулічи на Пасху та інше. Після отримання незалежності святкування вийшло із підпілля та розгорнулось в тому числі і на вулицях великих мість, щільно влившись у наше життя. Вони прикрасились ярмарками, цікавими виставами на вулицях та церквах, це все те що до сіх пір приваблює дітей, заохочує їх до традиційного святкування та залучає дітей у дійство.

Але навіть у ці традиційні події у наш складний час вносяться зміни та додавання. Згідно з процесом декомунізації ми відмовились від деяких свят або змінили їх зміст та дати святкування, наприклад день матусі і вісімка вже перестала символізувати "жіночий день".

З'явилися нові свята, наприклад День закоханих - нехай навіть з великим комерційним уклоном, але це свято примушує нас до соціальних активностей, замислюватись про 6 своїх почуттів та відносин з коханими, і захоплює усі вікові шари суспільства.

Але й на дати традиційних свят ми додаємо нові змістовності, нові важливі події та сутності таким днем у нас став: **Покрѳва Пресвятѳї Богорѳдиці** — християнське і народне свято, яке відзначається східними

церквами візантійського обряду 1 жовтня, зокрема Православною церквою України, а деякими православними церквами 1 (14) жовтня.

З початку до цього дня додається **День Українського Козацтва**, який відзначається в Україні згідно з Указом Президента України від 07.08.1999 № 966/99 в день свята Покрови Пресвятої Богородиці 1 жовтня. Президент України, враховуючи історичне значення й заслуги козацтва в утвердженні української державності та його вагомий внесок у сучасний процес державотворення, визначив цю дату своїм указом [15].

Ми пов'язали наші коріння з сучасністю та прив'язали до наших традицій. Потім притримуючись традицій (Голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович мотивував вибір дати 14 жовтня для Дня захисника України історичною традицією вшанування українського війська на Покрову) ми визначили цей день для святкування ще одного важливого для України свята:

День захисників і захисниць України — державне свято України, що відзначається щороку 14 жовтня і започаткувалось у 2014 року президентським указом із назвою «День захисника України». З 2015 року є державним святом і неробочим днем. У серпні 2021 року свято було перейменовано на «День захисників і захисниць України» для встановлення статевої рівності.

Таким чином бачимо, що ми використовуємо традиції для захисту нашої ідентичності. Традиції це не тільки щось жорстке та застаріле, а й нове та сучасне. Це важливий та живий інструмент для виховання нового покоління та доносити цінності навіть через свята та обряди.

Підіб'ємо підсумки. В незалежності від віку дітей батьки та дорослі які виконують ролі педагогів та тренерів відіграють значну роль у передачі звичаїв та традицій. У деякі періоди дорослі безпосередньо передають їх своїм прикладом в інші у якості модератора. Для того, щоб здійснити вплив на передачу звичаїв та традицій необхідно приділяти увагу наступним групам впливу.

Батьки у яких є діти або скоро будуть. У цієї групи одночасно проста та важка задача. Її можна передати однією простою фразою: «скільки **Ви не намагаєтесь виховувати своїх дітей – вони будуть схожі на Вас**». Проста, тому що з дітьми батькам додатково нічого не потрібно робити, зокрема спілкуватись та пояснювати те що коїться з ними та навколо них доступними для їх віку фразами. Складна, тому що необхідно взяти відповідальність на себе і діяти самим, активно жити та дати дітям побачити як повинні жити дорослі люди. Важливо пам'ятати що головний вплив Вони можуть зробити у першому періоді віку 1-6 років і деякий вплив у віці 12-15 років перед пубертатним періодом.

Група **молоді котра закінчує або вже завершила школу** може грати подвійну роль у передачі звичаїв і традицій. **По перше** ця група скоро може стати батьками, відповідно їй необхідно донести ту ж саму думку про відповідальність у вихованні дітей і власної активності як дорослих. Так Вам можуть допомогти інші люди, Ваша родина, педагоги, але в першу чергу Вони повинні розуміти, що тільки те що Вони будуть використовувати у власному житті, те що Вони використовують, як Вони поведуть себе – передається власним дітям, і якщо Ви бажаєте, щоб Ваші діти були схожі на Вас, необхідним та достатніми умовами є приділяти свій час спілкуванню з дітьми та діяти самим так Ви бажаєте, щоб робили діти. Інакше діти будуть копіювати сторонніх людей або попадуть під вплив невідомих людей у «мережі». **По друге** цю групу необхідно залучати до створення якісного контенту використовуючи їх природню мотивацію здійснити вплив на навколишній всесвіт та їх вікову близькість до дитячої аудиторії і розуміння її зацікавленості.

У якості **інструменту впливу** суспільство може використовувати **чинні групи дорослих** які вже контактують з дітьми, але до останнього часу ми не приділяли увагу до їх можливостей впливу на дітей. **Перша** недооцінена група впливу це **педагоги-вихователі дошкільного навчання**, до останнього часу вона була недооцінена, основною функцією їй

призначався «догляд за дитиною» і належала до непрестижних професій. Але спочатку на заході звернули увагу на цей вік дітей як важливий у розвитку дитини і початок шкільного навчання змістили до віку 4-5 років, а зараз і на Україні це впроваджується як у приватній, так і державній освіті. Відповідно значність фахівців зараз значно підвищилась і у закладах дошкільної освіти існує дефіцит високоякісних фахівців.

Друга недооцінена група впливу це куратори-ведучі позашкільних гуртків, особливо таких організацій як **Пласт, Скаути** та подібних їм структур. Після отримання незалежності ці структури показали свою стійкість, залишивсь без значної підтримки держави і працювали на ентузіазмі дорослих та батьків. Вони можуть достатньо ефективно доносити такі складні розуміння як відношення до Батьківщини та Козацькі традиції.

Також необхідно розвивати та підтримувати **спроби комерційних організацій** з створення бізнес інкубаторів та стартапів у дитячому напрямку.

Головна задача це залучити до цих груп дійсно замотивованих людей, котрі не просто приходять заробляти гроші, а можуть стати прикладом для дітей і модерувати їх діяльність. Та здійснити їм максимальну підтримку у їх нелегкій справі як фінансово, так і інформаційно. Для фінансування можна використовувати дуже дійсну сертифікатну модель: коли фінансування йде за дитиною, батьки сплачують частку грошей і віддають свій сертифікат на державне фінансування позашкільного закладу, за зразком грошового сертифіката на загальну освіту. Це дасть можливість найбільш ефективним установам, які дійсно заохочують та залучають дітей до активного життя, компенсувати витрати на мотивацію роботи дорослих та розвиток установ.

Використані інформаційні джерела:

1. "The Absorbent Mind" By Maria Montessori (1870 – 1952). 297 Pages | Fifth edition 2011 | Soft cover | Theosophical Publishing House, Adyar.
2. The Secret of Childhood: Maria Montessori, Languages: English, Number Of Pages: 188, Binding: Kindle Edition, Release Date: 03-08-2019.

3. “Education for Human Development” M. Montessori Montessori Pierson Publishing Compani, 117p.,
4. “The Child, Society and the World” M. Montessori Montessori Pierson Publishing Compani, 126p.,
5. Teach Me to Do It Myself M. Montessori Release Date:August 2004. Publisher:B.E.S.. Length:176 Pages.
6. Електронне джерело: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F>
7. Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. К. : МАУП, 2007. 384с. С.337–342.
8. Електронне джерело: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/inakshe-ditinstvo/>
9. Електронне джерело: <https://spilnoteka.org/seriya-mulykiv-pes-patron/>
10. Електронне джерело: <https://vseosvita.ua/news/pes-patron-ukrainskyi-multserial-dlia-ditei-80861.html>
11. Електронне джерело: <https://theguard.city/articles/258938/multserial-pes-patron>
12. Електронне джерело: <https://vikna.tv/dlia-tebe/tiktok-chelendzhi-shho-cze-yaku-zagrozu-stanovlyat-ta-yak-zahystyty-dytynu/>
13. Електронне джерело: <https://tsn.ua/exclusive/nebezpechniy-chelendzh-u-tiktok-chomu-pidlitki-kovtayut-kapsuli-z-miynimi-zasobami-1858546.html>
14. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C_%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0

РОЛЬ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПЛАНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Ірина Рзаєва

вчитель початкових класів

Ірпінська гімназія «Освіта»

м.Ірпінь

магістрант

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

Життєво важливою проблемою сучасної педагогіки, загальноосвітньої школи та інших навчальних закладів є відродження духовності, цінностей, формування їх у підростаючих поколінь. У наш час це головне завдання навчальної і позакласної виховної роботи серед молодших школярів, причому існує потреба здійснювати розвиток особистості на широкій основі – у моральному, соціальному, інтелектуальному, світоглядному аспектах.

Ключові слова: козацька педагогіка, позакласна робота, виховний процес, молодші школярі, цінності, патріотичне виховання, родинне виховання.

Сьогодні, урахувуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, обставини, що пов'язані з війною, усе більше актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття моральних цінностей, патріотизму.

Мета статті є огляд способів формування креативної особистості молодшого школяра шляхом позакласної роботи, розкриття сутності поняття «позакласна робота». Аналіз значення позакласної роботи в плані реалізації

ідей козацької педагогіки. Розглядання особливостей, завдань, умов та форм організації позакласної роботи в початковій школі в плані реалізації ідей козацької педагогіки.

Позакласна робота – це складова частина навчально-виховної роботи школи, сукупність різних видів діяльності, що володіє широкими можливостями, яка здійснюється у взаємозв'язку з роботою на уроці.

Роль і значення позакласної виховної роботи у всебічному розвитку дитини посилюється тим, що вона сприяє вихованню не лише духовності і моральності, а стимулює розвиток творчої обдарованості, залучає дитину до культури спілкування, патріотизму, почуття моральних цінностей. Свобода і можливість вибору улюблених занять у позашкільний час добре впливає на молодших школярів. Організація діяльності дітей у формі дозвілля сприяє вільному спілкуванню у середовищі ровесників [3].

Система освіти і виховання на всіх її ступенях має ставити за мету формування особистості, яка усвідомлює свою належність до роду, етносу, краю, держави, особистості здорової і багатой фізично і духовно.

У козацькі часи нашому народові були притаманні високий рівень шляхетності, моральності, духовності, доблесті й звитяги, знання і бездоганне дотримання національних традицій і звичаїв. Ці якості потрібні українському народу і сьогодні. В «Концепції національного виховання» одним із провідних напрямів виступає родинне виховання: «Родинне національне виховання – природне, провідне виховання; батьки-головні вихователі протягом усього життя Дитини». У період відродження національної освіти і виховання важливого значення набула козацька педагогіка.

Козаки, завдячуючи волелюбності та духовності, створили форму національної державності: Землі вольностей Війська Запорізького (Запорізьку Січ). Також в українській історії зберігається пам'ять про досвід козацького демократичного ладу, який відповідав національному характеру українців, та про інші матеріальні і духовні пріоритети. Обов'язком козаків

була особлива увага до національної культури, освіти та кобзарства. Козацтво – це вільний українських народ, які вважали своїм обов'язком бути захисниками своєї землі, поважали своїх предків. Які сформували наші традиції, цінності та педагогічну думку.

Принципи козацької педагогіки орієнтують школярів до чесних стосунків, гідних пам'яті роду та доброї слави предків, виховують любов та повагу, моральні цінності, гідність.

Досвід козацької педагогіки в позашкільній роботі допоможе вчителю користуватися такою важливою рушійною силою, як розуміння суперечності між досягнутим результатом і необхідним, спрямує школярів не лише на раціональну самоорганізацію, але й бажання використовувати кожен вільну хвилину як для особистісного, так і для суспільно корисного розвитку з орієнтацією на такий козацький девіз: «Кожна людина є головним і єдиним перетворювачем самого себе і свого життя».

Впроваджуючи на гуртках позакласної роботи козацьку педагогіку молодші школярі вчать традиціям, історії, культурі козацьких свят, звичаїв.

В школярів необхідно виховувати глибокі почуття патріотизму, національної свідомості, етнічної та загальнолюдської гідності, морально-психологічні та духовні якості, забезпечувати високий рівень загальної культури та опанування народних знань, народної естетики, моралі, мистецтв. А відтак, виховавши ці якості дитини, ми отримаємо креативну особистість, здатну до творчого мислення. [1]

З цього приводу К. Д. Ушинський зазначав: «Мистецтво виховання має ту особливість, що майже всім вона здається справою знайомою й зрозумілою, а декому навіть справою легкою і тим зрозумілішим і легше здається воно, чим менше людина з нам обізнана теоретично чи практично. Майже всі визнають, що виховання вимагає терпіння; дехто вважав, що для цього потрібні вроджена здібність і вміння, тобто навичка, але дуже мало хто прийшов до переконання, що, окрім терпіння, вродженої здібності та навички потрібні ще й спеціальні знання» [4].

Завдання позашкільної роботи полягає в закріпленні, збагаченні та поглибленні знань, набутих у процесі навчання, застосуванні їх на практиці; формуванні наукового світогляду; виробленні вмінь і навичок самоосвіти; формуванні інтересу до різних галузей науки, техніки, мистецтва, спорту; виявленні і розвитку індивідуальних творчих здібностей та нахилів; організації дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; поширенні виховного впливу на учнів у різних напрямках виховання.

Позакласна робота – це вид різноманітної добровільної навчальної діяльності учнів, яка здійснюється на основі як програмного так і позапрограмного матеріалу під керівництвом вчителя з метою розширення та задоволення їх здібностей, нахилів, пізнавальних інтересів. Позакласна робота має велике значення в навчальному і виховному процесі молодших школярів.

Використані інформаційні джерела:

1. Косар Я. Г. Впровадження інноваційних технологій навчання і виховання в позашкільлі. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2016. № 1. С. 2-7.
2. Пустовіт Г. П. Патріотичне виховання дітей і молоді в позашкільних навчальних закладах: теоретико-прикладні конструкти. *Педагогіка і психологія*. 2015. № 3. С. 16-21.
3. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта та виховання в Україні у векторах сучасного розвитку. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 3. С. 5-10.
4. Пустовіт Г. П. Education and Pedagogical Sciences. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 3. С. 5-10.
5. Яременко Л. Позашкільна освіта як навчальна, виховна і дозвіллева діяльність. *Вища освіта України*. 2012. № 4. С. 52-58.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Кирило Сафонов

Історичний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Анжеліка Ремньова

У статті досліджуються особливості виховної роботи класного керівника в умовах дистанційного навчання та нової української школи; проаналізовано процес становлення інституту класного керівництва.

Ключові слова: класний керівник, нова українська школа, виховання, виховна робота, дистанційне навчання.

Класний керівник – ключова фігура виховного процесу. Це працівник, який здійснює педагогічну та виховну діяльність з колективом учнів класу та їх батьками, сприяє взаємодії учасників освітнього процесу. Роль і функції класного керівника доволі суттєво змінилися за останнє століття і зазнають значної еволюції під час дистанційної форми навчання.

Про організацію роботи класного керівника у новоствореній радянській державі писали у своїх статтях та наукових працях Н. Крупська, А. Луначарський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Зміст діяльності сучасного класного керівника досліджували І. Бех, М. Болдирєв, Н. Волкова, О. Дубасенюк, В. Оржеховська, С. Кириленко, В. Киричук, А. Маркова та ін.

Мета статті – дослідити особливості роботи класного керівника у різні історичні періоди, охарактеризувати функції і особливості роботи класного керівника Нової української школи в умовах дистанційного навчання.

Більше 200 років тому назад почалося становлення інституту класного наставництва, який замінив гувернерів, дядьків, няньок. Відповідно до Статуту навчальних закладів 1804 року вчителі, крім навчання, повинні були займатися вихованням учнів на основі вивчення властивостей і звичаїв дітей, гуманістичного підходу. В тій частині України, що входила до складу Російської імперії до 1917 року такі педагоги називалися класними наставниками, класними дамами. Їх права і обов'язки визначалися статутом навчального закладу, у якому було окреслено коло повноважень всіх педагогів. Класний наставник, вихователь зобов'язаний був вникати в усі життєві події довіреного йому колективу, стежити за взаємовідносинами в ньому, формувати доброзичливі стосунки між дітьми. Педагог мав бути прикладом, навіть його зовнішній вигляд мав бути зразком для наслідування.

Посада класного керівника в школі була введена в 1934 році. Класним керівником призначався один з вчителів, на якого покладалася особлива відповідальність за виховну роботу в даному класі. Обов'язки класного керівника розглядалися як додаткові до основної викладацької роботи [1, с.319]. Діяльність класного керівника перш за все була спрямована на роботу з учнями всього класу, пропагувалися ідеї колективного виховання, наголошувалося, що класний керівник має не забувати про свою основну мету – виховання людей для нового суспільства. У творах радянських науковців і педагогів велику роль відігравала більшовицька ідеологічна пропаганда. Хоча у окремих практиків, зокрема у А. Макаренка, який був прихильником теорії виховання особистості у колективі і через колектив, були й позитивні напрацювання. А. Макаренко вважав одним з найважливіших завдань класного керівника системну роботу з колективом класу, але таку, що гуманізує відносини між дітьми в колективі, сприяє формуванню моральних смислів і духовних орієнтирів, створює ситуацію захищеності, емоційного комфорту, сприяє формуванню навичок самовиховання учнів. Його робота спрямована на становлення і прояв неповторної індивідуальності, «особи» класного співтовариства. У той же час

класний керівник дбає про позицію і місце класу в шкільному колективі, сприяючи міжвіковому спілкуванню [3].

Таким чином, роль класного керівника у радянський період полягала у організації дитячого колективу для навчання і виховання дітей, у формуванні особистості для життя у новому комуністичному суспільстві.

Після розпаду Радянського Союзу в умовах реформування системи освіти почала домінувати концепція ціннісно орієнтованого виховання, відбулася зміна ролі класного керівника у школі. Посадовий статус класного керівника передбачав цілеспрямовану роботу з кожним учнем, складання індивідуальних програм розвитку дітей, впровадження індивідуальних форм роботи з учнями та їх сім'ями. Виховні завдання, зміст і форми роботи класного керівника визначалися запитами, інтересами, потребами дітей та їх батьків, умовами класу, школи, соціуму, можливостями самого педагога.

Сьогодні класний керівник має конкретні права та обов'язки, що регламентовані законом України «Про повну загальну середню освіту»(2020) та законом України «Про освіту» (2017). Виходячи з положень вищеперерахованих законів класний керівник зобов'язаний:

- дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками;
- володіти навичками з надання домедичної допомоги дітям;
- використовувати державну мову в освітньому процесі відповідно до вимог цього Закону;
- постійно підвищувати свою педагогічну майстерність;
- виховувати патріотизм, повагу до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій;
- формувати усвідомлену потребу в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;

- формувати повагу до прав і свобод людини, нетерпимість до приниження її честі та гідності, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками [2].

Класний керівник може відвідувати уроки інших вчителів у своєму класі для термінового оголошення чи для контролю за поведінкою підопічних, також запрошувати до школи батьків або опікунів учнів класу при виявленні проблем у колективі класу, на батьківські збори для надання загальної інформації [1, с. 212].

Форми роботи класного керівника можуть бути різними — індивідуальною, груповою і фронтальною. Також форми роботи вихователя поділяють на: словесні (збори, доповіді, бесіди, диспути, конференції, зустрічі та ін.); практичні (походи, екскурсії, спартакіади, олімпіади, конкурси тощо); наочні (діяльність шкільних музеїв, виставок, тематичні стенди та ін.). Усі вони взаємопов'язані, доповнюють і збагачують одна одну. Метою більшості з цих форм роботи є вивчення колективу класу і побудова у колективі дружніх та взаємоповажних стосунків. На нашу думку, більшість класних колективів згуртовуються не тільки у процесі навчання, а і під час спільних виховних справ.

Основним обов'язком класного керівника є вивчення учнів і координація на цій основі роботи вчителів, які працюють з ними. Процес вивчення учнів має відбуватися з дотриманням певних правил: поєднання навчання із вихованням; дослідження процесу розвитку вихованців протягом усього їхнього перебування у школі; вивчення особистості кожного школяра; педагогічний оптимізм; вивчення учнів має охоплювати всі аспекти їх фізичного, психічного і соціального розвитку; акцентування уваги на позитивних, а не негативних рисах характеру та поведінки учнів [1, с. 213].

Важливим чинником, що докорінно змінив систему освіти в Україні, стала Нова українська школа, яка посилила систему особистісно-орієнтованого виховання, надала можливість розвитку індивідуальних властивостей кожного учня. Перспективність цієї концепції полягає в

усвідомленні учнями своєї індивідуальності, значущості та власних неповторних здібностей. Для сучасного класного керівника НУШ – це перспективи широкого розвитку індивідуальності: можливість самостійно обирати методичні матеріали, експериментувати. Серед нововведень позитивним вважаємо збільшення самостійності у роботі класного керівника.

2020 рік став викликом для представників багатьох професій. Робота вчителя і класного керівника не стала виключенням. Класному керівнику довелося вирішувати багато нових завдань: опікуватися проблемою стабільного інтернет зв'язку в учнів свого класу, проводити класні години онлайн, вирішувати питання порушення академічної доброчесності з учнями та їх батьками, проводити батьківські збори у новому форматі, хоча деякі батьки або бабусі, що «відвідували» батьківські збори замість батьків, не завжди вміли користуватися гаджетами і правильно виходити на зв'язок.

Важливим завданням класного керівника завжди залишалася профорієнтаційна робота, яку потрібно було по-новому організувати в умовах дистанційного навчання. Вже не можна було провести учням екскурсію на підприємство чи вивести у поле, як це робив Сухомлинський з учнями, щоб подивитися, як працюють батьки. Тому класні керівники разом з батьками почали створювати спільні чати; використовувати можливості онлайн екскурсій на підприємства та у освітні заклади (Дні відкритих дверей), проводити онлайн зустрічі з представниками різних професій у Google Meet та Zoom; для виявлення нахилів кожного учня до певних професій, проводити тестування, анкетування і бесіди, використовуючи Viber і Telegram. Поступово вчителі, класні керівники, учні та батьки опанували чи розширили свої вміння користуватися гаджетами для якісного інтернетзв'язку, що сприяло впровадженню інтерактивних форм виховної роботи у педагогічну діяльність класного керівника.

Таким чином, вважаємо, що роль класного керівника за останні два століття трансформувалася і зазнала суттєвих змін, особливо у останні роки під час пандемії, військового стану та впровадження в освітній процес

Концепції НУШ. Партнерство, взаємодія, повага до кожного вихованця і розкриття його творчого потенціалу – це ключові поняття сучасної виховної роботи в закладах загальної середньої освіти, де роль класного керівника стала більш автономною і креативною. Дистанційна форма навчання стала викликом для класних керівників і спочатку звузила їх роль до нагляду та допомоги у організації навчального процесу, згодом сприяла розвитку класного керівника, який продовжив займатися виховною роботою зі своїми вихованцями в нових умовах.

Використані інформаційні джерела:

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 638 с.
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ : Радянська школа, 1990. 366 с.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕРКОВНОПАРАФІЯЛЬНИХ КОЗАЦЬКИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ

Андрій Сергійчук,
факультет математики,
інформатики та фізики
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Войналович

У статті розкриваються системи різноманітних освітніх закладів в період Козаччини, особливості розвитку та функціонування церковнопарафіяльних козацьких шкіл.

Ключові слова: козаччина, церковнопарафіяльні школи, козацька доба, українська культура, освіта.

У період Козаччини склалася система освіти в Україні, яка включала початкову, середню та вищу ланки. Система включала різноманітні освітні заклади, такі як братські школи, Острозька та Києво-Могилянська академії, колегіуми в різних містах, монастирські, парафіяльні, полкові та січові школи. Крім того, діяли друкарні та бібліотеки. У 1766 році запорозькі козаки на військовій раді вирішили відкрити школи при церквах майже у всіх парафіях, в реакції на відмову Катерини II надавати освіту черні.

Найпоширенішими в початковій освіті були церковнопарафіяльні школи, які функціонували при церквах, обслуговуючи козаків, що проживали в різних населених пунктах. Ці школи відкривалися одночасно з заснуванням населених пунктів і розташовувалися в окремих будівлях, обладнаних трьома довгими столами. Кожен стіл відповідав окремому класу, де викладалися різні предмети, такі як читання букваря, вивчення часослова та псалтиря, а також навчання письма. Учні різного віку, від дітей до дорослих козаків, навчалися в одному приміщенні. Після третього класу обирали тих, хто мав бажання навчатися в січовій школі, де акцентували на церковному співі. Найбільш поширеними у початковій ланці освіти були церковно-парафіяльні школи. Вони діяли при церквах, котрі обслуговували козаків, що проживали в паланках, на слободах, зимівниках, хуторах. Школи починали працювати в кожному населеному пункті одночасно з його заснуванням. Ось як описували парафіяльну школу сучасники: «Містилась вона в окремій хаті, де стояли три довгих столи. Кожен стіл відводився окремому класові: за першим читали буквар, за другим – часослов, за третім – псалтир. За двома останніми столами (класами) вчили й письма. Учні були різного віку – від хлопчиків 7-8 років до дорослих козаків. З третього класу набирали охочих до січової школи, де тричі на тиждень вчили церковного співу. Взимку вчилися в хаті, а влітку – просто неба. До школи ходило до 30-40 учнів... Тривалість

перебування у кожному класі залежала від здібностей учня. Закінчення класу школярем було традиційним святом» [1]. Школи були джерелом високого на той час рівня грамотності.

Однією з характерних рис української культури козацької доби (XVI-XVIII ст.) була зацікавленість суспільства у розвитку системи освіти. Як відомо, українська культура розвивалася в умовах протистояння католицької та православної церков, коли кожна зі сторін прагнула використати якомога більше засобів для посилення свого впливу. Як результат такого своєрідного „змагання” за розум та душі українців стала розгалужена мережа різноманітних шкіл.

У своїх записках Павло Алеппський, грек із Сирії, який супроводжував свого батька, антіохійського патріарха Макарія III під час подорожі по Україні у 1654-1656 роках, відзначав культурність місцевого населення:

«По всій Козацькій землі ми помітили прегарну рису, що нас дуже дивувала: всі вони, за малими винятками, навіть здебільшого їхні жінки та дочки, вміють читати та знають порядок церковної служби та церковний спів. Крім того, священники навчають сиріт і не дозволяють, щоб вони тинялися неуками по вулицях» [2, с. 265].

Система освіти часів козащини дала підґрунтя для побудови системи освіти на землях України впродовж століть. Її можна представити у вигляді блок-схеми наступним чином [3, с. 217]:

Як бачимо, церковно-парафіяльні школи були першим етапом здобуття загальної освіти. Згодом на їх базах було створено семирічні трудові школи, які в свою чергу включали в себе ланки початкової та середньої освіти. Так,

наприклад, у Денишах (Житомирська обл.) постановою Святійшого Синоду від 25.09.1897 було створено класичну церковно-приходську другокласну школу та взірцеву школу грамоти, а вже 1919 рішенням комуністичної влади дану школу було реорганізовано загальноосвітню семирічну школу [4, с. 190].

Таким чином, козацька традиція парафіяльних шкіл дала можливість розвитку досить розгалуженої мережі освіти на теренах сучасної України. Причому козацька основа стала традиційною для усіх підневільних земель російської імперії. А згодом розбиття освіти на ланки стало зразком для створення єдиних загальноосвітніх середніх шкіл незалежної України.

Використані інформаційні джерела:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ: Академія, 2002. 576 с.
3. Недосєкіна Т. В. Система освіти в Україні у XVI–XVIII століттях. *Козацька спадщина: Альманах Інституту суспільних досліджень*. 2006. С. 217-223.
4. Бурківський О. Ю. Дениші. 1559-2019 рр. *Історико-краєзнавчий опис*. Київ, 2019. 256 с.

**ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ
ПЕДАГОГІКИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС
У РАМКАХ НУШ**

Дар'я Сергійко,
факультет математики, інформатики та фізики

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Олександра Войналович

У тезах йде мова про можливі варіанти впровадження ідей та принципів козацької педагогіки у сучасну школу, детальніше вивчення цієї частини української історії за рахунок застосування інтерактивних технологій. Українському суспільству необхідний новий ковток свіжого повітря – істинного патріотизму та повага до нашої історії – і саме за рахунок правдивих розповідей школярам про наших пращурів ми можемо виховати нове покоління справжніх українців.

Ключові слова: козацька педагогіка, козацтво, нова українська школа, Запорізька Січ.

У процесі тривалого історичного розвитку українська державність переживала значну кількість різноманітних епох як власного розквіту, так і занепаду. На основі цього склалися цілі добірки легенд, народних пісень, балад, дум, що нині досить часто служать помічником у написанні патріотичного пригодницького роману або фактором, що захоплює уяву багатьох юних українців. І однією з найвеличніших епох української історії можна вважати саме козацтво – період героїчних звершень, битв, подвигів, справжньої моці українського тіла та духу, його непереможності в боротьбі за свободу та незалежність.

Козацька педагогіка стала відомою насамперед завдяки своєму підходу до виховання і системі освіти в школах Запорозької Січі. Уже давно було визнано, що козацька педагогіка – це феноменальне по своїй суті явище, збережене в першу чергу в усній формі, від одного покоління до іншого [1,с.98]

З іншого боку, у сучасних умовах, коли Україна знову має вистоювати власне право на вільне життя, основні ідеї козацької педагогіки стають актуальними як ніколи. У той же час, поширення ідеї Нової української школи може якраз забезпечити гармонічний синтез засад козацької педагогіки з новітніми технологіями.

Перше, про що варто згадати, коли говоримо про сучасне застосування ідей козацької педагогіки, – це фізична культура. Це предмет, що є у навчальній програмі кожного класу, проте в той же час суттєвих змін упродовж десятиріч він не зазнає. Враховуючи той факт, що багато чого у часи козацтва залежало саме від фізичної сили мужніх лицарів, то ніщо не заважає нам, нащадкам, зробити уроки фізкультури значно цікавішими. Це може бути, як і естафета у вигляді гри про козацтво, так і різноманітні фізичні вправи тих часів (звичайно, значно більш спрощені, ніж їх виконували козаки). Також часом це можуть бути уроки, на канікулах, наприклад, коли учні відправляються в тривалий похід, упродовж якого відпочивають, набираються сил та живуть у «режимі справжнього козака». Звичайно, за такі уроки має бути розроблена певна система оцінювання або заохочування учнів та учениць до участі [2,с.71].

По-друге, очевидно, що досить романтизована історія українського козацтва щиро захоплюватиме дітей молодшого віку – десь до 5-6 класу. Їм і не потрібно знати деяких кривавих подробиць, тому для дітей такого віку можливі усілякі зм'якшування, проте не приховування фактів нашої історії. З віком цікавість учнівства необхідно постійно підтримувати, поки вона остаточно не сформується, допоки до них не прийде цілковите розуміння суті українського духу, його нескореності та нестримності.

Так як «Нова українська школа» у багатьох аспектах зосереджена саме на розвиткові творчих здібностей учнів, їх повного розкриття як особистостей, як окремих варіантів творчої діяльності на уроках української літератури та історії України можна запропонувати створення модельних ситуацій. Наприклад, на уроках історії України досить популярною стає вправа «Суд», коли учні або самі складають сценарій, або за отриманим текстом вчителя розбирають ролі та влаштовують справжнє театральне дійство з обговоренням політики та вчинків Наполеона Бонапарта, кардинала Рішельє тощо. Про те, що заважає змінити особистість, зробити її більш ближчою до українського учнівства? Насправді, нічого – тут вже багато

залежить від уявив вчителя насамперед. В українській історії є достатня кількість суперечливих постатей, справжніх полководців, чи тих отаманів, що йшли на ризик, а тому з такою ж легкістю на місці іноземних стратегів могли б опинитися Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Іван Мазепа, Петро Конашевич-Сагайдачний чи Павло Полуботок. Подібна вправа могла б допомогти розвинути в учнів критичне мислення, оскільки, як і на будь-якому суді, тут мали б бути свій «адвокат» і «прокурор», які могли б вказати на помилки та справжні достоїнства політики українських діячів [4,с.54] .

При впровадженні подібної вправи можна піти ще далі, зробивши зі звичайного суду справжній Кіш Запорозької Січі, з повноцінним голосуванням кожного козака «за» або «проти» того чи іншого діяча після озвучених доказів та виправдань.

Якщо ж ми говоримо про українську літературу, то тут можливі повноцінні вистави по тим чи іншим творам української літератури. Як приклад можу навести власну школу, у якій моя вчителька української мови та літератури задавала нам у якості проєктної групової роботи повноцінну виставу з костюмами та власним сценарієм (на основі конкретного твору з програми). І аналогічно можна зробити вистави по чисто «козацьким» творам – «Фірман султана» (або «Таємний посол»), «Джури козака Швайки», «Чорна рада», «Тарас Бульба» тощо. Подібні заходи могли б допомогти дітям краще зрозуміти основні засади козацької честі, їх життєві принципи та переконання [3,с.154] .

Якщо ж говорити про точні предмети (математика, фізика), то там є широка можливість створення прикладних задач, які б допомагали розкривати життя людей тієї епохи з усіх боків. Це можуть бути як інтерактивні фізичні задачі на переваги будови чайок (козацьких кораблів) з можливим моделюванням, так і прикладні задачі на розрахунки дат, розв'язування ребусів/задач/виразів/рівнянь, пов'язаних з козацькими архаїзмами, або математичні задачі на стратегію ігор (здебільшого на

факультативних заняттях, де учні могли б отримувати початкові знання з теорії ігор чи математичної логіки) [5, с. 62].

Проте найголовнішою рисою козацької педагогіки можна вважати панування культу Батька і Матері, Бабусі та Дідуся, Родини і Батьківщини. Це те, що має починати засаджуватися ще в родині, що ми отримуємо «разом з молоком матері», а потім пізніше розкриваємо саме в шкільні роки. Патріотичне виховання повинно йти не як окремий предмет, який вивчається в понеділок, середу або четвер, воно має бути завжди, незримо поруч із дітьми, у кожній їх хвилині, проведеній не лише у школі, а й вдома. Такого результату можливо досягти лише за рахунок переоцінки цінностей нинішнього покоління, нашого духовного зростання, особливо вчителів – бо, безсумнівно, вони є тими людьми, з кого діти у школі беруть приклад в першу чергу. Козацька педагогіка приховує в собі принципи глибокої єдності українського народу, яка виховується якраз за рахунок спільної діяльності школи та родини.

Отже, варіантів впровадження елементів козацької педагогіки у сучасній школі є безліч – межі подібних нововведень ховаються лише у нашій фантазії. Проте найголовнішим в такому випадку варто вважати не зростання дітей фізично міцними, хоча це теж чимала запорука благополуччя майбутніх поколінь. Найважливішим є їх самоідентифікація, усвідомлення і прийняття власного походження та історії, а також тої ціни, яка була заплачена мільйонами українців для того, щоб сучасні школярі мали можливість говорити про те, що українську націю можна вважати символом істинного героїзму та незламності.

Використані інформаційні джерела:

1. Бех В. П. Під впливом феномену козацької освіти. *Вища освіта України*. 2010. №3. С. 98-99
2. Каляндрук Т. Дітям про козаків. Львів. 2016. 85 с.

3. Козацька педагогіка і навчально-виховний процес у закладах освіти. // Берека В. Є., Гіджеліцький І. К., Орловська Н. М. Упорядники Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2018. 472 с.
4. Кузь В. Г. & Ю. Д. Руденко, З. О. Сергійчук. Основи національного виховання: Концептуальні положення. Інформ. Вид. центр «Київ», 1993. с. 62.
5. Науменко І. М. Використання різних форм та методів козацької педагогіки у системі національно-патріотичного виховання сучасної молоді. *Навчально-методичний посібник за матеріалами науково-методичного Інтернет-семінару*, Черкаси. Видавництво КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2018, с. 59-62.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Світлана Скиба,

Факультет фізичного виховання, спорту і здоров'я

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Андрій Шевченко

У праці подано методи і засоби фізкультурно-оздоровчої діяльності використання яких умовах воєнного стану сприяє кращій соціально-психологічній адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя, покращенню здоров'я, підвищенню працездатності, вихованню фізичних, вольових якостей та рухової активності та патріотизму у школярів.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровча діяльність, діти внутрішньо переміщених осіб, воєнний стан.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України та початок активних військових дій призвела до змін традиційного способу життя кожної української родини і постала проблема безпеки дітей та мирного населення. Мільйони українських громадян змушені були переміщуватися в інші більш безпечні регіони. Частина населення мігрувала за кордон, інші переїхали в центральну та західну Україну.

За даними Міністерства освіти і науки України (МОН) з 24 лютого 2022 р. в Україні постраждало 5,7 млн дітей шкільного віку (від 3 до 18 років), а станом на 24 червня 2022 р. унаслідок бойових дій було пошкоджено 1849 закладів освіти, 212 – повністю зруйновано [3]. Згідно з останніми даними УВКПЛ, 277 дітей загинули, ще 456 дітей дістали поранення, переважно через використання вибухових речовин у населених пунктах і міських районах [6]. За оцінками ЮНІСЕФ, 3,3 млн дітей потребують освітньої підтримки, 2,2 млн – послуг захисту, 2,8 млн дітей вважаються внутрішньо переміщеними особами [7]. Варто зазначити, що ці показники збільшуються щоденно.

Війна, вимушена міграція, стрес, втрати – усі ці чинники завдають дітям емоційної шкоди, провокують виникнення проблем із психічним здоров'ям, включаючи депресію й посттравматичний стресовий розлад, що призводить до появи емоційних і фізичних симптомів.

Проблему організації фізкультурно-оздоровчої діяльності у закладах освіти ґрунтовно розкрито у праці Л. Рибалко [5]; питання впливу олімпійської освіти на формування патріотичного виховання – А. Гакман, Я. Галан, А. Кошура [1]; вплив олімпійської освіти в контексті патріотичного виховання під час проведення заходів для дітей-переселенців – Я. Галана, А., Огнистого, К. Огнистої [2] та ін.

Проте на даний момент нами не виявлено системного дослідження, що охоплює проблеми соціально-психологічної адаптації дітей переселенців,

підвищення їх рухової активності, формування патріотизму методами та засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Метою статті є дослідження впливу різних методів і засобів фізкультурно-оздоровчої діяльності на соціально-психологічну адаптацію дітей внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя, формування здорового способу життя, підвищення рівня рухової активності та патріотизму.

В умовах воєнного стану, а саме під час повітряних тривог, дітям доводиться тривалий час перебувати в укриттях, що суттєво знижує рівень їх рухової активності, яка є біологічною потребою дитячого організму. Тому в укриттях доречно встановлювати спортивне обладнання для ігор малої та середньої рухової активності. Обираючи обладнання необхідно дотримуватися принципів безпеки, безбар'єрності та враховувати вікові особливості дітей.

Фізкультурно-оздоровча діяльність – самостійне виконання людиною комплексу фізкультурно-оздоровчих заходів для покращення здоров'я, підвищення працездатності, виховання фізичних і вольових якостей [5, с. 346].

Основними видами фізкультурно-оздоровчої діяльності у закладах освіти можуть бути:

- ✓ заняття з фізичної культури (плавання);
- ✓ малі форми активного відпочинку під час організованої навчально-пізнавальної діяльності (фізкультурні хвилинки, фізкультурні паузи, динамічні перерви);
- ✓ форми оптимізації рухової активності у повсякденному житті (ранкова гімнастика, рухливі ігри, заняття фізичними вправами, дихальні вправи, фізкультурні комплекси на прогулянках, походи за межі закладу освіти, дитячий туризм, фізкультурні свята і розваги, самостійна рухова діяльність, дні й тижні здоров'я, індивідуальна робота з фізичного виховання).

Обов'язкова складова організації життєдіяльності дітей є ранкова гімнастика. Вона сприяє поглибленню дихання, посиленню кровообігу, активізації обміну речовин, розвитку різних груп м'язів, формуванню правильної постави, створює позитивний психоемоційний настрій для подальшої діяльності.

Нові комплекси загальнорозвивальних вправ, види ходьби і бігу для ранкової гімнастики розучуються на заняттях з фізичної культури. Кожний комплекс чинний упродовж 2 тижнів, при цьому на другому тижні проводиться з ускладненнями (зміна чи введення атрибутів, інвентарю, зміна вихідних положень, темпу виконання, дозування, повна заміна окремих вправ тощо).

Систематичне використання дихальних вправ сприяє розслабленню та заспокоюванню, що особливо актуально в умовах підвищеної тривожності.

Поряд з традиційними засобами фізичного виховання доцільно застосовувати і нетрадиційні: ігровий стретчинг; фітболгімнастика; горизонтальний пластичний балет.

Дорослі мають спонукати дітей до рухової діяльності, регулювати їхню рухову активність, схвалювати намагання виявляти в ній самостійність, вольові зусилля. При цьому важливо враховувати руховий досвід кожної дитини, притаманний їй темп рухів, рівень рухливості, природні можливості та здібності.

Суттєву роль у фізкультурно-оздоровчій діяльності та соціально-психологічній адаптації відіграють рухливі ігри різних видів: спортивні ігри (баскетбол, футбол, бадмінтон, настільний теніс, хокей з м'ячем і шайбою), спортивні вправи (їзда на велосипеді й самокаті, катання на санчатах, ковзанах, ходьба на лижах) та забави (кільцекид, кеглі) тощо.

Враховуючи провідне значення ігрової діяльності для особистісного зростання дітей, в рухомому режимі доречним є використання елементів методики «Навчання в русі» – запобігання психологічній і фізичній втомленості, профілактика захворювань та зміцнення здоров'я дитини.

При проведенні фізкультурно-оздоровчих заходів рекомендується здійснювати музичний супровід із використанням українського дитячого музичного репертуару [4].

На думку Я. Галана, А., Огністого, К. Огністої діти-переселенці потребують певного урізноманітнення освітнього процесу, який полягає в організації різного роду спортивно-патріотичних заходів, на основі яких вони отримуватимуть знання про олімпійську освіту, підвищуватимуть власний рівня фізичного здоров'я, удосконалять, почнуть цікавитися спортом та загалом цієї діяльності. Таким чином, формуватиметься патріотична свідомість, яка полягає у формуванні загальнонаціональних цінностей, всебічно розвинену особистість [2, с.29].

Нині з метою підвищення рівня патріотизму у закладах середньої освіти проводяться різні заходи, зокрема зустрічі школярів з учасниками бойових дій. Воїни під час своїх виступів наголошують на значенні для кожного громадянина національних символів України. Вони розповідають історії з особистого життя. Наприклад, вони були вражені, що мешканці тимчасово окупованих територій, ризикуючи власним життям, переховували і везли прапори України, як символ цілісності та незламності країни. Зі слів військових дитячі малюнки та окопні свічки виготовленні дитячими руками, гріють серця наших воїнів, надихають їх на перемогу, додають сил та підвищують відповідальність не тільки за свої родини, але й за кожну дитину що стає рідною. Такі зустрічі сприяють формуванню молоді патріотичної нації. Залучення дітей до волонтерства, зокрема виготовлення маскувальних сіток, пошиття українських прапорів дозволяє їм відчувати особисту причетність до перемоги.

Демонстрація школярам різних трофеїв з передової, зокрема шоломи та бронезилети окупантів з дірками, розтрощеної зброї, уламків боєприпасів дозволяє дітям краще усвідомити реалії сьогодення, що відбуваються в країні та формування власного розуміння війни та ціну незалежності.

Таким чином, в умовах воєнного стану, використання різних методів і засобів фізкультурно-оздоровчої діяльності прискорює процес соціально-психологічній адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб до нових умов життя. Крім того, фізкультурно-оздоровча діяльність сприяє покращенню здоров'я, підвищенню працездатності, вихованню фізичних, вольових якостей та рухової активності та патріотизму у школярів.

Використані інформаційні джерела:

1. Гакман А., Галан Я., Кошура А. Теоретичні засади патріотичного виховання в системі олімпійської освіти підростаючого покоління. *Інноваційна педагогіка*. 2020. В.27. 186-189.
2. Галан Я., Огністий А., Огніста К. Аналіз знань з олімпійської освіти в контексті патріотичного виховання під час проведення заходів для дітей-переселенців. *Вісник Прикарпатського університету. Фізична культура*. 2023. В.39. 23-31.
3. Міністерство освіти і науки України, Офіційний сайт “Освіта під загрозою”. URL: <https://saveschools.in.ua/en/>
4. Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2024 навчальному році. Лист МОН України від 21 серпня 2023 р. № 1/12490-23.
5. Рибалко Л.М. Фізкультурно-оздоровча діяльність як запорука здоров'язбереження. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова* 2023. Випуск ЗК (162) 343-347.
6. ЮНІСЕФ. Брифінг щодо ситуації дітей в Україні, 14 червня 2022. URL: <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-briefing-note-situation-children-ukraine>
7. ЮНІСЕФ. Гуманітарна діяльність в інтересах дітей (НАС), 11 квітня 2022.

ІНТЕГРАЦІЯ МУЗЕЇВ У ДОЗВІЛЛЄВУ СФЕРУ

Катерина Скомська

Педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

Розкриті питання значимості музеїв як місця для культурного відпочинку та освіти. Означено ключову роль музеїв у формуванні дозвілля сучасного суспільства. Музей розглядається як дозвіллевий центр, який збагачує життя людей, створюючи унікальні можливості для відпочинку та навчання, що сприяє гармонії між освітою та розвагами.

Ключові слова: музей, дозвіллеві центри, формування дозвілля, «індустрія дозвілля», інтеграція.

Інтеграція музеїв у дозвілєву сферу виявляється у таких формах: - створення в музейних закладах функціональних приміщень для проведення дозвіллевих заходів (концертні зали, клубні кімнати, оглядові майданчики, атракціони, гральні куточки); - проникнення «індустрії дозвілля» в музеї (відкриття магазинів, сувенірних яток, оренда музейних приміщень для проведення рекреаційних та розважальних заходів); - використання в музейній діяльності дозвіллевих форм роботи (гуртки, хобі-групи, свята, тематичні вечори, конкурси, фестивалі, творчі лабораторії) [4].

Також означені методи активізації участі населення в культурно-дозвіллевих заходах це:

- організація днів культури, мистецьких фестивалів, міських свят;
- організація виставок, живопису, історії, архітектури;
- створення «мистецтвотек»;
- систематичні трансляції мистецьких радіо- і телепередач;

- удосконаленні маркетингової діяльності музеїв;
- активізація участі молоді через освітні, культурно-мистецькі, дозвіллієві проєкти;
- реалізація освітніх та культурних програм для дорослих;
- створення умов для доступу до музейних цінностей інвалідів; - надання системи пілґ для волонтерів [1, с.87].

Дозвіллієві заходи музеїв реалізуються із використанням різноманітних методів – навчання шляхом творчої діяльності, рольові ігри, метод експериментального навчання. Ці методи можна розділити на дві групи: імпресивні методи (від лат. *impressio*– враження, переживання) та експресивні (від лат. *Expression* – вираз). Така музейна політика є сьогодні органічною в контексті загальної світової тенденції і спрямована на розширенні кола відвідувачів [2,с. 91].

В межах програми, які реалізують музеї, проводяться різноманітні заходи: колективна розробка проєкту іграшкового будинку, розповіді про професії, зустрічі з фахівцями різних галузей, святкові заходи, присвячені людям різних професій. Також дозвіллієва діяльність музеїв активізуються під час шкільних канікул: художні галереї, виставкові центри, концерти, лекції, кіно вечори, пересувні виставки, ігрові конкурси і змагання, творчі акції. Музейна діяльність не обмежується роботою з дітьми та підлітками [1, с.153].

Освітні та наукові програми музеїв розробляються і для студентської молоді. При цьому не можна забувати, що музей – це не лише місце зберігання великих мистецьких колекцій. Музей є науковою установою, центром поширення знань, в кому зберігаються архіви, довідкова документація, наукова література та ін. Активними формами роботи музеїв із студентською аудиторією є проведення спільних наукових досліджень, етнографічних експедицій, археологічних розкопок, підготовка наукових публікацій. Дотримання цього гасла виявляється у спеціальних програмах для різних соціально-демографічних груп, освітніх акціях, в роботі

інформаційних кімнат, «сімейних» центрів, дозвіллевих заходах, зрештою, просто у спілкування з друзями [3].

Музейні експозиції та події дозвілля в музеї сприяють формуванню соціальних зв'язків, створюючи сприятливу атмосферу для обміну ідеями та спілкування між відвідувачами. Музейна експозиція стає площею для вивчення історії, розвитку технологій та традицій, що сприяє розвитку інтелектуальної активності відвідувачів. В межах програми, які реалізують музеї, проводяться різноманітні заходи: колективна розробка проєкту іграшкового будинку, розповіді про професії, зустрічі з фахівцями різних галузей, святкові заходи, присвячені людям різних професій.

Також дозвіллева діяльність музеїв активізуються під час шкільних канікул: художні галереї, виставкові центри концерти, лекції, кіно вечори, пересувні виставки, ігрові конкурси і змагання, творчі акції. Музейна діяльність не обмежується роботою з дітьми та підлітками. Освітні та наукові програми музеїв розробляються й для студентської молоді. При цьому не можна забувати, що музей - це не лише місце зберігання великих мистецьких колекцій. Музей є науковою установою, центром поширення знань, в кому зберігаються архіви, довідкова документація, наукова література та ін. Активними формами роботи музеїв із студентською аудиторією є проведення спільних наукових досліджень, етнографічних експедицій, археологічних розкопок, підготовка наукових публікацій [4].

Відносно новим напрямом музейної діяльності стала робота з соціально незахищеними верствами населення.

Пріоритетними у музейній діяльності залишаються освітні програми для молоді. Їхня мета полягає у культурному розвитку особистості, поглибленні знань про історію своєї країни, її мистецтво, літературу, народну творчість на основі першоджерел, а не підручників. Тому музеї тісно співпрацюють із освітніми закладами, а школярі та студенти регулярно відвідують музейні зали. Співпраця музеїв з освітніми закладами виявилася у відкритті педагогічних відділів, в активній участі педагогів та вихователів

у розробці наукової та художньої концепції нових експозицій, в наданні консультацій щодо супроводжувальних текстів та путівників, врахування бажань та інтересів молоді, включення до експозиції тих творів мистецтва, які їм цікаві. Спеціальні освітні програми розробляються для молоді різного віку та різного рівня підготовки і реалізуються в таких формах роботи, як екскурсії, семінари, диспути, дослідження, спостереження, рольові ігри, театралізовані вистави, тренінги [4].

Задання музейних працівників полягає в тому, щоб зробити освітній процес захоплюючим та приємним. Наприклад, освітні проекти сучасних музеїв пропонують історію наукового пізнання Землі, Води, Повітря, Вогню, розкривають прикладне значення науки, її вплив на сучасне навколишнє середовище, аналізують розвиток промислових цінностей та екологічних проблем людства. Перед музейними проектами стоять і профорієнтаційні завдання: пізнавальні екскурсії на підприємства, екскурсії віртуальними мандрівками [3].

Музей, як дозвіллевий центр, не лише збагачує культурний досвід, але й сприяє активному відпочинку, включаючи організацію тематичних заходів, майстер-класів та культурних подій, що робить його привабливим для широкого кола відвідувачів. Музейні експозиції, лекції та інтерактивні програми можуть стати не лише джерелом знань, але й сприяти творчому розвитку особистості.

Як дозвіллевий центр музей також може стати платформою для розвитку творчих навичок та художнього смаку, надаючи можливість відвідувачам взаємодіяти з різноманітними мистецькими течіями та виставковими проектами. Взаємодія з мистецтвом та історією в музеї сприяє релаксації, зменшує стрес та надає позитивний емоційний вплив на відвідувачів.

Музей, як дозвіллевий центр, сприяє патріотичному вихованню, дозволяючи відвідувачам відчувати гордість за свою культурну спадщину через вивчення історії та виставок, що відображають національний дух.

Отже, музей є головним в організації дозвілля, є культурно-освітньою науково-установою, метою яких є збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, а також залучення громадськості до цієї культури. Музеї постають сьогодні як культурно-мистецькі, дозвіллі центри. Відвідування музеїв дозволяє людям не лише відпочити, а й збагатити свої знання про історію, мистецтво та культуру.

Використані інформаційні джерела:

1. Караманов О.В. Педагогічна діяльність музеїв в сучасному освітньому просторі України, монографія. Львів. нац. універ. ім. І.Франка, 2020. 451с.
2. Музей- платформа суспільного діалогу: Матеріали Міжнар.наук.практ. конференції до 125 річчя Львівського історичного музею.Львів. 2018. 400с.
3. Наукові статті та дослідження: Пошук академічних публікацій у базах даних, таких як Google Scholar або академічні журнали.
<https://scholar.google.com/>
4. Офіційні веб-сайти музеїв.

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ВИКОРИСТАННЯМ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Зеновія Стешенко,
вчитель початкових класів
студентка
Український державний університет
імен Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

Нині Україна та її громадяни стали не лише свідками, а й безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайне значення для визначення нашої долі, долі майбутніх поколінь, долі світового порядку на планеті.

В цей нелегкий та відповідальний час національно-патріотичне виховання дошкільників та молодших школярів потребує глибшого пізнання та ширшого використання національної спадщини під час освітнього процесу. Це дасть змогу закласти підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Гордістю і окрасою української національної культури є епоха козацтва, яка створила багатогранну, глибоку духовність – козацьку педагогіку. Запорізьке козацтво стало справжнім феноменом патріотизму в історії України. Воно глибоко і різнопланово вплинуло на історичну долю українського народу, на формування національної самосвідомості.

Національна ідея є провідною в історичному бутті кожного народу, нації. Козацька педагогіка ввібрала в себе дух козацької доби - традиції самоврядування, ідеї захисту прав людини, нації, суверенності держави, ідеї народовладдя, гуманізму, козацького світогляду, ідеології та демократизму. Українська національна ідея доби козацтва пов'язана з народною педагогікою, рідною мовою, народними традиціями, звичаями, обрядами, народним мистецтвом, фольклором.

Козацька педагогіка формує синівську і дочірню вірність рідній землі. У центрі козацької педагогіки — вільна людина з незламним прагненням до свободи, людина, яка на вітчизняних традиціях розвиває рідну культуру, економіку, будує незалежну державу; той тип українця і українки, який свято береже національні й загальнолюдські цінності духовно багатой людини.

Козацька духовність має свою самобутню систему цінностей: цілісність і гармонійність, віра, надія і любов до всього батьківського і материнського, свого родоводу, повага до загальнолюдських здобутків, єдність істини, добра і краси, ненависть до ворогів рідної землі, презирство до всього, що гальмує розвиток рідного народу, прагнення і вміння подолати перешкоди на шляху до волі, свободи, незалежності України.

Сучасні підходи до впровадження Національно-патріотичного виховання дошкільників та молодших школярів з використанням козацької педагогіки в освітній процес.

Розвиток особистості людини відбувається з раннього віку. Дуже важливе для дитини відкриття неповторного світу народної культури, традицій, історії. Потрібно організувати освітній процес таким чином, щоб дитина йшла сама до здобуття знань, до свого розвитку, щоб кожне явище відкривала для себе через власну діяльність. Основою організації цієї діяльності - ціннісне ставлення до національних здобутків.

Наприклад, під час загартування, занять (уроків) з фізкультури, розваг стане в пригоді система духовного й фізичного виховання й загартування козаків, їхні принципи життя в гармонії з природою, вдячність землі і людям.

Традиційне родинне виховання козаків стане у нагоді, виконуючи завдання статевого виховання: самобутнього трактування ролі батька в навчанні і вихованні дітей, рис, якими повинен володіти чоловік; змалечку формувати поважне й бережливе ставлення до матері, жінки, дівчини, малих і старих. Для того, щоб це стало для дітей повсякденним правилом, законом життя, поступово вводимо через гру, театралізацію в життя дітей принципи і відповідні закони лицарської честі козаків. Завдяки образному мисленню відбувається самоаналіз та самопізнання дітей. Тут в нагоді стануть обрядові народні свята, які складають своєрідний «національний орієнтир», який спрямований на взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем, з природою, загальнолюдськими вартостями.

Про стосунки між людьми дошкільники і молодші школярі дізнаються через обрядові народні свята, коли дитина залучається до творчо-перетворювальної діяльності, привчається до добродійства, оволодіває певними практичними навичками, нормами, правилами.

Досвід козацької педагогіки дає можливість зробити традиційними в житті дитячого колективу свята та розваги: Покрови (День Українського козацтва), Андрія, Миколая, Святий вечір, Різдво, Стрітєння та інші з використанням казок, легенд, народних спортивних та дидактичних ігор, таночків, пісень, віршів, обрядів тощо.

Використання козацької педагогіки дає можливість включати завдання національно-патріотичного виховання як під час занять чи повсякденної діяльності дошкільників, так і під час уроків, перерви молодших школярів. Важливо враховувати вік, набуті знання і вміння, щоб не перевантажувати дитину.

З дітьми раннього дошкільного віку достатньо називати дівчинка чи хлопчик, розглядаючи ляльки українця і українку, показувати елементи одягу за навідними запитаннями педагога. Під час образотворчої діяльності виготовити калину з пластиліну для козаків, прикрасити спідничку дівчинці, прикріпити стрічки до віночка тощо. Пограти у рухливі ігри «Їду-їду», «Дрібушечки».

З дітьми молодшого дошкільного віку - вивчити зовнішність козака: розглядаючи ляльку називати елементи одягу, пограти в рухливі ігри «Переправа», «Запрягай коня», тощо. Для цього віку можна знайти невеличкі віршики, пісні, дидактичні ігри «Вибери одяг для козака», «Збери козака у похід», «Уважний козак», «Звари борщ», «Звари компот». Під час образотворчої діяльності прикрасити сорочку козаку, зліпити вареники тощо.

З дітьми старшого дошкільного віку, крім вивчення зовнішності козака, вже знайомимо із зброєю: розглядаємо її на малюнках, запам'ятовуємо назви. Доречно підкреслити, що козаки, перш за все, були

захисниками рідної землі, свого народу. Згадуємо традиційне ставлення козаків до батьків, малих, старих, Батьківщини. Наголошуємо на бережливому ставленні до природного оточення, на тому, що жили вони в гармонії з природою і вона їм щедро допомагала. Вчимо козацькі символи. Слухаємо козацький марш, пісню.

З дітьми молодшого шкільного віку читаємо казки, легенди, оповідання про козаків, вивчаємо звичаї, життя і побут, прислів'я і приказки, співаємо пісні, танцюємо, граємо в рухливі ігри, виготовляємо «Родовідне дерево», проводимо паралель між козаками і нашими славними захисниками, пишемо листи в минуле і на фронт воїнам, які захищають нас від ворога, вшановуємо пам'ять загиблих «Хвилиною мовчання».

Зміст роботи з дітьми дошкільного віку та молодшими школярами по впровадженню козацької педагогіки:

1. Вивчення історії Запорозького козацтва.

Вивчення історії, побуту козаків. Добре вивчити, зрозуміти і усвідомити саме поняття «Козак». Зрозуміти роль та значення козацького побратимства. Ознайомлення з першоджерелами і вивчення історичної літератури про запорозьких козаків; про їхні визвольні походи та переможні битви за незалежність України і волю Українського народу, про гетьманів України і їхню роль в обороні незалежності і державотворенні України

2. Духовні цінності запорозьких козаків.

Піднесення на належно високий рівень культу батька і матері, бабусі і дідуся, роду і народу. Виховувати у дітей поняття, що батько — захисник сім'ї, роду, творець історії, державності. Використовуючи козацький фольклор, де батько для дитини — високий і незаперечний взірць стійкості, мужності і відваги, виховувати в дітей на конкретних прикладах поняття рівноправності в сім'ї чоловіка і жінки, прищеплювати любов і повагу до матері, як берегині роду свого, вивчити свій родовід, чим уславлений рід, його таланти, звичаї. Значення християнської віри для козаків. Покрова Пресвятої Богородиці — найвизначніше свято

запорозьких козаків. 1 жовтня — День Українського козацтва. Розвивати духовність на основі національних свят.

3. Відродження військово-спортивного мистецтва Українського козацтва. У процесі бесід, розповідей, екскурсій до музеїв та походів виховувати в дітей кращі риси козаків: вірність і відданість аж до саможертвності Вітчизні, матері, народу; відстоювання своєї волі, свободи народу. Вивчення і практичне відновлення народних ігор та забав, де мірялися силою, опанування мистецтвом.

4. Відродження народних мистецьких традицій.

Знайомство з історією та вивчення козацької та української народної пісні, збирання пісенних матеріалів своєї місцевості, участь в народних святах: Андрія, Різдвяні свята, Ой на Івана Купала, Калиновий цвіт та інші, інсценізація вистав на козацьку тематику.

Здійснення національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку та молодших школярів з використанням козацької педагогіки – наше невичерпне джерело енергії, сили духу, які через національне виховання можуть передаватися кожній дитині.

Використані інформаційні джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник А.М. Богуш,; Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л. та ін. К., 2012. 26 с.
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1-2 клас ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22
4. Волков, В. Щоб гартувались тіло і душа. Освіта . 2009. №37-38(19-26 серпня). С. 5.
5. Джміль № 4, 2015 «Славні козаки».

6. Домчук, М.П. Духовні вартості українців. Козацтво як втілення національного етичного ідеалу. *Позакл. час.* 2006. №1-2. С. 77-80.
7. Кір'янова, Л. Дошкільникам приклади козацтва. *Освіта.* 2009. №37-38(19-26 серпня). С. 5
8. Козацька педагогіка. *Освіта.* 2007. №32. Спец. вип.
9. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641
10. Костянтинова О., Харитонович О. «Я — Українець», або Ідеї козацької педагогіки в дії. *Вихователь-методист дошкільного закладу* №8, 2015р.
11. Максимович, О. Сімейне виховання (народно-педагогічні традиції). *Початкова освіта.* 2012. №1-2. С. 3-6.
12. Починок, Л. Фізкультура з козацькими забавами та туристичними елементами. *Дошкільне вихов.* 2010. №8. С. 26-28 .
13. Стецюк, М. Козацько-лицарські виховні традиції: минуле і сучасне. *Освіта.* 2006. №31(9-16 серпня). С. 4.
14. Чабан, Н.І. Виховні ідеали українського козацтва. *Зб. наук. праць. Пед. науки.* Х.,2006. Вип. 42 С. 219-223.
15. Цікавинки козацького життя. *Позакл. час.* 2010. №9. С.118-120; 122-131.

ВИКОРИСТАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В МОЛОДШІЙ ШКОЛІ

Ольга Супруненко

студентка

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

Історія нашого народу свідчить, що українське козацтво було надзвичайно потужним, високодуховним і рятівним феноменом в його долі. Використання цього досвіду, а також зацікавлення історією свого народу можливо на різних уроках. Одним з прикладів може слугувати урок математики у молодшій школі.

Ключові слова: молодша школа, уроки математики.

Україна століттями перебувала в оточенні ворогів: країн ханського Криму, султанської Туреччини, шляхетської Польщі та самодержавної Московії - Росії. Тож українському народові весь час доводилося героїчно захищати своє право на власне життя, будувати самостійну та рівноправну козацьку державу.

Козаки були народжені українським народом. Вони розвивали козацьку філософію, психологію, мораль та культуру.

Традиції козаків досі міцно вплетені у наше життя. Насамперед тому, що відважні козаки переродилися у справжніх українських « воїнів світла », здатних боронити рідну землю до безумовної перемоги.

В.Сухомлинський писав: «Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

Вдихнути в юну істоту душу громадянина - це значить, передати не тільки радість, захоплення гордість за все те, що становлять собою наші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь - свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни».

Велика заслуга українських козаків у тому, що вони створили національну козацьку систему освіти і виховання. В основу якої були покладені січові, сотенні і полкові школи. В ті часи було чотири ступені

козацько-лицарського виховання дітей і молоді: дошкільне виховання в родині, школа, підвищена освіта і вища освіта (в колегіумах, Острозькій та Києво-Могилянській академіях і в закордонних закладах освіти). Також велика увага приділялась національно-патріотичному загартуванню молоді в Запорізькій Січі, в козацьких осередках, у походах та боях.

Ліна Костенко пише: «Бути патріотом - це більше, ніж бути українцем».

«Можна все на світі вибирати, сину. Вибрати не можна тільки Батьківщину.»- писав український поет В.Симоненко.

У сучасній педагогіці України велике місце займає козацька педагогіка. Вона розвиває в дитині творчу енергію, глибокий патріотизм, силу волі, кмітливість, чесність, волелюбність, любов до рідної мови.

«Козацька педагогіка культивує в серці і душі вихованців виплеканий у віках ідеал козака - історично обумовленого типу українця, який не лише свято береже волелюбні заповіді дідів і прадідів, а й бореться за незалежну Україну і в наш час будує та зміцнює її.» це написав сучасний науковець, професор, доктор педагогічних наук, кафедра теорії та історії педагогіки Національного педагогічного Університету ім.М.Драгоманова Юрій Руденко

Діти дуже цікавляться далекими подіями, подвигами, героями. Вже в дошкільному віці вони дізнаються про своїх славетних предків. Молодші школярі із задоволенням сприймають нову інформацію, захоплюються українськими казками, легендами, обожнюють співати, танцювати. Українська вишиванка стала дуже модним одягом. Діти із задоволенням вдягаються у вишиванки.

А ще в молодшій школі діти обожнюють математику. Наші пращури, козаки були вельми обізнані в цій науці. Бо й геометричні фігури вишиванок, і з великою точністю викувані шаблі та булави, і човни, і багато-багато інших досягнень козацтва, свідчать про це.

Сирійський дякон Павло Алепський в 1652 році дивувався грамотності й вихованості простих українців. Майже в кожному селі була школа.

Тож чому б не поєднати уроки математики з вихованням патріотизму, із вивченням історії козацтва, чому б не скористатися надбаннями козацької педагогіки.

Пропонуємо кілька задач із козацької тематики, щоб діти зацікавились історією козацтва, надихнулись досягненнями своїх предків, відчули гордість за свою країну та росли гідними нащадками козаків.

Козаки обороняли свої землі. Для цього вони використовували різні види зброї, наприклад, гармати та шаблі.

Задача 1.

9 козаків мали шаблі, а 8 інших - гармати. Скільки всього зброї було в цьому загоні козаків?

Чи не найбільшою гордістю козаків був човен, що звався «Чайка». Збудував його гетьман з міста Канів, Самійло Кішка. Саме його називають батьком- засновником українського флоту. «Чайки», за свідченням істориків, були 20 метрів завдовжки і 4 метри завширшки. Вони вміщували 50 - 70 озброєних козаків. До того ж на борту було встановлено 5 гармат. Кожен з лицарів мав із собою по дві рушниці.

Задача 2.

На трьох козацьких човнах Чайка вирушили в похід 60, 45 та 52 козаки. Скільки всього козаків перебувало у човнах? На скільки більше козаків в першому човні чим у другому?

Задача 3.

Українські козаки любили у вільний час грати на бандурі. Виріши приклад і дізнаєшся скільки струн у бандури: $(5+3) \cdot 8 + 1 =$

Задача 4.

Кінь – вірний друг козака. Кінь з'їдає за добу 5 кілограмів вівса, 10 кілограмів сіна, 1 кілограм висівок та 3 кілограми моркви. Скільки всього

кілограмів їжі з'їдає кінь за добу? Скільки їжі з'їдять два коня протягом доби?

Задача 5.

Князь Дмитро Вишневецький вирішив побудувати фортецю на острові Хортиця. Розв'яжи приклади і дізнаєшся як називали засновника Запорізької Січі:

$$6+6= \quad \text{К}$$

$$9+5= \quad \text{С}$$

$$15-8= \quad \text{А}$$

$$8+7= \quad \text{Й}$$

$$12-6= \quad \text{З}$$

$$5+6= \quad \text{Д}$$

$$14-6= \quad \text{Б}$$

$$9+4= \quad \text{О}$$

(12. 13. 6. 7. 12. 8. 7. 15. 11. 7.)

(Козак Байда)

Задача 6.

Козаки любили їсти вареники та галушки. Козак з'їв на обід 21 вареник та 7 галушок. У скільки разів більше з'їв козак вареників ніж галушок?

Задача 7.

Дівчина вишивала козаку сорочку. Мати попросила її принести води, а сестричка схотіла продовжити вишивку. Допоможи дівчатам продовжити візерунок, якщо спочатку перша дівчина вишила три жовтих кружечка, потім чотири синіх трикутника і далі два зелених квадрата. А потім друга дівчина два рази повторила візерунок. Намалюй, будь ласка.

Таким чином, за допомогою різноманітних задач, у дітей формується усвідомлення невідривності себе від минулих поколінь. Почуття гордості за себе та своїх предків. Бажання ще більше дізнаватися про свою історію за наслідувати найкращі традиції.

І знову звернемося до В. Сухомлинського: «Виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, вчинків.» От у такій гармонії намагаються сучасні вчителі початкової школи виховувати нове покоління сучасних, розумних, всебічно розвинених українців.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Інна Талалай,
студентка факультету української філології
та літературної творчості імені Андрія Малишка
УДУ ім. Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна
вчитель української мови і літератури
Вишнівський ліцей «ІДЕАЛ»

Козацька педагогіка має неабиякий вплив на виховання поколінь. Діти переймають досвід козаків, щоб бути справжніми патріотами своєї країни.

Ключові слова: козацька педагогіка, запорізьке козацтво, національне виховання, національно-культурне відродження.

Із виникненням першої держави перед людством постала проблема виховання громадянина. До тих пір, поки існуватиме держава як соціальний інститут, ця проблема буде актуальною, оскільки залежність між державою і людиною є прямою і незворотньою. Тільки свідомі громадяни, які люблять Україну, свій народ і готові самовіддано служити його інтересам, можуть створити якісно нову демократичну державу. Провідну роль у вихованні молодого покоління і займає національно-патріотичне формування поглядів

та переконань. Виховання учнівської молоді в сучасних умовах в Україні вимагає процес оновлення і переосмислення життя, державотворення, національно-культурне відродження.

Через усю педагогічну спадщину минулих епох проходить українська національна ідея. Надихаючи в усі часи освітніх діячів, педагогів на служіння рідному народові, своїй Вітчизні.

Першочерговою проблемою є дослідження становлення і розвитку національної системи виховання, вітчизняної педагогіки. Саме від цього і залежить вихід України на сучасний рівень світових стандартів у галузі освіти і виховання.

Українське національне виховання обрало кращі здобутки світової культури, акумульовані в народних традиціях і звичаях, на кожному етапі розвитку. Вони утверджують добро, любов, справедливість у всіх сферах життя. Вчать цінувати свою національну гідність і честь, формують правильно організоване національне виховання. Національний характер саме так і формується.

Передання молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду, формування особистісних рис громадянина України – це головна мета національного виховання на сучасному етапі.

Пояснити загальнодержавний сучасний вияв цікавості до історії козацтва й зокрема до козацької педагогіки просто: іде формування національної еліти, пошук ідеалу, що у своїй діяльності спирається на національний досвід державотворення.

Справжнім феноменом патріотизму в історії України було запорізьке козацтво. Воно вплинуло на історичну долю українського народу глибоко і різнопланово: сформувало національну свідомість. Визвольний козацький рух обумовив унікальне явище не лише багатовікової східнослов'янської, а й світової культури – козацьку педагогіку.

«Повсякчасна необхідність боронити узग्रаниччя від трьох різнохарактерних націй надавала якогось вільного, широкого розмаху їхнім подвигам і виховала впертість духу. Це був справді надзвичайний вияв української сили: його викресало з народних грудей кресало лиха. Замість колишніх уділів, малих містечок, що аж кишіли псарями та ловцями, замість ворохобливих та мізерних князів, що купували й перепродували свої міста, виникли грізні села, курені й околиці, пов'язані спільною небезпекою й ненавистю до хижих нехристів. Усім відомо вже з історії, як козацька безнастанна боротьба і невсипуще життя порятували Європу від бусурменських наскоків, які щохвилини загрожували їй повною руїною. Королі польські, ставши, замість удільних князів, володарями цих просторих земель, хоч би й далекими та слабосилими, зрозуміли, чого варте козацтво і яку може дати користь така войовнича вартова сила. Вони потурали йому і улесливо шукали з ним згоди. Під їхньою, хоч і далекою, владою гетьмани, з-поміж козаків таки обрані, єднали околиці й курені в полки та належні округи.

Не було такого ремесла, що його не знав би козак: накурити горілки, спорядити воза, натерти пороху, справити ковальську, слюсарську роботу, а на додачу — загуляти, щоб аж небу було душно, пити й гуляти так, як уміє тільки козак, — усе це було йому до снаги» [2].

У розділі «Національний характер освіти і національне виховання» національної доктрини розвитку освіти (2002р.) записано: «Освіта утверджує національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу... Національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти» [3].

Саме сьогодні і є необхідність звернутися до витоків виховних ідеалів козацької педагогіки й відроджувати козацькі виховні традиції.

Що ж собою являє козацька педагогіка? У першу чергу, це складова народної педагогіки, по-друге, наука про виховання мужності, патріотизму,

вірності, доброти, братерської взаємодопомоги, по-третє, фізичної досконалості, віри у свої сили, можливості.

Для українського народу система козацького виховання є історично важливою, адже вона становить одну з вагомих галузей сучасної національної системи виховання.

Педагогіка, створена козаками, ввібрала в себе психолого-педагогічний зміст богатирської епохи в житті наших пращурів періоду Київської Русі.

Ідейно-моральний і естетичний потенціал козацької виховної мудрості втілюють у собі національну психологію, характер, світогляд, мораль та інші компоненти національної самосвідомості.

«Небавом обидва юнаки здобули щиру прихильність у козаків. Частенько разом з іншими товаришами зі свого куреня, а іноді й усім куренем та з сусідніми куренями виїздили вони на полювання в степ, де водилася сила-силенна всякої птиці, оленів, кіз; а то ходили на озера, річки й протоки, призначені жеребком на кожний курінь, закидали неводи та сіті, щоб волокти багатющі улови на харчі всьому куреневі. Хоч і не було тут іще справжньої науки, з якої видно козака, але вони вже стали помітними поміж іншими юнаками своїм завзяттям та вдатністю у всьому. Моторно і влучно стріляли в ціль, перепливали Дніпро проти течії — вчинок, за який молодика врочисто приймали до козацького коша.

Але старий Тарас готував їх до іншого. Йому не до душі було таке життя, — справжнього діла хотів він. Він усе мудрував, яким би побитом підняти Січ до зброї, щоб можна було погуляти, як то й належить лицарям» [2].

Готуючи матеріал до уроку за твором М.В. Гоголя «Тарас Бульба» на тему «Бойове братерство Запорізької Січі. Традиції і звичаї козаків.», головною метою я вбачаю допомогти учням осмислити внесок запорозького козацтва у визвольну боротьбу українського народу: розкрити суть запорозького братерства, демократизм у стосунках між козаками, патріотизм запорожців, їх відданість батьківщині, готовність на самопожертву заради

спільної справи; виховувати в учнів почуття гордості за героїзм і ратні подвиги предків.

Як готуються до в'їзду в Запорізьку Січ герої повісті М.В. Гоголя «Тарас Бульба»:

«Козаки оправили коней. Тарас набрав молодецького вигляду, затуляв на собі міцніше пояс і гордо провів рукою по вусах. Молоді сини його також огледіли себе з ніг до голови з якимось страхом і непевним задоволенням, і всі разом в'їхали в передмістя, що знаходилося за пів версти від Січі.» [2]

Ми, педагоги, мусимо поглиблювати та примножувати козацько-лицарські традиції в сучасних умовах, вести просвітницьку роботу для учнів з історії, культури, мистецтва, державної діяльності козацтва, прагнучи виховувати підростаюче покоління у національному дусі.

На це й орієнтують Укази Президента України, нормативні документи Міністерства освіти і науки України.

Використані інформаційні джерела:

1. Зарубіжна література. 5-11 класи: методичні поради, розробки уроків. Серія «Відкритий урок». Харків: Ранок, 2008. 240 с.
2. Гоголь, М. В. (1809-1852). Тарас Бульба; Пер. з рос., за ред.: І. Малковича, Є. Поповича. Київ: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га, 1998. - 191 с.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти (2002). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ОБСТАВИНАХ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Карина Титаренко
природничий факультет
Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

В цій статті автор здійснив спробу актуалізувати проблему сімейних стосунків, саме в екстремальних обставинах життєдіяльності. Незважаючи на війну, навмисне виселення з рідних країв, вимушену еміграцію за кордон, все ж сім'я має всі основні її функції, і в першу чергу виховну, залишаючись осередком захисту від зовнішніх впливів, самовизначенням й самореалізації усіх її членів.

Ключові слова: сімейне виховання, сучасні українська сім'я, виховна функція сім'ї, екстремальні умови життєдіяльності, війна.

З початком війни в Україні багато сімей переживають кризу у стосунках. Така ситуація зумовлена декількома факторами, серед яких варто виділити потребу чоловіка бути на передовій, внутрішнє переміщення українських сімей чи еміграцію жінок з дітьми за кордон заради порятунку життя.

Інституцією, яка найбільше страждає від впливу війни та руйнівних процесів, є сім'я, яка вважається основним осередком суспільства. У зв'язку з цим сім'ю можна вважати одним з найважливіших інститутів утримання населення і, таким чином, суспільства в цілому. Адже велика кількість функцій сім'ї визначає майбутнє держави, адже виховна функція сім'ї не зводиться лише до задоволення індивідуальних потреб у вихованні (репродуктивний компонент), розвитку та самореалізації дітей, а й забезпечує соціалізація нового покоління людей, які проживають у державі.

Сімейне виховання ґрунтується на любові та повазі до дітей, передбачаючи їх психолого-педагогічну підтримку, захист та формування особистості з урахуванням можливостей дітей у відповідності з цінностями родини та суспільства. Виховна функція сім'ї обумовлена необхідністю соціалізації молодого покоління для забезпечення культурної неперервності суспільного життя. Сім'я впливає на соціалізацію дітей не лише самим

фактом свого існування, але й благоприємним морально-психологічним кліматом, здоровими відносинами між усіма її членами.

Найсерйознішими проблемами української сім'ї в останні два десятиліття є нестабільність шлюбу, високий рівень розлучень, велика кількість однодітних сімей, невиконання частиною сімей своїх батьківських обов'язків, що призводить до проблеми соціального сирітства, велика кількість не повних сімей, а також невирішеність гендерних питань у сімейному житті.

Повномасштабна війна Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, перервала природний процес життєдіяльності та розвитку української родини, змінила умови її життєдіяльності, загострила наявні і спровокувала нові проблеми і ризики. Загибель великої кількості людей (військовослужбовців і цивільного населення), вимушена масова міграція всередині країни та за її межі стали причинами деформації та часткової дезорганізації демографічного та соціально-економічного розвитку. У цих умовах надважливо зрозуміти проблеми та ризики для української сім'ї, яка є базовим інститутом суспільства, а також її роль у цих екстремальних умовах. [2].

У більшості територій цивілізація була перервана після численних битв і важких бомбардувань, і звичайний громадянин не мав можливості вести нормальний спосіб життя, оскільки житло та соціальна інфраструктура були зруйновані. Протиріччя правам людини, праву кожної людини на безпечне життя. Така ж драма для незліченних сімей і суспільства загалом – це колосальні жертви: статистику про втрати в армії під час війни не оприлюднено, а щодо мирного населення – станом на 15 січня 2023 року.

Більшість мешканців окупованих територій України загарбаних російськими окупантами змінили місце життя. Прийняття статусу біженця для людей є новим. Держава надає нове місце життя громадянам, які покинули свої території заради продовження і збереження життя. У результаті внутрішнього переміщення Україною сім'я переживає низку

стресів через зміну місця проживання, організації побуту, необхідність покинути власний дім та близьких людей (батьків, родичів, друзів); для деяких людей актуальна зміна умов роботи або її втрата. Все це призводить до погіршення психологічного стану партнерів, роздратування та відчуття втрати контролю над власним життям, відсутності можливості планувати та організувати життя звичним способом. Окрім цього, має місце переживання про воєнні дії та небезпеку для свого життя, близьких, які залишилися вдома, та цілісність будинку. Партнери переживають не тільки кризу у відносинах через зміну умов життя, але й додатково стрес, пов'язаний з невизначеністю щодо можливості повернення до звичного життя [3].

Необхідність жінки з дітьми переїхати за кордон призводить до дуже важкої розлуки з чоловіком, а дітей з батьком. Змінюється побут, місце проживання, робота, матеріальний стан жінки. Вона переживає стрес щодо неможливості швидкого повернення до звичного темпу життя, неможливості залишитися з чоловіком в рідній країні, її турбує хвилювання і про те, чи залишиться цілим будинок та речі в ньому. Через відсутність можливості спілкуватися та підтримувати звичним способом порушуються не тільки побутова, а й емоційна функції сім'ї, можуть з'являтися ревності партнерів один до одного, нерозуміння проблем і переживань. Це призводить до роздратування, емоційного віддалення подружжя або партнерів, порушення відносин з дітьми, непроговорювання важливих питань, що турбують кожного члена сім'ї [3].

Найбільш уразливими в сім'ях є діти. Війна приносить у життя дітей втрату, невизначеність, активізує страх і тривогу. Діти втрачають звичну повсякденність і впорядкованість життя. Змінюється режим, харчування, спосіб життя, умови життя, коло спілкування тощо, що є свідченням нестабільності, небезпеки, а відтак, і сильного психологічного напруження. Нервові навантаження діти виявляють у неслухняності, агресії, збільшеній потребі в увазі, вередуванні, істериках, підвищеному або навпаки

зменшеному апетиті, замкнутості, регресії, бажанні постійно бути в гаджетах. У деяких випадках дитина може замикатися в собі та взагалі відмовлятися від спілкування. Іноді така дитяча поведінка настільки підсилює й до того високий градус внутрішньої напруги сім'ї, що члени даної системи не витримують [4].

Синдром емоційного виснаження - давнє явище, яке бере свій початок ще в минулому столітті. З іншого боку, батьківське вигорання є відносно новою концепцією, яка, тим не менш, має значну вагу. Проблема виникає, коли батьки заскочені знезацька, і їм важко зрозуміти, чому дитина, яка раніше ніколи не дратувала їх і ображалася, раптом стала такою. У цей момент вони втрачають контроль і починають кричати на своє потомство, що тільки підживлює вогонь. Хоча багато батьків знають, що ці дії є неправильними. Крім того, чим молодша дитина, тим сильніше це може вплинути на її самопочуття. Важливо зауважити, що коли батьки підвищують голос або вдаються до насильства щодо своїх дітей, діти не починають ненавидіти своїх батьків; замість цього вони починають ненавидіти себе.

Під час війни батьківське вигорання набуває неабиякого напруження. Тільки згодом ми зможемо дізнатися, як саме українські батьки знаходили ресурс, радість і натхнення у таких складних умовах сьогодення. Важливо зауважити, що вагома частина українських сімей потребує професійної психологічної допомоги, натомість багато хто з них намагається впоратися самотійно. Як наслідок – з'являється дратівливість, пригнічений настрій, почуття провини («Це я винна/-ий, що все йде не так»), відповідно – низька самооцінка («Я – погана/-ий мама/тато»). Якщо вчасно не допомогти батькам, у них може сформуватись стійке негативне ставлення до себе, що може призвести до подальших ускладнень в усіх сімейних підсистемах [5].

Багато сімей зіткнулося з проблемою втрати одного з членів. Це може бути батько, чоловік, син. Під час війни у багатьох українців відкривається страх смерті. Цей страх важко перебороти в сім'ї.

У дружини загиблого військовослужбовця, напевно, це відчуття буде найбільш вираженим, а у дітей в силу їх віку воно буде характеризуватись меншою інтенсивністю. Водночас діти можуть не повністю розуміти природу війни та загибелі, але вони відчувають втрату присутності та підтримки з боку батька. Це може супроводжуватись переживанням страху, невизначеності та тривоги. Однак недостатня сформованість засобів вираження дисфоричних емоційних переживань у дітей може виявитись у поведінкових реакціях на переживання горя (відмова від спілкування, зміни поведінкової активності від вираженої пасивності до гіперактивності). Для дружини загиблого чоловіка горе є комплексним і тривалим процесом, адже вона втратила партнера, з яким спільно будувала життя, а також джерело емоційної та фінансової підтримки. Жінка може відчувати самотність, відповідальність за дітей та стрес від кардинальних змін у їхньому житті. Горе може супроводжуватися емоційним виснаженням, стомлюванням та труднощами утримання емоційної рівноваги. Інші члени сім'ї, такі як батьки, брати чи сестри загиблого, також переживають втрату важливої частини своєї сім'ї. Вони можуть відчувати біль та тугу, а також взаємодіяти зі своєю власною роллю та відповідальністю за родину. Отже, горе від втрати загиблого на війні чоловіка може мати далекосяжний вплив на емоційне, соціальне та фізичне благополуччя всіх членів сім'ї. Якщо кожен член сім'ї не отримає належну підтримку та можливість висловити свої емоції, горе може визначати їхнє подальше фізичне і психічне здоров'я, відносини та загальну якість життя. Це може призвести до збільшення рівня травматичного стресу, який переживає сім'я, і спричинити додаткові емоційні виклики. Зокрема, спостерігається втрата віри в справедливість та добро, що значно загострює інтенсивний дисфоричний досвід [6].

Отже, в період війни інститут сім'ї відіграє важливу роль для забезпечення здатності соціуму до збереження людського потенціалу. Виконання багатьох важливих функцій сім'ї (народження та виховання дітей, їх захист, догляд за літніми та інвалідами) у цих екстремальних умовах украй

ускладнено, але значення захисної функції сім'ї різко зростає. Водночас війна та вимушена масова міграція населення загострила проблеми української родини (проблеми бідності, соціального сирітства, неміцності шлюбу, гендерної взаємодії), спровокувала нові ризики через деформацію статеву-вікової та шлюбно-сімейної структури населення: збільшення кількості овдовілих, одиноківських сімей, дітей-сиріт, самотніх людей похилого віку. Багато родин опинилися в умовах крайньої бідності у зв'язку із втратою житла та джерел засобів існування, пережили стрес через загрозу життю та втрати близьких.

Слід враховувати, що сім'я має потужний вплив на всі соціально-економічні процеси. Всебічна підтримка сім'ї, сімейного способу життя є передумовою збереження та успішного розвитку української держави. Наразі для нормалізації умов життя української сім'ї, повернення в Україну тих, хто був вимушений імігрувати, найважливішим є вирішення питання безпеки: якщо не завершення війни, то значне покращення безпекової ситуації у регіонах, віддалених від військових дій. Вкрай важливим є вирішення житлової проблеми для тих сімей, чиє житло було пошкоджене чи повністю зруйноване. Досвід свідчить, що більшість українців «прив'язані» до свого житла, і для них важливо, що є куди повертатись. На нашу думку, важливим фактором повернення вимушених імігрантів на батьківщину є міцні сімейні зв'язки: не тільки подружні, але і між батьками і дорослими дітьми, братами і сестрами.

Особливої уваги заслуговують діти, в першу чергу найбільш вразливі верстви населення – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Збільшення кількості таких дітей (чиї батьки загинули, були ув'язнені, насильно депортовані, зникли безвісти тощо) є одним із найсерйозніших наслідків тотальної війни. Держава має здійснювати послідовну політику опіки щодо цих дітей, щоб забезпечити їх гармонійний розвиток і створити умови для їхнього виховання в родині чи максимально наближеному до сімейного оточення. Це потребує всебічної підтримки та

вдосконалення механізмів допомоги вихованню та вихованню таких дітей у різних формах сім'ї – прийомних сім'ях, опікунах, сімейних будинках дитини, опікунських сім'ях, державному супроводі усиновлення.

Використані інформаційні джерела:

1. Кіріллова А. О., Мазанко О. В. Сучасна сім'я у фокусі наукових досліджень. *Основні цілі стратегії сталого розвитку: проблеми та перспективи : матеріали I Міжнародного науково-практичного форуму (м. Полтава, 26 вересня 2024 р.)* / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 520-522.
2. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 2. С. 3-20.
3. Сіткова К. О. Проблема руйнування сім'ї внаслідок війни. *XVI Міжнародна наукова конференція. I Всеукраїнська науково-практична конференція. «Тенденції розвитку сімейної психології в умовах війни та невизначеності: виклики, рішення, перспективи»* 24 червня 2022 р., м. Миколаїв. С. 33-35.
4. Павлова О. В. Психологічні особливості психосоматогенної сім'ї в умовах воєнного стану. *XVI Міжнародна наукова конференція. I Всеукраїнська науково-практична конференція. «Тенденції розвитку сімейної психології в умовах війни та невизначеності: виклики, рішення, перспективи»* 24 червня 2022 р., м. Миколаїв. С. 38-40.
5. Іванова А. Л. Зростання рівня батьківського вигорання в умовах війни. *XVI Міжнародна наукова конференція. I Всеукраїнська науково-практична конференція. «Тенденції розвитку сімейної психології в умовах війни та невизначеності: виклики, рішення, перспективи»* 24 червня 2022 р., м. Миколаїв. С.40-42.
6. Парасей-Гочер А.О., Зуйков В.О. Особливості переживання втрати членами сім'ї загиблого воїна. *Габітус: психологія особистості*. 2023. Вип. 55. С. 132 – 140.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

Аліна Тищенко

педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, ст. викладач

Наталія Лещенко

Автор розкриває особливості дозвіллевої діяльності молоді на сучасному етапі. Увага зацентрована на індивідуальній, груповій та колективній формах їх організації. До основних тенденцій розвитку молодіжної дозвіллевої сфери віднесено: урізноманітнення форм, цифровізація та швидкість створення дозвіллевого простору, комерціалізація, посилення уваги до повсякденного життя та сім'ї, зростання домашніх форм освоєння культури, компенсація недозвіллевих потреб дозвіллевими.

Ключові слова: молодь, дозвілля, вільний час, тенденції, сучасність.

Дозвіллева діяльність молоді є важливим аспектом її життя. Вона сприяє задоволенню духовних і культурних потреб, розвитку творчих здібностей і талантів, формуванню світогляду, соціальних установок та цінностей. За даними дослідження, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка у 2022 році, більшість молоді (75%) вважають дозвілля значущою частину власного життя. 65% впевнені, що дозвілля допомагає їм відновлюватися, 55% запевняють про розвивальний потенціал дозвілля, 45% визначають останнє у якості простору для спілкуватися з друзями та однолітками. Це актуалізує досліджувану проблематику навіть в період повномасштабного вторгнення в країну.

Позитивними тенденціями розвитку вільний час молоді України характеризувався до 2022 року. В цей період функціонувала значна кількість

закладів культури, освіти, спорту, що пропонували різноманітні форми роботи із молодими людьми.

Аналіз джерелознавчої бази показав, що розповсюдження набули наступні форми дозвіллевої діяльності молоді. Перш за все, індивідуальна: читання книг, журналів, газет; перегляд телепередач, фільмів; прослуховування музики; спілкування з друзями, близькими; заняття спортом, фізкультурою; проведення часу на природі тощо.

За сучасних умов означена форма інтерпретована за рахунок зростання ролі Інтернету та інших цифрових технологій у дозвілєвому житті; збільшення кількості молодих людей, які займаються самоосвітою та саморозвитком; збільшення інтересу до активного відпочинку та туризму.

Колективна форма дозвіллевої діяльності молоді в Україні представлена такими видами, як: відвідування музеїв, театрів, концертів, виставок; участь у культурно освітніх заходах; заняття спортом, фізкультурою в команді; подорожі, екскурсії тощо. У сучасних умовах колективна форма виявляється за умов: зростання ролі молодіжних громадських організацій як ініціаторів дозвілля; збільшення кількості молоді, яка займається творчістю та самодіяльністю; зростання популярності спортивних заходів та змагань.

Групова форма дозвіллевої діяльності української молоді представлена такими видами, як: пізнавальні ігри; творчі майстер класи; спортивні змагання; спілкування з однолітками тощо. На сьогодні, групова форма відзначається спрямованістю на екстремальні види дозвілля; збільшення кількості молоді, яка залучена до волонтерства; використання соціальних мереж у якості засобу організації вільного часу.

Як показує аналіз зарубіжної дозвіллевої практики, участь молоді у громадських формах культурного життя суттєво зменшилася останнім часом. Новими тенденціями її дозвілля стали комерціалізація, посилення уваги до повсякденного життя особистості, орієнтація на сім'ю, добробут, зростання домашніх форм освоєння культури. Складні соціальні проблеми, що виникли

перед молоддю, деформують структуру її дозвілля, в якому традиційна мережа культурно-освітніх закладів займає другорядне місце.

В той же час, внаслідок позбавлення ідеологічного та соціального контролю, інформатизації духовного життя дозвілля молоді європейських країн стає різноманітнішим і складнішим за змістом та формою. Потреби молоді набувають багатофункціонального характеру, проектуючи тим самим дозвіллевій орієнтації на позадозвіллевій.

Поряд із поширенням споживацьких тенденцій спостерігається зростання впливу на структуру та зміст дозвілля статусу людей, особливо в молодому віці. Дозвілля стає механізмом прискореної соціалізації особистості, використовується як засіб компенсації її різноаспектних потреб.

Тож, основними тенденціями розвитку молодіжної дозвіллевої сфери є: урізноманітнення форм, цифровізація та швидкість створення дозвіллевого простору, комерціалізація, посилення уваги до повсякденного життя та сім'ї, зростання домашніх форм освоєння культури, компенсація недозвіллевих потреб дозвіллевими

Використані інформаційні джерела:

1. Колекція досвіду молодіжної роботи, що базується на підходах і стандартах Ради Європи, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України 23 рік. URL: <https://rm.coe.int/experience-collection-27-04-23-4-/1680ab2181>
2. Лещенко Н. Ціннісно-сміслова взаємодія учасників освітньо-дозвіллевого івенту. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи* : матеріали міжвузів. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22 лют. 2022 р.). Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С. 118-120.
3. Мірчук Ірина. Дозвіллевій практики учнівської молоді. *Youth in Central and Eastern Europe Sociological Studies*. 2017. 2 (8).

4. Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І.В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.

ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Наталія Туманова

історичний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Анжеліка Ремньова

У статті порушено проблему виховання гендерної культури, окреслена специфіка гендерних підходів у вихованні підростаючого покоління. Наведено приклади щодо виховання гендерної культури у старшокласників, зокрема на уроках історії

Ключові слова: гендер, гендерна культура, дискримінація, старшокласники, урок історії.

Розвиток суспільства, його постійний рух вперед, впливає на формування цінностей, які притаманні новому поколінню. Рівність, толерантність, гуманізм, гідність, доброта – це важливі для людства цінності, які формують культуру кожної окремої людини, країни, суспільства в цілому. Разом з тим навіть у сучасному демократичному суспільстві ми можемо зустріти різні прояви дискримінації: релігійної, національної, расової, за сексуальною орієнтацією тощо. Тому проблема гендерної рівності (зрівняння в правах чоловічої та жіночої статей) сьогодні є актуальною і потребує ґрунтовного дослідження, адже її вирішення допоможе подолати гендерні стереотипи і припинити дискримінацію людей за ознакою статі. Сексизм (англ. sexism від лат. Sexus – стать) – ідеологія і практика дискримінації людей за ознакою статі, базується на стереотипному розумінні гендерних

моделей і може застосуватись як щодо жінок, так і щодо чоловіків [3]. Дане явище потрібно викорінювати аби світ не страждав від своїх же упереджень.

Україна переживає тривалий процес інтеграції в європростір, що включає в себе зміни освітніх цілей. Вдосконалення вітчизняної педагогічної освіти відповідно до вимог Європейського освітнього простору передбачає впровадження гендерних підходів у виховання підростаючого покоління. Особлива роль належить шкільній освіті, адже саме вона закладає підвалини світогляду особистості, сприяє формуванню переконань і загальнолюдських цінностей. Тому сучасний вчитель має бути не лише фахівцем своєї справи, а й різнобічною та толерантною особистістю, який не тільки навчає учнів певному предмету, а й сприяє становленню та розвитку особистості школяра, вільної від упереджень і стереотипів.

У процесі реформування освіти створюються однакові умови для представників обох статей, надаються рівні права і можливості для отримання освіти, що законодавчо закріплено у державних документах. Підґрунтям для реалізації гендерної рівності в освіті стали Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» 2005 року; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року» від 27.12.2006 № 1834; Наказ МОН України «Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту» від 10.09.2009 № 839; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір-2021» від 17.01.2016.

Аналіз наукової літератури підтверджує актуальність проблеми гендерного виховання учнівської молоді. Зокрема питання впровадження гендерної складової в освіту досліджували Т. Бендас, Ш. Берн, Т. Говорун, О. Кікінеджи, І. Кльоціна. Формування гендерного підходу у вихованні старшокласників вивчали С. Вихор, Л. Ковальчук, Л. Яценко та інші. Але не всі аспекти даної проблеми є достатньо розкритими.

Метою даної статті є обґрунтування необхідності формування гендерної культури учнівської молоді, висвітлення специфіки гендерних підходів у вихованні старшокласників на уроках історії.

Гендерна культура - індивідуально-особистісна характеристика, частина загальної культури суб'єкта, що містить гендерну компетентність, гендерну картину світу, специфічні ціннісні орієнтації й моделі поведінки. Залежно від індивідуальної гендерної картини світу формується гендерна культура особистості патріархатного або егалітарного типів. Патріархатною гендерною культурою особистості є компонент загальної культури людини, заснований на традиційних уявленнях про домінуюче положення чоловіка в родині та суспільстві. Егалітарною гендерною культурою особистості є компонент загальної культури людини, заснований та спрямований на реалізацію принципу гендерної рівності [4]. Саме патріархатний тип зараз є домінуючим і нав'язування гендерних стереотипів цього типу гальмує розвиток людства, відкидаючи нас на століття назад, коли функцією жінки було лише збереження домашнього вогнища, вона мала бути лише гарною прикрасою для свого чоловіка, а чоловік не мав проявляти слабкість і повинен був повністю забезпечуючи матеріальне становище родини.

Присутність гендерних стереотипів у сучасній школі продовжує своє існування. На уроках можна почути такі вислови вчителів: «Навіщо вам ця математика, ви ж дівчата. Вам головне заміж вийти вдало», «Ти ж хлопець, як тобі не знати фізику?» і таких прикладів можна навести багато. Все це впливає на формування світогляду учнів, які можуть погоджуватися з даними висловлюваннями або мати протилежні погляди. Але гуманізація сучасного суспільства потребує суттєвих змін у ставленні до школярів, коли мають враховуватися не тільки потреби і здібності кожної особистості, а й якісна своєрідність кожного, як представника певної статі. Уявлення про «жіноче» та «чоловіче» у суспільстві відображені у ментальності кожної нації, разом з тим виконання жінками і чоловіками певних сімейних і соціальних ролей свідчать про рівень демократії у країні і впливають на характер гендерного

виховання учнівської молоді. На початку 90-х років 20-го століття гендерна проблематика торкнулася всіх сфер суспільного життя в Україні, а в педагогічній науці виник новий самостійний напрямок гендерних досліджень і з'явилося поняття «гендерна педагогіка» [2, с. 183].

Провідними завданнями гендерної педагогіки стали: регулювання гендерної асиметрії освітнього процесу, зміни у навчальних програмах та підручниках щодо упередженості та стереотипів, подолання проявів дискримінації та сексизму, формування гендерної культури у всіх учасників освітнього процесу. Лише створивши стійку систему знань з гендерної проблематики, можна сформувати позитивне ставлення до індивідуальних відмінностей учнів і сприяти самореалізації особистості та засвоєнню нової моделі соціальної поведінки.

Важливим і водночас складним періодом для формування гендерної культури є підлітковий вік – 13-17 років, тобто коли учні навчаються у старших класах. Це окремий виклик для педагогів, адже даний віковий період характеризується недостатньою зрілістю поглядів і великим бажанням довести їх всьому світові, частою імпульсивністю вчинків і відсутністю розуміння їх наслідків. Саме тому виховна робота з цією віковою категорією має бути делікатною, але при цьому достатньо точною та розгорнутою. Урок історії, в свою чергу, це величезний плацдарм для роздумів та виокремлення чогось свого. В поєднанні ми маємо глину та гончарний круг, за допомогою яких можна або виготовити шедевр, або відверто «напартачити». То ж як правильно виховати гендерну культуру старшокласників на уроках історії?

Перш за все, варто детальніше дізнатися про учнів, з якими вчитель працює на уроках історії, їх атмосферу всередині колективу та домінуючі життєві погляди. Звернутися до колег, які вже працювали з класом, провести анкетування, бесіди, щоб визначити теми, які найбільше хвилюють старшокласників.

Урок історії – це частина освітнього процесу. Він має свою чітко визначену мету та завдання відповідно до навчальної програми. Тому

вчитель не зможе повністю змінити програму і викладати інші теми. Але майже кожна тема з історії України, всесвітньої історії містить в собі матеріал, на який можна спиратися при вихованні гендерної культури старшокласників.

Особливу увагу слід звернути на теми, які безпосередньо пов'язані з гендерною проблематикою [1]. Наприклад, рух суфражисток XIX-XX століть. Жінки вибороли право голосувати та бути обраними на рівні з чоловіками, що стало поштовхом для подальшого розвитку фемінізму та зрушенням з мертвої точки патріархатної системи світу. Є теми, що пов'язані з видатними особистостями, наприклад, легенда Другої світової війни – снайперка Людмила Павличенко. Вона особисто знищила більше 300 фашистів, отримала звання Героя Радянського Союзу, стала символом «жіночої мужності» і довела, що «прекрасна половина світу» ніскільки не поступається чоловікам.

І таких прикладів більш ніж достатньо, але саме завдяки вивченню історії старшокласники можуть дізнаватися факти, що вказують на гендерну нерівність: жінки протягом століть у різних країнах не мали права на навчання, голосування, отримували меншу, ніж чоловіки, заробітну плату за ту саму роботу. Під час уроків історії старшокласники мають не тільки ознайомитися з цією інформацією, а й висловити свої думки стосовно таких фактів. В нагоді стануть дискусії на відповідні теми, індивідуальні творчі завдання та відтворення історичних подій зі знаходженням оптимального вирішення тих чи інших проблем та їх наслідків.

Школа як один із соціальних інститутів, що виконує функції передачі та поширення знань, вмінь, цінностей і норм від одного покоління до іншого, закладає основи формування гендерної культури особистості. Саме учитель, стиль його педагогічної взаємодії, його особиста гендерна культура, його розуміння поняття «гендерна культура» є чинником якісної гендерної просвіти учнів. Гендерна культура – одна з основ життя людини. Школа – місце навчання та формування особистості. Урок історії – занурення в світ

минулого задля світу майбутнього. Вчитель має направити, сформувати та виховати погляди учнів на гендерну картину світу, використовуючи різні методи та практики аби старшокласники винесли в подальше життя зрілі думки та не давали їм зникнути.

Використані інформаційні джерела:

1. Навчальні програми для 10-11 класів: Історія України (Рівень стандарту). Історія: Україна і світ. Історія України : всесвітня історія: URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/istoriya.rar>
2. Ремньова А. Г. (2020) Педагогічні умови формування гендерної компетентності майбутніх вчителів. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. № 1(34). С.180-187.
3. Сексизм: Помітити. Назвати. Припинити. URL: <https://human-rights-channel.coe.int/stop-sexism-uk.html>
4. Шевченко З. В. (2016). Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. URL : <http://a-z-gender.net/ua/genderna-kultura.html>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Катерина Хілобок
педагогічний факультет

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент

Валентина Саюк

У статті розглянуто особливості підготовки майбутнього викладача закладу вищої освіти до професійної педагогічної діяльності. Головна увага

зосереджена на розгляді концептуальних засадах організації освітнього процесу, використанні інноваційних технологій і методів навчання та міжособистісної взаємодії, формуванні індивідуального стилю викладача.

Ключові слова: заклад вищої освіти, підготовка майбутнього викладача, професійна педагогічна діяльність.

Сучасна вища освіта потребує кваліфікованих викладачів, здатних ефективно впливати на освітній процес та розвиток студентів. Професійна підготовка майбутніх викладачів у закладах вищої освіти (ЗВО) є важливим етапом у формуванні їхньої педагогічної компетентності та професійного зростання. Однак у сучасних умовах наявні виклики та проблеми, пов'язані з цим процесом, які потребують уваги з точки зору науки та вивчення практики, зокрема, тьюторської.

Дослідженням проблеми підготовки майбутнього викладача у ЗВО з різних ракурсів досліджували Б. Андрієвський, Л. Білецька, І. Бондаренко, І. Головченко, В. Григоренко, І. Княжева, Л. Савченко та інші.

Підготовка майбутніх викладачів ЗВО до професійної педагогічної діяльності здебільшого спрямована на удосконалення змісту, технологій та методів навчання, які ґрунтуються на інтерактивній і міжособистісній взаємодії викладача і студента, дорадчої та проєктної діяльності.

Однією з ключових складових підготовки майбутнього викладача є розвиток професійної компетентності, яка включає не тільки знання з предметної галузі, але й фахові уміння і навички, педагогічну майстерність, здатність співпрацювати з різними релевантними групами населення тощо [3, с. 3].

Особливість підготовки майбутніх викладачів до професійної педагогічної діяльності полягає у тому, що *по-перше*, необхідно враховувати сучасні концептуальні аспекти організації освітнього процесу та формування індивідуального стилю майбутнього викладача. Це включає в себе використання інноваційних технологій у галузі освіти, перегляд ролі та

функцій викладача у ЗВО, проведення аналізу потреб ринку праці та суспільства загалом. Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього викладача необхідно здійснювати за трьома основними напрямками:

- зміни всієї системи комунікацій, її функцій та ієрархічної структури. У процесі навчання майбутніх викладачів над відповідними комунікативними навичками, студент просувається ніби по східцях розвитку відповідних навичок і включає певну систему стилів спілкування;

- зміна особистості суб'єкта, що проявляється як у зовнішній і внутрішній педагогічній техніці (моторика, мовлення, емоційність, форми спілкування), формуванні професійної свідомості (увага, сприйняття, пам'ять, мислення, емоційно-вольова сфера);

- зміна ставлення суб'єкта студента до іншого суб'єкта, що проявляється у когнітивній сфері, розумінні іншого суб'єкта, ступеня усвідомлення його важливості. В емоційній сфері - в інтересі до іншого предмета, в прагненні взаємодіяти з ним і бути ним задоволеним, незважаючи на труднощі. У практичній сфері - в усвідомленні своїх справжніх можливостей впливу на суб'єкт. Відтак позиція суб'єкта щодо впливу на іншого суб'єкта замінюється потребою у взаємодії, що дозволяє говорити про формування комунікативної культури [4, с.22].

По-друге, важливо розглянути основні компоненти професійної підготовки майбутніх викладачів, такі як знання професійних основ своєї галузі, навички викладання та методології навчання, уміння спілкуватися та працювати зі студентами, розвиток лідерських якостей тощо. Основні компоненти професійної підготовки майбутніх викладачів є важливими для успішного виконання їхніх професійних обов'язків. Розглянемо їх більш детально.

Знання професійних основ своєї галузі передбачають те, що майбутні викладачі повинні мати глибокі знання зі своєї та суміжної спеціальностей. Це означає розуміння не лише базових освітніх концепцій та теорій, але й

останніх досягнень у розвитку науки і технологій, актуальних наукових досліджень тощо.

Викладачі повинні володіти *навичками викладання та методології навчання*: ефективними технологіями, методами та прийомами викладання, які допомагають студентам викладати навчальний матеріал. Це включає вміння створювати цікаві та змістовні навчальні заняття, розробляти навчальні плани, використовувати різні педагогічні техніки та технології.

Уміння спілкуватися та працювати зі студентами, розуміти їхні потреби та індивідуальні особливості, створювати сприятливу атмосферу для міжособистісної взаємодії та відкритого обміну ідеями.

Розвиток лідерських якостей дозволить майбутнім викладачам керувати групою студентів, мотивувати їх для досягнення успіху, вирішувати конфлікти та сприяти колективному розвитку.

По-третє, необхідно вивчити основні теорії та концепції педагогічної діяльності, такі як конструктивізм, гуманістична педагогіка, критичне мислення та інші. Розуміння цих концепцій допоможе майбутнім викладачам ефективніше працювати зі студентами та досягати кращих результатів в навчанні. Вивчення основних теорій та концепцій педагогічної діяльності є важливою складовою професійної підготовки майбутніх викладачів. Ось деякі з них:

- *конструктивізм* (теорія, яка ґрунтується на тому, що студенти здобувають свої знання на основі власного досвіду та сприйняття. Майбутні викладачі повинні розуміти принципи конструктивізму і вміти створювати умови для активного розвитку знань студентів шляхом міжособистісного діалогу, наукового дослідження та самостійної роботи);

- *гуманістична педагогіка* (концепція, яка підкреслює важливість індивідуального підходу до студентів, їхньої самореалізації та виховання. Майбутні викладачі повинні розвивати емпатію, розуміння та підтримку для студентів, створюючи сприятливу атмосферу для їхнього особистісного зростання) [2];

- *критичне мислення* (викладачі повинні сприяти розвитку критичного мислення студентів, що передбачає вміння аналізувати, оцінювати та критично ставитися до інформації. Це допоможе студентам розвивати навички самостійного мислення та вирішення проблем);

- *соціокультурний підхід* (визнає важливість впливу соціокультурного середовища на навчання та розвиток студентів. Майбутні викладачі повинні враховувати різноманітність культур, досвіду та поглядів студентів у своїй педагогічній практиці).

Крім того, важливо майбутнім викладачам володіти інноваційними методами та підходами до навчання. Це дозволить майбутнім викладачам бути готовими до викликів і потреб сучасної освіти та забезпечити якісне навчання студентам. Вивчення інноваційних методів та підходів до навчання є ключовим аспектом професійної підготовки майбутніх викладачів, що дозволить їм не лише підтримувати високий рівень якості навчання, а й відповідати потребам сучасного освітнього середовища, що постійно змінюється та вдосконалюється.

Підготовка майбутнього викладача повинна сприяти розвитку науково-дослідницьких навичок, стимулювати інтерес до наукової роботи, публікацій та участі в конференціях [1].

Отже, підготовка майбутніх викладачів ЗВО має важливе значення у формуванні їхньої професійної компетентності та підготовки до виконання важливих завдань у сучасній освітній практиці. Розвиток педагогічної майстерності здійснюється через набуття навичок ефективної комунікації, планування та організації освітнього процесу та створення сприятливого освітнього середовища. Розуміння сучасних тенденцій у сфері освіти та використання інноваційних підходів і технологій є також важливими аспектами у підготовці майбутніх викладачів до професійної діяльності.

Використані інформаційні джерела:

1. Григоренко В. І. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу: теорія і практика. Дніпро: Промінь, 2018. 168 с.
2. Ілляшенко В. О. Гуманістична педагогіка Ш.О. Амонашвілі. *Дидаскал*. 2019. №19. С. 100-101.
3. Романюк О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін в умовах магістратури : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2020. 314 с.
4. Яфарова О. В. Комунікативна діяльність педагога. Миколаїв, 2004. 60 с.

ДУХОВНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Дарина Хіхлушко

Факультет математики,
інформатики та фізики

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Олександра Войналович

У статті розкриваються питання напрямів козацької виховної системи; зв'язок козацької педагогіки з сімейним вихованням. Також розглядається значимості та місце освіти козацтва.

Ключові слова: козацька педагогіка, козацький ідеал, джура, козацькі школи, козацька система виховання.

Козацька педагогіка – це наука про закономірності формування світоглядних позицій українців, які зібрані у досвіді історико-культурного простору та часу, вона відбиває систему законів збагачення підростаючих

поколінь знаннями про здоровий спосіб життя, соціальні норми взаємостосунків, також процеси самовдосконалення, самокорекції, самоосвіти; включає практичні основи способів, засобів та умов передачі виховного досвіду поколінь, народної дидактики, принципів і форм освіти.

Розглядаючи козацьку педагогіку в цілому можна виокремити два напрями козацької виховної системи: громадська педагогіка та сімейна педагогіка. Зв'язок козацької педагогіки із сімейним вихованням визначався як обов'язок та право. Адже своє щастя батьки завжди вбачали в дітях. У козацьких сім'ях панував культ роду й народу, батька й матері. Сім'я, як родина, формували в дітей твердість духу, вміння долати життєві труднощі, незламність, мужній характер, витривалість, ліричність душі, поетичність натури, естетичні смаки та інше [1, с.142].

До важливих складників козацького ідеалу належала освіта. У козаків навчання громадянської гідності починалося зі вступу у джури. Слово «джура» походить від турецького слова із значенням «тимчасово залежний»; а «джура» ще означає «товариш по зброї». Адже на Січі існував порядок: кожному відповідальному козакові впродовж року слід було передати кращі лицарські якості щонайменше чотирьом хлопчикам. Тому при кожному козакові був хлопчик, або декі ка, які переймали твердість духу, вміння долати життєві труднощі, незламність, мужній характер, витривалість, орієнтацію на здоровий спосіб життя, кращі гуманні якості поведінки козака-лицаря.

Для джур існував так званий конкурс «неписьмової грамоти» – мистецтво перемагати:

- нехай у ворога буде сто тисяч воїнів, а в мене сто, але мої сто нехай думкою та винахідливістю його десять тисяч оточать та роззброять;
- кожен козак може здолати ворога не тільки зброєю, але й винахідливістю, мудрістю та словом;
- хоробрість воїна – це високий рівень самоорганізації, опанування «Законів козацької й лицарської честі»;

- громадянська гідність там, де діє принцип – будівничого своєї долі та лицаря для ближніх [2, с.132].

Навчання джури після січової січі продовжувалось в Києво-Могилянській академії, а найбільш здібних відправляли в закордонні університети. У козацьких реєстрах XVI ст. Майже напроти кожного стояв титул «бакалавр». Після Києво-Могилянської академії козаки знову йшли на Січ, щоб підтвердити свої лицарство та відважність. Частина українців була вченими, викладачами з високими ступенями в європейській вищих навчальних закладах. Так, ректором Болонського університету в 1481-1482 роках був видатний український учений гуманіст, філософ, поет, педагог Юрій Дрогобич [3, с.121].

Існували січові школи (після десяти років) та братські школи. Поряд з бойовими мистецтвами й грамотою у цій школі навчали співу, музики та малювання. Січових шкіл на Січі було 44. Крім того, у січових школах навчали церковного читання, бо вчитель на Січі найчастіше був ієромонах. І вже до 1664 р. в Україні було власне військо, власні гроші, своя система освіти, книгодрукування [1, с.223].

Козацькі школи діяли в полкових та сотенних містах і містечках України. Вони мали загальноосвітній характер. Юні козачата опановували знання про рідний край, героїчне минуле, події політичного й державного життя на українських землях. Тут здійснювалися розумове, моральне, естетичне, військово-спортивне та інші види виховання. Учні успішно вивчали медицину, астрономію, метеорологію тощо.

Духовне життя козацтва вимірювалося кодексом честі. Який включав основні якості людини, а саме: любов до Бога та ближнього, яка виражалась у боротьбі за встановлення православної віри, проти язичництва, католицизму й уніатства; у пожертвуванні коштів на будівництво й утримування церков і монастирів; в обстоюванні волі та незалежності народу, збереженні його вікових традицій, культури та мистецтва; у вірності,

дружбі, любові, товаристві, побратимстві; у допомозі всім стражденним і знедоленим; у турботі про молоде покоління [2, с.47].

Метою козацької системи виховання є духовний розвиток особистості майбутнього лицаря рідної землі, воїна Христового. Відповідно до мети окреслились завдання, які пропагували закласти міцні основи православної віри, також дати майбутньому воїну добру фізичну підготовку і виробити непримиренне ставлення до пророку в усіх його формах і різновидах, виховати високі людські якості, засновані на любові до Бога та ближнього, сформувати готовність до самопожертви заради головної життєвої мети християнства – досягнення Царства Небесного.

Тож, козацька педагогіка відображала важливі принципи освіти та наставництва. Вона наголошувала на розвитку фізичних, моральних та духовних якостей учнів, а також виховані патріотизму та гідності. Кодекс честі в козацькій педагогіці визнавав важливість справедливості, чесності та відданості своїм ідеалам у навчанні та житті загалом. Ці принципи сприяли формуванню міцної особистості з вищими моральними стандартами.

Використані інформаційні джерела:

1. Історія українського козацтва: нариси : у 2 т. Т. 2 / ред. кол. В. А. Смолій (відп. ред.). 2-ге вид. Київ, Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 724 с.
2. Куліш П. О. Чорна рада : хроніка 1663 року та оповідання : для ст. шк. віку / П. О. Куліш ; упоряд. та приміт. М. Л. Гончарука; передм. М. Я. Олійника. Київ, Веселка, 1990. 256 с.
3. Личковах В. А. Філософія етнокультури: Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури. Київ, 2011. 196 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Діана Чайчук,

студентка

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

У статті висвітлено складові національної свідомості у системі патріотичного виховання студентів. Розкрито основні характеристики національної свідомості.

Ключові слова: свідомість, патріотизм, національне виховання, патріотичне виховання.

Постановка проблеми. Громадяни сучасної України повинні глибоко усвідомлювати значущість патріотичної стійкості та національної самобутності. Згуртованість, наполеглива праця, збереження культурної спадщини – запорука збереження незалежності України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні чинники формування національної свідомості вивчали О. Вишневський, Т. Шевченко, М. Грушевський, К. Ушинський, Я. Коменський. Теоретичний аспект патріотичного виховання розробляли українські педагоги: Б. Грінченко, М. Драгоманов, В. Сухомлинський. За останні десятиліття проблему патріотичного виховання досліджували О. Гевко, М. Тимчик, О. Абрамчук.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови патріотичного виховання студентів в освітньому середовищі вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Національна свідомість – це гарантія самовизначення особистості як представника певної нації, соціальних, культурних цінностей, традицій та звичаїв.

Студентський вік – етап життя, коли відбувається становлення особистості, коли студентам властиве аналізування норм та правил

суспільства, засвоєння та поглиблення знань національних цінностей культури. Умови, які потрібні студентам для формування національної свідомості: зацікавлення у вивченні державної мови, вивчення історії України та культури, участь у громадській діяльності, досягнення, що спрямовані на збагачення української діяльності.

Український мислитель Т. Шевченко присвятив свою творчість проблемі національної свідомості, критикував усіх псевдопатріотів, які «деруть шкуру з власного народу і п'ють його соки».

В. Сухомлинський підкреслював, що «дух – це сукупність усіх багатьох надбань свідомості, розуму, почуттів, сукупність, сконцентрована у яскраво вираженій індивідуальності». Розглядав патріотизм як сукупність політичних та моральних ідей, вказував, що удосконалення світоглядної свідомості патріотів відбувається за допомогою оновлення змісту освіти. [2, с. 29-30].

У Тлумачному словнику української мови пояснюється так: „Патріот – той, хто любить свою Батьківщину, відданий своєму народові”.

У суспівствознавстві поняття „патріотизму” пов'язується із поняттям „громадянської культури”: „ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхня законослухняність та критична вимогливість. Виражається у ставленні населення до існуючого порядку, у знанні й визнанні ним суспільних норм, готовності їх дотримувати. До громадянської культури належать знання людей про їхні права і обов'язки, про устрій держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виборчого процесу” [1, с. 14].

Патріотизм має свою структуру та складається із таких компонентів:

- патріотична свідомість (особистий внесок в розвиток України, захист її політичних, культурних, історичних надбань);
- патріотична поведінка (дотримання Конституції України, виконання обов'язків громадянина);
- патріотичні почуття (любов до мови, культури, рідного краю, відповідальність за майбутнє держави та збереження історичного минулого).

О. Стьопіна визначила такі етапи виховання патріотизму:

- виховання поваги та любові до батьків, родини;
- виховання позитивного ставлення до свого міста, краю, тобто етнічна самоідентифікація;
- виховання позитивного ставлення до своєї країни;
- виховання усвідомлення власної належності до історичної спільноти;
- виховання доброзичливого ставлення до всіх народів [3, с. 14].

В умовах сучасності думки студентства розділились, адже національна та патріотична свідомість не повністю сформована та розхитується російською пропагандою. Проте для цього потрібно використовувати різні методи, такі як:

- активна науково-дослідна робота краєзнавчої діяльності;
- знайомство з відомими та маловідомими українськими представниками, з їх життям, науковою, просвітницькою, суспільно-політичною та мистецькою діяльністю;
- використання національних традицій, звичаїв у театралізованих постановках, літературно-музичних заходах;
- використання інноваційних здобутків сучасних українських науковців і митців під час проходження виробничих практик, написання науково-дослідних робіт.

Забезпечуючи ефективне патріотичне виховання у вищих освітніх закладах, потрібно дотримуватись таких принципів: гуманізація процесу виховання, дотримання педагогічної етики, визнання свободи слова та мислення, організація студентських самоврядувань.

Для ефективного досягнення даної мети потрібно:

- збагачувати зміст дисциплін історичними та науковими текстами;
- додавати завдання патріотичного змісту до самостійних робіт;
- проводити позааудиторні виховні заходи;

- виявляти можливості освітніх дисциплін у патріотичному вихованні здобувачів освіти [1, с. 71].

Соціальна активність та громадянська позиція молоді буде виявлятися у захисті прав та свобод людини, участі у мітингах, виборах, партіях, молодіжних об'єднаннях, інститутах україністики.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, патріотичне виховання – одне з нагальних питань сьогодення, тому що кожен громадянин України повинен розуміти важливість захисту кордонів держави, жити за законами, нормами права, розуміти цінність нації, її культури та багатовікової боротьби за незалежність.

Патріотичне виховання студентів вищих навчальних закладів розуміється як педагогічний процес становлення особистості як громадянина-патріота своєї держави. Важливо формувати у студентів свідоме мислення щодо оцінки історії України, долати стереотипи другорядності мови та позбутись комплексу меншовартості, навчатити бачити ідею історії держави – ідею незалежності.

Використані інформаційні джерела:

1. Абрамчук О.В., Фіцула М.М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів. Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. 147с.
2. Кічук Н. В. Компетентність саморозвитку майбутнього фахівця: особистісно-орієнтовані технології формування у вищій школі. *Наук. вісн. Миколаїв. держ. ун-ту. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2006. Вип. 12. Т. 1. С. 80-87.
3. Стьопіна О. Г. Етапи та структура виховання патріотизму як духовно – моральної якості у студентів вищих навчальних закладів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2004. Вип. 4. С. 233-246.

ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА ЗАСАДАХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ СВОГО НАРОДУ - ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ОСВІТИ

Тетяна Черненко-Комиза

студентка

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

м.Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

У статті досліджено таке явище як козацька педагогіка. Розглянуто її історію, психологію, духовність, основи та значення для сучасного покоління. Виховання на засадах звичаїв і традицій свого народу формуватиме національну свідомість дітей та підлітків.

Ключові слова: “шляхи виховання”, “лицарська духовність”, “козацькі традиції”, “козацька система навчання та виховання”, “козацькі об’єднання”, “військово-спортивне мистецтво”, “досвід козацько-лицарського виховання”, “сучасна козацька педагогіка”.

Завдання сучасної світової освіти – виховання здорового, свідомого, патріотичного зростаючого покоління, усвідомлення свого походження, коріння. Сильна нація та, яка не забуває своєї історії, традиції та звичаї поважає свою культуру, примножує свої здобутки та зміцнює свій дух. Глибоке пізнання духу козацької доби, виявлення вищого ступеня духовності лицарів, осмислення цілей, завдань і шляхів виховання молоді в ті далекі і дорогі для нас часи допоможе нам, людям початку ХХІ ст., глибше збагнути

самих себе, наші набутки і втрати в історії, усвідомити сучасний кризовий стан багатьох складових національної духовності [2].

Відродження України як козацької держави, яку поважали у минулі часи, це насамперед завдання освітян. Ми маємо шукати ефективні шляхи виховання сильної та культурної нації. Лицарська духовність, що була присутня нашим пращурам має відродитися у наших нащадків. В закладах освіти все частіше створюють козацькі об'єднання в яких виховують дітей зі стійкими моральними принципами, прищеплюють їм культуру вихованої поведінки. Патріотизм в душі та серця наших дітей мають укладати ще в дитячих садочках і продовжувати виховувати його в школах та інших навчальних закладах.

Зразком козацької системи навчання та виховання, на мою думку, можна назвати «Джуру» – всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру, метою якої є військово-спортивне і національно-патріотичне виховання української молоді на основі традицій українського козацтва. Молодь із величезним задоволенням приєднується до цієї спільноти. Саме в цій грі мною побачено “різноманітні та цікаві форми виховання на козацьких традиціях, до яких залучаються діти, підлітки та юнаки на добровільних засадах “ [1, с.259]. Саме ненав'язлива та не примусова форма навчання має бути присутньою у сучасній козацькій педагогіці.

У процесі виховання необхідно також відроджувати традиційні козацькі ремесла: гончарство, рибальництво, бджільництво та ін. Це широке поле діяльності для позашкільних закладів освіти, яке поступово розширюються. З найменшими дітьми в закладах дошкільної освіти окрім пізнавальних розповідей, презентацій і т.ін., можна опановувати елементарні види козацьких мистецтв. В усіх освітянських закладах та організаціях доцільно проводити свята та розваги традиційні для українського народу, адже багато з них забуті і потребують відродження.

Важливим напрямком козацького виховання є продовження учнями традицій військово-спортивного мистецтва лицарів [3]. Саме в наш непростий час відчувається як необхідно мати військові навички. Козаки були сильними, спритними, витривалими та вправними воїнами. Їх відвага, сила та міць оспівані в народних піснях, легендах. Неодноразово вони боронили рідну землю від поневолювачів. Їх слава відома по всьому світу. А ми їх нащадки. Опановуючи військово-спортивне мистецтво козаків молодь виросте фізично та морально здоровою. Відроджуючи дане мистецтво відродимо міць та силу нашої держави.

Звісно ж що минуле не повернути, і не треба, потрібно відродити найкращі чесноти та їх вдосконалювати. Культурні та традиційні надбання нашого суспільства потрібно відроджувати адже це наше багатство, яке ми накопичували протягом багатьох століть, а потім дещо розгубили.

Щоб краще пізнати козацтво, необхідно донести до молоді через екскурс до історії, її справжні цінності. Насамперед потрібно зацікавити у дітей, можливо за допомогою фольклору, екскурсій (можливо віртуальних, враховуючи військове положення), пробудити їх духовність, щоб вони відчули свій зв'язок з нашими славними пращурами. Спонукає їх до самовдосконалення. Примусове впровадження козацької системи навчання та виховання не дасть позитивних результатів. Необхідно майстерно аналізувати, підібрати ключик до свідомості підростаючого покоління, щоб це був не примус, а добровільне усвідомлене бажання. Сучасна козацька педагогіка як частина української наукової педагогіки дає однозначну, чітку і конкретну, науково виважену відповідь, що метою виховання є ідеали справжнього українця — людини-козака, людини-лицаря, українського патріота, громадянина, людини певної професії з яскраво вираженими якостями українського характеру та світогляду [1].

Це велика й важка праця яку належить виконати освітянам, але вона того варта.

Використані інформаційні джерела:

1. Руденко Ю.Д. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ: МАУП, 2007. 384 с.
2. Руденко Ю.Д. Козацько-лицарський гарт української молоді. Київ: Фенікс, 2017. 399 с.
3. Руденко Ю.Д. Український національний характер: сутність, витоки і шляхи формування в учнів і студентів; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. - Біла Церква : Час Змін Інформ, 2019. 310 с.

НОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ТЬЮТОРИНГУ

Тетяна Швець

канд. пед. наук,

докторантка кафедри педагогіки

педагогічного факультету

Українського державного університету

Імені Михайла Драгоманова

Із початком пандемії COVID-19 фундаментальне право людини — право на освіту — опинилося під загрозою [1]. Навесні 2020 р. у більшості країн світу закрили заклади освіти, що фактично зупинило на деякий час освітній процес. Поступово освітні системи країн адаптувалися до нових умов, запровадивши дистанційне та змішане навчання. Однак провідні експерти міжнародних організацій досі говорять про втрати в освіті (learning losses) як про одну з найбільших проблем, адже її наслідки будуть проявлятися із часом, відповідно — впливати на якість життя окремих індивідів та на розвиток суспільств загалом [1, с. 3]. В Україні освітні втрати пов'язані не лише з карантинними обмеженнями, а й з повномасштабною війною. Війна викликала низку негативних життєвих подій: втрату близьких,

переміщення, відсутність освітньої структури та радикальні зміни в повсякденному житті [3, с. 275].

Експерти, зокрема з ОЕСР, Світового банку, ЮНЕСКО, у своїх публікаціях проаналізували різні стратегії, що можуть сприяти зменшенню або подоланню освітніх втрат унаслідок закриття шкіл під час пандемії COVID-19 [280]. Стратегії збільшення годин навчання можуть бути різними: літні школи, навчання на канікулах, подвоєні уроки, навчання в суботу. Але такі рішення мають і свої недоліки, адже дітям потрібен відпочинок для якісного навчання. Найпереконливіший результат отримали ті школи США, у яких було організовано репетиторство в малих групах (2–6 учнів). А. Шляйхер [2] наголосив також на емоційній підтримці учнів, які мають травматичний досвід. Експерт звернувся до досвіду Колумбії, у якій звели навчальні цикли, що залучали дітей-внутрішньо переміщених осіб унаслідок громадянської війни або надзвичайних ситуацій. Діти навчалися в невеликих групах, їм приділяли персональну увагу та надавали соціально-емоційну підтримку. У Великій Британії впроваджено національну програму наставництва. Окрім онлайн-навчання та надання репетиторських послуг, наставники також надавали учням психосоціальну та емоційну підтримку. Схожа система діяла в Іспанії.

Зазначені проблеми, на нашу думку, можна вирішити за рахунок індивідуалізації в освіті, однією з технологій якої є тьюторинг. Усе це спричиняє зміну ролей педагогів, що позначається на відносинах між тими, хто навчається та тими, хто здійснює педагогічну, психологічну та інші види підтримки освітнього процесу. Таким чином зростає роль тьюторів, наставників, консультантів. Усім дітям в умовах війни потрібна особлива підтримка, саме професійні шкільні тьютори можуть стати такими унікальними помічниками, адже вони мають накопичений досвід дистанційної підтримки школярів в онлайн-форматі під час пандемії COVID – 19. В умовах війни важливого значення набуває створення

безпечного освітнього середовища та організація освітнього процесу для всіх учнів і особливо для тих дітей, які мають травматичний досвід.

Наймасштабніший проєкт із компенсації освітніх втрат в Україні, який реалізовує ГО «Навчай для України» — «Освітній Суп» (скорочено від «Освітній супровід»), триває від квітня 2022 р. Це не лише безкоштовні заняття за шкільною програмою з метою подолання освітніх втрат для учнів 5–11 класів, а й надання дітям тьюторської підтримки. Особливостями проєкту є: соціально-емоційна підтримка дітей у малих групах (3–5 осіб); академічний тьюторинг для дітей, які в умовах війни часто не мають контакту зі своїм класним керівником, улюбленим учителем або іншим авторитетним дорослим; допомога у вивченні основних предметів шкільної програми; проведення регулярних опитувань серед тьюторів та учнів. Середній приріст знань серед дітей, що брали участь у цій програмі у 2022 р., з кожного предмета становить 15–17% (за результатами тестування учнів). Найбільший позитивний вплив, за словами батьків та дітей, відбувається на самопочуття учнів (<https://teachforukraine.org/project/osvitnij-sup/>).

Для надання фахової допомоги, підтримки, супроводу дітям навчено тьюторських компетенцій понад 600 вчителів. Програма навчання розрахована на 16 тренінгових годин та щотижневі супервізії для педагогів-тьюторів. Напрямом програми навчання педагогів «Учитель із тьюторськими компетенціями» є розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій); формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей умінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»; психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки; мовленнєва, комунікаційна, емоційно-етична компетентність.

Мета програми — підвищити методичний та практичний рівень професійної компетентності педагогів із розвитку навичок формування й здійснення соціоемоційного навчання, креативності, комунікації, командної роботи, співпраці та інтерактивних методів в умовах воєнного стану.

Навчальний курс спрямований на вдосконалення знань із теоретико-методологічних основ розвитку навичок створення варіативного освітнього середовища на уроках з індивідуалізованим підходом (організація та створення різнорівневих диференційованих завдань, сприяння навчально-розвивальній атмосфері, формування в учнів відповідальності за власну освіту відповідно до вікових можливостей, формування навички вчитися, самопізнання, виявлення сильних сторін й формування навичок користування ними, виявлення й досягнення власних цілей, уміння рефлексувати про свої дії, відточення навичок працювати з різноманітними джерелами інформації).

Перелік компетентностей, які вдосконалюють та набувають педагоги: оволодіння системними знаннями про навички вчителя з тьюторськими компетенціями та перспективи їх розвитку в умовах Нової української школи; здатність оперувати термінологією, що описує принципи та підходи тьюторингу; уміння застосовувати методи та прийоми розвитку навичок соціоемоційного супроводу в освітньому процесі; здатність проєктувати, розробляти та проводити уроки спрямовані на розвиток в учнів навичок вчитися, рефлексувати, виявляти власні потреби, опановувати власний емоційний стан, планувати власну діяльність, досягати власних цілей, виявляти та ефективно використовувати власні сильні сторони, робота з різними джерелами інформації.

Для того, щоб забезпечити постійну психологічну та методичну підтримку вчителів-тьюторів щотижня відбуваються групові супервізії, під час яких розбирають реальні кейси вчительських та тьюторських практик, проводять мінітренінги з опанування тьюторських методик та надають психологічну допомогу тьюторам. Супервізійні зустрічі відбуваються за попередньо заповненою формою, що містить опитувальник про емоційний стан тьютора, рівень задоволення своєю діяльністю протягом тижня: зафіксовано труднощі та успіхи, також тьютори визначають актуальні

проблеми, що варті обговорення в колі тьюторів за підтримки тренерів та психолога.

Наприкінці кожного проєкту освітньої підтримки учнів, що триває 8 тижнів, відбувається фінальне анкетування педагогів «Аркуш компетенцій тьютора», що фіксує самооцінку вчителів до початку участі в проєкті та після нього. Усього в опитуванні взяло участь 360 вчителів. Розподіл за віком: 71,1 % — віком від 30 до 49 років; 20,4% — віком від 50 до 59 років; 4,4% — віком від 25 до 29 років; інші — молодші від 25 та понад 59 років. Учителі державних закладів середньої освіти: у містах — 52,2%, у селах — 30,1%. У приватному секторі освіти задіяні 17,7%. Під час участі у проєкті вчителі-тьютори не лише проводили уроки, а й тьюторські години (тьюторіали) — 79,6% учасників проєкту.

Аналіз даних анкетування засвідчує значне зростання самооцінки вчителями власних тьюторських компетенцій. Учасники оцінили важливість супервізії для вчителів-тьюторів: визнали їх дуже цінними (84,1%), 15% — цінними і лише 1 особа уважала їх непомітними для себе (0,9%). Також варто зазначити, що 98,2% вчителів указали, що застосовують отриманні знання, навички, досвід у роботі з учнями; 1,8% учасників мають намір використовувати їх частково.

Освітній процес у проєкті організовано таким чином, що перший тиждень є більшою мірою діагностичним: знайомство, встановлення довірливих взаємовідносин, опанування основних аспектів роботи з учнями в контексті тьюторингу (складання персональних дорожніх карт розвитку й навчання, підбір оптимальних ресурсів для подолання освітніх прогалин). Упродовж усіх тижнів проєкту основним завданням вчителя-тьютора є сприяння навчально-розвивальній атмосфері (тьюторські зустрічі), групова рефлексія (перевірка раніше запланованого та результатів, відзначення успіхів та підсумки навчального дня). Тьютори допомагають учням скласти персональну дорожню карту навчання, сприяють формуванню навичок цілепокладання та планування досягнення цілей, саморефлексії, роботи з

джерелами, щотижня проводять коротку індивідуальну розмову про особисті цілі та запити учня. Зв'язок із батьками відбувається через адміністраторів програми, тьютори щотижня подають письмовий мінізвіт відповідальним за підтримку контактів з батьками. Також працює спрощена система ведення журналу (перелік тем та фіксація прогресу учнів). Програма не передбачає оцінювання та домашні завдання.

За два роки війни в Україні анкетування учнів та батьків дозволило зафіксувати позитивні результати від тьюторської підтримки учнів, а саме: покращення їх емоційного стану, академічні успіхи, підвищення вмотивованості до навчання та налаштованість на майбутнє. Проведене інтерв'ю з фокус-групою педагогів-тьюторів засвідчило, що всі без винятку учасники позитивно оцінюють свій особистий і професійний досвід залучення до Освітнього СУПу і відзначають корисний вплив самого проєкту на дітей шкільного віку в умовах війни. Відповіді батьків у проведеному опитуванні свідчать про те, що формат проєкту Освітній СУП дозволив їм усвідомити, що онлайн-освіта може бути ефективною і мотивуючою (<https://teachforukraine.org/project/osvitnij-sup/>). Фактично, участь дітей у проєкті засвідчила, що упередження щодо онлайн-формату або попередній негативний досвід такого навчання можуть бути виправлені за правильного застосування з дітьми інноваційних педагогічних технологій, зокрема тьюторських, що добре зарекомендували себе в дистанційному навчанні.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що подолання освітніх втрат серед українського учнівства можливе завдяки різним стратегіям. Однак підготовка вчителів до впровадження індивідуалізації, різноманітних тьюторських підходів, а також надання їм на постійній основі фахової підтримки та допомоги — є одним із необхідних напрямів діяльності державної політики. Сьогодні все більше організацій упроваджують навчання для вчителів саме з метою опанування стратегій і тактик подолання освітніх втрат, і йдеться не лише про академічні знання учнів, а й про їхній психосоціальний стан. Виклик, який постає під час навчання вчителів — зміна їхнього мислення:

опанування мисленням зростання (за К. Двек) [4]; вміннями адаптувати та модифікувати навчальні матеріали відповідно до психоемоційного стану та потреб учнів; опанування вмінь навчити учнів вчитися самостійно; вміння надавати чіткі інструкції учням; утримувати їхню мотивацію; ставитися до учнівських помилок як до частини навчання; постійно давати можливість для вибору, підтримувати автономію учнів в освітньому процесі; гнучкість та мобільність самого вчителя.

Використані інформаційні джерела:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ: Атіка, 2009. 684 с.
2. Які методи надолуження освітніх втрат довели свою ефективність? Інтерв'ю з Андреасом Шляйхером. URL: <https://osvitoria.media/experience/yaki-metody-nadoluzhennya-osvitnih-vtrat-dovely-svoyu-efektyvnist/> (дата звернення 16.11.2023)
3. Carrasco V., Lapeña C. La acción tutorial en la Universidad de Alicante. In Investigar el diseño curricular: redes de docencia en el Espacio Europeo de Educación Superior. Alicante: Universidate de Alicante, 2005. Vol. 2. P. 329-358.
4. Dweck C. S. Mindset: The New Psychology of Success, 2006. New York: Random House Publishing Group.

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Олена Шокало
педагогічний факультет
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Валентина Саюк

Дослідження присвячене аналізу основних компонентів формування професійної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Дана стаття ґрунтується на дослідженнях вітчизняних науковців, в яких розглядаються ключові аспекти професійної компетентності. У статті підкреслюється важливість інтегрованого підходу до формування професійної компетентності, який сприяє всебічному особистісному та професійному розвитку майбутніх викладачів.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні викладачі, вища освіта, мотивація, підготовка викладачів, інтегрований підхід.

Нова парадигма освіти, яка формується у сучасній науці та практиці, передбачає створення відповідних умов для самореалізації людини у сфері її професійної діяльності. В умовах інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський освітній простір, її комп'ютеризації та технологізації актуальною є проблема формування професійної компетентності майбутнього викладача, здатного до творчого та креативного мислення, моделювання освітнього процесу, умінням генерувати та впроваджувати нові ідеї і технології навчання. Професійний та компетентний викладач позитивно впливає на формування творчості у студентів у процесі навчальної роботи, володіє вміннями та навичками здійснювати педагогічну взаємодію, є мобільним, орієнтується в інформаційних потоках, здатний адаптуватися до постійних змін, має стійку мотивацію спрямовану на постійний розвиток та самовдосконалення у своїй професійній діяльності. Формування професійної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти є важливим фактором забезпечення якісного та належного навчання студентів.

Метою нашого дослідження є обґрунтування поняття професійної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) та визначення провідних компонентів її формування.

Сучасна стратегія розвитку вищої освіти в Україні потребує фундаментального осмислення, розуміння того, як будувати освітній процес, основною метою якого є підготовка компетентного фахівця, здатного до ефективної професійної діяльності за фахом і конкурентного на ринку праці. Актуальності набуває проблема підготовки компетентних фахівців, як особистостей, які не тільки володіють знаннями, високими моральними якостями, але й є професіоналами, здатними правильно діяти у кризових ситуаціях, застосовувати знання та нести відповідальність за свою професійну діяльність.

Науковці, які займаються дослідженням проблеми професійної компетентності майбутніх фахівців, зосереджують увагу на її інтегрованості компонентів і визначають як показник відповідності фахівця до вимог професійної діяльності. Зокрема, Т. Сорочан під професійною компетентністю викладача ЗВО розуміє складне діалектичне утворення, що включає гуманістичну спрямованість особистості, педагогічну майстерність, педагогічні та психологічні знання, професійні знання та педагогічну техніку [1]. М. Головань розглядає професійну компетентність як інтегративне утворення особистості, яке охоплює знання, уміння, навички, досвід та особистісні якості, які зумовлюють прагнення, готовність і вміння розв'язувати завдання і проблеми, що виникають у життєвих ситуаціях, усвідомлюючи важливість суб'єкта і результату діяльності [2]. Учена І. Драч вважає, що професійна компетентність викладача ЗВО є особливим феноменом у педагогіці, що має ієрархічну структуру та складається з ключових, загальнопрофесійних та спеціально-професійних компетентностей. Ключові компетентності складають: громадянську, загальнокультурну, інформаційну та компетентність цілеспрямованого саморозвитку [3].

Отже, проаналізувавши праці науковців, які займаються дослідженням проблеми професійної компетентності викладача, ми дійшли висновку, що вона є складною структурою, яка включає фахові знання, уміння, навички,

мотиви та готовність до діяльності, а також певні якості особистості, що мають професійне значення, такі як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, повага, чесність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку та самореалізації, саморефлексії, тощо.

Досліджуючи проблему професійної компетентності майбутніх викладачів ЗВО, одним з ключових аспектів її формування є мотиваційний компонент. В основі якого лежить ставлення особистості до професійної діяльності. Він складається із системи мотивів, особистісних смислів та цілей, що визначають професійну діяльність викладача. Зокрема, пізнавальні мотиви та мотиви творчої діяльності; мотиви зацікавленості певною наукою або проблемою; соціальні мотиви; мотиви самореалізації, саморозвитку; альтруїстичні мотиви тощо. Одним із основних компонентів мотиваційної підготовки майбутнього викладача є мотивація до професійного самовдосконалення оскільки, вона є рушійною силою професійного розвитку особистості відповідно до запитів професійної діяльності. Чинниками професійного самовдосконалення педагога є: самоосвіта та самовиховання, які доповнюють один одного та є основою професійного зростання особистості. Самовиховання являє собою свідому діяльність людини, яка спрямована на самовдосконалення, вироблення позитивних рис і навичок та подолання негативних, а самоосвіта вимагає не тільки знання форм і методів роботи з аудиторією та книгою а й застосування певних вольових зусиль, розвитку певних особистісних якостей.

Фундаментальною основою професійної компетентності майбутнього викладача ЗВО є знання і вміння викладача, а також певні властивості пізнавальної сфери особистості, такі як вміння будувати і перевіряти гіпотези, бути чутливим до протиріч, критично оцінювати отримані результати, що впливають на ефективність професійної діяльності. Система знань включає рівень спеціальних знань, світоглядний, загальнокультурний рівень. Загальнокультурний та світоглядний рівні включають обізнаність в

сфері мистецтва, літератури та здатність оперувати в питаннях релігії, права, політики, економіки, обізнаність в екологічних проблемах; наявність захоплень і хобі. Низький рівень розвитку даних компетенцій призводить до однобічного розвитку особистості і значно обмежує здатність викладача ефективно реалізовувати свій потенціал в освітньому процесі.

Дослідивши та проаналізувавши наукові джерела щодо визначення змісту та структури професійної компетентності майбутнього викладача, варто зазначити, що основними її складовими, на думку багатьох науковців, є: знання, уміння, навички, педагогічна техніка, мислення, покликання, педагогічний стаж, творчість, професійна мотивація та педагогічний такт. Тому, спираючись на дослідження вітчизняних вчених, ми пропонуємо виділити такі компоненти професійної компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти: мотиваційний компонент (наявність мотивації професійної діяльності, задоволення від професійної діяльності, прагнення до саморозвитку та самореалізації через рефлексію, прагнення до самовдосконалення); гностичний компонент (поєднання професійних, загальнокультурних знань та вмінь викладача, знання методики викладання); діяльнісний компонент (сформованість професійних вмінь, високий ступінь розвиненості пізнавальних процесів, володіння методами, способами та засобами розв'язання професійних завдань); ціннісно-рефлексивний (наявність здатності здійснювати самоаналіз та аналіз і оцінювання ефективності особистої професійної діяльності).

Отже, у результаті аналізу різних підходів до визначення професійної компетентності викладачів вищої освіти можна визначити, що вона має складну і багатогранну природу. Вона включає в себе не лише знання і вміння викладача, але й його особистісні якості та мотивацію. Ці аспекти формуються на різних рівнях ієрархії, від загальнокультурних та особистісних якостей до спеціально-професійних компетенцій. Підготовка майбутніх викладачів вищої освіти потребує уваги до всіх цих компонентів. Інтегрований підхід до формування професійної компетентності має сприяти

розвитку студентів не лише як фахівців у своїй галузі, але й як особистостей, здатних до самореалізації та ефективного впровадження здобутих знань у професійну діяльність. Важливо також враховувати мотиваційний аспект у формуванні професійної компетентності. Система мотивів та цілей викладача є ключовим фактором у визначенні активності та успішності його педагогічної діяльності, а зосередження уваги на мотивації до професійного вдосконалення може сприяти постійному розвитку викладачів та підвищенню якості освіти загалом.

Використані інформаційні джерела:

1. Сорочан Т. М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи. *Педагогіка і психологія*. 2019. № 1 (102). С. 5–13.
2. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224 – 234.
3. Драч І. І. Формування ключових компетентностей як основа професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи. *Імідж сучасного педагога*. 2013. №2 (131). С. 7–11.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ІСТОРИЧНІЙ ПЛОЩИНІ

Вікторія Шумило
Історичний факультет
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Анжеліка Ремньова

У статті визначено сутність музейної педагогіки та охарактеризовано особливості її розвитку на різних історичних етапах, простежено взаємозв'язок музейної педагогіки з освітою.

Ключові слова: музей, музейна педагогіка, музеєзнавство, музейна освіта, школа, музейний заклад

На сучасному етапі свого розвитку музейна педагогіка покликана вирішити проблеми музейної комунікації та активізувати творчий потенціал особистості. Велика кількість розроблених методик роботи з аудиторією визначають її роль та місце у музейно-педагогічному процесі. Варто зауважити, що основним об'єктом, на який націлена музейна педагогіка, є діти та підлітки. Тож ключовим завданням цієї галузі педагогічної науки постає створення та запровадження системи освіти з елементами музеєзнавства у навчальну практику.

Питання музейної педагогіки досліджені у працях С. Пивовар, Т. Лисенко, Б. Столярова, Є. Діденка, С. Михайличенко, П. Слободян, І. Медведєвої.

Музейна педагогіка – це наука, що вивчає широкий спектр використання музеїв та виставлених колекцій для виховної та освітньої діяльності. У межах музейної педагогіки розв'язуються виховні та методологічні проблеми, реалізуються спеціалізовані виставки з елементами інтерактивних технологій, займаються розробкою наочних експонатів для шкіл, запроваджується практика створення «майстерень» при музеях [1].

Введення елементів музейної освіти у педагогічну практику сприяє вихованню патріотизму, свідомого ставлення до надбань локальної та світової культурної спадщини, розвитку критичного мислення та практичних навичок у здобувачів освіти. Музейна педагогіка формує цілісне ставлення до комплексу знань, відіграє первинну роль у створенні ефективного навчального середовища.

Німецьких педагогів та музейних діячів по праву можна назвати фундаторами «музейної педагогіки». Концепцію музейної експозиції у побудові якої повинен домінувати педагогічний принцип докладно описав та обґрунтував Г. Кершентейнер. Він вважав, що тільки таким чином можна привернути увагу відвідувача та активізувати його мисленнєву діяльність. Інший відомий дослідник Г. Фройденталь запровадив систему спеціально розроблених методичних прийомів які готують учнів до відвідування музейного закладу, а також допомагають учителю ефективно опрацювати набуті під час уроку знання[2]. Ідею створення інтерактивних експозицій за принципом музеїв-майстерень, де діти можуть розвинути свій творчий потенціал культивував у своїх працях А. Рейчвейн. Отже, у Німеччині ще у ХХ столітті були розроблені та введені у практичну площину необхідні ідеї музейно-освітнього спрямування. Пізніше з'явився і сам термін, який на початковому етапі означав спеціальну діяльність музею, спрямовану на його участь в освітньо-виховній діяльності навчального закладу.

Ще однією важливою подією на шляху розвитку музейної педагогіки стала конференція 1913 року «Музей як освітній та виховний заклад» у Мангеймі. Саме там, під час виступу А. Ліхтварика, вперше прозвучала ідея використання музейного простору в освітніх цілях[3]. Також він запропонував метод музейного діалогу, провідна роль у якому надавалася посереднику – так званому музейному педагогу.

У 1960-х роках музейна педагогіка як новітня галузь науки привертає увагу багатьох учених по всьому світу. Поштовхом до цього стало поширення ідеї демократичного суспільства, яка у свою чергу сприяла активізації уваги до роботи з аудиторією. Колосальний внесок у становлення музейної педагогіки як науки на другому етапі зробили німецькомовні країни. Саме там вперше почали працювати музейно-педагогічні осередки: спочатку у 1963 році виникла «Музейна школа» у Східному Берліні, натомість у Західному Берліні з'явилася «Зовнішня служба державних музеїв Пруської культурної спадщини». Головним центром розвитку ідей музейної

педагогіки тієї епохи був музейно-педагогічний центр у Мюнхені, який функціонував з 1971 року та мав своє видання «Школа і музей»[4]. Робота цих осередків активізувала інтерес дослідників до проблем молоді науки – музейної педагогіки. В історії розвитку музейної педагогіки та визначення її наукових засад важливу роль мала дискусія 1970-1980-х років, у якій взяли участь видатні музеєзнавці Західної Європи серед яких були В. Клаузевіц, Р. Ромедер. У результаті цього заходу було представлено розширене визначення поняття «музейна педагогіка» та розкрито її тісний та неперервний зв'язок зі сферою освіти.

Проте не тільки німецькі науковці досліджували зв'язки між навчанням та музейною справою. Наприклад, Американська асоціація музеїв визначала комунікативну функцію музею як провідну для взаємодії з навчанням. У свою чергу англійський учений А. Вітлін писав про ідею виховання естетизму у школярів шляхом відвідування музейних закладів. Згодом музейна педагогіка опинилася у фокусі досліджень вітчизняних педагогів, методистів та психологів: С. Пшеничної, О. Караманової, К. Левикіна, Л. Гайди. Вони були першими, хто намагався визначити та описати історію розвитку музейної педагогіки в Україні, розробити методику роботи музеїв зі школярами. Використанню сучасного інформаційного простору у музейній педагогіці присвячені статті О. Стецюк, Т. Юрєнєвої, К. Кобцева. Під час становлення музейної педагогіки в Україні в її основу була покладена концепція нового педагогічного мислення, яка у свою чергу базувалася на філософії гуманізму через звернення до світової культурної спадщини.

Розглядаючи особливості реалізації досвіду взаємодії музеїв та закладів освіти неможливо не згадати здобутки науковців зі Сполучених Штатів Америки, де проведення навчальних занять у музеї є одним з ключових факторів реалізації неформальної освіти. При створенні експозицій для дітей працівники американських музеїв звертають особливу увагу на ігровий аспект, тож першочерговим для педагогів є залучення вихованців в ігрову атмосферу. Прикладом реалізації цього підходу можна вважати експозицію

«Дім дідуся та бабусі» у Бостонському дитячому музеї, де представлена оселя 1930-х років, вулиця міста ХХ ст.[5]. Такі проекти сприяють реалізації так званої «живої історії», допомагають дітям відчувати власну приналежність до локального та світового історичного процесу.

Англійський підхід, що базується на поглядах А. Вітліна, Ч. Гіббса-Смітта, головною метою своєї діяльності вбачає реалізацію принципів «галерної освіти», що полягає у запровадженні естетичного виховання школярів. У європейських країнах відвідування музеїв є невід'ємною частиною освітнього процесу на уроках історії та мистецтва[4]. На жаль, в Україні ситуація інакша, оскільки не усі учителі мають можливість ефективної реалізації елементів музейної педагогіки на уроках.

Таким чином, школа і музей поєднані між собою багатьма аспектами: вони покликані виховати свідоме ставлення до культурних надбань, навчити бути патріотом своєї держави, стимулювати розвиток творчого потенціалу особистості. Однак, наразі музейна педагогіка ще малодосліджена. Вважаємо, що було б корисно розробити і включити у шкільну програму курс музейної педагогіки і таким чином ефективно впроваджувати її елементи в систему освіти. Сьогодні музей являє собою не лише місце збереження історичних артефактів. Музей – це культурно-історичний простір, який покликаний реалізувати професійні завдання і широкі науково-освітні та виховні цілі.

Використані інформаційні джерела:

1. Богун Н. П. Використання «музейної педагогіки» при викладанні історії України. Наша школа, 2011. С. 42-43.
2. Каленюк І. Використання матеріалів музеїв у практиці викладання історії в школі: Волинський музейний вісник: каф. документознавства і музейної справи СНУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2013. С. 47-49.
3. Дерик Р. А. Музей – історичний скарб народу. Методичний посібник. Ужгород : Гражда, 2007. 68 с.

4. Снагощенко В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя історії засобами музейної педагогіки: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2010. 20 с.
5. Маньковська Р. В. Музейництво в Україні. К.: Інститут історії НАНУ, 2000. 140 с.

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В 9 КЛАСІ

Вікторія Юхименко
здобувач вищої освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна
Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Ігор Коляда

Досліджується виховний потенціал художньої літератури при вивченні історії України в 9 класі. Визначено твори художньої літератури, які мають виховний потенціал і можуть бути використані на уроках історії України в 9 класі.

Ключові слова: виховний потенціал, художня література, історія України.

В умовах рашистсько-української війни (2014 – 2023 рр.) важливого значення набуває процес виховання представників покоління «зумерів»,

особливо на уроках історії України. Реалізацію цього завдання вчитель історії забезпечує застосовуючи художню літературу як засіб навчання історії.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (стаття 15) визначає, що «виховний процес є невід’ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина» тощо [3].

Художня література, як зазначають українські дидакти, має великий потенціал для духовного, патріотичного та естетичного виховання здобувачів освіти та формування у них практичних компетентностей в рамках вивчення шкільного курсу історії України, реалізуючи концепцію Нової української школи.

Одним із найважливіших завдань історичної освіти на сучасному етапі в умовах гостроти протистояння ідеалів демократії та свободи з тоталітарним режимом з його рашистською ідеологією є виховання і формування духовності юних громадян України, які зростають в умовах відкритої агресії путінського режиму проти України, переслідуючи мету не тільки знищення державного суверенітету, а і заперечуючи право українців, як нації, на самостійне державне і духовне життя. Важливим засобом реалізації цього завдання є використання творів художньої літератури на уроках історії України, зокрема й в 9 класі.

Художній твір виконує декілька різних функцій: виховну, естетичну, духовнотворчу та пізнавальну [7, с. 150].

У рамках нашого дослідження спробуємо акцентувати увагу на виховній функції художньої літератури.

Читаючи, зазначає Ю. Пінігіна, здобувач освіти відчуває спектр емоцій та почуттів, отримує етико-естетичний досвід, який проектує на власний досвід і свою життєву позицію, що напряму впливає на його становлення як

людини. Саме художня література розвиває свідомість людини, її почуття, волю, формує людський характер, а отже – створює особистість [5, с. 95].

У художній літературі, яка є зрізом духовного життя народу, закладена велика сила естетичного, морально-духовного впливу на здобувача освіти, як читача. Твори художньої літератури дають здобувачам освіти можливість прожити емоції разом із героями, допомагають пізнавати людей, світ і себе в цьому світі [5, с. 95].

Велике значення, справедливо зазначає відомий методист О. Пометун, мають художні твори у моральному вихованні здобувачів освіти, представників покоління «зумерів», адже, дізнаючись про вчинки історичних постатей, вони, маючи досвід комп'ютерних ігор на історичну тематику, легко переносять себе в ті ж умови та обставини, моделюючи обставини, в яких перебуває герой твору. Крім цього, не варто зосереджуватись виключно на героїчних вчинках видатних осіб. Варто піднімати питання про доцільність тих чи інших дій, говорити про порядність, гідність, добросердя, вірність, тощо [6, с. 159].

Твори художньої літератури, як засіб патріотичного виховання, спонукають здобувачів освіти захоплюватись красою і самобутнім багатством своєї Батьківщини, національно-визвольною боротьбою українців та їхнім славетним минулим, що в свою чергу пробуджує або підживлює вже існуючу національну самосвідомість юної особистості та впливає на її ідентифікацію себе як громадянина України, що є архіважливим в умовах відкритої агресії Російської Федерації проти України.

Уривки з того чи іншого художнього твору використані на уроці історії України, слушно зазначає вчений-методист І. Коляда зазначає, підсилюють у здобувачів освіти інтерес до історичної науки. У свою чергу додатковий інтерес до історії України підвищує загальноосвітній рівень здобувачів освіти і робить знання, які вони отримали на уроці більш глибокими та міцнішими [1, с. 23].

Продовжуючи думку професора І. Коляди, зазначимо, що використання художньої літератури на уроці історії України має сприяти формуванню у здобувачів освіти більш живого та конкретного історичного образу епохи, робити минуле доступним для сприйняття сучасним поколінням здобувачів освіти покоління «зумерів».

Використовуючи на уроках історії України в 9 класі твори художньої літератури варто враховувати ряд методичних вимог, серед яких: пізнавально-виховна цінність матеріалу, доступність матеріалу, відповідність фрагментів творів художньої літератури завданням і змістові історичної освіти та вікові особливості здобувачів освіти [1, с. 24].

При проведенні уроків історії України в 9 класі із використанням фрагментів творів художньої літератури варто розуміти те, що головне – не робота пам'яті як психічного процесу по збереженню знань, а напруга думки, себто самостійний аналіз фактів. Саме такий підхід до опрацювання текстових фрагментів дозволяє перетворити звичайні уроки історії України на своєрідну школу формування пізнавальної самостійності та духовного і естетичного виховання. Формування пізнавальної самостійності, духовне виховання в свою чергу, сприяє формуванню світогляду і певних переконань у здобувачів освіти підліткового віку [5, с. 7].

При вивченні історії України вчителю історії рекомендуємо використати сюжети таких творів художньої літератури, які мають виховний потенціал. Так, при вивченні теми «Українські землі в складі Російської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.» вчитель може використати фрагменти оповідання Адріана Кащенко «Оповідання про славне військо запорожське низове» та історичний роман Спиридона Добровольського «Карасунський Кут». Вивчаючи французько-російську війну 1812 року вчитель може залучити фрагменти з пісень, зокрема «Пісня про Матвія Платонова» та «Полно, братці, тоскувати – лучче пісню заспівати». При вивченні теми «Українські землі в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.» можна підготувати декілька фрагментів соціальної

комедії «Хазяїн» Івана Карпенка-Карого. В рамках вивченні теми «Російська революція 1905 – 1907 рр.» вчитель може використати фрагменти з творів Михайла Коцюбинського – повість «Fata Morgana» та новели «Коні не винні», «Сміх», «В дорозі». Крім творів Михайла Коцюбинського, вчитель може використовувати оповідання «Помилка» авторства Лесі України. Висвітлюючи тему «Українські землі в складі Австрійської імперії наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.» варто використати фрагменти з соціально-психологічної повісті Ольги Кобилянської «Земля». Готуючи матеріал до уроку з теми «Українські землі в складі Австро-Угорщини в другій половині XIX ст.» вчитель може використати повість Івана Яковича Франка – «Борислав сміється» та епічно-психологічну новелу майстра експресіоністичної новели Василя Стефаника – «Камінний хрест». Вивчаючи тему «Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст.» варто використати оповідання та новели західноукраїнського поета, прозаїка Осипа Маковея – «Клопоти Савчихи», «Стара Мадярка», «Нові часи», «Хрестини», «Фербель», «Великий клопіт», «Вуйко Дорко» та «Весняні бурі».

Вищезазначені твори художньої літератури не лише сприяють вирішенню освітніх завдань, а й мають високий виховний потенціал, оскільки описи подій минулого викликають певні емоції, які змушують здобувачів освіти переживати, співчувати, ненавидіти, захоплюватись, тобто проживати спектр емоцій який сприяє формуванню життєвих ідеалів.

Таким чином, цілком слушно українські дидактики та методисти зазначають, що використання художньої літератури на уроках історії України в 9 класі має високий виховний потенціал, оскільки з її допомогою вчитель історії опосередковано впливає на процес формування особистості здобувача освіти покоління «зумерів». Читання творів художньої літератури на уроках історії України в 9 класі для покоління «зумерів», які читають досить мало, інформацію сприймають фрагментарно, відзначаються кліповим мисленням, розширює кругозір, збагачує мову, підвищує загальноосвітній рівень

здобувачів освіти, сприяючи вихованню любові до рідної землі, свого народу, мови, власної історії та культури.

Використані інформаційні джерела:

1. Виговський М., Загребельна Н., Коляда І. Роль та місце художньої літератури на уроках історії України. *Історія в школі*. 2007. №4. С. 23 – 29.
2. Загребельна Н., Ухаль В. Теоретичні і методичні засади використання художньої літератури на уроках історії України у 9-му класі (на прикладі вивчення теми «Російсько-французької війни 1812 року і України»). *Проблеми історії України XIX – поч. XX ст.* 2013. Вип 21. С. 290 – 300.
3. Конституція України: Закон від 16.01.2020 №463-ІХ. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20/ed20200116#Text> (дата звернення 15.11.2023).
4. Звитягою і пером уславлені. Гетьмани України. Художньо-літературний образ: книга для читання для здобувачів освіти основної школи: навчально-методичне видання. Ч.1. / [автори-упорядники: І.А. Коляда [та ін.]; відп. за вип. О.П. Реєнт]. Київ, 2020. 415 с.
5. Мотичак М. Використання художніх творів на заняттях історії. (2018). URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-hudoznih-tvoriv-na-zanattah-istorii-3031.html> (дата звернення 15.11.2023).
6. Пінігіна Ю. Роль української літератури у вихованні всебічно розвиненої особистості учня. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №70. Т.3. С. 94 – 97.
7. Пометун О., Фрейман Г. *Методика навчання історії в школі*. К.: Генеза, 2006. 328 с.

8. Рашидова С. Художня література як мистецтво виховання і формування людини. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип. 1. С. 145 – 156.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ТРАДИЦІЯХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

В. Юхимович,

педагогічний факультет

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

Стаття присвячена дослідженню особливостей патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного часу. Розкрито зміст поняття «козацьке виховання», його характеристики, змістове і функціональне наповнення.

Ключові слова: козацька педагогіка, патріотичне виховання, патріотизм, молодші школярі,

В умовах російсько-української війни зростає увага до патріотичного виховання здобувачів освіти на засадах козацьких традицій, оскільки патріотичне виховання є неодмінною складовою становлення особистості. Козацтво є прикладом патріотизму в історії України, тому традиції козацької педагогіки необхідно впроваджувати на початковому етапі шкільного виховання – в початкових класах.

Багатовіковий козацький визвольний рух став основою козацької педагогіки, що формує всебічно розвинену патріотичну особистість.

Важливість впливу козацької педагогіки на формування патріотичних почуттів школярів відмічена в основних нормативних документах, таких як

Закон України «Про освіту» [1], Державний стандарт початкової освіти, Проєкт «Нова українська школа» [2], Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року [3], Указ Президента України «Про День захисників і захисниць України» [4].

Як говорить Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України, метою національно-патріотичного виховання є «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності» [3].

Питання національно-патріотичного виховання були предметом наукових розвідок багатьох українських науковців, таких як О. Сухомлинська, М. Качур, О. Дешко, О. Савченко, Н. Васильківська, Л. Дубровська та інші. На думку В. Сухомлинського, А. Макаренка, О. Вишневецького, І. Беха та інших, патріотичне виховання завжди було і є одним з найважливіших напрямків освіти й виховання особистості. Бути патріотом означає духовно піднятися, усвідомити безперечну цінність своєї країни, яка справді й об'єктивно притаманна їй, і приєднатися до неї волею та почуттями [5, 41].

Патріотизм - це почуття, в основі якого лежить «любов до духовних, культурних і матеріальних цінностей своєї Батьківщини, готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї» та стати на її захист у разі необхідності [6].

В педагогічному словнику зазначено, що «патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання

патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків» [7, 134].

Козацька педагогіка – це система принципів, методів роботи та осередків виховання за козацької доби, яка формувала у підростаючих поколінь «синівську любов до рідної землі, готовність її захищати від чужоземних загарбників, високу національну свідомість і самосвідомість, глибоку духовність»[8]. Козацька педагогіка була тісно пов'язана з матеріальною і духовною сферою діяльності українського козацтва.

Основна мета козацького виховання – виховання в родині, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах козаків, фізично загартованих, із міцним здоров'ям, сильних духом захисників та захисниць рідної землі, національно свідомих патріотів і високим рівнем духовності.

Свої розвивальні й виховні функції козацька педагогіка виконувала у процесі формування численних козацьких об'єднань. Сьогодні, в умовах війни, тенденції розвитку сучасної козацької педагогіки проявляються в багатьох формах національно-патріотичного виховання серед яких поява молодіжних об'єднань з традиціями українського козацтва, таких як «Пласт» та Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»).

«Пласт» - одна з найпопулярніших українських скаутських організацій у світі, що має на меті духовне та фізичне виховання на основі християнської етики та українських традицій.

«Джура» - гра, що проводиться з метою виховання громадян-патріотів, захисників державної незалежності та територіальної цілісності України як високоморальних особистостей, які плекають українські традиції, духовні цінності, володіють відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатні реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства.

Називатися козаком є великою честю для юних українців і українок. «Козак» чи «козачка» сьогодні сприймається як найвища похвала. Тому одним із наважливіших свят у житті молодших школярів є «Посвята в козачата». Під час цього заходу діти демонструють глибоку шану до рідної мови, козацьких традицій, натхненно виконують українські козацькі та стрілецькі пісні. А зварений на багатті куліш стає родзинкою цього чудового святкування.

Традиційними в житті молодших школярів є свято Покрови (День Українського козацтва), Андрія, Миколая, Святий вечір та інші. Діти демонструють знання фольклорного матеріалу про життя козаків, казок, балад, дум, легенд, знайомляться з традиційним козацьким одягом, їжею, предметами, якими користувалися козаки.

Традиційними стали тематичні бесіди і виховні години на козацьку тематику «Україна – козацька держава!», «Козаки-вояки, оборонці України», «Козацькому роду нема переводу», «Ми нащадки козацької слави!» тощо.

Поглибити знання дітей про козаків, їх побут, звичаї, традиції, сформувати їх свідоме прагнення бути дужими та здоровими допомагають спортивні ігри та естафети «Козацькі забави», «Козацький гарт», «Лицарська звитяга», «Шлях «Ігри патріотів».

Виховання засобами козацької педагогіки покликане не лише гартувати дух школярів, а й плекати у кожного юного козака міцне здоров'я, загартовувати тіло, формувати уміння досягати перемог на спортивних іграх. «Велику роль у формуванні мотивів фізичного самовиховання відіграє усвідомлення учнем суперечності між тим, ким він є у фізичному плані, й тим рівнем фізичної готовності, який мали українські козаки» [9, 36].

Ще одним методом патріотичного виховання учнів початкових класів, спрямованим на творчий, суспільний та особистісний розвиток дитини, є спільний перегляд патріотичних мультфільмів та фільмів-казок. Мультфільми «Микита Кожум'яка», «Моя країна Україна», «Знай наших» та інші розповідають молодшим школярам про Україну, її історію, найбільш

вагомі здобутки та досягнення українців. Фільми-казки про козаків з елементами українського фольклору та міфології, такі як «Пекельна хоругва, або Різдво козацьке», «Чорний козак», «Сторожова застава» тощо поглиблюють уявлення вихованців про часи козацької доби.

«Життя – Україні!» - закликає Кодекс лицарської звитяги козацтва. На жаль, сьогоднішні молодші школярі знають ціну цьому висловлюванню. Адже в їх оточенні є Герої, що поклали своє життя за свободу та незалежність нашої Батьківщини. І щоденно о 9.00 діти вшановують пам'ять, громадянську відвагу і самовідданість, силу духу, стійкість та героїчний подвиг воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» [10].

«Серце – народові-нації!»,- говорять Заповіді милосердя козацтва. А сьогодні кожен школяр допомагає Збройним силам України, відправляючи благодійні внески, збираючи каштани, надаючи гуманітарну допомогу чи просто пишучи листи воїнам чи малюючи малюнки. Учні початкових класів із задоволенням плетуть маскувальні сітки, роблять сухі суміші для воїнів, виготовляють сувеніри для бійців ЗСУ.

«Честь – козацтву-лицарству!» - говорить Кодекс лицарської честі козацтва. Як козаки в стародавні часи, кожен школяр готовий турбуватися про молодших, усіх літніх людей і людей похилого віку; шанобливо ставиться до матері, бабусі. А ще юні козачата люблять свій рідний край, дізнаються його історію та традиції, багато подорожують.

Отже, засвоєння та збереження молодшими школярами традицій і звичаїв козаків є важливим засобом зміцнення національної свідомості, згуртування і єдності всієї нашої нації і великої родини. Тільки спільними зусиллями батьків, учнів та вчителів вбачається можливим відродити козацьке виховання як історично сформовану сукупність ідеалів, поглядів, традицій та звичаїв. Використання козацької педагогіки є одним із

пріоритетних напрямів громадянського виховання учнів. Тільки живучи з Україною в серці ми здобудемо перемогу та світле майбутнє у вільній та незалежній державі.

Використані інформаційні джерела:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Проект «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
3. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>
4. Указ Президента України «Про День захисників і захисниць України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4552023-47641>
5. Бех І. Д. Концепція виховання особистості. Рідна школа. 1991. № 5. с. 40–47.
6. Любов до ідеї, свободи чи Батьківщини? Що таке патріотизм та хто такий патріот. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/shho-take-patriotyzm-ta-hto-takyj-patriot-varto-znaty/>
7. Педагогічний словник / під ред. М. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
8. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 220 с.
9. Кириченко В. О. Допризовна підготовка молоді. Харків : Вид. група «Основа». 2008. 224 с.
10. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОЯ-КОЗАКА ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРНІ ТВОРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ольга Ковалець,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

м.Київ, Україна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

У статті окреслено та актуалізовано питання важливості створення образу героя, як прикладу для наслідування. Саме козак-герой має стати взірцем у прививанні любові до рідної землі, формуванні морально-етичних якостей та фізичних здібностей. Виховання свідомого українця повинне починатися ще з дошкільного віку і базуватися на історичних і культурних знаннях, традиціях власного народу.

Ключові слова: козак-герой, дитяча література, старші дошкільники.

Важко переоцінити роль казки та гри в житті кожної дитини. Діти люблять слухати казки, читати книжки, запам'ятовувати вірші так само, як гратися, співати пісні, танцювати. Це природній процес розвитку з отриманням реальних знань, вражень, а література, що її підбирають батьки та педагоги – скарбниця культури, джерело ознайомлення з незвичним, чудовим, фантастичним, вигаданим.

Очевидно, що у всі історичні часи одним з базових компонентів у вихованні і формуванні повноцінної особистості, а також транслятором культури і традицій суспільства, виступала література для дітей, як джерело знань і морально-етичних норм [1].

Василь Сухомлинський про етичну спрямованість дитячої літератури писав, що художній твір має торкатися душі дитини, щоб у неї з'явилося співпереживання, співчуття герою [2].

В свою чергу, педагоги мають спланувати, який аспект моральної свідомості вони збираються розкрити дитині за допомогою певного твору, і підбирати відповідні питання. Питання повинні спонукати у дошкільнят інтерес до вчинків, мотивів поведінки героїв, їх внутрішнього світу, їх

переживанням [4].

Ставити занадто багато питань недоцільно. Це може завадити процесу усвідомлення головної ідеї твору, знизити враження від прочитаного. Таким чином, розмови за змістом творів дитячої літератури сприяють формуванню у дітей моральної свідомості, якими вони надалі керуються у своїх вчинках.

Слід зазначити, що саме художні твори допомагають дітям дошкільного віку розуміти складність взаємовідносин між людьми, різноманіття людських характерів, особливості тих чи інших переживань, подає приклади моральної свідомості, які діти можуть використовувати як зразки для наслідування.

Дитяча література сприяє виникненню у дітей емоційного ставлення до вчинків героїв, а потім і до оточуючих людей, своїми власними вчинками.

Вдячним матеріалом для досягнення високих цілей виховання у тому числі можуть стати історичні та художні твори про козаків. Батькам і педагогам необхідно глибоко знати про героїчні вчинки, справи, емоційні стани, екстремальні ситуації, інтелектуальні здобутки, вольові зусилля українських козаків, їхні морально-психологічні якості для того, щоб виховувати дітей на такому високодуховному матеріалі [3].

Завдяки таким підходам у свідомості дітей формуються яскраві образи козаків, лицарів, які стають високими взірцями для творчого наслідування. Тому важливим завданням кожного батька, матері, вихователя дитсадка, вчителя школи є збагачення дітей змістовною і цікавою інформацією про гетьманів, провідників національно-визвольного козацького руху, інших козаків, на яких діти орієнтуються як на високі приклади любові до України, вічного служіння нашому народу [3]. Тому, починаючи ще з раннього віку і надалі – для школярів і юнаків, необхідно поліпшувати виховання, спираючись на здобутки сучасної науки та потреби нашого суспільства. Намагаючись підвищувати рівень розвитку мислення, уяви, волі, емоційних станів, почуттів дітей дошкільного віку, можна досягти чималих результатів, оскільки саме в такому віці маємо багато невикористаних можливостей розвитку дитини [5].

Відомо, що діти козаків змалку, в невимушеній і цікавій формі охоче оволодівали піснями, історичними розповідями, легендами, думами, прислів'ями і приказками про козаків, їхню високу мораль, героїчні вчинки. У процесі глибокого засвоєння у звичайних життєвих ситуаціях, в сім'ї різноманітного за жанрами козацького фольклору, під дією його численних художньо-образних, логічних засобів у дітей успішно розвивалися мислення, пам'ять, емоції, воля та інші психологічні процеси, стани. В сучасних умовах обставини змінилися в гірший бік [5]. Як правило, батьки і педагоги використовують у виховній роботі лише окремі твори фольклору, художніх творів про козаків. Звідси – великі втрати в розвитку духовних сил дітей, їхньої пам'яті, мислення, почуттів та емоцій, уяви, волі.

Враховуючи психологічні та вікові особливості дітей, необхідно, щоб вони з дошкілля систематично і послідовно засвоювали фольклорні твори про козаків, їхню героїчну боротьбу з ворогами України. В такому разі в дітей гармонійно розвиватимуться психологічна, моральна, інтелектуальна, естетична сфери. Ще з дошкілля діти захоплюються постатями, образами видатних гетьманів, провідників козацького визвольного руху. Відомі дослідження, що діти старшого дошкільного віку (5–6 років), здатні усвідомлювати і називати видатних представників свого народу, національних героїв, захоплюватися ними і брати з них приклад.

Коли особистість із ранніх років вибирає улюбленого національного героя-козака, лицаря для наслідування, вона черпає в його духовності, подвижництві, любові до рідної землі енергію, моральні сили і стимули для подолання перешкод, здійснення добрих справ, досягнення успіхів у навчанні, поведінці, громадській роботі.

Використані інформаційні джерела:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. К.: Либідь, 2006. 271с.
2. Сухомлинський В.А. Книга в духовному житті дитини. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1987. С. 165 – 170.

3. Руденко Ю.Д., Губко О.Т. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. К.: МАУП, 2007. 384с.
4. Кисельова О.І. Методика морально-етичного виховання старших дошкільників. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: [зб. наук. пр. у двох томах]. Том 1. Миколаїв, 2008. С.88-95.
5. Основи національного виховання. Концептуальні положення: / В.Г.Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О.Сергійчук та ін.; За заг. ред. В.Г.Кузя та ін. К.: Інформаційно-видавничий центр "Київ", 1993. (Ч.1). 152 с.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ОДНА З ІННОВАЦІЙНИХ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сергій Калашнік

Український державний університет

імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, професор

Іван Шкурко

Актуальність теми зумовлена пошуком нових технологій та інструментів соціально-педагогічної діяльності в системі соціальної роботи. Обґрунтовано можливості арт-терапії для укріплення, збереження, психокорекції соціального здоров'я клієнтів. Узагальнено теоретичні питання використання технології зцілення мистецтвом в професійній діяльності соціальних працівників. Подано комплексне уявлення про арт-терапію як оригінальний метод прогресивної психолого-педагогічної допомоги в соціальній роботі, що сприяє формуванню здорової й творчої особистості.

Соціально-економічна ситуація, що склалася в нашій країні, вимагає кардинальних змін у соціальній сфері, зокрема створення високоефективної,

багатопрофільної цільової системи соціального обслуговування населення, яка забезпечить комплексне сприяння у вирішенні соціальних проблем, що передбачає розроблення й впровадження нововведень у соціальній сфері. Концептуальною парадигмою становлення й розвитку системи підготовки кадрів для соціальної роботи повинна стати підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного, усебічно розвиненого фахівця, спроможного знайти адекватні форми реагування, що відповідають соціальним запитам та швидкозмінному середовищу.

Наразі зростає суспільний та професійний інтерес до технологій та методів, що здійснюють безпечний, позитивний вплив на психічне та соціальне здоров'я особистості за допомогою мистецтва.

Питання зцілення мистецтвом, шляхи активізації внутрішніх ресурсів та потенціалу особистості за допомогою арт-терапії розглядали у своїх дослідженнях О. Ващенко, Н. Вернікова, О. Вознесенська, Н. Ещенко, О. Любарец, Н. Полякова, І. Садова, В. Саранцева, О. Тараріна, А. Чуприков, Т. Яценко та ін.

Питання застосування арт-терапії в діяльності фахівців «допомагаючих» професій (психолога, соціального працівника, корекційного педагога) стали предметом дослідження цілої когорти науковців (С. Андрейчин, М. Докторович, Л. Злочевська, М. Киселева, З. Ленів та ін.).

Аспекти використання арт-терапевтичних методів у професійній діяльності соціальних працівників висвітлювали А. Капська, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Тюптя, Є. Холостова, В. Шахрай та ін.

Соціальна робота пройшла довгий шлях від добродійності, волонтерської діяльності до академічної спеціальності. На сьогодні це можливість поєднувати знання, професійні методики та особистісні риси, ставши фахівцем, який підтримує, повертає надію, допомагає змінити життя чи то однієї особистості, чи цілої групи. Саме фахівець здійснює професійну діяльність, що має на меті сприяти особистості, соціальним групам у

подоланні особистісних і соціальних труднощів шляхом підтримки, захисту, психокорекції та реабілітації.

Арт-терапія (лат. *ars* – мистецтво, грец. *therapeia* – лікування) тлумачиться як лікування або зцілення мистецтвом і вважається одним із найбільш м'яких, але ефективних методів, що використовуються в роботі психологами, соціальними працівниками, корекційними педагогами і психотерапевтами.

Цей термін з'явився ще в 40-ві рр. ХХ ст. Першим, хто почав його використовувати, був британський лікар, художник Адріан Хілл, який працював у спеціальних госпіталях як арт-педагог і звернув увагу на той факт, що заняття творчістю допомагають хворим легше і швидше одужувати, відволікаючи при цьому від своїх проблем і переживань [2].

Арт-терапія використовується як засіб гармонізації та розвитку особистості через заняття художньою творчістю. Зазначений метод психокорекції, маючи в арсеналі художні прийоми і творчість, орієнтований на внутрішній потенціал особистості, де акцентується на природне виявлення почуттів, настроїв, емоцій.

Поняття «арт-терапія» має декілька тлумачень: по-перше, це динамічна система взаємодії між особистістю, продуктом її образотворчої діяльності та арт-терапевтом у так званому «фасилітуючому» просторі з метою реалізації найважливіших функцій (психотерапевтичної, корекційної, діагностичної, розвиваючої, виховної, реабілітаційної тощо); по-друге, арт-терапія може розглядатися як терапевтична процедура особистості; по-третє, як інноваційна технологія, що зберігає здоров'я [7].

Можна констатувати, що арт-терапія є міждисциплінарним явищем, оскільки виникла на межі мистецтва і науки та увібрала медичні, педагогічні, культурологічні, соціологічні, психологічні аспекти.

Грунтовний аналіз психолого-педагогічних досліджень (Л. Виготський, О. Ізотова, О. Нікіфорова) довів, що цей метод сприяє підвищенню рівня

самооцінки, зниженню тривожності, учить позбавлятися негативних емоцій і є дуже ефективним методом діагностики, психокорекції та реабілітації.

О. Копитін зазначає, що сучасна арт-терапія використовує багатий досвід культурного надбання з характерними для нього формами художньої експресії та зіцілювальної практики, пов'язаної з творчістю та спілкуванням [6].

Творчий потенціал закладений у кожній особистості на різній глибині підсвідомості й перенести його у свідомість можливо лише опираючись на особистісну індивідуальність [4].

Використання арт-терапевтичної діяльності пов'язане з вирішенням проблеми психофізичного здоров'я певних соціальних груп: осіб, що постраждали внаслідок жорстокого поводження або насилля, людей похилого віку, безробітних, біженців, правопорушників, робота з проблемними сім'ями, з дітьми, що проявляють дезадаптивні форми поведінки тощо.

У сучасній психолого-педагогічній літературі арт-терапія розглядається як інструмент прогресивної психолого-педагогічної допомоги, що сприяє формуванню здорової та творчої особистості, а також реалізації на практиці таких функцій, як діагностична, прогностична, організаційно-комунікативна, психокорекційна, соціально-педагогічної підтримки, психотерапевтична, реабілітаційна, аніматорська, фасилітативна.

Методи арт-терапії можуть бути адаптовані до проблем різного характеру, починаючи від вирішення питань соціальної та психологічної дезадаптації і закінчуючи розвитком внутрішніх ресурсів, потенціалу особистості, а тому є універсальними і дозволяють працювати з усіма категоріями клієнтів соціального працівника. Крім того, арт-терапевтичні техніки допомагають розвинути творчі та комунікативні здібності, навички соціальної підтримки та взаємодовіри; підвищити самооцінку та рівень самоусвідомлення, емоційний потенціал; сформувати вміння вирішувати внутрішні протиріччя, проявляти емоції, вирішувати конфліктні ситуації, знімати відчуття напруги.

Основною метою арт-терапії в процесі здійснення соціально-педагогічної діяльності є гармонізація внутрішнього стану клієнта, відновлення його здібності знаходити оптимальні шляхи виходу з критичних ситуацій, продовження життя в стані рівноваги.

Розглянемо основні методи арт-терапії, які можуть бути використані в процесі соціально-педагогічної діяльності на різних її етапах (таблиця 1).

Ізотерапія дозволяє клієнтові відчутти й зрозуміти себе, виразити свої думки та почуття, звільнитися від негативних переживань. Цей метод є не лише відображенням у свідомості клієнтів оточуючої та соціальної дійсності, але і її моделювання. Зазначений метод можна використовувати з різними категоріями клієнтів, особливої актуальності він набуває в роботі з дітьми, оскільки малювання сприяє узгодженню міжпівкульових взаємозв'язків, активізації конкретно-образного мислення, пов'язаного з роботою правої півкулі й абстрактно-логічного, за яке відповідає ліва півкуля [8].

Мандалотерапія є однією з технік ізотерапії, що полягає у створенні циркулярних композицій – мандал.

Поняття «мандала» має санскритське походження і означає «магічне коло» [3].

Створюючи мандалу, клієнт підсвідомо створює символ власної особистості, який допомагає йому зрозуміти себе, чого він вартий, допомагає звільнитися від почуття напруженості, досягти своєї цілісності.

Таблиця 1

Методи арт-терапії, які можуть бути використані у процесі соціально-педагогічної діяльності

Методи арт-терапії	основні функції
<i>Ізотерапія</i>	дослідження почуттів, ідей, явищ, подій, розвитку навичок міжособистісної взаємодії, формування адекватної самооцінки та впевненості в собі
<i>Мандалотерапія</i>	допомагає клієнтові стимулювати основні джерела енергії, що знаходяться на глибинних пластах розуму, здійснювати

	процеси саморегуляції, встановити зв'язок із самим собою
<i>Казкотерапія</i>	викликають інтенсивний емоційний резонанс, а їх образи звертаються одночасно до двох психічних рівнів – свідомості і підсвідомості, що створює особливі можливості в процесі комунікації [5]; вони є платформою для формування «морального імунітету» (здатність особистості до протистояння негативним впливам духовного, ментального та емоційного характеру, що знаходять із соціуму) і підтримки «імунної пам'яті»; повертають клієнта в стан цілісного сприйняття світу; активізують творчий потенціал, передають знання про світ і людські взаємовідносини.
<i>Музикотерапія</i>	подолати психологічний захист – заспокоїти чи навпаки активізувати, налаштувати; допомагають розвинути комунікативні та творчі можливості клієнта, пережити катарсис; підвищують самооцінку на основі самоактуалізації; сприяють реагуванню почуттів; розвивають емпатійні здібності; підвищують соціальну активність; полегшують формування нових взаємовідносин і установок тощо.
<i>Танцювальна терапія</i>	поглиблення усвідомлення членами групи власного тіла та можливостей його використання, що не лише покращує фізичний, емоційний стан учасників, але й слугує розвагою; посилення почуття власної гідності у членів групи шляхом формування у них більш позитивного образу тіла; створює умови для творчої взаємодії; сприяє вирішенню низки завдань: підвищує рухову активність, забезпечує соціотерапевтичне спілкування; забезпечує отримання діагностичного матеріалу для аналізу поведінкових стереотипів клієнта та його самопізнання; пошук аутентичних шляхів розвитку [8].
<i>Ігрова терапія</i>	полегшує емоційний стан клієнта; допомагає усвідомити і прийняти свою «внутрішню дитину»; розвиває почуття самоцінності; здібності до емоційної саморегуляції; сприяє відновленню довіри до світу; здійснює корекцію і профілактику поведінкових проблем та відхилень, а також сприяє розвитку творчого потенціалу особистості.
<i>Пісочна терапія</i>	гармонізувати внутрішній світ; відпрацювати психотравмуючі ситуації на символічному рівні; відреагувати негативний

	емоційний досвід у процесі творчого самовираження; розширити внутрішній досвід за рахунок усвідомлення глибинних рівнів психіки, зокрема архетипічного, закріплення свідомого «Я» тощо.
<i>Фототерапія</i>	Основні функції фототерапії: звільнення особистості від помилкових для неї конструктів і створення більш органічної системи, що є відбиттям реальності; рефреймінг – сприйняття особистістю себе по-новому завдяки перенесенню в події чи умови, що в реальності не мали місця; експресивно-катарсична функція передбачає, що особистість може самостійно створювати знімки, які відображають її емоційний стан; стимулююча функція пов'язана з тим, що при створенні і сприйнятті фотознімків відбувається активізація різних сенсорних систем (зору, кін естетики, тактильної чутливості тощо).
<i>Метафоричні асоціативні карти</i>	Метафоричні карти створюють атмосферу безпеки та довіри; дозволяють швидко і наочно отримати необхідний об'єм інформація для якісної роботи з клієнтом і діагностувати його проблему; дозволяють моделювати процеси минулого та майбутнього, працювати з лінією часу; дозволяють звернутися до проблеми клієнта через метафору, уникаючи тим самим додаткового дискомфорту та травматизації; дозволяють клієнту вербалізувати проблемну ситуацію (проговорення та усвідомлення почуттів і переживань); запускають внутрішні механізми само зцілення тощо.

Казкотерапія – метод арт-терапії, який використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, удосконалення способів взаємодії з оточуючим світом. Концепція цього методу заснована на ідеї цінності метафори як носія інформації.

Музикотерапія – контрольований процес використання звуків та музики; діяльність, яка містить відтворення, фантазування, імпровізацію за допомогою людського голосу та вибраних музичних інструментів чи прослуховування спеціально підібраних музичних творів [1].

Танцювальна терапія – психотерапевтичне використання танцю і рухів як процесуальної дії, що сприяє інтеграції емоційного та фізичного стану

особистості. Ця техніка застосовується в роботі з клієнтами, що мають емоційні розлади, порушення спілкування і міжособистісної взаємодії [9].

При творчому підході до рухів під музику танок набуває експресивності, яка дозволяє вивільнити почуття та дослідити приховані протиріччя, що можуть бути причиною психічного напруження. Цей метод дуже ефективний у груповій роботі, оскільки на підсвідомому рівні утворює замкнутий стійкий комплекс – «магічне коло» (спільна діяльність учасників).

Ігрова терапія – психокорекційне використання гри, що здійснює вплив на розвиток особистості, сприяє створенню міцних взаємовідносин між членами групи, допомагає зняти стан тривожності, підвищує рівень самооцінки, дозволяє перевірити себе в різноманітних ситуаціях спілкування, оскільки, як відомо, у процесі гри знімається небезпека соціально значущих наслідків.

Пісочна терапія – один із психокорекційних, розвиваючих методів, спрямованих на розв'язання особистісних проблем через роботу з образами особистої та колективної підсвідомості.

Основна мета цього методу – допомогти клієнтові досягти ефекту самозцілення за допомогою спонтанного творчого вираження особистісного та колективного підсвідомого, включення його у свідоме; посилення здатності особистості до самодетермінації та саморозвитку.

Фототерапія – метод терапевтичного впливу, заснований на застосуванні фотографій або слайдів для вирішення психолого-педагогічних проблем, а також для розвитку й гармонізації особистості. У процесі здійснення консультування клієнтів можна послуговуватися такими техніками: особисті колекції клієнта (фотокартки, зроблені клієнтом, або фото, які йому просто подобаються); робота з фотографіями клієнта, зробленими іншими особами (клієнт виступає суб'єктом зйомки для подальшого дослідження власного портрету); робота з автопортретом клієнта (ефективна при роботі з проблемою адекватної самооцінки, упевненості в собі); робота із сімейним/біографічним альбомом (фотознімки із сімейного

архіву); робота з фотопроекціями (формування спонтанної, першочергової думки про фотокартки в процесі її перегляду чи створення; проекція – корисний інструмент, що дозволяє клієнту зрозуміти власний спосіб сприйняття оточуючої реальності).

Метафоричні асоціативні карти створюють атмосферу безпеки та довіри. Простота застосування цього інструменту дозволяє соціальному працівникові використовувати його для вирішення міжособистісних конфліктів клієнтів, дослідження сімейних систем, побудови генограми, моделювання та дослідження будь-яких процесів у майбутньому; формувати позитивне мислення; здійснювати самоаналіз та саморозвиток; долати стресові стани; працювати зі страхами тощо.

До головних особливостей зазначеної техніки належать:

1) обхід раціонального мислення, зняття захисту й опору (образ виступає первинним явищем у формуванні свідомості особистості, тому звернення до нього (образу) інтернаціонально за допомогою карт спрацьовує для осіб будь-якого віку, статі, ментальності, рівня інтелектуального розвитку);

2) створення діалогу між зовнішнім і внутрішнім світом (на підсвідомому рівні особистість пам'ятає все, що з нею відбувалося, однак не завжди усвідомлює це; слідом за образом спливають асоціації, пов'язані з ним у підсвідомості, що дозволяє переглянути внутрішній «фотоальбом» клієнта; карти виконують роль пускового механізму у світ уяви, дозволяють створити безпечне екологічне поле для діалогу між зовнішнім і внутрішнім світом клієнта);

3) реконструкція подій (реконструкція психотравмуючих подій на картах дозволяє уникнути додаткової ретравматизації особистості, запускає її внутрішні процеси самоцілення, створює безпечний контекст пошуку і моделювання вирішення, активізує процеси пошуку власного унікального шляху виходу з кризової ситуації).

Діяльність фахівця є відповідальною, оскільки здійснює вплив на соціальні структури, оточення, на психоемоційний стан особистості клієнта. У зв'язку з цим на сучасному етапі арт-терапія має суттєві переваги над іншими методами, не має обмежень у використанні, зокрема вікових, викликає позитивні емоції, допомагає справитися з апатією, звільнитися від переживань, є засобом розвитку уваги до почуттів, посилення відчуття власної цінності, стимулює творчий потенціал та внутрішні механізми самовдосконалення й самореалізації особистості.

Використані інформаційні джерела:

1. Докторович М. & Г. Рурик, І. Хозраткулова. Арт-терапія в діяльності психолога та соціального педагога/ Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. 97 с.
2. Ендрюс Т. Мистецтво лікування кольорами / Пер. з англ. О. Матвіївої. Київ: 1998. 176 с.
3. Єрмолаєва-Томіна Л. Психологія художньої творчості: Навчальний посібник для вузів 2-ге видання. Київ, 2005. 304 с.
4. Зінкевич Т., Михайлів А. Чарівне джерело. Теорія і практика казкотерапії. 1996. 100 с.
5. Лебедева Л. Арт-терапія в педагогіці. *Педагогіка*. 2000. № 10. С. 21–25.
6. Осипова А. Загальна психокорекція. Київ, 2000. 512 с.
7. Остер Дж. Малюнок в психотерапії. Методичний посібник. Київ, 2000. 184 с.

ЗМІСТ

<i>Вікторія Аврамук</i> ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	5
<i>Марія Айкало, Тетяна Бабич</i> ОСОБЛИВОСТІ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФОРМУВАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ.....	8
<i>Юлія Берегова</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	13
<i>Бикова Олександра</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ.....	17
<i>Яна Бойко</i> ДОЗВІЛЛЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	22
<i>Бойченко Вікторія</i> АГРЕСІЯ ТА ФОРМИ ЇЇ ПРОЯВУ У ПЕРІОД СТУДЕНТСТВА.....	25
<i>Ангеліна Вареник</i> СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНИХ КАНІКУЛ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	30
<i>Надія Гришук</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС В ЦПР СВЯТОШИНСЬКОГО РАЙОНУ м. КИСЬВА.....	35
<i>Валерія Гарбовська</i> ВАЖЛИВІСТЬ АДАПТАЦІЇ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ЗАХОДІВ ДО УМОВ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ.....	42
<i>Алла Горбач</i> КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	46
<i>Гогія Давид Мерабійович</i> РОЛЬ ПЕТРА КОНАШЕВИЧА- САГАЙДАЧНОГО У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	50
<i>Юлія Головка</i> ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА ЗАСАДАХ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ.....	54

<i>Марина Григорова</i> ПАРК ЯК ЦЕНТР ДОЗВІЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	57
<i>Вікторія Грязна</i> КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА.....	61
<i>Ірина Гунько</i> КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В ШКОЛІ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА.....	66
<i>Олена Денисенко</i> МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР КУЛЬТУРНОГО ДОЗВІЛЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	70
<i>Єрмоленко Богдана</i> СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ КІНО ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У 10 КЛАСІ: ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	73
<i>Артем Дяченко</i> ІНФОМЕДІЙНИЙ ПРОСТІР ТА УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: СПРОБА СПІВВІДНЕСЕННЯ.....	80
<i>Віктор Камоцький</i> СІМЕЙНЕ ВИХОВАННЯ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	84
<i>Анастасія Кива</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІСТОВОГО ДОЗВІЛЛЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	88
<i>Ірина Лавренова</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ.....	92
<i>О. Маслюк</i> БАГАТОГРАННІСТЬ КОЗАЦЬКОЇ ДУХОВНОСТІ.....	96
<i>Яна Моря</i> РОЛЬ СІМ'Ї У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ.....	103
<i>Вікторія Олійник</i> ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	106

- Владислава Остапчук** ВИКОРИСТАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЦІННОГО РЕСУРСУ ДЛЯ ВИХОВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПОЗАКЛАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....111
- Юлія Охріменко** ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.....115
- Людмила Повар, Алла Нехай** ВПЛИВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА СИСТЕМУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....119
- Олександр Погірко** СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ СИСТЕМИ ОСВІТИ В ФІНЛЯНДІЇ: ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОГРАМИ МІЖНАРОДНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ – PISA.....124
- Наталія Познякова** ПРИНЦИПИ ЦІННІСТНО-ОРІЄНТОВАНОГО ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....128
- С. Попова** ПРОБЛЕМАТИКА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ СВОГО НАРОДУ У ВИХОВАННІ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ.....135
- Ірина Рзаєва** РОЛЬ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПЛАНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....156
- Кирило Сафонов** КЛАСНИЙ КЕРІВНИК У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....160
- Андрій Сергійчук** ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕРКОВНО-ПАРАФІЯЛЬНИХ КОЗАЦЬКИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ.....165
- Дар'я Сергійко** ПРАКТИЧНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС У РАМКАХ НУШ.....168

<i>Світлана Скиба</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ДІТЬМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	173
<i>Катерина Скомська</i> ІНТЕГРАЦІЯ МУЗЕЇВ У ДОЗВІЛЛЄВУ СФЕРУ.....	179
<i>Зеновія Стешенко</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	183
<i>Ольга Супруненко</i> ВИКОРИСТАННЯ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В МОЛОДШІЙ ШКОЛІ.....	189
<i>Інна Талалай</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	194
<i>Карина Титаренко</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ОБСТАВИНАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.....	198
<i>Аліна Тищенко</i> ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ.....	206
<i>Наталія Туманова</i> ВИХОВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ.....	209
<i>Катерина Хілобок</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	214
<i>Дарина Хіхлушко</i> ДУХОВНІ ЦІННОСТІ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА.....	219
<i>Дана Чайчук</i> ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ.....	222
<i>Тетяна Черненко-Комиза</i> ВИХОВАННЯ ЗРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ НА ЗАСАДАХ ЗВИЧАЇВ І ТРАДИЦІЙ СВОГО	

**НАРОДУ - ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ
ОСВІТИ.....227**

Тетяна Швець **НОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО
РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ТЬЮТОРИНГУ.....230**

Олена Шокало **СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ
ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....236**

Вікторія Шумило **СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ІСТОРИЧНІЙ ПЛОЩИНІ.....241**

Вікторія Юхименко **ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ПРИ ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В 9
КЛАСІ.....246**

В. Юхимович **ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА ТРАДИЦІЯХ КОЗАЦЬКОЇ
ПЕДАГОГІКИ.....252**

Ольга Ковалець **ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОЯ-КОЗАКА ЧЕРЕЗ ФОЛЬКЛОРНІ
ТВОРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....257**

Сергій Калашнік **АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ОДНА З
ІННОВАЦІЙНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ.....261**

Наукове видання

МОЛОДА НАУКА

**Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова**

СТУДЕНТСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
Наукові публікації

Матеріали подані в авторській редакції та мовою оригіналу

Підписано до друку 23.12.2024 р. Формат 60x84.
Гарнітура Times. Облік.видав.арк. 14,06
Зам. № 147

Видавництво Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова.
01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК 7896 від 25.07.2023.
(044) 239-30-26.